

TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.

**KAHRAMANMARAŞ İLİ
UYGUN YATIRIM ALANLARI
ARAŞTIRMASI**

**Fulya BAYRAKTAR
Kd. Uzman**

YUYAA- 04 -1- 4

ARAŞTIRMA MÜDÜRLÜĞÜ

Mart 2004

ANKARA

SUNUŞ

Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları ülkemizin en temel sorunlarından birisidir. Gelişmişlik açısından ortaya çıkan bu farklılıklar sadece geri kalmış Bölgeler açısından değil, gelişmiş Bölgeler açısından da düzeltilmesi gereken çok önemli sorunlara neden olmaktadır. Türkiye Kalkınma Bankası (TKB) söz konusu farklılıkların giderilmesinde, girişimcilere kredilendirme esaslı desteğinin yanısıra bilgilendirme/yönlendirme temelinde de yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Özel sektörün yatırım tercih ve kararlarına özellikle yöresel boyutta yardımcı olma temel amacından hareketle sürdürülmekte olan Yöresel Uygun Yatırım Alanları çalışmaları, TKB'nin ülke ve bölge kalkınmasına verdiği bilgi temelli desteklerden birisidir. Böyle bir amaca hizmet etmek gayesiyle hazırlanan bu araştırma raporu, K.Maraş ilindeki yatırım dinamiklerini etkileyerek ilin ekonomik kalkınmasına yardımcı olduğu ölçüde amacına ulaşmış olacaktır. Saygılarımla.

Taci BAYHAN

Yönetim Kurulu Başkanı ve Genel Müdür

İÇİNDEKİLER

	SAYFA NO
SUNUŞ.....	
TABLolar LİSTESİ	<i>iii</i>
GİRİŞ.....	1
1. İLİN TANIMI (GENEL BİLGİLER)	1
2. COĞRAFİ KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ	4
2.1. Coğrafi Konum ve Doğal Yapı	4
2.2. İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü	5
3. ALTYAPI VE ENERJİ DURUMU	8
3.1. Ulaşım ve Haberleşme.....	8
3.2. İçme Suyu.....	9
3.3. Enerji	10
4. İDARİ EKONOMİK VE SOSYAL YAPI	13
4.1. Nüfus	13
4.2. İstihdam.....	18
4.3. Eğitim.....	22
4.4. Sağlık.....	26
4.5. Bitkisel, Hayvansal Etkinlikler ve Ormancılık.....	29
4.5.1. Tarım Arazisinin Kullanımı.....	33
4.5.2. Bitkisel Üretim	35
4.5.2.1. Tarla Ürünleri Üretimi.....	38
4.5.2.2. Sebze Ürünleri Üretimi	42
4.5.2.3. Meyve Ürünleri Üretimi.....	45
4.5.2.4. Yem Bitkileri.....	50
4.5.2.5. Tarımsal Araç Gereç Durumu ile Tarımsal İlaç ve Gübre Kullanımı	50
4.5.3. Hayvancılık.....	53
4.5.3.1. Hayvan Varlığı.....	54
4.5.3.2. Hayvansal Ürünler Üretimi.....	58
4.5.3.3. Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler Üretim Değeri.....	61
4.5.3.4. Su Ürünleri Üretimi.....	
4.5.4. Tarımsal Krediler.....	64
4.5.5. Ormancılık.....	66
4.6. Madencilik.....	67
4.7. Sanayi	68
4.8. Turizm	77
4.9. Teşvik Durumu.....	83
4.10. Ticaret, Bankacılık ve Gelir Durumu.....	85

4.10.1. Ticaret	85
4.10.2. Bankacılık	90
4.10.2.1. Mevduat.....	90
4.10.2.2. Krediler.....	93
4.10.2.3. Kredi/Mevduat Oranı.....	95
4.10.3. Gelir Durumu	96
4.10.3.1. GSYİH'nın Sektörel Dağılımı.....	97
4.10.3.2. GSYİH'nın Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri.....	100
4.10.3.3. Kişi Başına GSYİH.....	101
4.10.3.4. İlçelere Göre GSYİH'nın Dağılımı.....	102
4.11. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu.....	
5. YÖRENİN EKONOMİK GELİŞME YÖNÜNDEN GELİŞİMİ.....	104
5.1. Mevcut Durum.....	106
5.2. Kamu Yatırım Harcamaları.....	112
5.3. K.Maraş İlinin Altyapısını ve Ekonomisini Geliştirmeye Yönelik Devam Eden ve Planlanan Yatırımlar.....	115
5.3.1. Bitkisel Ve Hayvansal Üretimi Geliştirmeye Yönelik Projeler	115
5.3.2. Sanayii Geliştirmeye Yönelik Projeler.....	118
5.3.3. Diğer Projeler.....	119
5.4. İldeki Yatırımlara Yönelik Devlet Yardımları.....	121
6. K.MARAŞ İLİNİN EKONOMİSİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ÖNERİLER.....	123
6.1. Tarımsal Üretimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	123
6.2. Sanayi Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	129
6.3. İl Ekonomisinde Karşılaşılan Diğer Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	133
7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI.....	135
7.1. Değerlendirme Kriterleri	135
7.2. Uygun Yatırım Konuları	137
7.2.1. Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar.....	137
7.2.2. Talebi Karşılama Yönelik Yatırımlar	141
7.3. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması	144
8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	158
EK : YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI.....	163
YARARLANILAN KAYNAKLAR	185

TABLolar LİSTESİ

	SAYFA NO
Tablo 1 : K.Maraş İli Merkezinin İlçelere ve Önemli Merkezlere Uzaklığı.....	9
Tablo 2 : K.Maraş İlindeki Elektrik Santrallerinin Mevcut Durumu Ve Enerji Üretimi.....	
Tablo 3 : K.Maraş İli Net Elektrik Tüketiminin Abone Gruplarına Göre Dağılımı	11
Tablo 4 : Sayım Yıllarına Göre Ülke ve K.Maraş Nüfusu ile Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	14
Tablo 5 : Sayım Yıllarına Göre Bölge ve İl Nüfusu ile Yıllık Nüfus Artış Hızları.....	15
Tablo 6 : Türkiye ve K.Maraş'ın Şehir ve Köy Nüfus Oranları (%).....	15
Tablo 7 : İl Nüfusunun Yerleşim Merkezlerine Göre Dağılımı ve Nüfus Yoğunluğu (2000).....	16
Tablo 8 : Akdeniz Bölgesi İllerinin Kırsal/kentsel Nüfusu (2000).....	16
Tablo 9 : İl Nüfusunun Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Dağılımı (2000).....	17
Tablo 10 : 1985-1990 Dönemi Net Göç ve Net Göç Hızı.....	
Tablo 11 : Akdeniz Bölgesi İllerinin Net Göç Hızı(1985-1990).....	
Tablo 12 : İl, Bölge ve Türkiye Bazında İktisaden Faal Nüfusun Faaliyet Kollarına Dağılımı.....	19
Tablo 13 : Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (2000)...	19
Tablo 14 : Bölge İllerinde Aktif Nüfusun Dağılımı (2000)	
Tablo 15 : Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfusun Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı (2000).....	20
Tablo 16 : İş ve İşçi Bulma Kurumuna Yapılan Başvurular ve İşe Yerleştirilenler (2001).....	22
Tablo 17 : Okuryazarlık ve Bitirilen Son Öğretim Kurumuna Göre Nüfus (2000).....	23
Tablo 18 : Okul Grupları ve Cinsiyete Göre Okullaşma Oranları (%) (2001/2002).....	24
Tablo 19 : Eğitim Kademelerine Göre Okul, Öğrenci ve Öğretmen Sayıları (2000/2001).....	25
Tablo 20 : K.Maraş İli Yataklı Tedavi Kurumlarının Çalışmaları (1999-2002).....	27
Tablo 21 : K.Maraş, Bölge ve Türkiye Bazında Çeşitli Sağlık Göstergeleri (2000).....	28
Tablo 22 : İldeki Tarım İşletmelerinin Arazi Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı.....	30
Tablo 23 : K.Maraş İli Tarımsal Hasılasının Yıllar İtibarıyla Gelişimi, Bölge ve Türkiye Hasılası İçindeki Yeri (Cari fiyatlarla) (Milyar TL).....	32
Tablo 24 : Akdeniz Bölgesi Tarımsal Hasılasının İller İtibarıyla Dağılımı (2000).....	33
Tablo 25 : K.Maraş İli Arazisinin Kullanıma Göre Dağılımı (2002).....	33
Tablo 26 : K.Maraş Tarım Arazisinin Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı (2002).....	34
Tablo 27 : K.Maraş İli Ekilen Tarla Alanının Kullanım Amaçlarına Göre Dağılımı (2002).....	35
Tablo 28 : İl Tarım Alanlarının Sulama Biçimleri İtibarıyla Dağılımı (2002).....	35
Tablo 29 : İl Bitkisel Üretim Değerinin Bölge ve Türkiye ile Karşılaştırılması (2001).....	37
Tablo 30 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Tarla Ürünleri Üretimi.....	
Tablo 31 : İl Tarla Ürünleri Üretimi ve Verim Durumu(2001).....	
Tablo 32 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Sebze Ürünleri Üretimi.....	
Tablo 33 : İl Sebze Ürünleri Üretimi ve K.Maraş'ın Ülke ve Bölge İçindeki Yeri(2001).....	
Tablo 34 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Meyve Ürünleri Üretimi.....	46

	SAYFA NO
Tablo 35 : İl Meyve Ürünleri Üretimi ve Ağaç Sayısı (2001).....	47
Tablo 36 : İldeki Tarımsal Alet ve Makineler (2001).....	51
Tablo 37 : K.Maraş İli Tarımsal Mücadele İlaçları Tüketimi.....	52
Tablo 38 : K.Maraş İli Gübre Kullanımının Türkiye ve Bölge İçindeki Yeri (2001).....	53
Tablo 39 : K.Maraş İli Küçükbaş ve Büyükbaş Hayvan Varlığının İlçeler İtibarıyla Dağılımı	54
Tablo 40 : K.Maraş İli Arıcılık Faaliyetleri (2001).....	
Tablo 41 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Canlı Hayvan Varlığı.....	54
Tablo 42 : K.Maraş İli Arıcılık Faaliyetleri (2001).....	56
Tablo 39 : Hayvan Varlığı Bakımından K.Maraş'ın Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri (2001).....	57
Tablo 40 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Hayvansal Ürünler Üretimi ve Değeri.....	58
Tablo 41 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Canlı Hayvan Varlığı.....	
Tablo 42 : Hayvan Varlığı Açısından K.Maraş'ın Türkiye ve Bölge İçindeki Yeri (2001).....	
Tablo 43 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İli Hayvansal Ürünler Üretimi ve Değeri.....	
Tablo 44 : Hayvansal Ürünler Üretimi Açısından K.Maraş'ın Türkiye ve Bölge İçindeki Yeri.....	59
Tablo 45 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş İlindeki Sağılan – Kesilen Hayvan Sayıları.....	60
Tablo 46 : Sağılan ve Kesilen Hayvan Sayısı Açısından K.Maraş'ın Ülke ve Bölge İçindeki Yeri	61
Tablo 47 : K.Maraş, Bölge ve Türkiye Canlı Hayvan ve Hayvansal Ürünler Üretim Değeri (2001)	63
Tablo 48 : K.Maraş İlinde Yetiştirilen ve Avcılığı Yapılan Balık Türleri.....	
Tablo 49 : İldeki Tarımsal Kredilerin Dağılımı (1999).....	65
Tablo 50 : K.Maraş İli Orman Ürünleri Üretimi ve Hasılasının Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri.....	66
Tablo 51 : Akdeniz Bölgesi'ndeki Ormanlık Alan Miktarları.....	
Tablo 52 : K.Maraş İlindeki Önemli Yer altı Kaynaklarının Dağılımı ve Niteliği.....	68
Tablo 53 : K.Maraş İmalat Sanayiindeki İşyeri Sayısı,Çalışılan İşçi-Saat Toplamı,Çevirici Güç Kapasitesi,Stok Değişmeleri,Sabit Sermayeye Yapılan İlaveler,Katma Değer (2000)	70
Tablo 54 : K.Maraş İli İmalat Sanayiinin Sektörel Yapısı ve İstihdam Durumu	72
Tablo 55 : K.Maraş İli İmalat Sanayiinin Alt Sektörler İtibarıyla Dağılımı	
Tablo 56 : K.Maraş İli Sanayi Hasılasının Yıllar İtibarıyla Gelişimi ve Bölge ve Türkiye Sanayi Hasılası İçindeki Yeri (Cari Fiyatlarla).....	75
Tablo 57 : Bölge Sanayi Hasılasının İller İtibarıyla Dağılımı (Cari Fiyatlarla, 2000 Yılı).....	76
Tablo 58 : İl Genelindeki Küçük Sanayi Siteleri.....	
Tablo 59 : K.Maraş İlindeki Konaklama Tesisleri.....	
Tablo 60 : Yıllar İtibarıyla K.Maraş'a Gelen Turist Sayısı.....	81
Tablo 61 : K.Maraş İline Verilen Teşvik Belgelerinin Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile Karşılaştırılması.....	84
Tablo 62 : K.Maraş İline Verilen KOBİ Teşvik Belgelerinin Türkiye ve Bölge ile Karşılaştırılması	85
Tablo 63 : K.Maraş İli Ticaret ve Sanayi Odası'na Kayıtlı Üyelerin Kuruluş Türlerine Göre Dağılımı.....	88

	SAYFA NO
Tablo 64 : K.Maraş İli Ticaret ve Sanayi Odasına Kayıtlı İşyerlerinin Meslek Gruplarına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 65 : K.Maraş İli Toplam Banka Mevduatının Gelişimi.....	91
Tablo 66 : Toplam Banka Mevduatının Türlerine Göre Dağılımı (2002).....	91
Tablo 67 : K.Maraş İli Kişi Başına Düşen Banka Mevduatının Türkiye ve Bölge İlleri ile Karşılaştırılması (1999-2002).....	92
Tablo 68 : K.Maraş İli Toplam Banka Kredilerinin Gelişimi.....	93
Tablo 69 : Toplam Banka Kredilerinin Türlerine Göre Dağılımı (2002).....	94
Tablo 70 : K.Maraş İli Kişi Başına Düşen Banka Kredilerinin Türkiye ve Bölge İlleri ile Karşılaştırılması	95
Tablo 71 : Kredi/Mevduat Oranı Açısından İlin Bölge İlleri ile Karşılaştırması (%).....	96
Tablo 72 : K.Maraş İli GSYİH'nin Yıllar İtibarıyla Gelişimi.....	97
Tablo 73 : K.Maraş İli GSYH'nin Faaliyet Kollarına Göre Dağılımı	99
Tablo 74 : K.Maraş İli GSYİH'sının Türkiye ve Akdeniz Bölgesi GSYİH'sı İçindeki Yeri.....	100
Tablo 75 : Akdeniz Bölgesi İllerinin GYİH'ları (2001).....	100
Tablo 76 : K.Maraş İlindeki Kişi Başına Düşen GSYİH'nin Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile Karşılaştırılması.....	101
Tablo 77 : Akdeniz Bölgesi İllerindeki Kişi Başına Düşen GSYİH (2001).....	102
Tablo 78 : K.Maraş İli GSYH'nin İlçelere Göre Dağılımı (1996) (Cari Fiyatlarla).....	103
Tablo 79 : İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamasındaki Gelişim.....	103
Tablo 80 : İlçeler İtibarıyla Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003).....	103
Tablo 81 : Endekslerle İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması(2003).....	103
Tablo 82 : Gelişmişlik Endeksine Göre Kademeli İl Grupları.....	103
Tablo 83 : İldeki Kamu Yatırım Harcamalarının Gelişimi (Cari Fiyatlarla).....	113
Tablo 84 : İldeki Kamu Yatırım Harcamalarının Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla).....	114
Tablo 85 : Devlet Hizmetlerinin GSYİH İçindeki Payı (2001).....	115
Tablo 86 : Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Dağılımı.....	146
Tablo 87 : Sanayi Sektöründe Önerilen Yatırım Konularının Kuruluş Yeri Faktörlerine Göre Dağılımı.....	148
Tablo 88 : Önerilen Yatırım Konularının Tahmini Yatırım Tutarları ve İstihdam Durumu.....	156

GİRİŞ

Ekonomik Kalkınma; bir ülkede toplumun sosyo-ekonomik yapısının değişmesi ve nüfus başına düşen üretim hacminde meydana gelen önemli ve reel artış, refah seviyesinde beliren yükseliştir. Refah seviyesindeki yükselişin en iyi ölçüsü ise üretimden nüfus başına düşen payda (başka bir ifadeyle kişi başına gelirden) meydana gelen artıştır. Ancak kişi başına gelir düzeyindeki artışlar, tek başına ekonomik kalkınmayı tam anlamıyla ifade edememektedir. Dolayısıyla, refah seviyesini geniş anlamda tanımlayarak (kişi başına düşen reel gelirin önemli ölçüde artması, adaletli gelir dağılımı, beslenme ve sağlık koşullarının artması, eğitim-öğretim olanaklarının artması, vs.), toplumun sosyo-ekonomik yapısındaki değişmeyi bu parametrelerdeki değişmeyi de göz önüne alarak değerlendirmek gerekmektedir.

Ekonomik kalkınmanın başarılabilmesi; kalkınma hedeflerinin iyi belirlenerek sağlam kaynaklara dayandırılmasına ve bu kaynakların harekete geçirilmesine bağlıdır.

Ülkemizin kalkınmasında tarımsal etkinliklerin yanında, sanayileşme yolunda gerçekleştirilen girişimler ve mevcut kaynakların rasyonel ve verimli olarak kullanılmaları kritik bir önem taşımaktadır. Sanayileşme sürecinde mevcut sanayi yapısının geliştirilmesinin yanısıra, geleceğe yönelik yeni sanayilerin kurulması yolunda gerekli araştırma ve değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

Bu bağlamda; kurulacak sanayi tesisleri için bölge, ülke ve uluslararası pazarlar bazında arz-talep analizi yapılması, sanayi dalları arasındaki dikey ve yatay entegrasyon koşullarının incelenmesi ve bu amaçla kurulacak olan sanayinin ileriye ve geriye doğru bağlantılarının araştırılması, hammadde kaynaklarına ve pazara yakınlık gibi faktörlerin göz önüne alınarak doğru kuruluş yerinin seçilmesi, optimum ölçek büyüklüğü ve uygun teknolojinin belirlenmesi ve yörenin işgücü potansiyelinin ve istihdam koşullarının incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca geleceğe yönelik sanayilerin kurulabilmesi için yüksek teknolojilerin (elektronik, bio-genetik teknolojisi vb.) kullanıldığı sanayi dallarının incelenmesi,

talepteki değişmelere çok kısa bir zamanda uyum gösterebilen "**esnek üretim sistemleri**"nin (post-fordist üretim sistemleri) değerlendirilmesi ve uluslararası pazarlarda rekabet gücüne sahip sanayi kollarının saptanması gerekmektedir.

Bu araştırma ekonomik ve sosyal yapısı büyük ölçüde tarımsal kaynak potansiyeline bağlı olan Kahramanmaraş ilinde gelecekteki tarımsal ve sanai üretim deseninin yeni alternatiflerle çeşitlendirilmesi konusunda beliren gereklilikten hareketle; çeşitli bulguları saptamak, kullanılmayan potansiyelleri ortaya çıkarmak ve bunların ışığında yapılacak değerlendirmelerle uygun yatırım konularının saptanmasına yöneliktir.

Kahramanmaraş ili genelinde yapılan incelemeler sonucu öngörülen yatırım konuları, bir ön değerlendirme niteliğinde olup, yatırımlara ve/veya yeni üretim alanlarına yönelme kararı verildiği takdirde, konu ile ilgili daha detaylı araştırmalarla, yapılabilirlik etüdü ve projelerinin hazırlanması gerekmektedir.

1. İLİN TANIMI (GENEL BİLGİLER)

Yüzölçümü	:	14.346 km ²
Nüfusu (2000)	:	1.002.384
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı (2000)	:	%11,41
Nüfus Yoğunluğu (2000)	:	70 kişi/km ²
Şehirleşme Oranı (2000)	:	%53,5
Toplam Doğurganlık Hızı (2000)	:	5,3
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü (2000)	:	5,6
Okur-Yazarlık Oranı (2000)	:	%83,4
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı (2000)	:	%5,7
Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2000)	:	%65,6
Sanayide Çalışanların Toplam İstihdama Oranı (2000)	:	%9,8
Onbin Kişiyeye Düşen Yatak Sayısı (2002)	:	11,5
İmalat Sanayii İşyeri Sayısı (10 +) (2000)	:	66
İle verilen Teşviklerin Toplam Yatırım Tutarı (2002)	:	371,7 trilyon TL.
Sanayi Hasılasının Türkiye İçindeki Yeri (2001 cari)	:	%1,3
Tarımsal Hasılanın Türkiye İçindeki Yeri (2001 cari)	:	%1,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Türkiye İçindeki Yeri (2001 cari)	:	%1,1
Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Türkiye Sıralaması (2001 cari)	:	22.
Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (2001)	:	1.584 \$
Kişi Başına GSYİH'nın Türkiye Sıralaması (2001)	:	42.
Banka Şube Sayısı (2003)	:	24
Kişi Başına Banka Mevduatı (2002)	:	247 \$
Banka Mevduatının Türkiye İçindeki Yeri (2002)	:	%0,3
Kişi Başına Banka Kredileri (2002)	:	105 \$
Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Yeri (2002)	:	%0,4
Kredi/Mevduat Oranı (2002)	:	%42,5
Kişi Başına Elektrik Tüketimi (2001)	:	1.443 kWh/Kişi

2. COĞRAFI KONUM VE İKLİM ÖZELLİKLERİ

2.1. Coğrafi Konum ve Doğal Yapı

Kahramanmaraş'ın topraklarının büyük bir bölümü Akdeniz Bölgesi'nde yer almakla birlikte, kuzey ve kuzeydoğuda bazı bölümler Doğu Anadolu Bölgesi, güneydoğuda, çok küçük bir bölümü de Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde kalmaktadır. Kahramanmaraş ili doğudan kuzeye doğru sırasıyla; Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Adana, Kayseri ve Sivas illeri ile çevrilidir.

37° – 11' ve 38° – 36' kuzey enlemleri ile 36° – 15' ve 37° – 42' doğu boylamları arasında yer alan Kahramanmaraş ili 14.346 km²'lik yüzölçümü ile Türkiye'nin 11. büyük ili durumundadır (ülke topraklarının %1,9'unu kaplamaktadır). İl topraklarının %59,7'sini dağlar, %24'ünü platolar ve %16,3'ünü ovalar oluşturmaktadır.

İldeki yeryüzü şekilleri genellikle Güneydoğu Torosların uzantıları olan dağlarla bunlar arasında kalan çöküntü alanlarından oluşmaktadır. Arazi yüksekliğinin 350 metreden 3.000 metreye kadar değiştiği ilde, özellikle kuzey kesimleri oldukça dağlıktır. İlin belli başlı dağları; Nurhak, Binboğa, Engizek, Uludağ, ve Ahırdağı'dır. İl kapsamındaki dağlar üçüncü zamanın Alp Sistemi dağlarından olup, bunlar çeşitli aşamalarla düzleşmiş ve Neojen sonunda yükselmiş kırıklı ve kıvrımlı dağ sıralarıdır.

Güneydoğu Torosların kuzeye açılan kollarından olan ve Afşin'i batıdan kuşatan Binboğa dağları doğuya doğru platolara dönüşür. Yükseltisi 1.500-2.000 m. arasında değişen bu platolar kalkerli yapıları nedeniyle ot bakımından zengindir. Ayrıca Elbistan Ovasını kuzeyden ve doğudan sınırlayan dağların yüksek kesimleriyle ova arasında ve ilin güney kesimlerinde de platolar yer almaktadır. İl alanının %24'ünü kaplayan platolar daha çok kuzeydeki ilçelerde toplanmıştır.

İl sınırları içerisinde akarsular arasına dağılmış geniş ovalar da bulunmakta olup, bunlar Kahramanmaraş, Göksun, Gâvur , Aşağı Göksun, Afşin, Elbistan, Andırın, Mizmilli, Narlı ve İnekli ovalarıdır.

İlde önemli sayılabilecek iki adet vadi bulunmaktadır. Bunlar Ceyhan ırmağı boyunca uzanan Ceyhan Vadisi ve Aksu ırmağı boyunca uzanan Aksu Vadisi'dir. Ayrıca Fırnız akarsuyunun üst tarafında, Çukurhisar-Kaynar-Kumarlı köylerine doğru uzanan 500 m. dolayında bir kalyon vadi bulunmaktadır.

İlde hidrografik açıdan en önemli akarsu Ceyhan Nehri'dir. İlk kaynak yerlerini Elbistan ovasını çevreleyen dağların oluşturduğu nehrin uzunluğu 509 kilometredir. Orta Toroslarda Nurhak Dağı'ndan çıkan Söğütlü Deresi Hurman ve Göksun çaylarının birleşmesinden sonra Ceyhan adını alarak Çukurova'ya girer ve Misis tepelerini çevirdikten sonra İskenderun Körfezi'ne dökülür. Ceyhan Nehri'nin bir diğer kolu Aksu Çayı (150 km.)'dir. Engizek Dağları'ndaki kuvvetli bir kaynaktan çıkan Aksu Çayı, Erince Dağı'nın güneybatısından geçerek Gölbashi depresyonuna açılır ve İnekli gölünden itibaren güneybatıya yönelerek Pazarcık'ta yer alan Kartalkaya Barajı'na dökülür. İlde Ceyhan Nehri ve Aksu Çayı dışında kalan sular genellikle Ceyhan'ın kolları olan küçük akarsulardır. Bunlar; Merkez ilçedeki Deliçay, Erkenez Çayı, Körsüllü Çayı, Peynir Dere, Kerhan, Geben, Nurhak, Söğütlü, Hurman, Üngüt, Mismilli, Göksu ve Türkoğlu'nda yer alan Gökpınar'dır.

Kahramanmaraş ilinde doğal göl bulunmamaktadır. Havzanın bataklık durumunda olan Gâvur Gölü ise D.S.İ. tarafından kurulmuştur. İl merkezinin kuzeyindeki Ahır Dağları'nda ise mevsimlik olarak tektono-karstik özellikte Karagöl ve Küçük Göl bulunmaktadır. Ayrıca Kahramanmaraş ovasında Humaşır kaynağında küçük bir göl ve etrafında sazlık-kamışlık yer almaktadır.

İl sınırları içerisinde Kartalkaya Barajı (Aksu Çayı üzerinde, sulama ve taşkınları koruma amaçlı, bitmiş durumda), Sır Barajı (Ceyhan Nehri üzerinde, enerji üretim amaçlı, bitmiş durumda), Ayvalı Barajı (Erkenez Çayı üzerinde, içme ve sulama amaçlı, yapımı devam etmekte), Kılavuzlu Barajı (Ceyhan Nehri

üzerinde, enerji üretimi amaçlı, yapımı devam etmekte), Menzelet Barajı (Ceyhan Nehri üzerinde, enerji üretim amaçlı) ve Berke Barajı (Ceyhan Nehri üzerinde, enerji üretim amaçlı) yer almaktadır.

İlde Merkez, Afşin, Andırın, Çağlayancerit, Ekinözü, Elbistan, Göksun, Nurhak, Pazarcık ve Türkoğlu olmak üzere 10 ilçe, 64 belediye, 475 köy ve 342 mahalle bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ili coğrafi konumu, verimli tarım arazileri, Güneydoğu Anadolu-Akdeniz ve İç Anadolu arasında geçit bölgesi olması ve doğal güzelliği sayesinde tarihin ilk çağlarından itibaren önemli bir yerleşim yeri olmuştur.

2.2. İklim Özellikleri ve Bitki Örtüsü

Doğu Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Kahramanmaraş ili, konumu itibarıyla Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri arasında bir geçiş noktası olması dolayısıyla ilde değişik iklim karakterleri hakimdir. Kahramanmaraş ili genelde Akdeniz iklim özelliklerine sahipken, Göksun, Afşin, Elbistan ilçeleri Doğu Anadolu iklim özelliklerine, Merkez ve yakın çevreleri hem Akdeniz hem de Güneydoğu Anadolu iklim özelliklerine sahiptir. Akdeniz iklim kuşağında yer alan yerleşim bölgelerinde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçerken, kuzeydeki yerleşim bölgelerinde özellikle kışlar karasal iklim özelliklerine bağlı olarak oldukça sert geçmektedir. İlin deniz seviyesinden yüksekliği 572 m.'dir.

İlde uzun yıllar (21 yıllık ortalama) aylık sıcaklık ortalaması 16.1 °C'dir. Yine uzun yıllar yıllık yağış toplamı 766.5 mm., minimum sıcaklık değeri 6.2 °C, maksimum sıcaklık değeri ise 28.5 °C'dir.

Uzun yıllar ortalamasına göre ilin en soğuk ayı Şubat, en sıcak ayları ise Temmuz ve Ağustos aylarıdır. Buna göre en düşük sıcaklık değeri -3.7 °C, en yüksek sıcaklık değerleri ise sırasıyla 40.0 ve 39 °C'dir.

İlde yağışlar genellikle ilkbahar ve sonbahar aylarında yağmurdur. Kış aylarında ise yağışlar yağmur ve az da olsa karla karışık ve kar şeklinde olmaktadır. Yağışın dağılımı kış aylarında yüksek, bahar aylarında normal, yaz aylarında ise azdır.

Kahramanmaraş'ta yükseltiye bağlı olarak bitki örtüsü de değişmektedir. Çalı Formasyonu, Orman Formasyonu ve Alpin Formasyonu olarak ilde üç çeşit bitki formasyonu bulunmaktadır. Çalı Formasyonu 500-1.200 metreler arasında bulunmakta olup, karışık çalılardan oluşan bu bitki formasyonuna Maki Formasyonu denilmektedir. Bu formasyon içerisinde kermes meşesi, mazi meşesi, sandal, zeytin, diş budak, sumak, akça kesme, karaçalı, erguvan gibi bitki türlerine rastlanmaktadır. 900-2.000 metreler arasındaki yüksekliklerdeki, kuru ve yarı nemli olarak ayrılan Orman Formasyonu içerisinde ise iğne yapraklı ağaçlardan kızılçamlar bol miktarda bulunmaktadır. 1.400-2.000 metreler arasında kızılçam, göknar, sedir, ardıç türleri ve meşe türleri bulunmaktadır. Ormanlar ilin yüksek kesimlerinde, batı ve orta bölgelerde yer almakta olup, ormanlık alanlar daha çok Kahramanmaraş Merkez, Türkoğlu, Andırın ve Göksun ilçelerinde toplanmıştır. 2.000 metrelerinde üzerinde ise Alpin Ot Formasyonu görülmektedir. Bu formasyona bağlı olarak özellikle Ahır ve Çimen Dağlarının yüksek kısımlarında geven, burçak, menekşe, gelincik, yumak, çoban yastığı gibi bitki türleri görülmektedir.

3. ALT YAPI VE ENERJİ DURUMU

3.1. Ulaşım ve Haberleşme

Kahramanmaraş ili üç bölge arasında geçit özellikle Anadolu şehirlerinin GAP bölgesine bağlanmasında önemli bir işlev görebilecek bir il konumundadır. GAP Bölgesini Çukurova'ya bağlayan Tarsus-Adana-Gaziantep Otoyolu ilin güney kesiminden geçmektedir. İl merkezi Osmaniye'ye 101 km., Gaziantep'e 80 km., Kayseri'ye 286 km., Malatya'ya 223 km., Adıyaman'a 164 km. ve Sivas'a 418 km. uzunluğunda karayolu ile bağlıdır. İl, Türkiye'yi doğu-batı doğrultusunda geçen uluslar arası E-90 karayolu üzerindedir.

İl sınırları içerisinde 397 km. devlet yolu, 28 km. otoyol, 616 km. il yolu, 5.068 km. köy yolu ve 1.798 km. orman yolu bulunmaktadır. Devlet yollarının tamamı sathı kaplama, il yollarının 506 km'si sathı kaplama, 110 km.'si stabilize, köy yollarının ise 1.357 km.'si asfalt, 2.433 km.'si stabilize, 1.275 km.'si tesviye ve 3 km.'si de ham yol niteliğindedir. Kahramanmaraş il sınırları içerisinde 32 km. bölünmüş yol bulunmakta olup, bunun 25 km.'si devlet yolu, 7 km.'si ise il yoludur.

Kahramanmaraş, Türkiye demiryolu ağına 1948 yılında bağlanmıştır. İl sınırları içerisinde geçen demiryolu uzunluğu 46,5 km'si elektrikli, 60,7 km.'si elektriksiz olmak üzere toplam 107,2 km.'dir. Narlı-Nurdağı hat kesiminde günde 2 adet bölgesel ekspres treni (Adana-Elazığ), haftada 3 gün olmak üzere 6 adet ana ekspres treni (Haydarpaşa-Gaziantep) ve günde 2 adet normal yolcu treni (İzmir-Diyarbakır) çalışmaktadır.

Karayolu ulaşımı açısından oldukça fazla sorunun bulunduğu Kahramanmaraş ilinde, acil olarak bitirilmesi beklenen karayolu çalışmaları; Kahramanmaraş-Narlı-Gaziantep devlet yolu bünyesinde yapılacak olan Kahramanmaraş-Narlı, Kahramanmaraş-Mirdağı otoyol bağlantılarının bölünmüş yol olarak tamamlanması ve Güneydoğu Anadolu ile İç Anadolu Bölgesi'nin bağlantısını

sağlayacak ana arter olan Kahramanmaraş-Göksun-Kayseri yolunda standardı iyileştirilecek ıslah çalışmalarının yapılmasıdır.

İl Özel İdaresi tarafından yaptırılarak 49 yıllığına Devlet Hava Meydanları İşletmesi'ne devredilen havaalanı Kahramanmaraş'ın güneydoğusunda Gaziantep-Pazarcık çevre yolu üzerinde ve şehir merkezine 8 km. uzaklıkta bulunmaktadır. 1.200.000 m²'lik yerleşim alanına sahip olan havaalanında, 2.400x38 m. boyutlarında 1 adet kompozit pist ve 60x60 m. Boyutlarında 1 adet uçaklık apron mevcuttur. Havaalanı yılda 400.000 yolcuya hizmet verecek donanıma ve gece uçuşlarına hizmet verebilecek kapasiteye sahip bulunmaktadır.

Türk Hava Yolları, yolcu azlığı gerekçesiyle Ankara-Kahramanmaraş-Ankara ve Şanlıurfa bağlantılı İstanbul-Kahramanmaraş-İstanbul uçak seferlerini Mart 2002 tarihi itibarıyla kaldırmıştır.

İl merkezinin komşu illere ve önemli merkezlere olan uzaklığı Tablo 1'de verilmektedir.

TABLO 1: KAHRAMANMARAŞ İL MERKEZİNİN İLÇELERE VE ÖNEMLİ MERKEZLERE UZAKLIĞI

İlçe Adı	Uzaklık (Km)	İl – Merkez Adı	Uzaklık (Km)
Afşin	144	Adana	188
Andırın	81	Ankara	591
Çağlayancerit	108	Diyarbakır	370
Ekinözü	171	Gaziantep	80
Elbistan	158	İstanbul	1.044
Göksun	89	İzmir	1.084
Nurhak	201	Mersin	257
Pazarcık	46	Bursa	963
Türkoğlu	22		

Kaynak : T.C. Karayolları Genel Müdürlüğü

İlde telefon, telgraf ve posta hizmetleri gibi haberleşme faaliyetleri Telekom ve Posta İşletme Müdürlüğü tarafından yürütülmekte olup, bu konuda herhangi bir sorun bulunmamaktadır. 2002 yılı sonu itibarıyla Telekom tarafından il genelinde 169.147 aboneye hizmet verilmektedir. İlde ayrıca 24 adet teleteks,

283 de Data abonesi bulunmaktadır. İl genelinde her yüz kişiye düşen telefon sayısı 16,9'dur.

3.2 İçme Suyu

Kahramanmaraş il merkezi ve ilçelerinin içme suyu ile ilgili ihtiyaçları tam olarak karşılanamamaktadır. İl merkezinin içme ve kullanma suyu Pınarbaşı mevkiinde bulunan Büyükgöz, Kırkgöz ve Baharpınarı'nın kaynak suları ile şehrin güney ve doğusundaki ovalarda açılan kuyulardan sağlanmaktadır. Faal durumdaki 35 adet derin içme suyu kuyusundan temin edilen sular terfi istasyonları aracılığıyla şehre verilmektedir. Kuyulardan 600 lt./sn. ve Pınarbaşı mevkiindeki su kaynaklarından ise 500 lt./sn. olmak üzere toplam 1.100 lt./sn. su temin edilmektedir. Şehrin toplam su ihtiyacı ise 2.000 lt./sn.'dir.

Mevcut içme suyu açığını kapatmak için Merkez Belediyesi tarafından yaptırılmakta olan 1.200 lt./sn. debili Karasu İsale Hattı çalışmaları devam etmektedir. Proje kapsamında yaklaşık 60 km. uzunluğunda 1.200 mm. Çapında isale hattı, 2 adet depo, elektrik santral binası ve servis yolları yapılacaktır. Şehrin doğusundaki, inşaatı devam eden Ayvalı Barajının tamamlanması da il merkezine su temini açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.

Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü tarafından yapılan 2002 yılı envanter bilgilerine göre, il genelindeki 1.392 yerleşim yerinin %65'inde içme suyu yeterli iken, %20'sinde içme suyu yetersizdir. Toplam yerleşim alanlarının %1'ine içme suyu hizmeti hiç götürülemezken, %14'lük bölüm ise hizmet alanı dışındadır.

3.3. Enerji

Toplam uzunluğu 425 km. olan Ceyhan Nehri'nin 190 km.'lik kısmının Kahramanmaraş il sınırları içerisinde bulunması ve bu nehrin dar ve derin vadiler içinde akıyor olması, hidroelektrik santrali yapımı için çok elverişli bir durum yaratmıştır. Bu su kaynağı iyi bir şekilde değerlendirilmiş ve bu nehir üzerinde, il sınırları dahilinde 3 adet hidroelektrik santrali kurulmuştur. Bu

santrallerin en büyüğü olan Menzelet, 1992 yılında tamamlanarak enerji üretimine başlamıştır. Sır Barajı ve HES, 1991 yılında tamamlanmış olup, halen Çukurova Elektrik A.Ş. tarafından işletilmektedir. Ceyhan Hidroelektrik Santrali ise ilin en eski (1958) hidroelektrik santralidir. Ayrıca Sır ve Menzelet Barajları arasında il merkezinin 18 km. kuzeybatısında, Kılavuzlu Barajı ve HES inşaatına başlanmıştır (1994). Bu baraj ve HES'nin tamamlanmasıyla Hatay il merkezine kadar uzanan 107.650 hektar tarım arazisinin sulanması ve yıllık 144 milyon kwh enerji üretimi amaçlanmaktadır. Ayrıca il sınırları içerisinde elektrik üretimi yapan Kısık (Döngel) ve Suçatı hidroelektrik santralleri bulunmaktadır.

Hidroelektrik santralleri dışında, ilde Afşin Elbistan A Termik Santrali de 1986 yılından bu yana elektrik enerjisi üretiminde bulunmaktadır. Afşin-Elbistan havzasındaki düşük kaliteli linyit kömürünü kullanarak (yıllık 18-20 milyon ton) elektrik enerjisi üreten tesis, yıllık 8,1 milyar kilowat saat üretim kapasitesine sahip bulunmaktadır. Yapımı devam eden Afşin Elbistan B Termik Santrali'nin, faaliyete geçmesiyle ülke yıllık elektrik ihtiyacının %6,5'ini karşılaması beklenmektedir.

Kahramanmaraş ili sınırları içerisinde, elektrik enerjisi üreten santrallerin mevcut durumu ve 2002 yılı itibarıyla üretim miktarları aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

TABLO 2 : KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ ELEKTRİK SANTRALLERİNİN MEVCUT DURUMU VE ENERJİ ÜRETİMİ

Santraller	İşletmeye Açılış Yılı	Kurulu Güç (MWh)	Ort.Yıllık Enerji Üretimi (GWh)	Elektrik Üretimi (2002 Yılı)(Kwh)
Sır Barajı ve HES	1991	283,5	725	913.568.000
Menzelet Barajı ve HES	1992	124	466	553.791.695
Ceyhan Barajı ve HES	1958	3,6	12	20.058.726
Kısık(Döngel) Barajı	1993	9,6	32	34.347.600
Suçatı HES	2000	7	28	30.082.447
Afşin-Elbistan Termik Sant.	1986	1.376	8.100	2.887.300.000
TOPLAM		1.803,7	9.363	4.439.148.468

Kaynak: K.Maraş İl Planlama Müdürlüğü

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, il genelinde faaliyet gösteren 6 adet elektrik santralinin (1'i termik santral) termik kurulu gücü 1.376 MW, hidrolik

kurulu gücü 427,7 Mw olmak üzere toplam 1.803,7 Mw'dir. 2002 yılı itibarıyla bu santrallerde toplam 4.439.148.468 Kwh. elektrik enerjisi üretilmiştir.

Kahramanmaraş ilinin elektrik enerjisi ihtiyacı TEDAŞ Elektrik Dağıtım Müessese Müdürlüğü tarafından karşılanmakta olup, ilde elektriksiz köy bulunmamaktadır. Elektrik dağıtım uzunluğu 10.591 km., toplam trafo sayısı 1.978'dir.

TABLO 3 : KAHRAMANMARAŞ İLİ NET ELEKTRİK TÜKETİMİNİN ABONE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Abone Cinsi	1999		2000		2001	
	Tüketim (MWh)	Abone Sayısı	Tüketim (MWh)	Abone Sayısı	Tüketim (MWh)	Abone Sayısı
Meskenler	185.215	198.968	203.834	207.569	215.472	216.737
Ticarethaneler	31.084	20.764	37.389	21.691	39.403	22.772
Resmi Daireler	17.523	2.071	22.115	2.108	20.965	2.118
Sanayi İşletmeleri	860.626	6.790	941.040	5.718	953.049	5.742
Tarımsal Sulama	31.753	3.064	33.926	3.407	39.616	3.838
Aydınlatma	69.623	773	58.716	986	58.298	2.160
Diğer	105.163	162	118.208	1.491	128.790	1.991
K.Maraş Toplam	1.300.988	232.592	1.415.228	242.970	1.455.594	255.358
Akdeniz Bölgesi	12.098.553	2.788.938	12.608.690	2.926.688	12.337.290	2.982.116
Türkiye	91.201.877	22.939.997	98.295.712	24.016.407	97.070.041	24.806.280
K.Maraş/Akdeniz Böl.(%)	10,75	8,34	11,22	8,30	11,80	8,56
K.Maraş/Türkiye (%)	1,43	1,01	1,44	1,01	1,50	1,03
K.Maraş kWh/Kişi	1.257	-	1.345	-	1.443	-
Akdeniz Böl. kWh/Kişi	1.457	-	1.508	-	1.396	-
Türkiye kWh/Kişi	1.417	-	1.505	-	1.415	-

Kaynak : TEDAŞ İstatistikleri, 1999, 2000, 2001

Tablodan da görüldüğü gibi, K.Maraş ili elektrik tüketimi 2000 yılında %8,8 oranında, 2001 yılında ise %2,9 oranında artmıştır. Abone sayıları ise aynı yıllar itibarıyla %4,5 ve %5,1 oranlarında artış göstermiştir Aynı yıllar itibarıyla Bölge net elektrik tüketiminde %4,2 oranında artış ve %2,2 oranında azalış görülürken, Türkiye net elektrik tüketiminde ise %7,8 artış ve % 1,2 oranında azalış görülmüştür.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili net elektrik tüketiminin abone gruplarına göre dağılımına bakıldığında, %65,5'inin sanayi işletmelerine, %14,8'inin meskenlere, %19,7'sinin ise diğer abone gruplarına ait olduğu görülmektedir.

1999 yılından 2001 yılına tüm abone gruplarının tüketiminde bir miktar artış olduğu gözlenmektedir.

2001 yılı itibarıyla K.Maraş ili elektrik abone sayılarının gelişimine bakıldığında da, toplam 255.358 olan abone sayısının yaklaşık %85'inin (216.737) meskenlere, %8,9'unun (22.772) ticarethanelere, %6,1'inin de (15.849) diğer abonelere ait olduğu görülmektedir.

İldeki sanayi tesislerinin enerji ihtiyaçlarını daha ucuza temin edebilmeleri ve ildeki hava kirliliğinin minimuma indirilmesi amaçlarına yönelik olarak Rusya'dan başlayıp Ankara'ya uzanan doğalgaz boru hattının K.Maraş'a getirilmesi için K.Maraş Valiliği ile K.Maraş Belediyesi tarafından BOTAŞ'la başlatılan görüşmeler yoğun bir şekilde devam etmektedir.

İl ayrıca iklim özellikleri itibarıyla rüzgar ve güneş enerjisi üretimine de uygun bir yapı göstermektedir.

4. İDARİ EKONOMİK VE SOSYAL YAPI

K.Maraş il merkezinde ve nispeten gelişmiş olan Afşin ve Elbistan ilçelerinde sanayileşmenin ve dışa açılmanın getirdiği bir toplumsal değişim süreci yaşanmaktadır. Gelir düzeyindeki yükselmeye paralel olarak yaşam şekli de değişmeye başlamıştır. İl merkezine doğru göç eden çok fazla miktardaki nüfus, daha çok sanayi sektörü tarafından istihdam edilmektedir. Yaşanan yoğun iç göç, merkezde çok fazla miktarda konut yapımına neden olmuş, bu da il merkezinde önemli bir altyapı sorunu ortaya çıkarmıştır.

4.1. Nüfus

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, K.Maraş ilinin toplam nüfusu 1.002.384'dür. Nüfus büyüklüğüne göre 81 il arasında 17.sırada yer alan K.Maraş ilinin 1990-2000 dönemindeki ortalama yıllık nüfus artış hızı %11,41'dir. Söz konusu dönem içerisinde Afşin, Andırın, Ekinözü ve Pazarcık ilçelerinin nüfusunda azalma olurken, diğer ilçelerin nüfusunda artış gerçekleşmiştir. İlin yıllık nüfus artış hızı en yüksek olan ilçesi %14,1 ile Nurhak iken, en az olan ilçesi %-16,9 ile Ekinözü'dür. Aynı dönemde yıllık nüfus artış hızı Türkiye genelinde %18,28 iken, Akdeniz Bölgesi'nde %21,43 düzeyinde gerçekleşmiştir. Nüfus sayımı yıllarına göre ülke ve il nüfusundaki gelişmeler ve yıllık nüfus artış hızları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablodan da görüldüğü gibi, sayım yılları itibarıyla K:Maraş ilinin ortalama yıllık nüfus artış hızları ortalamalarının büyük iniş-çıkışlar gösterdiği ve sayım yılları itibarıyla bazı dönemlerde Türkiye yıllık nüfus artış hızı ortalamalarının altında kalırken bazı dönemlerde oldukça üzerinde gerçekleştiği gözlenmektedir.

TABLO 4: SAYIM YILLARINA GÖRE ÜLKE VE KAHRAMANMARAŞ NÜFUSU İLE YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI

Yıllar	Türkiye (1)		Kahramanmaraş (2)		Pay (%) (2)/(1)
	Nüfus	Artış Hızı (%) (*)	Nüfus()	Artış Hızı (%) (*)	
1935	16.158.018	21,10	188.877	2,62	1,17
1940	17.820.950	19,59	202.073	13,51	1,13
1945	18.790.174	10,59	261.550	51,60	1,39
1950	20.947.188	21,73	288.843	19,85	1,38
1955	24.064.763	27,75	336.797	30,72	1,40
1960	27.754.820	28,53	389.857	29,26	1,40
1965	31.391.421	24,63	438.423	23,48	1,40
1970	35.605.176	25,19	528.982	37,55	1,49
1975	40.347.719	25,01	641.480	38,56	1,59
1980	44.736.957	20,65	738.032	28,04	1,65
1985	50.664.458	24,88	840.472	26,00	1,66
1990(*)	56.473.035	21,71	894.264	12,48	1,58
2000	67.803.927	18,28	1.002.384	11,40	1,48

(*) : Yıllık Nüfus Artış Hızını kapsamaktadır.

(*) : 1990 yılı K.Maraş nüfusu 2000 yılı Genel Nüfus Tespiti'ndeki idari bölünüşe göre verilmiştir.

Kaynak : DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

1935-2000 yılları arasında Türkiye nüfusu yaklaşık 5 kat artış gösterirken, K.Maraş nüfusu 5,4 kat artış göstermiştir. İlde en düşük yıllık nüfus artış hızı %2,6 ile 1927-1935 döneminde, en yüksek yıllık nüfus artış hızı ise %38,6 ile 1970-1975 döneminde gerçekleşmiştir.

1927 yılında Türkiye'nin nüfusu 13.648.270, K.Maraş ilinin nüfusu ise 184.958 olarak tespit edilmiş ve K.Maraş ili nüfus büyüklüğü açısından 63 il arasında 33.sırada yer almıştır. Ayrıca 1927 yılında K.Maraş ili Türkiye nüfusundan %1,4 oranında pay alırken, bu oran 2000 yılında %1,5'e çıkmıştır. Bu da K.Maraş ilinin nüfus artış hızının uzun dönemde ülke ortalamasından daha yüksek olduğunu göstermektedir.

K.Maraş ili nüfusunun Akdeniz Bölgesi nüfusu içindeki payını görmek ve nüfus artış hızları arasında karşılaştırma yapabilmek açısından yıllar itibarıyla Bölge ve K.Maraş ili nüfusları Tablo 5'de verilmektedir.

TABLO 5: SAYIM YILLARINA GÖRE BÖLGE VE İL NÜFUSU İLE YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI

Yıllar	Akdeniz Bölgesi		Kahramanmaraş		(2) / (1)
	Nüfus	Artış Hızı (%) (*)	Nüfus	Artış Hızı (%) (*)	(%)
1965	3.306.662	28,02	438.423	23,48	13,26
1970	3.834.064	29,60	528.982	37,55	13,80
1975	4.555.823	34,50	641.480	38,56	14,08
1980	5.257.808	28,66	738.032	28,04	14,04
1985	6.124.744	30,52	840.472	26,00	13,72
1990()	7.026.489	27,47	894.264	12,48	12,73
2000	8.706.005	21,43	1.002.384	11,41	11,51

(*) : Yıllık Nüfus Artış Hızını kapsamaktadır.

() : 1990 yılı nüfusu 2000 Genel Nüfus Tespiti'ndeki idari bölünüşe göre verilmiştir.

Kaynak : DİE

Tablodan da izlenebildiği gibi 1970-2000 yılları arasında K.Maraş ilinin yıllık ortalama nüfus artış hızı 1970 ve 1975 dönemleri dışında Akdeniz Bölgesi nüfus artış hızının altında kalmıştır. Ayrıca K.Maraş ili nüfusu 1965 yılında Bölge nüfusundan %13,26 oranında pay alırken, bu pay 2000 yılında %11,51'e gerilemiştir.

Nüfusun yerleşim yerine göre dağılımına bakıldığında; K.Maraş ilinde 1990 yılında %45,6 olan şehir nüfusu oranının 2000 yılında %53,5'e yükseldiği görülmektedir. Aynı dönemde Türkiye şehir nüfusu oranı da %59,6'dan %64,9'a, yükselmiştir. Türkiye ve K.Maraş'ın şehir ve köy nüfus oranları Tablo 6'da verilmiştir.

TABLO 6: TÜRKİYE VE KAHRAMANMARAŞ'IN ŞEHİR VE KÖY NÜFUS ORANLARI (%)

Yıllar	Türkiye		Kahramanmaraş	
	Şehir	Köy	Şehir	Köy
1927	24,2	75,8	19,65	80,35
1935	23,5	76,5	20,83	79,17
1940	24,4	75,6	19,04	80,96
1945	24,9	75,1	18,92	81,08
1950	25,0	75,0	18,70	81,30
1955	28,8	71,2	19,88	80,12
1960	31,9	68,1	22,02	77,98
1965	34,4	65,6	23,97	76,03
1970	38,5	61,5	31,20	68,80
1975	41,8	58,2	34,41	65,59
1980	43,9	56,1	38,13	61,87
1985	53,0	47,0	40,74	59,26
1990	59,6	40,4	45,60	54,40
2000	64,9	35,1	53,47	46,53

Kaynak : DİE

2000 yılı sayım sonuçlarına göre toplam 1.002.384 olan K.Maraş il nüfusunun 536.007'sinin şehirlerde, 466.377'sinin ise köylerde yaşadığı görülmektedir. K.Maraş iline bağlı ilçelerin şehir nüfusları incelendiğinde ise sayı olarak şehir nüfusu en fazla olan ilçenin 456.370 kişi ile Merkez ilçe, en az olan ilçenin ise 17.102 kişi ile Ekinözü ilçesi olduğu görülmektedir. Oransal olarak da şehir nüfusu en fazla olan ilçe Elbistan iken, en az olan ilçe ise Ekinözü'dür. 1990 yılından 2000 yılına şehir nüfus artışının en fazla olduğu ilçe %28 ile Göksun ilçesi, en az olduğu ilçe ise %20,4 ile Türkoğlu ilçesidir. K.Maraş iline bağlı bulunan tüm bucak ve köylerin yıllık nüfus artış hızı ise %4,3 olarak gerçekleşmiştir. İl nüfusunun yerleşim merkezlerine göre dağılımı ve nüfus yoğunlukları Tablo 7'de verilmiştir.

TABLO 7 : İL NÜFUSUNUN YERLEŞİM MERKEZLERİNE GÖRE DAĞILIMI VE NÜFUS YOĞUNLUĞU (2000 Yılı)

İlçe Adı	Şehir Nüfusu	Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	Yüzölçümü (Km ²) ¹	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/Km ²)
Merkez	326.198	139.172	456.370	2.956	157
Afşin	35.834	56.884	92.718	1.428	65
Andırın	8.311	32.740	41.051	1.162	35
Çağlayancerit	12.642	16.938	29.580	417	71
Ekinözü	6.880	10.222	17.102	595	29
Elbistan	71.500	56.767	128.267	2.319	55
Göksun	30.232	45.801	76.033	1.940	39
Nurhak	8.118	9.142	17.260	1.219	14
Pazarcık	24.374	48.254	72.628	1.710	42
Türkoğlu	11.918	50.457	62.375	600	104
TOPLAM	536.007	466.377	1.002.384	14.346	70

(¹): Yüzölçümüne göller dahil değildir.

Kaynak: DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Toplam 14.346 km² yüzölçümüne sahip olan K.Maraş ilinde 1990 yılında kilometre kareye düşen kişi sayısı 62 iken, bu rakam 2000 yılında 70'e çıkmıştır. İlin nüfus yoğunluğu Türkiye genelindeki nüfus yoğunluğunun (80 kişi/km²) oldukça altındadır. Nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilçe 2.956 km² yüzölçümüne ve 456.370 kişilik nüfusa sahip olan Merkez ilçedir (157 kişi/km²). Nüfus yoğunluğunun en düşük olduğu ilçe ise 14 kişi / km² ile Nurhak ilçesidir.

Bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından tüm Akdeniz Bölgesi illerinin 2000 yılı itibarıyla kırsal /kentsel ve toplam nüfusları Tablo 8’de verilmiştir.

TABLO 8 : AKDENİZ BÖLGESİ İLLERİNİN KIRSAL/KENTSEL NÜFUSU (2000)

İller	Toplam Nüfus	Şehir Nüfusu		Bucak ve Köy Nüfusu	
		Kişi	%	Kişi	%
Adana	1.849.478	1.397.853	75,58	451 625	24,42
Antalya	1.719.751	936.330	54,45	783 421	45,55
Burdur	256.803	139.897	54,48	116 906	45,52
Hatay	1.253.726	581.341	46,37	672 385	53,63
Isparta	513.681	301.561	58,71	212 120	41,29
İçel	1.651.400	999.220	60,51	652 180	39,49
Kahramanmaraş	1.002.384	536.007	53,47	466 377	46,53
Osmaniye	458.782	311.994	68,00	146 788	32,00
Akdeniz Bölgesi	8.706.005	5.204.203	59,78	3 501 802	40,22
Türkiye	67.803.927	44.006.274	64,90	23 797 653	35,10

Kaynak : DIE

Nüfustaki gelişmelere Bölgeyi oluşturan iller açısından bakıldığında; 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre nüfus büyüklüğü açısından ilk üç sırada Adana (1.849.478), Antalya (1.719.751) ve İçel (1.651.400) illeri yer almaktadır. Bu üç ilin toplam nüfusu Bölge nüfusunun yaklaşık %60’ını oluşturmaktadır. Bölgenin en düşük nüfuslu ili olan Burdur (256.803) Bölge nüfusunun yaklaşık %3’ünü oluşturmaktadır.

Yıllık nüfus artış hızı açısından ilk sırada ‰41,79 ile Antalya ili yer alırken, bu ili ‰26,47 ile İçel, ‰17,76 ile Osmaniye, ‰17,71 ile Adana, ‰16,67 ile Isparta, ‰12,19 ile Hatay ve ‰11,41 ile de Kahramanmaraş illeri izlemektedir. Nüfus artış hızının en düşük olduğu il ise ‰0,74 ile Burdur ilidir. 1990-2000 döneminde, Bölgede sadece Antalya ve İçel illerinin yıllık nüfus artış hızları Türkiye geneli nüfus artış hızından (‰18,28) yüksektir.

Bölge illeri şehirleşme oranları açısından incelendiğinde; Adana ilinin %75,58’lik oran ile Türkiye ortalamasının (%64,9) oldukça üzerinde bir şehirleşme oranına sahip olduğu, bu ili %68 ile Osmaniye ilinin, %60,51 ile de İçel ilinin izlediği görülmektedir. Bölgede şehirleşme oranının en düşük olduğu il ise (%46,37 ile Hatay ilidir. Akdeniz Bölgesi’nin şehirleşme oranı (%59,78) Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır.

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Kahramanmaraş ili toplam nüfusunun %50,9'u erkek (510.662), %49,1'i (491.722) kadınlardan oluşmaktadır. Kahramanmaraş ili nüfusunun yaş grupları ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 9'da verilmektedir.

TABLO 9 : İL NÜFUSUNUN YAŞ GRUPLARI VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (2000)

YAŞ GRUPLARI	NÜFUS	TOPLAM NÜFUSA ORANI (%)
0-14 Erkek	185.566	18,5
0-14 Kadın	171.148	17,1
15-64 Erkek	302.917	30,2
15-64 Kadın	297.780	29,7
64+ Erkek	22.094	2,2
64+ Kadın	22.720	2,3
Bilinmeyen	159	0,0
TOPLAM	1.002.384	100,0

Kaynak: DİE

Tablodan da görülebileceği gibi, nüfusun çok büyük bir bölümü (%50,9) 15-64 yaş grubu içerisinde, %35,6'sı 0-14 yaş grubunda, küçük bir bölümü de (%4,5) 64 üzeri yaş grubunda yer almaktadır.

Akdeniz Bölgesi net göç açısından, Marmara ve Ege'den sonra pozitif değere sahip, başka bir ifadeyle net göç alan üçüncü bölgemizdir. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, 0-4 1985-1990 döneminde bölge illerine göç edenlerin sayısı 487.276, Akdeniz Bölgesi'nden diğer bölge illerine yönelik göç edenlerin sayısı ise 356.159'dur. 1985-1990 döneminde Akdeniz Bölgesi'nin net göç miktarı 131.117 kişi, net göç hızı ise %21'dir.

1985-990 arasında iç göç, dışa göç, net göç ve net göç hızı karşılaştırmalı olarak aşağıda verilmektedir.

Tablodan görüldüğü gibi, içe göçün toplam göç içindeki payı Akdeniz Bölgesi için %120 iken, dışa göç için bu oran %88'dir. Bu durum Akdeniz Bölgesi'nin diğer bölge illerinden almış olduğu nüfus miktarını göstermektedir. Akdeniz Bölgesi'nde 1990 nüfusu içerisinde içe göçün payı %78, dışa göçün payı ise %57 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO 10: 1985-1990 DÖNEMİ NET GÖÇ VE NET GÖÇ HIZI

	Türkiye	Akdeniz Bölgesi
1990 Nüfusu (2)	50.518.291	6.273.280
İçer Göç	4.065.173	487.276
Toplam Göç İçindeki Pay (Binde)	1.000	120
1990 Nüfusu İçindeki Pay (Binde)	80	78
Dışer Göç	4.065.173	356.159
Toplam Göç İçindeki Pay (Binde)	1.000	88
1990 Nüfusu İçindeki Pay (Binde)	80	57
Net Göç (1)	-	131.117
Net Göç Hızı (Binde) (2)	-	21

(1): Türkiye toplamında iç göç dış göçe eşittir.

(2): 1990 nüfusundan 0-4 yaş nüfusu çıkarılmıştır.

Kaynak : DİE

Net göç miktarı açısından bölge illerinden Kahramanmaraş, Burdur, Isparta ve Hatay illeri net göç verirken (bu illerden özellikle Kahramanmaraş ve Burdur'un daha yüksek negatif göç hızına sahip olduğu görülmektedir), başta Antalya olmak üzere İçel ve Adana illeri de net göç almaktadır. 1985-1990 döneminde Antalya ilinin net göç hızı ‰80 iken, İçel'de bu oran ‰66'dır. Akdeniz Bölgesi illerinin net göç hızı aşağıda Tablo 11'de verilmektedir.

TABLO 11: AKDENİZ BÖLGESİ İLLERİNİN NET GÖÇ HIZI (1985-1990)

İller	1990 Nüfusu (*)	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı ‰
Adana	1 714 335	124.479	97.545	26.934	16
Antalya	1 031 937	123.737	41.000	82.737	80
Burdur	234 412	14.624	23.449	-8.825	-38
Hatay	976 941	44.580	48.582	-4.002	-4
Isparta	397 429	24.326	30.821	-6.495	-16
İçel	1 135 537	131.573	56.856	74.717	66
Kahramanmaraş	782 689	23.957	57.906	-33.949	-43
Osmaniye	-	-	-	-	-
Akdeniz Bölgesi	6 273 280	487.276	356.159	131.117	21

(*): 1990 nüfusundan 0-4 yaş nüfusu çıkarılmıştır.

Kaynak: DİE

4.2 İstihdam

2000 Genel Nüfus sayımı sonuçlarına göre ildeki 12 ve üzeri yaştaki faal nüfus 379.730 olup, toplam nüfusun ‰37,9'unu, 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun ise ‰54,8'ini oluşturmaktadır. İktisaden faal nüfusun iş kollarına göre dağılımı

incelendiğinde ise: faal nüfusun tarımdaki payının %65,6, sanayi iş kolundaki payının %9,8 ve hizmetler iş kolundaki payının ise %20,4 olduğu görülmektedir. Kahramanmaraş ili iktisaden faal nüfusunun faaliyet kollarına göre dağılımı, Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 12’de verilmektedir.

Tablodan da görülebileceği gibi, il aktif nüfusunun çok büyük bir bölümü tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. İl aktif nüfusunun içinde tarım sektörünün payı, gerek Akdeniz Bölgesi’ndeki tarım sektörünün payından (%55), gerekse Türkiye genelindeki tarım sektörünün payından (%48,4) oldukça yüksektir. İl aktif nüfusu içinde hizmetler sektörünün payı ise tarım sektöründen farklı olarak Bölge oranından (%8,8) bir miktar yüksek, Türkiye oranından (%13,4) ise bir miktar düşüktür. İl aktif nüfusu içinde hizmetler sektörünün payı ise gerek Akdeniz Bölgesi oranınının (%31,7), gerekse Türkiye oranınının (%33,7) oldukça altındadır.

TABLO 12: İL BÖLGE VE TÜRKİYE BAZINDA İKTİSADEN FAAL NÜFUSUN FAALİYET KOLLARINA DAĞILIMI (2000 Yılı)
(12 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

Faaliyet Kolları	Türkiye		Akdeniz Bölgesi		Kahramanmaraş	
	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)	İstihdam	(%)
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	12.576.827	48,4	1.824.456	55,0	249.204	65,6
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	96.035	0,4	3.898	0,1	835	0,2
İmalat Sanayii	3.276.173	12,6	274.901	8,3	31.880	8,4
Elektrik, Gaz ve Su	98.152	0,4	12.567	0,4	4.656	1,2
İnşaat	1.196.246	4,6	149.148	4,5	15.440	4,1
Ticaret, Lokanta ve Oteller	2.512.777	9,7	347.111	10,5	20.323	5,3
Ulaştırma, Hablşme ve Depolama	853.255	3,3	100.598	3,0	6.656	1,8
Mali Hizm., Sig., Aracı ve Yrdcı. Hiz.	808.126	3,1	75.842	2,3	4.047	1,1
Toplum Hizm., Sos. Ve Kişisel Hizm.	4.545.535	17,5	526.748	15,9	46.412	12,2
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	34.015	0,1	3.696	0,1	277	0,1
T O P L A M	25.997.141	100,0	3.318.965	100,0	379.730	100,0

Kaynak : DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Kahramanmaraş ilinde işgücüne katılma oranı 1980-2000 döneminde azalma eğilimi göstermiştir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından yüksektir. 1980 yılında erkeklerin işgücüne katılma oranı %79 iken, 2000 yılında bu oran %69,5’e düşmüştür. Buna karşılık aynı dönemde kadınlarda işgücüne katılma oranı %52,4’den %45,4’e düşmüştür. Ortalama işgücüne katılma oranı 2000 yılı itibarıyla %57,6’dır.

1980-2000 döneminde, Kahramanmaraş ilinde yaş gruplarına göre işgücüne katılma oranı, erkek nüfus için kadın nüfustan yüksek olmak üzere ülkemizdeki genel yapıya uygun bir durum göstermektedir. İşgücüne katılma oranı, 20 yaşına kadar her iki cinsiyet için de yaklaşık aynı düzeyde iken, 20-24 yaş grubundan itibaren erkek nüfusun işgücüne katılma oranı, kadın nüfusun işgücüne katılma oranından daha yüksektir.

Kahramanmaraş ili genelinde toplam 412.000 işgücü nüfus (istihdamda olan ve olmayı talep eden) bulunmaktadır. İstihdam edilen nüfusun işgücü nüfusu içindeki oranı %92 olup, bu oran erkek nüfus için yaklaşık %90, kadın nüfus için yaklaşık %96'dır. Ekonomik faaliyete göre ilde istihdam edilen nüfusun cinsiyete göre dağılımı Tablo 13'de verilmiştir.

TABLO 13: EKONOMİK FAALİYETE GÖRE İSTİHDAM EDİLEN NÜFUSUN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI (2000)
(12 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

Faaliyet Kolu	Erkek		Kadın		Toplam Nüfus
	Nüfus	Pay (%)	Nüfus	Pay (%)	
Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık	106.968	42,9	142.236	57,1	249.204
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	828	99,2	7	0,8	835
İmalat Sanayii	28.753	90,2	3.127	9,8	31.880
Elektrik, Gaz ve Su	4.574	98,2	82	1,8	4.656
İnşaat	15.355	99,5	85	0,5	15.440
Ticaret, Lokanta ve Oteller	19.358	95,2	965	4,8	20.323
Ulaştırma, Hableşme ve Depolama	6.551	98,4	105	1,6	6.656
Mali Hizm., Sig., Aracı ve Yrdcı. Hiz.	3.324	82,1	723	17,9	4.047
Toplum Hizm., Sos. Ve Kişisel Hizm.	39.399	84,9	7.013	15,1	46.412
İyi Tanımlanmamış Faaliyetler	249	89,9	28	10,1	277
T O P L A M	225.359	59,3	154.371	40,7	379.730

Kaynak: DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablodan da görüldüğü gibi toplam 379.730 olan toplam istihdam edilen nüfusun %59,3'ünü (225.359) erkekler, %40,7'sini (154.371) kadınlar oluşturmaktadır. İstihdamdaki erkek nüfusun %47,5'i (106.968) tarım sektöründe, %30,4'ü (68.632) hizmet sektöründe, %15,1'i ise (34.155) sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir.

İstihdamdaki kadın nüfusun ise %92 (142.236) gibi büyük bir bölümü tarım sektöründe, %5,7'si (8.806) ise hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Kırsal

kesimdeki nüfusun hemen hemen tamamı tarımda çalışmakta iken, şehirdeki kadın nüfusun çoğunluğu hizmet sektöründe çalışmaktadır.

Bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından, Akdeniz Bölgesi illerindeki aktif nüfusun sektörlere göre dağılımı aşağıda Tablo 14'de verilmiştir.

Tablodan da görüldüğü gibi, 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre bölgede 12 yaş üzeri iktisaden faal nüfus 3.318.965 kişi olup, toplam bölge nüfusunun %38,1'ini oluşturmaktadır. Bölge aktif nüfusunun büyük bir çoğunluğu (%55) tarım sektöründe çalışmaktadır. Aynı yıl itibarıyla tarım sektöründe çalışanların oranı ise %48,4'dür. Bölge imalat sanayiinde çalışan nüfusun toplam istihdam içindeki payı (%8,8) ise Türkiye ortalamasının (%13,3) oldukça altındadır.

TABLO 14 : BÖLGE İLLERİNDE AKTİF NÜFUSUN DAĞILIMI (2000)

İller	Aktif Nüfus	Aktif Nüfusun Sektörlere Göre Dağılımı (%)			
		Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
Adana	572.605	43,1	14,4	4,8	37,6
Antalya	760.514	49,7	5,5	5,3	39,3
Burdur	110.534	60,1	8,3	3,4	28,0
Hatay	518.808	61,6	8,4	3,5	26,4
Isparta	222.337	56,9	8,3	4,4	30,3
İçel	614.977	57,6	7,9	4,5	29,9
Kahramanmaraş	379.730	65,6	9,8	4,1	20,4
Osmaniye	139.460	60,0	6,9	4,7	28,3
Akdeniz Bölgesi	3.318.965	55,0	8,8	4,5	31,6
Türkiye	25.997.141	48,4	13,3	4,6	33,5

Kaynak : DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Bölgeyi oluşturan iller incelendiğinde, tarım sektörünün çalışanlar oranının en düşük (%43,1) sanayi sektöründe çalışanlar oranının en yüksek (%14,4) olduğu ilin Adana olduğu dikkat çekmektedir. Bölgede tarım sektöründe çalışanlar oranının en yüksek olduğu il %65,6 ile Kahramanmaraş ili iken, sanayi sektöründe çalışanlar oranının en düşük olduğu il ise %5,5 ile Antalya ilidir.

Kahramanmaraş ilinde 2000 yılı itibarıyla istihdam edilen nüfusun yaklaşık %47'si ücretsiz aile işçisi, %29,4'ü ücretli, %22,4'ü ise kendi hesabına çalışmaktadır. Ücretli olarak çalışan erkek nüfus oranı %43 dolayında iken,

kadın nüfus için bu oran %9 gibi çok düşük bir düzeydedir. Kadın nüfusun yaklaşık %85'i, erkek nüfusun ise yaklaşık %21'i ücretsiz aile işçisidir. Kendi hesabına çalışan nüfusun oranı ise kadınlarda yaklaşık %5, erkeklerde ise %34'dür.

İldeki aktif nüfusun yerleşim merkezlerine göre dağılımı incelendiğinde, faal nüfusun %72,7'sinin (276.017) bucak ve köylerde, %27,3'ünün (103.713) ise il ve ilçe merkezlerinde olduğu görülmektedir. İktisaden faal nüfusun yerleşim yerlerine göre dağılımı Tablo 15'de verilmektedir.

TABLO 15: EKONOMİK FAALİYETE GÖRE İSTİHDAM EDİLEN NÜFUSUN YERLEŞİM YERLERİNE GÖRE DAĞILIMI (2000)
(12 ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfus)

Yerleşim yeri	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmet	İyi tanımlanmamış faaliyetler	Toplam	Pay (%)
İl merkezi	2.642	22.191	5.783	37.737	135	68.488	18,0
İlçe merkezleri top.	4.707	6.288	4.105	20.074	51	35.225	9,3
<i>İl ve İlçe merkezleri (%)</i>	<i>13,4</i>	<i>17,8</i>	<i>11,7</i>	<i>57,0</i>	<i>0,1</i>	<i>100,0</i>	-
Afşin	367	1.234	755	3.171	8	5.535	1,5
Andırın	224	132	146	1.099	2	1.603	0,4
Çağlayancerit	564	147	122	523	0	1.356	0,4
Ekinözü	390	146	109	591	5	1.241	0,3
Elbistan	914	2.889	1.248	7.689	8	12.748	3,4
Göksun	854	331	1.023	2.497	8	4.713	1,2
Nurhak	314	66	145	564	0	1.089	0,3
Pazarcık	606	889	427	2.791	20	4.733	1,2
Türkoğlu	474	454	130	1.149	0	2.207	0,6
Bucak ve köyler top.	241.855	8.892	5.552	19.627	91	276.017	72,7
<i>Bucak ve köyler (%)</i>	<i>87,6</i>	<i>3,2</i>	<i>2,0</i>	<i>7,1</i>	<i>0,1</i>	<i>100,0</i>	-
TOPLAM	249.204	37.371	15.440	77.438	277	379.730	100,0
Pay (%)	65,6	9,8	4,1	20,4	0,1	100,0	

Kaynak: DİE, "2000 Genel Nüfus Sayımı" Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri

Tablodan da görüldüğü gibi, il ve ilçe merkezlerindeki faal nüfusun %7,1'i tarım, %27,5'i sanayi, %55,7'si hizmet sektöründe faaliyet göstermekte iken, bucak ve köylerdeki faal nüfusun %87,6'sı tarım, %3,2'si sanayi, %7,1'i ise hizmet sektöründe yer almaktadır.

Aktif nüfus okur-yazarlık ve bitirilen son öğretim kurumu açısından incelendiğinde, Kahramanmaraş ili aktif nüfusunun %81,9'unun (310.911)

okuma-yazma bilen, %18,1'inin (68.813) okuma-yazma bilmeyen nüfustan oluştuğu görülmektedir. Okuma-yazma bilmeyenlerin yaklaşık olarak %96 gibi çok büyük bir oranı (65.964) tarım kesiminde çalışmaktadır. İl aktif nüfusunun içinde okuma-yazma bilenlerin %59'u ilkokul, %11,2'si ortaokul ve dengi, %14,1'i lise ve dengi, %6,9'u da yüksek öğretim mezunudur.

Kahramanmaraş ilinde işsizlerin toplam işgücü nüfusu içindeki oranı %7,8'dir. Bu oran erkek nüfusta %10,2 iken kadın nüfusta %4,1'dir. İlçe merkezlerinde yaklaşık olarak %29'lara kadar yükselen işsizlik oranı, il merkezinde %18,3, bucak ve köylerde ise %0,9'dur. Gerek il merkezinde, gerekse ilçe merkezlerinde kadınların işsizlik oranı erkeklerin işsizlik oranından daha yüksektir.

Kahramanmaraş ilinde, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na yapılan başvurular ve işe yerleştirilenlerin sayısı Türkiye ve Bölge ile karşılaştırmalı olarak Tablo 16'da verilmiştir.

TABLO 16: İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA YAPILAN BAŞVURULAR VE İŞE YERLEŞTİRİLENLER (2001)

	Türkiye	Akdeniz Bölgesi	Kahramanmaraş
Yıl İçinde Yapılan Başvuru	327.417	80.337	3.567
- Erkek	252.554	48.455	3.263
- Kadın	74.863	31.882	304
Yıl İçinde Alınan Açık İş	226.899	67.995	2.297
- Erkek	183.879	39.501	2.129
- Kadın	43.020	28.494	168
Yıl İçinde İşverene Yapılan Takdim	276.138	71.127	2.616
- Erkek	218.031	40.879	2.421
- Kadın	58.107	30.278	195
Yıl İçinde İşe Yerleştirme	213.998	66.855	2.295
- Erkek	170.767	38.338	2.127
- Kadın	43.231	28.517	168
Devreden İşgücü	968.852	111.335	12.603
- Erkek	790.203	86.262	11.064
- Kadın	178.649	25.073	1.539
Devreden İşgücünden İşsizler	718.665	95.167	12.602
- Erkek	582.851	73.399	11.063
- Kadın	135.814	21.768	1.539

Kaynak : Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, İstatistik Yıllığı 2001

4.3. Eğitim

2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Kahramanmaraş ili genelinde okuma-yazma bilenlerin oranı %83,4 olup, bu oran erkek nüfus için %91,7, kadın nüfus için %71'dir. Kadın nüfusun okur-yazarlık oranı erkek nüfusunkinden daha hızlı artmakla birlikte, cinsiyetler arası farklılık devam etmektedir.

Aynı yıl itibarıyla okuma-yazma oranı Akdeniz Bölgesi'nde %88,2, Türkiye genelinde ise %87,3 olarak hesaplanmış olup, her iki oran da Kahramanmaraş ilindeki okuma-yazma oranının üzerindedir. Okuma-yazma bilen nüfusun bitirilen son öğretim kurumuna göre dağılımı Tablo 17'de verilmektedir.

TABLO 17: OKURYAZARLIK VE BİTİRİLEN SON ÖĞRETİM KURUMUNA GÖRE NÜFUS (2000)

	Türkiye		Akdeniz Bölgesi		Kahramanmaraş	
	Nüfus	(%)	Nüfus	(%)	Nüfus	(%)
OKUMA VE YAZMA YAŞINDAKİ NÜFUS	59.859.243	100,0	7.664.111	100,0	855.917	100,0
Okuma Yazma Bilmeyen Nüfus	7.589.657	12,7	903.596	11,8	141.845	16,6
Okuma Yazma Bilip Bilmediği Bilinmeyen	10.205	0,0	3.800	0,0	86	0,0
Okuma Yazma Bilen Nüfus	52.259.381	87,3	6.756.715	88,2	713.986	83,4
Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olmayan	12.886.331	24,7	1.703.043	25,2	215.249	30,2
Mezun Olup, Olmadığı Bilinmeyen	13.243	0,0	1.251	0,0	128	0,0
Bir Öğretim Kurumundan Mezun Olan	39.359.807	75,3	5.052.421	74,8	498.609	69,8
İlköğretim Mezunu	1.719.479	4,4	236.086	4,7	25.990	5,2
İlkokul Mezunu	22.166.827	56,3	2.827.260	56,0	298.900	60,0
Ortaokul Mezunu	4.161.798	10,6	520.942	10,3	52.974	10,6
Ortaokul Dengi Meslek Okulu Mezunu	146.232	0,4	23.339	0,5	1.598	0,3
Lise Mezunu	6.096.662	15,5	821.828	16,3	70.432	14,1
Lise Dengi Meslek Okulu Mezunu	1.916.845	4,9	228.809	4,5	20.440	4,1
Yüksekokul ve Fakülte Mezunu	3.151.964	8,0	394.157	7,8	28.275	5,7

Kaynak : DİE, 2000 Genel Nüfus Sayım Sonuçları

Tablodan da görülebildiği gibi, Kahramanmaraş ilinde okuma-yazma bilen nüfus içerisinde, bir öğretim kurumundan mezun olanların oranı %69,8, bir öğretim kurumundan mezun olmayanların oranı ise %30,2'dir. İlde bir öğretim kurumundan mezun olanların %60'ı ilkokul, %16,1'i ortaokul ve dengi (ilköğretim dahil), %18,2'si lise ve dengi, %5,7'si de yüksekokul ve fakülte mezunudur.

Kahramanmaraş ilinde bir öğretim kurumundan mezun olanların okul türlerine göre dağılımı Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırıldığında, ilkokul mezunu olanlar ile ilköğretim ve ortaokuldan mezun olanların oranının Bölge ve Türkiye ortalamasının üzerinde, lise ve dengi okullardan mezun olanlar ile yüksekokul ve fakültelerden mezun olanların oranının ise Bölge ve Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir.

2001/2002 öğretim yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilindeki okullaşma oranları incelendiğinde, tüm eğitim kademelerindeki okullaşma oranlarının Bölge ve Türkiye genelindeki okullaşma oranlarının altında olduğu dikkat çekmektedir.

Kahramanmaraş ilindeki okullaşma oranlarının okul gruplarına ve cinsiyete göre dağılımı, Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 18'de verilmektedir.

TABLO 18: OKUL GRUPLARI VE CİNSİYETE GÖRE OKULLAŞMA ORANLARI (%) (2001/2002 Öğretim Yılı)

	Türkiye	Akdeniz Bölgesi	Kahramanmaraş
Okul Öncesi Eğitim	6,2	6,8	5,3
- Erkek	6,4	6,9	5,3
- Kız	6,0	6,7	5,3
İlköğretim	98,0	97,7	92,3
- Erkek	102,6	100,8	93,2
- Kız	93,2	94,4	91,2
Ortaöğretim	36,9	42,2	34,2
- Erkek	39,3	44,1	40,4
- Kız	34,4	40,2	27,6
Mesleki ve Teknik Lise	20,5	16,5	14,8
- Erkek	25,4	21,0	20,4
- Kız	15,4	11,8	8,9

Kaynak : DİE

Not: Türkiye genelinde diğer kurumlara bağlı okulöncesi eğitim kurumlarında eğitim gören 32.674 öğrenci dahil değildir.

Tablodan da görüldüğü gibi, Türkiye genelinde de gözlemlendiği şekilde, eğitimin ilk kademelerinden başlayarak okullaşma oranları cinsiyetler arasında erkekler lehine farklılık göstermekte ve bu farklılık ileri eğitim kademelerinde daha da belirginleşmektedir.

Eğitim kademelerine göre ildeki okul, ğretmen ve ğrenci sayıları da karşılaştırmalı olarak Tablo 19’da verilmiştir.

Bölge ve Türkiye ile karşılaştırma olanağı veren 2000/2001 dönemi verilerine göre, Kahramanmaraş ilinde 190 adet okul öncesi eğitim birimi, 799 adet ilköğretim, 39 adet ortaöğretim ve 56 adet de mesleki ve teknik ortaöğretim okulu bulunmaktadır.

TABLO 19: EĞİTİM KADEMELERİNE GÖRE OKUL, ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMEN SAYILARI (2000/2001 ğretim Yılı)

	Türkiye	Akdeniz Bölgesi	Kahramanmaraş
Okul ncesi Eğitim			
- Okul Sayısı	9.643	1.358	190
- Öğrenci Sayısı	256.444	35.924	3.890
- Öğretmen Sayısı	14.525	1.917	252
- Öğretmen Başına Düşen ğrenci	18	19	15
- Okul Başına Düşen ğrenci	27	26	21
İlköğretim			
- Okul Sayısı	35.043	3.924	799
- Öğrenci Sayısı	10.342.730	1.357.343	168.903
- Öğretmen Sayısı	375.477	53.071	8.372
- Öğretmen Başına Düşen ğrenci	28	26	20
- Okul Başına Düşen ğrenci	295	346	211
Ortaöğretim			
- Okul Sayısı	2.638	353	39
- Öğrenci Sayısı	1.489.865	230.726	22.967
- Öğretmen Sayısı	72.586	10.623	1.014
- Öğretmen Başına Düşen ğrenci	21	22	23
- Okul Başına Düşen ğrenci	565	654	589
Mesleki ve Teknik Ortaöğretim			
- Okul Sayısı	3.425	406	56
- Öğrenci Sayısı	826.705	90.517	9.957
- Öğretmen Sayısı	66.150	7.764	932
- Öğretmen Başına Düşen ğrenci	12	12	11
- Okul Başına Düşen ğrenci	241	223	178

Kaynak : DİE

Eğitim kademelerine göre ğretmen ve okul başına düşen ğrenci sayılarına bakıldığında, özellikle okul öncesi, ilköğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim kademelerinde Kahramanmaraş ilinin Bölge ve Türkiye ortalamalarına göre daha avantajlı olduğu görülmektedir. Ortaöğretim kademesinde ise Kahramanmaraş ili ğretmen ve okul başına düşen ğrenci sayısı bakımından

Akdeniz Bölgesi'ne göre daha avantajlı iken, Türkiye geneline göre biraz dezavantaj taşımaktadır. K.Maraş İl Planlama Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, il genelinde derslik sayısı dikkate alındığında 66 okul öncesi öğretmeni, 111 sınıf öğretmeni ve 1.323 çeşitli branşlarda olmak üzere toplam 1.500 öğretmen ihtiyacı bulunmaktadır.

İl genelinde özel eğitim kurumu olarak; 8 Özel İlköğretim Okulu, 3 Özel Lise, 29 Özel Dershane, 18 Özel Motorlu Taşıt Sürücüleri Kursu, 7 Çeşitli Kurs (Bilgisayar, İngilizce ve Özel Eğitim Kursu) ve 3 Etüt Eğitim Merkezi faaliyet göstermektedir.

Ayrıca il dahilinde çeşitli vakıf, dernek ve şirketlere bağlı olarak 26 özel yurt bulunmakta olup, yurtların 625 kız, 1.642 erkek olmak üzere toplam 2.267 öğrenci kapasitesine sahiptir.

03.07.1992 tarih ve 3837 sayılı Yasa ile Kahramanmaraş ilinde kurulmuş bulunan Sütçü İmam Üniversitesi; Ziraat, Orman, Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, İlahiyat, Tıp ve Mühendislik-Mimarlık Fakülteleri olmak üzere 7 Fakülte, 10 Meslek Yüksekokulu, 2 Yüksekokul, 3 Enstitü, Rektörlüğe bağlı 6 Bölüm ve 6 Araştırma Uygulama Merkezine sahiptir.

Üniversitedeki 7 fakülte ve 2 yüksekokulda ikinci öğretimle birlikte 45 bölüm, meslek yüksekokullarında 93 program, Fen Bilimleri Enstitüsünde 16 bölüm, Sosyal Bilimler Enstitüsünde 9 bölüm ve Rektörlüğe bağlı 6 bölümle birlikte toplam 169 bölüm ve program bulunmaktadır. 2002/2003 Eğitim-Öğretim yılında üniversitedeki toplam öğrenci sayısı 11.764'tür.

Üniversite genelinde 23 profesör, 23 doçent, 158 yardımcı doçent, 213 öğretim görevlisi, 67 okutman, 165 araştırma görevlisi ve 18 uzman olmak üzere toplam 667 akademik personel ve 530 idari personel görev yapmaktadır. Üniversitenin Karacasu Kampüsünde Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü tarafından 1997 yılında hizmete açılan 1.500 kişilik öğrenci yurdu bulunmaktadır. Ancak söz konusu yurt, sayıca öğrencilerin ihtiyacını karşılamaktan uzaktır.

İldeki kültürel faaliyetler İl Kültür Müdürlüğü bünyesinde; Müze Müdürlüğü, İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, Kültür Merkezi Müdürlüğü ve Güzel Sanatlar Galerisi Müdürlüğü olmak üzere 4 birimle yürütülmektedir. İl genelinde 12 adet Kültür Bakanlığı Kütüphanesi, 1 adet müze ve 3 adet de sinema salonu faaliyet göstermektedir. Ayrıca ilde günlük, haftalık ve aylık olmak üzere toplam 26 yerel gazete, 14 yerel radyo istasyonu ve 4 TV kanalı bulunmaktadır.

4.4. Sağlık

Kahramanmaraş ili genelinde 7 Devlet Hastanesi, 2 SSK Hastanesi, 1 Üniversite Hastanesi, 2 Özel Hastane ve 2 Verem Savaş Dispanseri olmak üzere toplam 14 yataklı tedavi kurumu sağlık hizmeti vermektedir. 2002 yılı sonu itibarıyla bu yataklı tedavi kurumlarına ait fiili yatak kapasitesi 1.092 olup, kurumların bünyesinde 234 uzman hekim ve 93 pratisyen hekim bulunmaktadır. İl genelinde ayrıca 2 Halk Sağlığı Laboratuvarı, 16 Sağlık Ocağı, 592 adet Sağlık Evi ve 3 adet Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Merkezi'nde sağlık hizmeti verilmektedir. Mevcut yataklı tedavi kurumlarının yıllar itibarıyla sağlık faaliyetleri Tablo 20'de verilmektedir.

TABLO 20: KAHRAMANMARAŞ İLİ YATAKLI TEDAVİ KURUMLARININ ÇALIŞMALARI

	1999	2000	2001	2002
Yatak Sayısı				
-Kadro	1.160	1.050	1.050	1.174
-Fiili	873	855	950	1.092
Hekim Sayısı	188	210	221	327
-Uzman Hekim	128	140	158	234
-Pratisyen Hekim	60	70	63	93
Poliklinik Muayene Sayısı	1.058.426	1.055.967	1.166.856	1.323.585
Yatan Hasta Sayısı	47.343	49.506	51.635	-
Ameliyat Sayısı	11.141	11.199	12.667	15.358
- Büyük	5.259	4.992	6.540	6.691
- Orta	4.368	5.209	5.043	6.861
- Küçük	1.514	998	1.084	1.806
Doğum Sayısı	17.801	17.997	18.696	18.411
10.000 nüfusa düşen yatak sayısı	12,2	11,0	10,3	11,5
Yatak İşgal Oranı (%)	54,6	58,3	58,6	59,0

Kaynak : T.C. Sağlık Bakanlığı

2002 yılı verilerine göre, Kahramanmaraş ilinde 10.000 nüfusa düşen yatak sayısı 11,5, yatak işgal oranı ise %59'dur. 1999-2000 yılları arasındaki dönem dikkate alındığında, ildeki yataklı tedavi kurumlarındaki yatak sayısında pek fazla değişiklik görülmezken, uzman ve pratisyen hekim sayısı ile, poliklinik muayene sayısında önemli bir artış gerçekleştiği dikkati çekmektedir.

Bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından, 2000 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili, Akdeniz Bölgesi ve Türkiye geneline ilişkin çeşitli sağlık göstergeleri Tablo 21'de verilmiştir.

TABLO 21: KAHRAMANMARAŞ BÖLGE VE TÜRKİYE BAZINDA ÇEŞİTLİ SAĞLIK GÖSTERGELERİ (2000)

	Türkiye	Akdeniz Bölgesi	Kahramanmaraş
Hastane Sayısı	1.184	119	10
Yatak Sayısı	156.549	16.438	1.050
Sağlık Personeli Sayısı			
Mütehassıs Hekim	40.286	3.599	219
Pratisyen Hekim	45.857	5.160	412
Diş Hekimi	15.022	1.211	101
Hemşire	69.405	7.875	784
Sağlık Memuru	44.291	5.547	689
Ebe	41.510	6.499	637
Sağlık Personeli Başına Düşen Kişi Sayısı			
Uzman Hekim	1.683	2.419	4.603
Pratisyen Hekim	1.479	1.687	2.447
Diş Hekimi	4.514	7.189	9.981
Hemşire	977	1.106	1.286
Sağlık Memuru	1.531	1.569	1.463
Ebe	1.633	1.340	1.583
Eczane Sayısı	23.516	2.769	170
Onbin Kişiye Düşen Yatak Sayısı	23,1	18,9	11,0

(1) : Kamu hastane ve yatak sayısına sağlık merkezleri de dahil edilmiştir.

(2) : Sağlık personeli sayısı devlet hesabına ve serbest çalışan tüm sağlık personelini kapsar.

Milli Savunma Bakanlığı'nda görevli sağlık personeli yalnız toplamda kapsamıştır.

(3) : Eczane sayısı, ecza depolarını, hastane ve müesseseczanelerini kapsamaz.

(4) : Eczacı sayısı Milli Savunma Bakanlığı'nda görevli eczacıları da kapsar.

NOT: Kamu ve özel hastane ve yatak sayısı, askeri hastaneleri kapsamaz.

Kaynak : DİE

Tablodan da görülebileceği gibi 2000 yılı verilerine göre Kahramanmaraş ilinde uzman hekim başına düşen nüfus 4.603 kişi, pratisyen hekim başına düşen nüfus 2.447 kişi ve diş hekimi başına düşen nüfus 9.981 kişi olmuştur. Kahramanmaraş ilinde sağlık personeli başına düşen kişi sayısına bakıldığında, ilin sağlık memuru dışında diğer bütün sağlık personeli sayısı açısından gerek

Akdeniz Bölgesi gerekse Türkiye geneline göre oldukça kötü durumda olduğunu söylemek mümkündür. On bin kişiye düşen yatak sayısı da Bölgede 18,9, Türkiye genelinde 23,1 iken Kahramanmaraş ilinde bu sayı sadece 11'dir.

Genel olarak Akdeniz Bölgesi gerek on bin kişiye düşen yatak sayısı gerekse sağlık personeli başına düşen yatak sayısı açısından Türkiye geneline göre dezavantajlı konumda bulunmaktadır. Sağlık hizmetleri açısından genel olarak Akdeniz Bölgesi illeri incelendiğinde de, Adana, Antalya ve İçel illerinin bu açıdan daha gelişmiş oldukları görülmektedir. Adana ilinde bulunan ve Çukurova Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi Balcalı Hastanesi ile Başkent Üniversitesi'ne bağlı Dr. Turgut Nayan Araştırma ve Uygulama Merkezi, Antalya ilinde bulunan ve Akdeniz Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi Hastanesi, İçel ilinde bulunan ve Mersin Üniversitesi'ne bağlı Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi ile bu illerde faaliyet gösteren özel hastaneler Adana, Antalya ve İçel'in sağlık yönünden gelişmesini sağlamıştır. Özellikle Adana ve Antalya illerinde sağlık sektörünün gelişmişliği, Bölgenin diğer illerinden bu illere yönelik bir talep doğurmaktadır.

4.5. Bitkisel, Hayvansal Etkinlikler ve Ormancılık

Topraklarının büyük bir bölümü Akdeniz Bölgesi içinde yer alan, ancak Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi içinde de toprakları bulunan Kahramanmaraş ilinin ekonomik yapısı Cumhuriyet döneminden 1980'li yıllara kadar genellikle tarım, hayvancılık ve küçük el sanatlarına dayalı bir gelişim göstermiştir. 1980'li yılların başlarından itibaren izlenen ekonomik politikalarla hızla uyum göstererek sanayileşme sürecine giren ilde, tarım sektörü önemini korumakla birlikte ekonomik yapı içerisinde geri plana düşmüştür. Ancak işgücünün faaliyet kollarına dağılımına bakıldığında, 2000 yılı itibarıyla ildeki en önemli etkinliğin tarım olduğu sonucuna varılmaktadır. İl iktisadi faal nüfusunun %65,6'sı tarım sektöründe (istihdamdaki erkek nüfusun %47,5'i, kadın nüfusun %92,1'i) çalışmaktadır.

Genel olarak Akdeniz Bölgesi'ne bakıldığında da, Adana ve Antalya dışındaki illerde ekonomik yaşamın daha çok tarım ve hayvancılığa dayandığı görülmektedir. 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, 12 yaş ve üzeri Bölge aktif nüfusunun %55'i tarım sektöründe çalışmakta olup, bu oran %48,4 olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

1991 yılında yapılan Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, Kahramanmaraş ilinde 71.035 adet tarım işletmesi (Türkiye genelinin %1,7'sini oluşturmakta) bulunmakta olup, bu işletmelerin tamamı aile işletmesidir. İldeki tarımsal işletmelerin (12.076) %17'sinde yalnızca bitkisel üretim, (4.262) %6'sında yalnızca hayvansal üretim yapılmakta iken (54.697) %77'lik çok büyük bir bölümünde ise bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır.

Ülkemiz genelinde olduğu gibi, Kahramanmaraş ilinde de tarımsal işletmelerin sahip oldukları araziler küçük ve çok parçalı olup, tarımsal üretimde hanelerin ana hedefi kendi geçimlerini sağlamaktır. 1991 yılı itibarıyla ildeki tarım işletmelerinin arazi büyüklük gruplarına göre dağılımı Tablo 22'de verilmektedir.

TABLO 22 : İLDEKİ TARIM İŞLETMELERİNİN ARAZİ BÜYÜKLÜK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (1991)

Arazi Büyüklük Grubu (Dekar)	İşletme Sayısı (Adet)	Pay(%)
0-5	4.481	6,3
5-9	7.743	10,9
10-19	17.140	24,1
20-49	21.589	30,4
50-99	11.635	16,4
100-199	5.507	7,7
200-499	1.326	1,9
500-999	63	0,1
Arazisi Olmayan(*)	1.551	2,2
TOPLAM	71.035	100,0

Kaynak: DİE

(*) Yalnız hayvancılık yapan işletme

Tablodan da görüldüğü gibi, ildeki 71.035 tarım işletmesinin çok büyük bir kısmı (%95,9) küçük mülk sahiplerinden (200 dekardan küçük), %4,1'i gibi küçük bir bölümü ise orta büyüklükte mülk sahiplerinden (200-1.000 dekar arası) oluşturmaktadır. İl genelinde büyük mülk sahibi (1.000 dekardan büyük)

görünmemektedir. İldeki tarım işletmelerinde %2,2 gibi bir bölümü ise (1.551) arazisi olmayan işletme sahiplerinden (yalnız hayvancılıkla uğraşan) oluşturmaktadır.

1991 yılı Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre, Kahramanmaraş'ta bitkisel üretim faaliyetinde bulunan 69.484 işletmenin %96,4'ü (66.953) kendi arazisinde tarımsal faaliyette bulunmakta, %2,9'u (2.048) kendi arazisi dışında başkasından arazi kiralamakta, %0,7'si ise kiracılık (362) ya da ortakçılık (121) usulü faaliyet göstermektedir. Kiracılığa konu olan işletmelerin büyüklüğü 5-9 ile 50-99 dekar, ortakçılığa konu olan işletmelerin büyüklüğü ise 50-99 dekar arasındadır.

Türkiye genelinde olduğu gibi Kahramanmaraş ilindeki tarım işletmeleri de, hızlı nüfus artışı ve artan nüfusun tarım dışı sektörde istihdam edilmesi zorunluluğuna karşılık, bu sektörlerde işgücü talebinin nüfus artışına uygun düzeyde artırılamaması, tarımın gelişim hızının nüfus artışını karşılamada yetersiz kalması ve miras yoluyla arazilerin bölünmesi gibi nedenlerle giderek küçülmüştür.

1991 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilinde 288.109 adet parçadan oluşan 2.809.827 da arazide 69.484 tarım işletmesi bitkisel üretim faaliyetinde bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ilinin Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) rakamları (cari fiyatlarla) incelendiğinde, tarım sektöründe yaratılan hasılanın önemli düzeylerde gerçekleştiği, ancak yıllar itibarıyla il ekonomisi içindeki payının giderek azaldığı dikkat çekmektedir. 1996 yılı itibarıyla tarım sektörünün il toplam hasılası içindeki payı %30,4 gibi önemli bir düzeydeyken, bu oran 1997 yılında %28,8, 1998 yılında %28,1, 1999 yılında %24,4, 2000 yılında %21,9 ve 2001 yılında %16,8 olarak gerçekleşmiştir. İlin tarım hasılasında oransal olarak ortaya çıkan bu düşüşte, il ekonomik yapısında özellikle sanayi lehine ortaya çıkan değişikliklerin büyük payı olduğu tahmin edilmektedir.

Aynı yıllar itibarıyla Akdeniz Bölgesi'nin toplam GSYİH'sı içinde tarım sektörünün payı (cari fiyatlarla) 1996'da %23,8, 1997'de %20,3, 1998'de %23,5, 1999 yılında %20,6, 2000 yılında %19,1 ve 2001 yılında %15,8 oranlarında gerçekleşirken, Türkiye toplam GSYİH'sı içinde de tarım sektörünün payı 1996'da %16,9, 1997'de %14,5, 1998'de %17,5, 1999'da %15,3, 2000 yılında %14,1 ve 2001 yılında %12,1 oranlarında gerçekleşmiştir. İl, Bölge ve Türkiye rakamları birlikte ele alındığında, il tarım hasılasının toplam il GSYİH rakamları içindeki yıllar itibarıyla payının gerek Türkiye oranlarından gerekse Bölge oranlarından yüksek olduğu görülmektedir.

Kahramanmaraş ili tarım hasılasının yıllar itibarıyla gelişimi ve Akdeniz Bölgesi ile Türkiye tarım hasılası içindeki payı Tablo 23'de verilmektedir.

TABLO 23: KAHRAMANMARAŞ İLİ TARIMSAL HASILASININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ, BÖLGE VE TÜRKİYE HASILASI İÇİNDEKİ YERİ (Cari fiyatlarla) (Milyar TL.)

Faaliyet Kolu	1997	1998	1999	2000	2001
- Çiftçilik ve Hayvancılık	77.649,1	135.200,7	172.661,2	259.569,9	314.721,3
- Ormancılık	985,4	2.307,2	2.759,4	4.972,4	6.477,5
- Balıkçılık	515,1	1.114,2	1.856,7	2.680,9	3.225,1
K.Maraş Tarım Hasılası(1)	79.149,6	138.622,1	177.277,3	267.223,2	324.423,9
Akdeniz Böl.Tarım Hasılası(2)	727.671,0	1.518.057,0	1.955.759,0	2.877.047,0	3.446.081,0
Türkiye Tarım Hasılası (3)	4.170.001,0	9.113.454,0	11.851.055,0	17.540.631,0	21.521.042,7
(1)/(2) (%)	10,9	9,1	9,1	9,3	9,4
(1)/(3) (%)	1,9	1,5	1,5	1,5	1,5

Kaynak: DİE

Tablodan da görüldüğü gibi 1996 yılında 45.020.5 milyar TL. olan il tarım hasılası 1997 yılında %75,8, 1998 yılında %75,1, 1999 yılında %27,9, 2000 yılında %50,7 ve 2001 yılında %21,4 oranlarında artarak 2001 yılında 324.423.9 milyar TL.'na yükselmiştir. İl tarımsal hasılası içinde en yüksek pay çiftçilik ve hayvancılık sektörüne ait olup, 2001 yılı itibarıyla bu pay %97 oranında gerçekleşmiştir. Toplam il tarım hasılasından 2001 yılı itibarıyla ormancılık sektörü yaklaşık %2, balıkçılık sektörü ise yaklaşık %1 oranında pay almıştır.

Kahramanmaraş ili tarımsal hasılasının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye tarım hasılası içindeki payı incelendiğinde, 1996 yılında Bölge tarım hasılasından

%10,4 oranında pay alan il tarım hasılasının bu payının 2001 yılında %9,4'e düştüğü, yine 1996 yılında Türkiye tarım hasılasından %1,8 oranında aldığı payın da 2001 yılında %1,5'e gerilediği dikkati çekmektedir.

Akdeniz Bölgesi'ne ait tarımsal hasılanın Bölge illeri itibarıyla dağılımına bakıldığında (2000) en büyük katkıyı İçel (735.958 milyar TL.), Antalya (516.041 milyar TL.), Adana (482.208 milyar TL.) ve Hatay (456.155 milyar TL.) illerinin yaptığı görülmektedir. Bölge tarımsal hasılasının %76'sı bu dört ile ait bulunmaktadır. Kahramanmaraş ili ise Bölge tarım hasılasına katkısı açısından söz konusu dört ilden sonra beşinci sırada gelmektedir (%9,3). Bölge tarımsal hasılasının 2000 yılı itibarıyla iller arasındaki dağılımı aşağıda Tablo 24'de verilmiştir.

TABLO 24: AKDENİZ BÖLGESİ TARIMSAL HASILASININ İLLER İTİBARIYLA DAĞILIMI (2000)

İller	TARIMSAL HASILA (Milyar TL)					Bölge içindeki Payı (%)
	Çiftçilik ve Hayvancılık	Ormancılık	Balıkçılık	Toplam	Gelişme Hızı (%)	
Adana	462.412	10.951	8.845	482.208	44,4	16,76
Antalya	485.377	22.841	7.823	516.041	35,1	17,94
Burdur	107.224	5.600	2.912	115.736	30,4	4,02
Hatay	447.954	2.596	5.605	456.155	70,6	15,85
Isparta	190.753	5.209	2.209	198.171	45,4	6,89
İçel	708.431	17.681	9.846	735.958	49,0	25,58
Kahramanmaraş	259.570	4.972	2.681	267.223	50,7	9,29
Osmaniye	103.760	1.550	246	105.556	38,0	3,67
Akdeniz Bölgesi	2.765.481	71.401	40.166	2.877.047	47,1	100,00

Kaynak: DİE

4.5.1. Tarım Arazisinin Kullanımı

Toplam 1.432.700 hektar yüzölçümüne sahip olan Kahramanmaraş'ta toplam arazinin %33'ü tarım alanı, %35,1'i orman ve fundalık alan, %18,3'ü çayır-mera alanı ve %13,6'sı da tarım dışı araziden oluşmaktadır. İl alanının ilçeler itibarıyla kullanıma göre dağılımı Tablo 25'de verilmektedir.

Tarım alanları ilçeler itibarıyla incelendiğinde, en fazla tarım alanına sahip ilçenin 127.577 hektarla Elbistan olduğu, toplam 232.700 hektar yüzölçümüne sahip ilçenin toplam arazisinin %54,8'inin tarım arazisinden oluştuğu

görülmektedir. Tarım alanı itibarıyla ikinci alana sahip ilçe ise 91.708 hektarla Merkez ilçedir.

TABLO 25 : KAHRAMANMARAŞ İL ARAZİSİNİN KULLANIMA GÖRE DAĞILIMI (2002)

İlçe Adı	Yüzölçümü (ha)	Tarım Alanı		Orman-Fundalık		Çayır-Mera		Tarım Dışı Arazi	
		Miktar (ha)	Pay (%)	Miktar (ha)	Pay (%)	Miktar (ha)	Pay (%)	Miktar (ha)	Pay (%)
Merkez	293.600	91.708	31,24	188.159	64,09	5.141	1,75	8.592	2,93
Afşin	138.700	63.750	45,96	31.458	22,68	15.000	10,81	28.991	20,90
Andırın	117.800	15.509	13,17	80.805	68,60	7.000	5,94	13.987	11,87
Çağlayancerit	64.200	8.215	12,80	23.566	36,71	24.677	38,44	7.742	12,06
Ekinözü	88.000	24.249	27,56	16.010	18,19	20.372	23,15	27.369	31,10
Elbistan	232.700	127.577	54,82	245	0,11	67.391	28,96	37.487	16,11
Göksun	191.900	47.210	24,60	68.018	35,44	50.733	26,44	25.939	13,52
Nurhak	82.200	3.384	4,12	27.021	32,87	25.703	31,27	26.092	31,74
Pazarcık	154.800	71.197	45,99	41.887	27,06	41.000	26,49	716	0,46
Türkoğlu	68.800	19.232	27,95	26.212	38,10	5.000	7,27	18.356	26,68
Toplam	1.432.700	472.031	33,00	503.381	35,10	262.017	18,30	195.271	13,60

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

Kahramanmaraş ilindeki 472.031 hektarlık toplam arazisinin %74,3'ü tarla alanı, %8,2'si meyvelik, %6,8'i bağ alanı, %1,7'si sebzelik, %0,8'i zeytinlik olarak kullanılırken, %8,2'lik bölümü de kavaklık olarak kullanılan, nadasa bırakılan ya da kullanılmayan araziden oluşmaktadır.

Kahramanmaraş ili tarım arazisinin kullanım amaçlarına göre dağılımı, İl Tarım Master Planı'nda belirlenen alt bölgeler itibarıyla Tablo 26'da verilmektedir.

TABLO 26: KAHRAMANMARAŞ TARIM ARAZİSİNİN KULLANIM AMAÇLARINA VE BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI (2002)

İlçe Adı	Tarla Alanı			Bağlık (ha)	Meyvelik (ha)	Sebzelik (ha)	Toplam Tarım Arazisi (ha)
	Toplam (ha)	Ekilen (ha)	Nadas (ha)				
I. Alt Bölge	130.026	122.345	7.681	19.900	28.472	3.739	182.137
II. Alt Bölge	171.624	155.550	16.074	10.005	7.617	2.081	191.327
III. Alt Bölge	55.402	54.500	902	1.037	4.403	1.877	62.719
IV. Alt Bölge	32.520	18.505	14.015	1.315	1.801	212	35.848
Toplam	389.572	350.900	38.672	32.257	42.293	7.909	472.031
Pay (%)	82,5	90,1	9,9	6,8	9,0	1,7	100,0

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

Tablodan da görüldüğü gibi, Kahramanmaraş'ın tüm alt bölgelerinde tarım arazileri daha çok tarla bitkileri ekimi için kullanılmaktadır. Tarla bitkilerine ait arazi dışında, I., III. Ve IV. Alt Bölgelerde meyvelik alanlar, II. Alt Bölge'de ise bağlık alanlar ağırlık taşımaktadır. Ayrıca, özellikle IV. Alt Bölgede kavaklık, nadas alanı ya da kullanılmayan alan olarak tanımlanan diğer alanlar tarım alanı içinde oldukça büyük bir oran (%39) teşkil etmektedir.

İl genelinde ekilen tarla alanlarının (352.629 hektar) büyük bir bölümü (%73) tahıl üretimine ayrılmış olup, yaklaşık %13'ünde yemeklik baklagil, %12,4'ünde endüstri bitkileri ve %1,6'sında da yumru bitkiler üretimi yapılmaktadır. Ekilen tarla alanlarının kullanım amaçlarına göre dağılımı Tablo 27'de verilmektedir.

TABLO 27: KAHRAMANMARAŞ İLİ EKİLEN TARLA ALANININ KULLANIM AMAÇLARINA GÖRE DAĞILIMI (2002)

İlçe Adı	Tahıllar (ha)	Endüstri Bitkileri (ha)	Yemeklik Baklagiller (ha)	Yumrulu Bitkiler (ha)	Toplam Ekilen Arazi (ha)
Merkez	29.956	8.659	3.170	2.830	41.615
Afşin	35.600	7.133	14.070	397	57.200
Andırın	11.300	2.310	712	165	14.487
Çağlayancerit	5.310	40	250	55	5.655
Ékinözü	10.000	310	500	63	10.873
Elbistan	78.200	10.100	9.100	950	98.350
Göksun	27.370	1.100	12.650	622	41.742
Nurhak	1.580	100	260	37	1.977
Pazarcık	49.500	7.800	5.050	490	62.840
Türkoğlu	11.707	6.104	20	59	17.890
Toplam	257.523	43.656	45.782	5.668	352.629
Pay (%)	73,0	12,4	13,0	1,6	100,0

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

D.S.İ. Etüd sonuçlarına göre, ildeki 426.467 hektar alan tarım arazilerinin 353.580 hektarı (%83) sulanabilir arazi, 202.714 hektarı sulamaya elverişli arazi, bunun da 178.242 hektarı ekonomik olarak sulanabilir arazi olup, halen 154.241 hektarlık tarım arazisi (%36,2) sulanmakta, 272.226 hektarlık alanda (%63,8) ise kuru tarım yapılmaktadır. İlde sulanan 154.241 hektarlık arazinin 93.460 hektarı halk sulaması, 60.781 hektarı ise devlet sulaması (36.690 hektarı DSİ, 24.091 hektarı Köy Hizmetleri tarafından) şeklinde sulanmaktadır. İl tarım alanlarının ilçeler itibarıyla sulama biçimlerine göre dağılımı Tablo 28'de verilmektedir.

TABLO 28: İL TARIM ALANLARININ SULAMA BİÇİMLERİ İTİBARIYLA DAĞILIMI (Ha) (2002)

İlçe Adı	Tarım Arazisi	Sulanabilir Arazi	Devlet Sulaması	Halk Sulaması	Toplam Sulanan Arazi	
					Miktar	Oran(%)
Merkez	75.420	51.320	13.443	16.936	30.379	19,6
Afşin	59.398	54.137	2.993	14.240	17.233	11,2
Andırın	25.072	21.642	4.846	7.609	12.455	8,1
Çağlayancerit	6.755	4.596	1375	1.345	2.720	1,8
Ekinözü	17.962	16.079	48	3.022	3.070	2,0
Elbistan	94.501	84.598	6.633	17.589	24.222	15,7
Göksun	32.462	26.178	9.252	3.455	12.707	8,2
Nurhak	2.506	2.243	1.075	1.100	2.175	1,5
Pazarcık	84.615	68.656	19.582	9.736	29.318	19,0
Türkoğlu	27.776	24.131	1.534	18.428	19.962	12,9
Toplam	426.467	353.580	60.781	93.460	154.241	

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

4.5.2 Bitkisel Üretim

Kahramanmaraş ili topraklarının büyük bir bölümü tarıma elverişli durumdadır. İlin toplam 1.432.700 hektarlık alanının 472.031 hektarlık bölümü (%33) tarıma elverişli araziden oluşmaktadır. Tarım sektörüne yönelik bitkisel ürünler kapsamında her türlü tarım ürününün üretilebildiği ilde, düzlük kesimlerde sulu tarım, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılırken yüksek arazilerde kuru tarım, hububat üretimi gerçekleştirilmektedir.

Daha çok tarla bitkileri üretimine dayalı olan (350.900 hektarlık alanda) ilin bitkisel üretimi içinde de tahıllar (257.523 hektarlık alanda) ilk sırada yer almaktadır. Tarla bitkileri içerisinde tahıllardan sonra en önemli yere sahip olan ürünler de baklagiller (45.782 hektarlık alanda) ve endüstri bitkileridir (43.656 hektarlık alanda).

Bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından söylemek gerekirse; gerek tarım alanı içerisinde tarla bitkileri alanının aldığı pay, gerekse tarla bitkileri alanının ekilen ürün bazında dağılımı Kahramanmaraş ve Türkiye genelinde çok yaklaşık oranlardadır.

İl genelinde tarla bitkileri ekiliş alanı dikkate alındığında sebzeçilik ve meyvecilik faaliyetleri oldukça sınırlıdır. Türkiye genelinde tarım alanlarının yaklaşık %3'ünde sebze tarımı yapılırken, Kahramanmaraş'ta bu oran %1,7 dolayındadır. İlde meyvecilik daha etkin bir bitkisel üretim alanıdır. Türkiye genelinde meyve üretimi yapılan alanlar tüm tarım alanlarının %5'ini oluştururken, bağcılık ve zeytincilik faaliyetleri de dikkate alındığında Kahramanmaraş'ta tarım alanlarının %15,8'ini meyve üretim alanları oluşturmaktadır.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilinde üretilen bitkisel ürünlerin üretim değeri 318.654 milyar TL. olup, bunun %63,8'ini (203.353 milyar TL.) tarla ürünleri, %22,7'sini (72.305 milyar TL.) meyve ürünleri ve %13,5'ini de (42.996 milyar TL.) sebze ürünleri üretim değeri oluşturmaktadır. Rakamlardan da anlaşılacağı gibi, ekilen alan itibarıyla il tarım alanlarından en büyük payı alan tarla ürünleri, ilin toplam bitkisel ürünler üretim değerinden de en büyük payı almaktadır.

Bitkisel üretim değeri pazarlanan malın değeri açısından incelendiğinde; il bitkisel üretim değerinin %75,4'ünün (240.334 milyar TL.) pazarlandığı ve bunun da %62,7'sinin tarla ürünleri, %22,7'sinin meyve ürünleri ve %14,6'sının da sebze ürünlerinin pazarlanan değerinden oluştuğu görülmektedir.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili bitkisel üretim değerinin ürün grupları bazında dağılımı, Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 29'da verilmektedir.

TABLO 29: İL BİTKİSEL ÜRETİM DEĞERİNİN BÖLGE VE TÜRKİYE İLE KARŞILAŞTIRILMASI (2001)

Ürünler	Türkiye				Akdeniz Bölgesi				Kahramanmaraş			
	Üretim		Pazarlanan		Üretim		Pazarlanan		Üretim		Pazarlanan	
	Ton	Milyar TL.	Milyar TL.	(%)	Ton	Milyar TL.	Milyar TL.	(%)	Ton	Milyar TL.	Milyar TL.	(%)
Tarla ürünleri	54.192.949	8.903.225	6.399.080	41,5	6.651.634	1.285.338	938.698	28,3	1.244.435	203.353	150.740	62,7
Tahıllar	29.426.560	4.386.361	2.629.185	41,1	4.358.653	687.461	417.913	44,5	617.067	87.183	53.580	35,5
Baklagiller	1.454.700	809.192	565.441	8,8	149.968	93.244	66.816	7,1	55.197	34.390	23.570	15,7
Endüstriyel bitkiler	13.757.375	1.875.323	1.802.142	28,2	1.059.048	313.050	297.546	31,7	386.688	41.906	40.117	26,6
Yağlı tohumlar	2.171.314	379.893	354.983	5,5	491.059	71.245	65.847	7,0	66.973	16.003	14.907	9,9
Yumru bitkiler	7.383.000	1.452.457	1.047.329	16,4	592.906	120.338	90.576	9,7	118.510	23.871	18.566	12,3
Sebzeler	21.930.762	5.348.221	4.319.626	28,0	6.177.250	1.436.820	1.170.527	35,3	205.120	42.996	34.975	14,6
Yaprağı yenen sebzeler	1.670.050	448.858	345.327	8,0	304.089	78.703	60.218	5,1	17.814	3.326	2.715	7,8
Baklagil sebzeler	648.000	364.475	259.536	6,0	140.549	73.280	53.146	4,6	3.592	2.003	1.414	4,0
Meyvesi yenen sebzeler	18.880.000	4.306.130	3.525.544	81,6	5.479.328	1.219.606	1.000.754	85,5	173.556	35.330	28.873	82,6
Soğans, yumru ve kök sebzeler	644.700	196.309	159.428	3,7	232.166	57.519	49.328	4,2	10.158	2.337	1.973	5,6
Diğer sebzeler	88.012	32.449	29.791	0,7	21.118	7.713	7.081	0,6	-	-	-	-
Meyveler	13.078.486	5.766.012	4.693.988	30,5	4.246.477	1.432.201	1.205.451	36,4	154.560	72.305	54.620	22,7
Yumuşak çekirdekli	2.928.000	953.403	722.397	15,4	930.292	287.268	220.772	18,3	24.008	7.529	5.733	10,5
Taş çekirdekli	2.164.000	1.213.695	889.966	19,0	448.593	274.120	207.533	17,2	23.956	15.983	11.523	21,1
Turunçgiller	2.478.000	589.288	556.794	11,9	2.203.580	511.248	482.897	40,1	-	-	-	-
Sert kabuklular	860.000	1.217.049	1.084.277	23,1	33.512	52.399	37.551	3,1	6.886	13.351	10.261	18,8
Üzümsü meyveler	3.823.540	1.586.341	1.234.524	26,3	630.500	307.166	256.697	21,3	99.710	35.442	27.103	49,6
Çay	824.946	206.237	206.030	4,4	0	0	0	0,0	-	-	-	-
TOPLAM	89.202.197	20.017.457	15.412.693	100,0	17.075.361	4.154.360	3.314.675	100,0	1.604.115	318.654	240.335	100,0

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili bitkisel üretim değeri Akdeniz Bölgesi bitkisel üretim değerinin %7,7'sini, Türkiye bitkisel üretim değerinin ise yaklaşık %1,6'sını oluşturmaktadır. Kahramanmaraş ili bitkisel üretim değerinin yapısı Türkiye ve Bölge değerleri ile karşılaştırıldığında; il bitkisel üretim değerinde daha çok tarla bitkilerinin ağırlıkta olduğu görülürken, Akdeniz Bölgesi bitkisel üretim değerinin içinde sebze ürünlerinin ağırlıkta olduğu (%34,6), bunu da meyve ürünleri (%34,5) ve tarla ürünlerinin (%30,9) izlediği görülmektedir. Türkiye bitkisel üretim değerinin ise Kahramanmaraş iline benzer bir yapı gösterdiği, %44,5 ile tarla ürünlerinin ilk sırada yer aldığı, bunu da %28,8 ile meyve ürünlerinin, %26,7 ile de sebze ürünlerinin izlediği görülmektedir.

4.5.2.1. Tarla Ürünleri Üretimi

İlde ekilen alan itibarıyla bitkisel ürünler içerisinde ilk sırada yer alan tarla ürünleri, gelir yaratma potansiyeli açısından da ilk sırada bulunmaktadır. 2001 yılı itibarıyla 1.244.435 ton tarla ürünleri üretilmiş olup, bu ürünlerin toplam parasal değeri 203.353 milyar TL.'dir. Üretilen ürünlerin %74,1'i (150.740 milyar TL.) pazarlanmıştır. İl tarla ürünleri üretiminde üretim miktarı açısından tahıllar ilk sırada yer alırken (%49,6), üretim değeri olarak da ilk sırada (%42,9) yer almaktadır. Üretim miktarı açısından tahıllardan sonra gelen diğer önemli ürünler olan endüstriyel bitkiler ve baklagiller, üretim değeri açısından da aynı önemi ve sırayı korumaktadır.

Kahramanmaraş ili tarla ürünleri üretimi içerisinde önemli yer tutan ürünlerin yıllar itibarıyla gelişimi Tablo 30'da verilmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi, üretim miktarı dikkate alındığında Kahramanmaraş'ın tarla tarımında ağırlık taşıyan ürünler olarak tahıllardan buğday, arpa ve mısır, baklagillerden nohut ve fasulye, endüstriyel bitkilerden şekerpancarı ve pamuk yağlı tohumlardan ayçiçeği ve çığit, yumru bitkilerden ise kuru soğan ve patates sayılabilir. Endüstriyel bitkiler içerisinde yer alan, ile özgü kırmızı biber üretimi de ekonomik değeri dikkate alındığında oldukça önemli düzeylerde gerçekleşmektedir.

TABLO 30:YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİ TARLA ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (Ton)

Tarla Ürünleri	1998	1999	2000	2001
Buğday	470.877	432.496	453.030	472.926
Arpa	85.493	96.134	89.041	108.540
Çavdar	247	189	195	192
Mısır	44.324	49.632	49.109	35.191
Darı	63	59	60	57
Pirinç	126	138	93	36
Mahlut	744	200	100	125
Nohut	28.497	29.526	23.511	21.290
Fasulye	32.078	35.005	34.539	26.561
Mercimek(yeşil)	81	68	80	66
Mercimek(kırmızı)	2.874	2.886	2.788	2.552
Fiğ	1.211	577	1.303	1.651
Culbant		2.500	2.741	3.077
Şeker pancarı	766.219	601.826	558.251	357.575
Pamuk	14.150	16.983	18.513	24.583
Kırmızı Biber		5.340	5.640	4.530
Susam	74	73	60	46
Ayçiçeği	11.143	12.500	17.736	21.837
Çiğit	21.925	26.124	28.356	39.334
Yerfıstığı	3.323	3.679	3.884	4.538
Soya	153	151	986	1.218
Soğan (kuru)	101.492	102.131	99.485	87.180
Sarımsak	3.293	4.317	5.272	6.040
Patates	18.314	18.280	24.735	25.290
Diğerleri (*)	7.445			
TOPLAM	1.614.146	1.440.814	1.419.508	1.244.435

Kaynak : DİE

(*) Kırmızı biber üretimi, bu yılda bu bölüm içerisinde gösterilmiştir.

2001 yılı itibarıyla alt gruptaki ürünleri incelediğimizde, tahıl üretiminde ekim alanı en fazla olan ürünün 207.800 hektarla buğday olduğu, bunu da 43.100 hektarla arpanın, 5.266 hektarla da mısırın takip ettiği görülmektedir. Diğer tahılların ekim alanları oldukça küçük kalmaktadır.

Tarla ürünleri içerisinde ekilen alan itibarıyla ikinci sırada yer alan baklagiller ise 2001 yılı itibarıyla 45.782 hektar alanda ekilmiş olup, bu alanın 26.390 hektarı nohut, 16.772 hektarı fasulye, 2.565 hektarı kırmızı mercimek ve 55 hektarı da yeşil mercimek ekimi için kullanılmıştır.

Endüstri bitkileri içerisinde ekilen alan (43.656 hektar) itibarıyla en büyük payları ise 17.600 hektarla pamuk, 9.042 hektarla da şekerpancarı almaktadır. İl

ekonomisi içerisinde göze çarpan ürünlerden birisi olan kırmızı biber de 2001 yılı itibarıyla 1.660 hektar alanda ekilmiştir.

Yağlı tohumlar içinde ekilen alan itibarıyla önemli olan ürünler ayçiçeği (13.287 hektar), yer fıstığı (4.464 hektar) ve soya (355 hektar)'dır. Yumru bitkilerden de ekim alanı önemli olan ürünler kuru soğan (3.724 hektar) ve patates (1.404 hektar)'dır.

Kahramanmaraş ilinin toplam tarla ürünleri üretiminde yıllar itibarıyla bir düşüş gözlenmektedir. 1998 yılında 1.614.146 ton olan tarla ürünleri üretimi, giderek azalmış, 2001 yılında 1.244.435 ton olarak gerçekleşmiştir.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili tarla ürünleri üretiminin ürün bazında dağılımı Akdeniz Bölgesi ve Türkiye üretimi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 31'de verilmektedir.

TABLO 31: İL TARLA ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ VE VERİM DURUMU (2001)

Ürünler	Türkiye (1)		Akdeniz Bölgesi (2)		Kahramanmaraş (3)		Üretim (%)	
	Üretim Ton	Verim Kg / Ha.	Üretim Ton	Verim Kg / Ha.	Üretim Ton	Verim Kg / Ha.	(3)/(1)	(3)/(2)
Toplam	54.192.949		6.651.634		1.244.435		2,30	18,71
Tahıllar	29.426.560		4.358.653		617.067		2,10	14,16
Buğday	19.000.000	2.077	2.999.327	2.700	472.926	2.295	2,49	15,77
Arpa	7.500.000	2.135	468.356	2.406	108.540	2.610	1,45	23,17
Çavdar	220.000	1.581	9.652	2.370	192	1.600	0,09	1,99
Yulaf	265.000	1.778	24.280	2.100	0	-	0,00	0,00
Kaplıca	7.000	1.167	0	-	0	-	0,00	0,00
Mısır	2.200.000	4.006	849.592	5.432	35.191	6.713	1,60	4,14
Darı	6.700	1.915	212	1.493	57	3.563	0,85	26,89
Pirinç	216.000	3.661	2.612	2.336	36	2.769	0,02	1,38
Kuşyemi	210	1.355	0	-	0	-	0,00	0,00
Mahlut	11.650	1.421	4.622	1.493	125	2.500	1,07	2,70
Baklagiller	1.454.700		149.968		55.197		3,79	36,81
Bakla	35.000	1.843	412	1.471	0	-	0,00	0,00
Bezelye	2.700	2.167	23	1.643	0	-	0,00	0,00
Nohut	535.000	838	103.009	745	21.290	803	3,98	20,67
Fasulye	225.000	1.288	32.956	1.493	26.561	1.584	11,80	80,60
Mercimek (Yeşil)	60.000	859	1.280	1.201	66	1.320	0,11	5,16
Mercimek (Kırmızı)	460.000	1.150	2.627	931	2.552	933	0,55	97,15
Börülce	2.000	690	137	770	0	-	0,00	0,00
Fiğ	127.000	533	5.554	539	1.651	1.178	1,30	29,73
Burçak	3.000	1.041	863	1.821	0	-	0,00	0,00
Diğerleri	5.000	-	3.107	-	3.077	-	61,54	99,03

Tablo 27'nin Devamı									
Endüstriyel bitkiler	13.757.375		1.059.048		386.688		2.81	36,51	
Tütün	144.786	740	5.372	1.149	0	-	0,00	0,00	
Şeker pancarı	12.632.522	35.424	817.979	41.986	357.575	40.731	2,83	43,71	
Keten (lif)	17	59	0	-	0	-	0,00	0,00	
Kenevir (lif)	1.000	1.429	0	-	0	-	0,00	0,00	
Haşhaş (kapsül)	21.436	468	2.631	655	0	-	0,00	0,00	
Pamuk (kültü)	2.357.892	3.444	591.994	3.665	66.442	3.522	2,82	11,22	
Pamuk (saf)	914.404	1.336	220.184	-	24.583	1.303	2,69	11,16	
Anason	11.000	524	6.524	526	0	-	0,00	0,00	
Kırmızı biber	20.000	2.223	6.229	2.494	4.530	2.729	22,65	72,72	
Diğerleri	12.210	-	129	1.175	0	-	0,00	0,00	
Yağlı tohumlar	2.171.314		491.059		66.973		3,08	13,64	
Susam	23.000	460	7.825	775	46	460	0,20	0,59	
Ayçiçeği	650.000	1.276	27.567	1.665	21.837	1.685	3,36	79,21	
Keten (tohum)	155	534	0	-	0	-	0,00	0,00	
Kenevir (tohum)	160	229	0	-	0	-	0,00	0,00	
Haşhaş (tohum)	21.436	468	2.631	-	0	-	0,00	0,00	
Çiğit	1.353.888	1.977	349.315	-	39.334	2.085	2,91	11,26	
Yerfıstığı	72.000	2.667	63.902	2.662	4.538	2.752	6,30	7,10	
Soya	50.000	3.306	39.814	3.608	1.218	3.431	2,44	3,06	
Aspir	25	714	5	500	0	-	0,00	0,00	
Kolza	650	2.241	0	-	0	-	0,00	0,00	
Yumru bitkiler	7.383.000		592.906		118.510		1,61	19,99	
Soğan (kuru)	2.150.000	21.683	339.021	23.202	87.180	23.410	4,05	25,72	
Sarımsak (kuru)	83.000	7.545	15.189	9.364	6.040	11.185	7,28	39,77	
Patates	5.000.000	25.041	214.198	23.933	25.290	18.013	0,51	11,81	
Hayvan pancarı	150.000	47.619	24.498	50.931	0	-	0,00	0,00	

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

Tablodan da görüldüğü gibi, Kahramanmaraş ilinde 2001 yılı itibarıyla 617.067 ton tahıl, 55.197 ton baklagil, 386.688 ton endüstriyel bitki, 66.973 ton yağlı tohum ve 118.510 ton yumru bitki üretimi gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş ili toplam tarla ürünleri üretiminin Akdeniz Bölgesi toplam tarla ürünleri üretimi içindeki payı %18,7 ve Türkiye toplam tarla ürünleri üretimi içindeki payı ise %2,3'tür. Daha alt ürün grupları itibarıyla baktığımızda; Akdeniz Bölgesi tahıl üretiminin %14,2'sinin, baklagiller üretiminin %36,8'inin, endüstriyel bitkiler üretiminin %36,5'inin, yağlı tohumlar üretiminin %13,6'sının ve yumru bitkiler üretiminin %20'sinin Kahramanmaraş ilinde üretildiği görülmektedir. Türkiye geneli açısından Kahramanmaraş ilinin üretim payına baktığımızda ise; Türkiye tahıl üretimi içindeki payının %2,1, baklagiller üretimi içindeki payının %2,8 ve yumru bitkiler üretimi içindeki payının %1,6 düzeyinde olduğu görülmektedir. Sonuçta, Kahramanmaraş ili tarla ürünleri üretiminin toplamda ve ürün bazında gerek Bölge gerekse Türkiye üretiminden anlamlı sayılabilecek ölçüde paylar aldığı söylenebilmektedir.

4.5.2.2. Sebze Ürünleri Üretimi

İlde 2001 yılı verilerine göre ekilen alan itibarıyla bitkisel ürünler içerisinde 7.909 hektarla (%1,7) son sırada yer alan sebze üreticiliği, özellikle meyvesi yenen sebzelerde (domates, biber, patlıcan, kavun, karpuz vb.) yoğunlaşmıştır (%77). Sebzesi yenen meyveleri sırasıyla sarımsak, soğan, turp gibi soğansı, yumru ve kök sebzeler (%9), marul, ıspanak, dereotu gibi yaprağı yenen sebzeler (%8) ve bakla, taze fasulye, bezelye gibi baklagil sebzeleri (%6) izlenmektedir. Türkiye genelinde tarım alanlarının %3'ünde sebze tarımı yapılırken, 2001 yılında Kahramanmaraş'ta bu oran %1,7 olarak gerçekleşmiş ve toplam 7,909 hektar alanda toplam 205.120 ton sebze üretilmiştir. Yıllar itibarıyla Kahramanmaraş'ta üretilen bazı sebze ürünlerinin gelişimi Tablo 32'de verilmektedir.

TABLO 32:YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİ SEBZE ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (Ton)

Sebzeler	1998	1999	2000	2001
Lahana (baş)	6.850	6.841	11.341	11.996
Lahana (yaprak)	35	35	0	40
Marul(göbekli)	4.183	3.823	3.465	4.290
Marul(kıvırcık)	220	110	158	110
Ispanak	660	780	780	820
Pırasa	0	0	0	20
Pazı	237	162	162	237
Tere	5	5	6	32
Nane	120	113	107	129
Maydonos	111	136	110	140
Fasulye	2.443	2.449	3.212	3.393
Bakla	7	7	7	7
Barbunya Fasulye	225	225	288	192
Bamya	15	15	14	16
Balkabağı	0	0	16	26
Kavun	1.932	1.933	2.970	3.170
Karpuz	30.438	31.805	32.230	32.645
Kabak (sakız)	2.717	2.774	3.397	3.997
Hıyar	7.457	7.516	17.149	17.527
Patlıcan	3.409	3.461	4.529	5.730
Domates	97.425	99.873	106.723	105.577
Biber (dolmalık)	1.364	1.399	1.949	2.468
Biber(sivri)	1.278	1.370	1.999	2.400
Sarımsak(taze)	592	675	755	771
Soğan (taze)	1.771	1.801	1.799	1.877
Havuç	1.905	1.930	1.555	2.430

	0	0	0	40
Turp(bayır)	0	0	0	40
Turp(kırmızı)	5.020	5.020	4.654	4.965
Şalgam	135	100	75	75
TOPLAM	170.554	174.358	199.450	205.120

Kaynak : DİE

Tablodan da görüldüğü gibi, il sebze ürünleri üretimi 1998 yılında 170.554 ton iken, 2001 yılında yaklaşık %20 oranında artışla 205.120 tona yükselmiştir. İl sebze ürünleri arasında, söz konusu dönemde üretimi dikkate değer düzeyde artan ürünler lahana, fasulye, hıyar, patlıcan, domates, dolmalık ve sivri biberdir.

Kahramanmaraş ilinde 2001 yılı itibarıyla üretilen 205.120 ton sebzenin toplam üretim değeri 42.996 milyar TL. olup, pazarlanan kısmı ise 34.975 milyar TL.'dir (%81,3). 2001 yılı sebze üretim değerinin %82,2'sini (35.330 milyar TL.) meyvesi yenen sebzeler, %7,7'sini yaprağı yenen sebzeler, %5,4'ünü soğans, yumru ve kök sebzeler, %4,7'sini de baklagil sebzeleri oluşturmaktadır.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili sebze ürünleri üretiminin Akdeniz Bölgesi ve Türkiye sebze üretimi içindeki payı Tablo 33'de verilmektedir.

TABLO 33: İL SEBZE ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ VE KAHRAMANMARAŞ'IN ÜLKE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ (2001)

Ürün Adı	Üretim (Ton)			Üretim Payı (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	Kahramanmaraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Toplam üretim	21.930.762	6.177.250	205.120	0,94	3,32
Yaprağı yenen sebzeler	1.670.050	304.089	17.814	1,07	5,86
Lahana (baş)	610.000	47.442	11.996	1,97	25,29
Lahana (yaprak)	100.000	2.440	40	0,04	1,64
Enginar	26.500	147	0	0,00	0,00
Kereviz	16.000	410	0	0,00	0,00
Marul (göbekli)	220.000	105.150	4.290	1,95	4,08
Marul (kivircik)	130.000	34.435	110	0,08	0,32
İspanak	210.000	31.942	820	0,39	2,57
Pırasa	300.000	55.492	20	0,01	0,04
Pazı	7.000	5.515	237	3,39	4,30
Semizotu	1.900	312	0	0,00	0,00
Tere	1.450	383	32	2,21	8,36
Dereotu	800	72	0	0,00	0,00
Nane	5.000	1.958	129	2,58	6,59
Maydanoz	40.000	18.328	140	0,35	0,76
Roka	1.400	63	0	0,00	0,00

Tablo 33'ün Devamı					
Baklagil sebzeleri	648.000	140.549	3.592	0,55	2,56
Fasulye	490.000	104.309	3.393	0,69	3,25
Bakla	45.000	20.701	7	0,02	0,03
Bezelye	60.000	12.002	0	0,00	0,00
Barbunya fasulye	41.000	2.310	192	0,47	8,31
Börülce	12.000	1.227	0	0,00	0,00
Meyvesi yenen sebzeler	18.880.000	5.479.328	173.556	0,92	3,17
Bamya	30.000	7.809	16	0,05	0,20
Balkabağı	80.000	3.608	26	0,03	0,72
Kavun	1.775.000	220.775	3.170	0,18	1,44
Karpuz	4.020.000	901.055	32.645	0,81	3,62
Kabak (sakız)	305.000	179.284	3.997	1,31	2,23
Hıyar	1.740.000	815.818	17.527	1,01	2,15
Patlıcan	945.000	373.253	5.730	0,61	1,54
Domates	8.425.000	2.449.811	105.577	1,25	4,31
Biber (dolmalık)	410.000	118.498	2.468	0,60	2,08
Biber (sivri)	1.150.000	359.417	2.400	0,21	0,67
Soğans, yumru ve kök sebzeler	644.700	232.166	10.158	1,58	4,38
Sarımsak (taze)	20.000	5.138	771	3,86	15,01
Soğan (taze)	225.000	41.058	1.877	0,83	4,57
Havuç	230.000	56.219	2.430	1,06	4,32
Turp (bayır)	23.000	2.723	40	0,17	1,47
Turp (kırmızı)	145.000	126.726	4.965	3,42	3,92
Yerelması	200	0	0	0,00	0,00
Şalgam	1.500	302	75	5,00	24,83
Diğer sebzeler	88.012	21.118	0	0,00	0,00
Karnabahar	88.000	21.118	0	0,00	0,00
Kuşkonmaz	12	0	0	0,00	0,00

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

Tablodan görüldüğü gibi 2001 yılı itibarıyla ilde üretilen toplam 205.120 ton sebzenin %84,6'sı meyvesi yenen sebzelere, %8,7'si yaprağı yenen sebzelere, yaklaşık %5'i soğans, yumru ve kök sebzelere, %1,7'si de baklagil sebzelerine ait bulunmaktadır. 173.556 ton olan meyvesi yenen sebze üretiminin en büyük bölümü domates (%60,8), karpuz (%18,8) ve hıyar (%10,1) üretimine aitken, 17.814 ton olan yaprağı yenen sebze üretiminin en büyük bölümü lahana (%67,3) ve göbekli marula (%24,1) ait bulunmaktadır. 10.158 ton olan soğans, yumru ve kök sebze üretiminde en büyük payları da kırmızı turp (%48,9), havuç (%23,9) ve taze soğan almaktadır.

Kahramanmaraş ili sebze ürünleri üretimi Akdeniz Bölgesi ve Türkiye sebze üretimi ile karşılaştırıldığında; il toplam sebze üretiminin Akdeniz Bölgesi toplam sebze üretimi içindeki payının %3,3, Türkiye toplam sebze üretimi içindeki payının ise yaklaşık %1 olduğu görülmektedir. Ürün grupları itibarıyla

bakıldığında, 2001 yılı itibarıyla ilde üretilen meyvesi yenen sebzeler, yaprağı yenen sebzeler, soğansı, yumru ve kök sebzeler ile baklagil sebzeleri Bölge üretiminden sırasıyla %3,2, %5,9, %4,4 ve %2,6 oranlarında pay alırken, aynı ürün grupları Türkiye üretiminden %0,9, %1,1, %1,6 ve %0,6 gibi oldukça düşük paylar almıştır. Ürün bazında özellikle Bölge üretimi içinde anlamlı düzeyde payları olan ürünler ise lahanaya (baş), tere, barbunya fasulye, taze sarımsak ve şalgamdır.

4.5.2.3. Meyve Ürünleri Üretimi

Türkiye genelinde meyve üretimi yapılan alanlar tüm tarım alanlarının %5'ini oluştururken, Kahramanmaraş'ta bağ ve zeytin alanları hariç %8,5'dir. Bağcılık ve zeytincilik il meyveciliğinin dışında bir kategoride değerlendirilecek olursa, bağ alanları il tarım alanlarının %6,8'ini, zeytin alanları da %0,8'ini oluşturmaktadır. İldeki tüm meyve ağaçlarının kapladığı alan ülke meyve ağaçları alanlarının %2,9'unu oluşturmaktadır. Bağcılık ve zeytincilik faaliyetleri de dikkate alındığında, Kahramanmaraş ilinde toplam tarım alanının %15,8'inde meyve üretimi yapılan alanlar, ülke toplam meyve alanlarının %3'üne karşılık gelmektedir.

İlde bağcılık ve zeytincilik faaliyeti dışında başlıca yumuşak çekirdekli meyveler grubundan kayısı, kiraz ve şeftali, sert kabuklu meyveler grubundan antepfıstığı ve ceviz, üzümü meyveler grubundan ise dut, incir ve Trabzon hurması üretimi gerçekleştirilmektedir. İldeki meyvecilik faaliyeti, iç talebi karşılamaya yönelik olduğu gibi bazı meyve türlerinde (elma, kiraz) ihracata yönelik olarak da yapılmaktadır.

İl genelinde bağcılık ve zeytincilik dışında 38.696 hektar alanda meyvecilik yapılmakta olup, 2.805.022'si meyve veren yaşta, 1.446.207'si de meyve vermeyen yaşta olmak üzere toplam 4.251.229 adet meyve ağacı bulunmaktadır. İlde meyve veren yaştaki toplam ağaç miktarının (bağcılık ve zeytincilik dışında) %42,8'ini sert kabuklu meyve ağaçları, %4,1'ini üzümü meyve ağaçları, %33'ünü taş çekirdekli meyve ağaçları oluşturmaktadır.

2001 yılı itibarıyla meyve veren yaştaki ağaçlardan toplam 50.360 ton meyve üretimi gerçekleştirilmiştir. Yine aynı yıl itibarıyla 96.111 tonluk üzüm ve 8.080 tonluk zeytin üretimi de dikkate alındığında, 2001 yılı toplam meyve üretimi 154.560 ton olarak gerçekleşmiş olup, üretim değeri 35.442 milyar TL.'dir. İldeki toplam meyve üretiminin yaklaşık %75,5'i (54.620 milyar TL.) pazarlanabilmiştir. İl meyve üretim değerinin %49'u üzüksü meyvelerden, %22,1'i taş çekirdekli meyvelerden, %18,5'i sert kabuklu meyvelerden ve %10,4'ü de yumuşak çekirdekli meyvelerden oluşmaktadır. İl meyve üretim değerinin il bitkisel üretim değeri içindeki payı %22,7, Bölge meyve üretim değeri içindeki payı %5, Türkiye meyve üretim değeri içindeki payı ise %1,3'tür. Kahramanmaraş ilinde üretilen başlıca meyvelerin üretim miktarlarının yıllar itibarıyla gelişimi Tablo 34'de verilmektedir.

TABLO 34:YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİ MEYVE ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (Ton)

Meyveler	1998	1999	2000	2001
Armut	2.423	2.589	2.396	3.037
Ayva	234	227	242	301
Elma	22.681	25.757	22.826	20.670
Erik	321	321	612	582
Kayısı	33.415	8.293	11.736	11.799
Zerdali	48	61	54	65
Kiraz	1.510	1.450	1.491	1.633
Kızılcık	158	158	158	158
Şeftali	885	851	982	1.001
Vişne	564	540	573	638
Zeytin	2.253	6.145	4.306	8.080
A.Fıstığı	2.918	3.355	3.918	2.480
Ceviz	3.832	3.472	4.107	4.146
Badem	278	283	361	246
Fındık	14	14	14	14
Çilek	173	184	214	226
Dut	1.469	2.411	1.465	1.673
İncir	719	721	724	745
Nar	96	101	113	126
Trabzon Hurması	593	611	642	829
Üzüm	95.737	96.298	101.344	96.111
TOPLAM	170.321	153.842	158.278	154.560

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri

Tablodan da görüldüğü gibi, 2001 yılı itibarıyla toplam 154.560 tonluk Kahramanmaraş ili meyve üretiminin (zeytincilik ve bağcılık dahil) %64,5'lik büyük bir bölümü üzüksü meyvelerden (99.710 ton), %15,5'lik bölümü yumuşak

çekirdekli meyvelerden, %15,5'lik bölümü taş çekirdekli meyvelerden, %4,5'lik küçük bir bölümü de sert kabuklu meyvelerden oluşmaktadır.

Kahramanmaraş ili meyve ürünleri üretimi Akdeniz Bölgesi ve Türkiye meyve üretimi ile karşılaştırıldığında; il toplam meyve üretiminin Bölge meyve üretiminin %3,6'sını, Türkiye meyve üretiminin ise %1,2'sini oluşturduğu görülmektedir.

Alt ürün grupları itibarıyla incelendiğinde ise il meyve üretiminin Bölge sert kabuklu meyve üretiminden %20,6, üzüksü meyve üretiminden %15,8, taş çekirdekli meyve üretiminden %5,3 ve yumuşak çekirdekli meyve üretiminden ise %3,6 oranında pay aldığı görülmektedir. İl meyve üretiminin ürün grupları itibarıyla Türkiye meyve üretiminden aldığı paylar ise aynı sırasıyla %0,8, %2,6, %1,1 ve %1,1'dir.

Kahramanmaraş ili meyve ürünleri üretiminin Akdeniz Bölgesi ve Türkiye meyve üretimi içindeki payı Tablo 35'de verilmektedir.

TABLO 35: İL MEYVE ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ VE AĞAÇ SAYISI (2001)

Ürün Adı	Türkiye (1)		Akdeniz Bölgesi (2)		Kahramanmaraş (3)		Üretim Pay (%)	
	Ağaç sayısı (Adet)	Üretim (Ton)	Ağaç sayısı (Adet)	Üretim (Ton)	Ağaç sayısı (Adet)	Üretim (Ton)	(3)/(1)	(3)/(2)
Toplam	610.035.700	13.078.486	60.177.559	4.246.477	4.903.160	154.560	1,18	3,64
Yumuşak çekirdekler	55.477.000	2.928.000	10.055.132	930.292	849.025	24.008	0,82	2,58
Armut	12.600.000	360.000	1.327.997	66.347	128.440	3.037	0,84	4,58
Ayva	3.600.000	102.000	328.272	10.604	19.780	301	0,30	2,84
Elma	38.630.000	2.450.000	8.108.083	841.774	700.805	20.670	0,84	2,46
Muşmula	360.000	4.500	21.747	317	0	0	0,00	0,00
Yenidünya	287.000	11.500	269.033	11.250	0	0	0,00	0,00
Taş çekirdekli	156.584.000	2.164.000	20.937.485	448.593	1.924.341	23.956	1,11	5,34
Erik	8.395.000	200.000	1.631.509	42.504	41.382	582	0,29	1,37
İğde	450.000	5.000	28.951	453	0	0	0,00	0,00
Kayısı	13.490.000	470.000	2.274.051	76.962	955.290	11.799	2,51	15,33
Zerdali	2.150.000	47.000	83.585	1.864	2.360	65	0,14	3,49
Kiraz	10.250.000	250.000	1.300.239	33.472	173.070	1.633	0,65	4,88
Kızılıçık	1.324.000	12.000	98.290	952	26.600	158	1,32	16,60
Şeftali	14.875.000	460.000	2.900.311	107.541	55.060	1.001	0,22	0,93
Vişne	6.650.000	120.000	489.326	10.103	43.185	638	0,53	6,31
Zeytin	99.000.000	600.000	12.131.223	174.742	627.394	8.080	1,35	4,62
Turunçgiller	29.213.000	2.478.000	22.206.487	2.203.580	0	0	0,00	0,00
Limon	5.898.000	510.000	5.195.076	480.920	0	0	0,00	0,00

Tablo 35'in Devamı								
Portakal	12.590.000	1.250.000	10.576.062	1.165.432	0	0	0,00	0,00
Mandalina	9.620.000	580.000	5.372.599	420.708	0	0	0,00	0,00
Turunç	88.000	3.000	64.940	2.652	0	0	0,00	0,00
Altıntop	1.017.000	135.000	997.810	133.868	0	0	0,00	0,00
Sert kabuklular	351.223.000	860.000	4.177.964	33.512	1.953.484	6.886	0,80	20,55
Antep fıstığı	42.300.000	30.000	2.619.632	3.344	1.726.000	2.480	8,27	74,16
Ceviz	5.420.000	116.000	601.503	17.705	170.384	4.146	3,57	23,42
Badem	4.120.000	42.000	929.382	12.245	55.500	246	0,59	2,01
Fındık	297.100.000	625.000	25.073	158	1.600	14	0,00	8,86
Kestane	2.283.000	47.000	2.374	60	0	0	0,00	0,00
Üzümsü meyveler	17.538.700	3.823.540	2.800.491	630.500	176.310	99.710	2,61	15,81
Çilek	9.700	117.000	3.163	68.561	18	226	0,19	0,33
Dut	2.625.000	55.000	250.858	5.160	70.250	1.673	3,04	32,42
İncir	10.230.000	235.000	668.644	20.986	49.560	745	0,32	3,55
Keçiboynuzu	354.000	13.500	332.625	13.133	0	0	0,00	0,00
Muz	1.875	75.000	1.875	75.000	0	0	0,00	0,00
Nar	3.370.000	60.000	1.052.907	24.224	9.180	126	0,21	0,52
Trabzon hurması	722.000	13.500	479.567	10.564	47.320	829	6,14	7,85
Üzüm	525.000	3.250.000	66.920	412.518	24.537	96.111	2,96	23,30
Kivi	225.000	2.350	3.890	10	0	0	0,00	0,00
Ahududu	325	1.840	0	0	0	0	0,00	0,00
Avakado	12.700	350	12.000	344	0	0	0,00	0,00
Çay	-	824.946	0	0	0	0	0,00	0,00

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

İl tarım alanlarının yaklaşık %7,6'sında (35.854 hektar) gerçekleştirilen bağcılık ve zeytincilik faaliyetleri Kahramanmaraş ekonomisinde önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Bağcılık faaliyetinin neredeyse tamamı Merkez ilçe başta olmak üzere Pazarcık, Türkoğlu, Afşin ve Elbistan ilçelerinde yapılmaktadır. Filoksera zararlısı nedeniyle son yıllarda azalma gösteren bağ alanları, dayanıklı yeni anaçların yaygınlaşmasıyla birlikte yeniden artmaya başlamıştır. Zeytincilik faaliyeti de yine Merkez ilçe ve Türkoğlu ilçesinde yoğunlaşmıştır. Üretilen zeytinlerin büyük bir bölümü zeytinyağı elde edilmesinde kullanılmaktadır. 2001 yılı itibarıyla üretilen 8.080 ton zeytinin sadece 846 tonu sofralığa ayrılmış olup, yağ için ayrılan zeytinden de 1.850 ton zeytinyağı elde edilmiştir.

4.5.2.4. Yem Bitkileri

Hayvancılığın gelişmiş olduğu batılı ülkelerde yem bitkileri tarımı tüm ekili alanların %25-30'una karşılık gelirken, ülkemizde bu oran ancak %3,25 dolayındadır. Bu durum, ülke genelinde yem bitkileri yetiştiriciliğinin ne kadar

yetersiz olduğunun önemli bir göstergesidir. Kahramanmaraş ilinde de söz konusu durum geçerliliğini korumakta olup; il genelinde toplam il tarım alanının ise %0,9'luk kısmında yem bitkileri üretimi gerçekleştirilmektedir. İldeki toplam 4.180 hektarlık yem bitkileri ekiliş alanının 2.670 hektarı yonca, 1.418 hektarı fiğ, 90 hektarı da korunga üretimi amacıyla kullanılmaktadır. 2001 yılı itibarıyla 29.630 ton yonca, 1.951 tonu fiğ ve 792 tonu da korunga olmak üzere toplam 32.373 ton yem bitkisi üretilmiş olup, üretimin yaklaşık %70'i Andırın ve Göksun ilçelerinde (22.512 ton), %21'i ise Afşin ve Elbistan ilçelerinde (6.810 ton) gerçekleştirilmiştir.

1991 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki 18 ilde başlatılan "Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi" 1996 yılında ülke geneli için düşünülererek 81 ilde uygulanır hale gelmiştir. Hayvancılığın geliştirilmesi, kaba yem üretiminin artırılmasında önemli katkı sağlayacağı düşüncesiyle projenin 2001 yılından itibaren 5 yıl süreyle uzatılması kararı alınmıştır. Kahramanmaraş ilinde de üreticiye sağlanan destekler ve yayım çalışmaları sonucunda yıllar itibarıyla yem bitkileri üretiminde bir miktar artış sağlanmıştır.

4.5.2.5. Tarımsal Araç Gereç Durumu ile Tarımsal İlaç ve Gübre Kullanımı

Kahramanmaraş ili tarımsal araç ve gereç varlığının ilde yürütülen tarımsal faaliyetlerle orantılı olduğu ve bu konuda ilde herhangi bir sorun bulunmadığı bilinmektedir. Ancak sayı olarak yeterli görülen tarımsal alet ve makinelerin son teknoloji ürünü makinelerle takviyesinin il tarımının gelişimi açısından daha yararlı olacağı düşünülmektedir. 2001 yılı itibarıyla ildeki traktör sayısı 8.823 adet olup, Akdeniz Bölgesi traktör sayısının %7,9'unu, Türkiye traktör sayısının ise %0,9'unu oluşturmaktadır. İl içerisinde en fazla traktör Elbistan, Merkez, Pazarcık ve Afşin ilçelerinde bulunmaktadır.

Yine 2001 yılı itibarıyla ilde traktör başına 54 hektar tarım alanı düşerken, Türkiye genelinde traktör 20 hektar tarım alanı düşmektedir. Kahramanmaraş ili

mevcut tarım alet ve makineleri Bölge ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 36'da verilmiştir.

TABLO 36: İLDEKİ TARIMSAL ALET VE MAKİNALAR (2001)

Tarımsal alet ve makineler	Miktar (Adet)			PAY (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	K.Maraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Karasaban	146.768	26.823	1.949	1,33	7,27
Hayvan pulluğu	266.874	34.042	3.313	1,24	9,73
Kulaklı traktör pulluğu	880.778	98.694	8.415	0,96	8,53
Döner kulaklı traktör pulluğu	21.746	3.628	1.203	5,53	33,2
Ark pulluğu	52.431	9.904	913	1,74	9,22
Diskli traktör pulluğu	58.706	9.046	617	1,05	6,82
Diskli anız pulluğu (Vanvey)	39.253	4.050	25	0,06	0,62
Anız pulluğu	21.975	2.316	94	0,43	4,06
Toprak frezesi (Rotovator)	32.203	5.010	154	0,48	3,07
Kültüvator	405.025	53.418	6.587	1,63	12,3
Merdane	61.201	5.896	1.367	2,23	23,2
Diskli ve diğer tırmıklar	188.942	23.686	2.284	1,21	9,64
Dişli tırmık	348.767	5.646	966	0,28	17,1
Karma tırmık	28.601	2.011	219	0,77	10,9
Traktörle çekilen çapa makinesi	129.793	32.018	1.812	1,40	5,66
Tahıl mibzeri	87.861	8.650	630	0,72	7,28
Kombine tahıl mibzeri	153.613	5.320	750	0,49	14,1
Üniversal mibzer	72.679	12.558	156	0,21	1,24
Patates dikim makinesi	10.534	425	150	1,42	35,3
Çiftlik gübre dağıtıcısı	1.308	682	415	31,7	60,9
Kimyevi gübre dağıtıcısı	297.725	35.016	2.461	0,83	7,03
Orak makinesi	64.337	7.572	196	0,30	2,59
Harman makinesi	140.915	10.900	2.230	1,58	20,5
Tınaz makinesi	21.337	672	340	1,59	50,6
Döven	56.964	1.707	493	0,87	28,9
Sapdöver	84.424	7.996	213	0,25	2,66
Kendi yürür biçer döver	12.053	1.547	109	0,90	7,05
Pancar sökme makinesi	8.721	886	107	1,23	12,1
Traktörle çekilen çayır biçme makinesi	34.344	312	11	0,03	3,53
Slaj makinesi	1.830	104	9	0,49	8,65
Selektör	3.678	319	20	0,54	6,27
Yem kırma makinesi	20.057	1.663	85	0,42	5,11
Sap keser	11.468	2.901	25	0,22	0,86
Sırt pülverizatörü	577.064	84.621	3.073	0,53	3,63
Kombine atomizör	16.261	7.883	141	0,87	1,79
Kuyruk milinden hareketli pulverizatör	219.238	30.282	807	0,37	2,66
Motorlu pülverizatör	69.122	14.477	578	0,84	3,99
Tozlayıcı	35.766	3.819	94	0,26	2,46
Atomizör	100.879	14.597	1.042	1,03	7,14
Santrifüj pompa	89.584	17.764	957	1,07	5,39
Motopomp (elektrik motorlu)	151.100	26.478	660	0,44	2,49
Motopomp (termik motorlu)	196.682	18.144	1.571	0,80	8,66
Tablo 36'nın Devamı					
Derin kuyu pompa	87.093	15.667	1.299	1,49	8,29
Yağmurlama tesisi	182.307	11.697	312	0,17	2,67
Krema makinesi	279.117	23.441	3.140	1,12	13,4
Süt sağma makinesi	96.795	13.629	25	0,03	0,18
Tarım arabası(Römork)	926.494	105.885	9.710	1,05	9,17
Su tankeri (tarımda kullanılan)	162.410	28.526	3.073	1,89	10,8
Traktör	948.416	111.288	8.823	0,93	7,93

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

İlde kullanılan tarımsal mücadele ilaçlarının miktarı yıllar itibarıyla çok fazla değişmemektedir. İlde ağırlıklı olarak fungusitler ve insektisitler kullanılmaktadır. 1998-2002 yılları arasında ilde kullanılan tarımsal mücadele ilaçları Tablo 37'de verilmektedir.

TABLO 37 : KAHRAMANMARAŞ İLİ TARIMSAL MÜCADELE İLAÇLARI TÜKETİMİ (TON)

İlaçlar	1999	2000	2001
Insektisitler	131,2	131,3	122,5
Fungusitler	600,6	600,6	602,8
Herbisitler	59,9	59,9	59,9
Rodensit ve Mollusidler	0,1	0,1	0,1
Akarisitler	2,9	2,9	2,9
Nematosit ve Fumigantlar	-	2,3	2,3
Kışlık ve Yazlık Yağlar	0,1	0,1	-
TOPLAM	794,8	797,2	790,5

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

İlde 67 adet zirai ilaç bayii ve 41 adet de zirai mücadele alet bayii faaliyet göstermektedir.

Bitkisel üretimde verimliliği en çok ve doğrudan etkileyen girdilerin başında gübre gelmektedir. Üretim süresince zamanın, gereken miktar ve dozlarda, uygun teknikle kullanılan gübre, yalnız ürün miktarını artırmakla kalmayıp elde edilen ürünün kalitesini de yükseltmektedir. Genel olarak kullanılan gübrenin miktar ve çeşidinde, bir yandan kendi fiyatı ve kullanıldığı ürün fiyatları etkili olurken, bir yandan da iklim ve toprak özellikleri ile bunlara bağlı olarak oluşan üretim deseni etkili olmaktadır.

İklim koşullarının ve toprak yapısının tarımsal üretim açısından elverişli özellikler gösterdiği Kahramanmaraş ilinde, tarımsal mücadele ilaçları gibi gübre kullanımının da diğer Bölge ve illere göre düşük düzeylerde kaldığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesi illeri arasında Kahramanmaraş ili Burdur ve Isparta'dan sonra gübre kullanımının en az olduğu il konumundadır. Akdeniz Bölgesi genelinde Tarımsal arazilerde hektar başına ortalama gübre kullanımı 731 kg. iken Kahramanmaraş ilinde bu miktar 488 kg. ile Türkiye ortalamasına (447 kg.) oldukça yakındır. Kahramanmaraş ilinde büyük ölçüde azotlu gübre

kullanılmaktadır. Kahramanmaraş ili gübre kullanımının Bölge ve Türkiye içindeki yeri Tablo 38'de verilmektedir.

**TABLO 38: KAHRAMANMARAŞ İLİ GÜBRE KULLANIMININ
TÜRKİYE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ
(2001)**

	Gübre Kullanımı (Ton)				Hektar Başına Kullanım (Kg/Ha)
	Toplam	% 21 Azotlu	% 16-18 Fosforlu	% 48-52 Potaslı	
Adana	618.482	462.299	145.993	10.190	1.166
Antalya	174.158	112.154	51.461	10.543	604
Burdur	58.028	34.565	22.172	1.291	372
Hatay	193.551	161.554	29.871	2.126	918
Isparta	49.623	27.501	21.214	908	372
İçel	172.993	121.386	45.685	5.922	593
Kahramanmaraş	176.863	122.696	51.975	2.192	488
Osmaniye	101.626	75.875	24.896	855	718
Akdeniz Bölgesi	1.545.324	1.118.030	393.267	34.027	731
Türkiye	8.292.760	5.391.891	2.765.225	135.644	447

Kaynak: DİE

4.5.3. Hayvancılık

Akdeniz Bölgesi'nde hayvancılık geleneği bulunmasına ve hayvancılığın bölge ekonomisi içerisinde önemli bir geçim kaynağı olmasına karşın, hayvancılık yine de beklenen düzeyde gelişmemiştir. Arazinin ve iklim koşullarının bitkisel üretime uygun olması ve tarımsal sulama olanaklarının bulunması nedeniyle bölgede daha çok bitkisel üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Bölge genelinde olduğu gibi Kahramanmaraş ilinde de hayvancılık faaliyetinde temelde aile tüketimini karşılamaya yönelik olan geleneksel yapı sürmektedir. Hayvan bakım ve besleme yöntemleri ilkelliğini korumakta, çiftçi ailelerinin büyük çoğunluğu ek bir gelir elde etmek amacıyla az sayıda büyükbaş, küçükbaş hayvan ve kanatlı hayvan beslemektedir. Ailelerin büyük bir bölümü kendi tüketimleri dışında kalan hayvansal ürünleri yerel pazarlarda satmaktadırlar.

İlde büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın gelişmesinde en önemli engel pek çok bölgede olduğu gibi mera alanlarının azlığıdır. İl toplam alanı içerisinde çayır-mera alanının payı %18,3'dür. Bu oran, Türkiye genelindeki çayır-mera alanı oranının (%26) oldukça altındadır. İl hayvancılığı önündeki bir diğer engel yem

bitkisi ekilişlerinin düşük oranda olmasıdır. Toplam tarla bitkileri içerisinde yem bitkilerinin ekiliş oranı %3 dolayındayken, Kahramanmaraş'ta bu oran %1,2'dir.

4.5.3.1. Hayvan Varlığı

Bölge genelinde olduğu gibi Kahramanmaraş ilinde de hayvan varlığının büyük bir bölümünü küçükbaş hayvan varlığı oluşturmakta, ancak küçükbaş hayvanların büyük bir bölümü Akdeniz Bölgesi genelinin aksine (bölgede kıl keçisi ağırlıktadır) koyun varlığından oluşmaktadır. 2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığının yerleşim yerlerine göre dağılımı Tablo 39'da verilmiştir.

TABLO 39: KAHRAMANMARAŞ İLİ KÜÇÜKBAŞ VE BÜYÜKBAŞ HAYVAN VARLIĞININ İLÇELER İTİBARIYLA DAĞILIMI (2001)

İlçeler	Küçükbaş (Adet)			Büyükbaş (Adet)			
	Koyun	Kıl Keçisi	Toplam	Sığır			
				Kültür	Melez	Yerli	Toplam
Merkez	53.000	58.500	111.500	1.030	10.070	9500	20.600
Afşin	94.800	1.225	96.025	3.600	7.300	2.060	12.960
Andırın	29.000	27.450	56.450	1.195	8.650	7.775	17.620
Çağlayancerit	19.700	5.800	25.500	790	750	190	1.730
Ekinözü	8.250	3.800	12.050	280	1.360	600	2.240
Elbistan	74.230	1.880	76.110	6.860	18.050	3.240	28.150
Göksun	55.000	23.500	78.500	5.500	7.500	2.841	15.841
Nurhak	12.000	11.300	23.300	90	2.215	850	3.155
Pazarcık	161.000	56.300	217.300	1.619	2.280	4.310	8.209
Türkoğlu	22.087	7.274	29.361	650	4.520	1.525	6.695
Toplam	529.067	197.029	726.096	21.614	62.735	32.891	117.500

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

İlçeler bazında küçükbaş hayvan varlığı incelendiğinde; (2001) koyun varlığı açısından Pazarcık (%30,4), Afşin (%17,9) ve Elbistan (%14) ilçelerinin, kıl keçisi varlığı açısından Merkez (%29,7) ve Pazarcık (%28,6) ilçelerinin, sığır varlığı açısından da Elbistan (%24), Merkez (%17,5) ve Andırın (%15) ilçelerinin zengin olduğu görülmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi 2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilindeki toplam 726.096 adet küçükbaş hayvanın %72,9'u koyun (529.067), %27,1'i ise kıl keçisinden (197.029) oluşmaktadır.

İlde ayrıca 2001 yılı itibarıyla 3.065'i eski, 60.215'i yeni tip olmak üzere toplam 63.280 adet arı kovanı bulunmaktadır. Eski kovanların çoğunluğu Pazarcık (%29,4) ve Merkez (%24,5) ilçelerinde iken, yeni kovanların büyük bir bölümü de Göksun (%22,4) ve Merkez (%21,6) ilçelerinde bulunmaktadır. İl genelinde toplam 271 köyde arıcılık faaliyeti yapılmakta olup, ilde kovan başına düşen bal miktarı (%12,5 kg/kovan) Türkiye ortalamasının altındadır. 2001 yılı itibarıyla ildeki arıcılık faaliyetleri Tablo 40'da verilmektedir.

TABLO 40: KAHRAMANMARAŞ İLİ ARICILIK FAALİYETLERİ (2001)

İlçeler	Kovan Sayısı (Adet)			Arıcılık Yapan Köy Sayısı
	Eski	Yeni	Toplam	
Merkez	750	13.000	13.750	30
Afşin	130	6.900	7.030	35
Andırın	390	3.560	3.950	32
Çağlayancerit	170	2.000	2.170	6
Ekinözü	200	2.200	2.400	12
Elbistan	200	7.230	7.430	55
Göksun	90	13.500	13.590	36
Nurhak	75	1.325	1.400	5
Pazarcık	900	2.000	2.900	38
Türkoğlu	160	8.500	8.660	22
Toplam	3.065	60.215	63.280	271

Kaynak : Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

Yıllar itibarıyla Kahramanmaraş ili canlı hayvan varlığının gelişimi Tablo 41'de verilmektedir.

Tablo 39 ile Tablo 41'deki Kahramanmaraş ilindeki hayvan varlığına ilişkin rakamlar arasında küçük farklar bulunmaktadır. Kaynak farkı nedeniyle (DİE ve İl Tarım Müdürlüğü) ortaya çıktığı sanılan bu farka karşın her iki tablo da çalışmada verilerek ildeki hayvan varlığının gelişimi ve il içindeki dağılımı hakkında bir fikir verilmeye çalışılmıştır.

Tablo 40'dan da görüldüğü gibi 1998'den 2001 yılına ildeki küçükbaş, büyükbaş ve kümes hayvanları türlerinin tamamında bir azalma olmuştur. Söz konusu dönem boyunca il koyun varlığında %11, kıl keçisi varlığında %14,9, sığır varlığında %5,9 ve tavuk varlığında ise %9,2 oranında düşüş gerçekleşmiştir.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş il hayvan varlığının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye hayvan varlığı içindeki yeri Tablo 42'de verilmektedir.

**TABLO 41: YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİ
CANLI HAYVAN VARLIĞI (Adet)**

Hayvan türü	1998	1999	2000	2001
Koyun	594.880	571.380	562.050	528.980
Kıl keçisi	231.560	223.010	218.270	197.030
Sığır	123.010	124.010	118.210	115.700
Manda	280	160	110	90
At	7.160	6.950	6.990	7.420
Katır	7.380	6.930	5.910	6.170
Eşek	10.050	8.450	6.750	7.530
Tavuk	593.400	3.568.100	537.700	539.100
Hindi	82.400	83.300	70.650	63.150
Ördek	44.600	43.300	42.240	35.740
Kaz	43.400	41.500	38.200	13.430
Arı Kovanı	62.575	63.780	65.525	63.280

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri

Tablodan görüldüğü gibi 2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilindeki büyükbaş hayvan varlığı (sığır) 115.700 adet olup, bu toplamın %18,7'si kültür, %54,2'si kültür melezi ve %27,1'i yerli ırktan oluşmaktadır. Büyükbaş hayvan varlığında en zengin ilçeler Elbistan, Merkez ve Andırın ilçeleridir. İlde kültür ırkı olarak Holstein, Simental ve Montofon ırkı hayvanlar bulunmaktadır. Melez ırklar ise bu hayvanların yerli sığırlar ile doğal ve suni tohumlanması yoluyla elde edilmektedir. Özellikle süt sığırcılığında kültür ırkı ve melez hayvanların kullanılması süt verimini artırmaya yöneliktir. Genel olarak il sığır varlığı içinde kültür ve melez ırkı oranı Türkiye genelinden daha yüksektir.

Kahramanmaraş ili sığır popülasyonunun genetik kalitesinin yükseltilmesi amacıyla Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı İl Müdürlüğü tarafından uzun yıllardan bu yana suni tohumlama çalışmaları yapılmakta olup, hayvan ıslahı çalışmalarının tamamında suni tohumlama yöntemi kullanılmaktadır.

TABLO 42: HAYVAN VARLIĞI AÇISINDAN KAHRAMANMARAŞ'IN TÜRKİYE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ (2001)

Hayvan Türü	Hayvan Varlığı (Adet)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	K.Maraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
KÜÇÜKBAŞ HAYVAN					
Koyun	26.972.000	1.718.280	528.980	1,96	30,79
Koyun(Merinos)	552.134	18.979	0	0,00	0,00
Koyun(Yerli)	18.636.956	1.251.640	408.307	2,19	32,62
Kuzu(Merinos)	206.866	3.511	0	0,00	0,00
Kuzu(Yerli)	7.576.044	444.150	120.673	1,59	27,17
Kıl keçisi	6.676.000	1.855.020	197.030	2,95	10,62
Kıl keçisi	4.865.597	1.333.308	139.157	2,86	10,44
Kıl keçisi oğlağı	1.810.403	521.712	57.873	3,20	11,09
Tiftik keçisi	346.000	430	0	0,00	0,00
Tiftik keçisi	258.831	333	0	0,00	0,00
Tiftik keçisi oğlağı	87.169	97	0	0,00	0,00
BÜYÜKBAŞ HAYVAN					
Siğir	10.548.000	806.970	115.700	1,10	14,34
Siğir(Kültür)	1.167.782	107.099	13.614	1,17	12,71
Tablo 42'nin Devamı					
Siğir(Kültür melezi)	2.925.425	302.413	35.145	1,20	11,62
Siğir(Yerli)	2.667.787	94.761	20.791	0,78	21,94
Dana(Kültür)	686.218	67.081	7.996	1,17	11,92
Dana(Kültür melezi)	1.694.575	189.557	27.555	1,63	14,54
Dana(Yerli)	1.406.213	46.059	10.599	0,75	23,01
Manda	138.000	820	90	0,07	10,98
Manda	99.001	535	64	0,06	11,96
Manda yavrusu	38.999	285	26	0,07	9,12
KÜMES HAYVANLARI					
Tavuk	217.575.192	29.596.114	539.100	0,25	1,82
Et tavuğu	161.899.442	26.146.004	15.600	0,01	0,06
Yumurta tavuğu	55.675.750	3.450.110	532.500	0,96	15,43
Hindi	3.254.018	137.164	63.150	1,94	46,04
Ördek	913.748	75.265	35.740	3,91	47,49
Kaz	1.397.560	40.640	13.430	0,96	33,05
Arı kovanı	4.115.353	616.896	63.280	1,54	10,26

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

Tablo 42'ye bakıldığında, 2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili hayvan varlığının koyun (%30,8), kıl keçisi (%10,6) ve siğir (14,3) sayısı açısından Bölge hayvan varlığı içerisinde oldukça anlamlı paylar taşıdığı, tavuk sayısı açısından ise Bölge düzeyinde bile çok düşük payı (%1,8) bulunduğu görülmektedir. İl hayvan varlığının Türkiye hayvan varlığı içindeki payı ise koyunda yaklaşık %2, kıl keçisinde yaklaşık %3, siğirda %1,1, tavukta ise %0,25 gibi oldukça düşük düzeydedir. Oysa Akdeniz Bölgesi küçükbaş hayvanlardan

koyun ve kıl keçisi sayısı açısından Türkiye hayvan varlığı içinde sırasıyla %6,4, %27,8 gibi, sığır sayısı açısından %7,7, tavuk sayısı açısından da %13,6 gibi oldukça anlamlı oranlarda pay almaktadır.

Akdeniz Bölgesi tavuk dışındaki diğer kümes hayvanları sayısı açısından Türkiye genelinden çok anlamlı paylar almamakla birlikte, Kahramanmaraş ili Akdeniz Bölgesi genelinden hindedi %46, ördekte %47,5, kazda ise %33 gibi oldukça yüksek oranlarda pay almaktadır. Arıcılık faaliyeti (kovan sayısı) açısından 2001 yılında Akdeniz Bölgesi Türkiye genelinden %15 oranında pay alırken, Kahramanmaraş ili Akdeniz Bölgesi'nden %10,2 oranında pay almıştır.

4.5.3.2. Hayvansal Ürünler Üretimi

Genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde olduğu gibi, Kahramanmaraş ilinde de et ve süt üretiminde ağırlık büyükbaş hayvan grubundan inek sütü ve sığır etinde yoğunlaşmaktadır. 1998-2001 yılları arasında il hayvansal ürünler üretiminin gelişimine bakıldığında, sadece et (%3,6), bal (%8,8) ve balmumu (%29) üretimlerinde küçük miktarlarda artış olduğu, diğer hayvansal ürünler üretiminin ise düştüğü görülmektedir. Yıllar itibarıyla Kahramanmaraş ili hayvansal ürünler üretiminin ve üretim değerlerinin gelişimi Tablo 43'de verilmektedir.

TABLO 43: YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİ HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİMİ VE DEĞERİ (Milyar TL.)

Hayvansal Ürün	1998		1999		2000		2001	
	Ton	Değer	Ton	Değer	Ton	Değer	Ton	Değer
Süt	208.375	21.574	202.718	33.105	206.918	47.473	195.895	63.941
Et	6.418	8.482	4.812	10.536	3.867	10.292	6.650	24.979
Deri	193.040	207	127.015	131	104.966	253	135.899	372
Yapağı	976	486	938	579	922	1.206	868	1.353
Kıl	56	9	55	21	55	25	49	28
Beyaz et	196	104	193	136	160	148	0	0
Yumurta(*)	5.239	1.672	4.133	1.664	4.571	3.409	5.104	5.131
Bal	728	852	762	1.301	852	2.182	792	2.737
Balmumu	31	1.122	48	94	49	137	40	133

(*)16.000 adet yumurta 1 ton kabul edilmiştir.

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri

İlde 2001 yılı itibarıyla üretilen 195.895 ton sütün %80,1'i inek sütünden, %15,3'ü koyun sütünden ve %4,6'sı da kıl keçisi sütünden oluşmaktadır. Yine aynı yıl itibarıyla ilde üretilen 6.650 ton kırmızı etin %70'i sığır etinden, %25,5'i koyun etinden, %4,5'i de kıl keçisi etinden oluşmaktadır. İlde üretilen toplam 135.899 adet derinin de %65,8'i koyundan, %22,8'i sığırdan, %11,4'ü de kıl keçisinden elde edilmektedir. İlde ayrıca 2001 yılı itibarıyla 868 ton yapağı, 49 ton kıl, 81.664.000 adet yumurta, 792 ton bal ve 40 ton da balmumu üretilmiştir. İlde organize bir beyaz et üretimi söz konusu olmayıp, 2001 yılı itibarıyla da beyaz et üretiminde bulunulmamıştır. Kahramanmaraş ili hayvansal ürünler üretiminin Akdeniz Bölgesi ve Türkiye üretimi içindeki yeri Tablo 44'de verilmiştir.

TABLO 44: HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİMİ AÇISINDAN KAHRAMANMARAŞ'IN TÜRKİYE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ (2001)

Hayvansal ürünler	Miktar (Ton)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	K.Maraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Süt	9.495.550	1.114.618	195.895	2,06	17,58
Koyun sütü	723.346	58.852	29.897	4,13	50,80
Kıl keçisi sütü	215.881	52.775	9.073	4,20	17,19
Tiftik keçisi sütü	3.914	3	0	0,00	0,00
İnek sütü	8.489.082	1.002.708	156.864	1,85	15,64
Manda sütü	63.327	280	61	0,10	21,79
Et (1)	435.778	37.361	6.650	1,53	17,80
Koyun eti	85.661	9.222	1.696	1,98	18,39
Kıl keçisi eti	15.825	5.170	296	1,87	5,73
Tiftik keçisi eti	313	0	0	0,00	0,00
Sığır eti	331.590	22.953	4.658	1,40	20,29
Manda eti	2.294	16	0	0,00	0,00
Deve eti	9	0	0	0,00	0,00
Domuz eti	86	0	0	0,00	0,00
Deri(adet)	8.066.822	968.372	135.899	1,68	14,03
Koyun derisi	5.130.979	541.300	89.423	1,74	16,52
Kıl keçisi derisi	907.557	282.323	15.541	1,71	5,50
Tiftik keçisi derisi	16.239	0	0	0,00	0,00
Sığır derisi	1.997.071	144.647	30.935	1,55	21,39
Manda derisi	13.765	102	0	0,00	0,00
Deve derisi	25	0	0	0,00	0,00
Domuz derisi	1.186	0	0	0,00	0,00
Yapağı	40.907	2.645	868	2,12	32,82
Kıl	2.684	505	49	1,83	9,70
Tiftik	401	1	0	0,00	0,00
Beyaz et	629.832	49.271	0	0,00	0,00
Tavuk eti	614.726	49.211	0	0,00	0,00
Hindi eti	15.090	60	0	0,00	0,00

Tablo 44'ün Devamı					
Ördek eti	4	0	0	0,00	0,00
Kaz eti	12	0	0	0,00	0,00
Yumurta(2)	660.940	29.548	5.104	0,77	17,27
Bal	60.190	9.290	792	1,32	8,53
Balmumu	3.174	533	40	1,26	7,50
İpek kozası	47	15	0	0,00	0,00

(1)Mezbaha,kombina ve kurban bayramı kesimlerini kapsar.

(2)16.000 adet yumurta 1 ton kabul edilmiştir.

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

Tablodan da görülebileceği gibi, Kahramanmaraş ili hayvansal ürünler üretimi özellikle Akdeniz Bölgesi üretiminden sütte %17,6, ette %17,8, deride %14, yapağıda %32,8, kılda %9,7, yumurtada %17,3, balda %8,5 ve balmumunda da %7,5 olmak üzere oldukça anlamlı paylar almaktadır. İlin Türkiye hayvansal ürünler üretiminden aldığı paylar ise sütte %2, ette %1,5, deride %1,7, yapağıda %2,1, kılda %1,8, yumurtada %0,8, bal ve balmumunda ise %1,3 olmak üzere oldukça düşük düzeylerde dir. Oysa Akdeniz Bölgesi'nin Türkiye hayvansal ürünler üretimi içinde sütte %11,7, ette %8,6, deride %12, kılda %18,8, bal ve balmumunda ise %16 dolayında olmak üzere yüksek oranlarda payı bulunmaktadır.

İlde üretilen toplam kırmızı etin yaklaşık %61'i İl Tarım Master Planı'nda belirlendiği şekilde Merkez, Pazarcık ve Türkoğlu ilçelerinden oluşan I. Alt Bölge, toplam sütün %36,7'si Afşin ve Elbistan ilçelerinden oluşan II. Alt Bölgede, toplam yumurtanın da %35,2'si yine I. Alt Bölgede üretilmiştir.

İl genelinde 6'sı Merkez ilçede, 7'si Andırın'da, 5'i Elbistan'da, 2'si Göksun'da, 1'er tane de Pazarcık ve Türkoğlu ilçelerinde olmak üzere toplam 106.000 ton süt işleme kapasiteli 22 adet faal mandıra bulunmaktadır. İlde ayrıca 7 adet mandıra gayri faal durumdadır. Faal mandıralarda 2001 yılı itibarıyla 10.000 ton beyaz peynir, 1.500 ton tereyağı ve 32.500 ton yoğurt üretilmiştir.

Kahramanmaraş ilindeki sağılan ve kesilen hayvan sayıları incelendiğinde; 1998-2001 yılları arasında bütün sağılan hayvan sayılarında (manda hariç) %10 dolaylarında azalma olduğu, kesilen hayvanlardan ise sığır sayısında %37,9

oranında artış olurken, koyun ve kıl keçisi sayısında %38,9 ve %34 gibi oldukça yüksek oranlarda azalma olduğu görülmektedir. İilde toplam kesilen ve sağılan hayvan sayısı içerisinde küçükbaş hayvanlar (koyun ve kıl keçisi) büyük ağırlık taşımaktadır. Yıllar itibarıyla ildeki sağılan ve kesilen hayvan sayıları Tablo 45'de verilmektedir.

TABLO 45: YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ SAĞILAN-KESİLEN HAYVAN SAYILARI (Baş)

	1998	1999	2000	2001
Sağılan Hayvan Sayısı				
Koyun	390.730	379.049	377.255	347.643
Kıl keçisi	111.128	109.091	109.586	98.616
İnek	74.684	68.930	69.389	64.293
Manda	2	1	70	57
Kesilen Hayvan Sayısı				
Koyun	133.471	82.472	67.381	81.609
Kıl keçisi	22.329	17.152	16.942	14.746
Siğır	20.451	17.233	12.695	28.203

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri, 1998-1999-2000-2001

2001 yılı itibarıyla ilde sağılan ve kesilen hayvan sayıları Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırıldığında, Kahramanmaraş ilinin Akdeniz Bölgesi'nden sağılan hayvanlardan koyun (%34,9), manda (%23,4) ve inekte (%15,8), kesilen hayvanlardan ise koyun (%16,4) ve siğırda (%21,3) oldukça yüksek oranlarda paylar aldığı görülmektedir. Kahramanmaraş ili Türkiye genelinden ise canlı hayvan varlığında olduğu gibi genellikle beslenen tüm hayvan türlerinde yaklaşık %2 oranında paylar almaktadır. 2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili sağılan ve kesilen hayvan sayıları Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 46'da verilmiştir.

Kahramanmaraş ilinde sağılan ve kesilen hayvanların üretim ve verim durumu incelendiğinde; genel olarak ilin hayvancılığında görünen beslenme ve bakım koşullarına ilişkin sorunlara karşın et ve süt veriminin genel olarak Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu, inek sütü dışında Akdeniz Bölgesi ortalamalarının da üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Verimliliğin yüksek oluşundaki en önemli etkenin, ilin mevcut hayvan popülasyonundaki genetik değişiklikler olduğu tahmin edilmektedir. Genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde de

özellikle süt üretimindeki ortalama verimlilik gerek küçükbaş gerekse büyükbaş hayvanlarda Türkiye ortalamasına yakın bir düzeyde verim alınırken, büyükbaş hayvanlarda Türkiye ortalamasının bir miktar altında ortalama verim alınmaktadır.

TABLO 46: SAĞILAN VE KESİLEN HAYVAN SAYISI AÇISINDAN KAHRAMANMARAŞ'IN ÜLKE VE BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ (2001)

	Miktar (Baş)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	K.Maraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Sağılan Hayvan Sayısı					
Koyun	14.846.753	994.905	347.643	2,34	34,94
Kıl keçisi	3.590.165	1.008.933	98.616	2,75	9,77
Tiftik keçisi	183.301	207	0	0,00	0,00
İnek	5.085.814	407.082	64.293	1,26	15,79
Manda	65.356	244	57	0,09	23,36
Kesilen Hayvan Sayısı					
Koyun	4.747.268	498.463	81.609	1,72	16,37
Kıl keçisi	863.969	272.887	14.746	1,71	5,40
Tiftik keçisi	15.158	0	0	0,00	0,00
Siğır	1.843.320	132.360	28.203	1,53	21,31
Manda	12.514	92	0	0,00	0,00
Deve	23	0	0	0,00	0,00
Domuz	1.078	0	0	0,00	0,00

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

4.5.3.3.Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler Üretim Değeri

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilinde 99.420 milyar TL.'sı canlı hayvanlar, 98.674 milyar TL.'sı da hayvansal ürünler üretim değeri olmak üzere toplam 198.094 milyar TL.'lık hayvancılık üretim değeri yaratılmıştır. Bu değer aynı yılda ilde yaratılan 318.654 milyar TL. tutarındaki bitkisel üretim değerinin yanında oldukça düşük kalmaktadır.

İl hayvancılık üretim değerine daha alt ayırımda baktığımızda; canlı hayvanlar üretim değerinde %54,1 ile büyükbaş hayvan değerinin ve hayvansal ürünler üretim değerinde ise %64,8 pay ile süt üretim değerinin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İlde canlı hayvanlar üretiminin yaklaşık %34,4'ü, hayvansal

ürünler üretiminin ise %40,2'si pazarlanmaktadır. İlin bitkisel ürünler üretiminin %75,4'ünün pazarlandığı dikkate alınır, hayvancılığın bitkisel üretime göre daha fazla kişisel tüketime yönelik olarak yapıldığı söylenebilmektedir.

Kahramanmaraş ili hayvancılık üretim değerinin Akdeniz Bölgesi ve Türkiye içindeki payı incelendiğinde; il canlı hayvanlar üretim değerinin Bölge içinde yaklaşık %12,8, Türkiye içinde %1,2 ve il hayvansal ürünler üretim değerinin ise Bölge içinde %17,2, Türkiye içinde %1,6 oranında paya sahip olduğu görülmektedir. Kahramanmaraş ili canlı hayvanlar ve hayvansal ürünler üretim değerinin dağılımı, Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 47'de verilmiştir.

TABLO 47: KAHRAMANMARAŞ, BÖLGE VE TÜRKİYE CANLI HAYVAN VE HAYVANSAL ÜRÜNLER ÜRETİM DEĞERİ (2001)

	Türkiye			Akdeniz Bölgesi			Kahramanmaraş			Pay (%)	
	Değer (1) Milyon TL.	Pazarlanan		Değer (2) Milyon TL.	Pazarlanan		Değer (3) Milyon TL.	Pazarlanan		(3)/(1)	(3)/(2)
		Değer Milyon TL.	Pay (%)		Değer Milyon TL.	Pay (%)		Değer Milyon TL.	Pay (%)		
Canlı Hayvanlar	8.302.041.520	2.928.724.840	100,00	775.286.046	285.096.175	100,00	99.420.174	34.190.654	100,00	1,17	11,99
Küçükbaş Hayvanlar	2.178.769.742	770.278.667	26,30	228.638.723	82.645.142	28,99	42.936.902	15.003.849	43,88	1,95	18,15
Büyükbaş Hayvan	5.340.934.823	1.696.867.369	57,94	444.946.093	142.447.306	49,96	53.819.973	17.615.458	51,52	1,04	12,37
Kümes Hayvanları	782.336.955	461.578.803	15,76	101.701.230	60.003.727	21,05	2.663.299	1.571.347	4,60	0,34	2,62
Hayvansal Ürünler	6.069.068.226	3.018.953.201	100,00	572.750.630	266.323.078	100,00	98.673.639	39.640.284	100,00	1,31	14,88
Süt	2.883.203.301	547.808.627	18,15	314.058.118	59.671.042	22,41	63.941.424	12.148.871	30,65	2,22	20,36
Et	1.458.354.372	1.381.258.805	45,75	125.349.184	116.078.432	43,59	24.979.186	23.570.016	59,46	1,71	20,31
Deri(adet)	25.515.187	25.515.187	0,85	2.543.829	2.543.829	0,96	372.247	372.247	0,94	1,46	14,63
Yapağı	48.144.106	9.147.380	0,30	3.476.460	660.527	0,25	1.352.633	257.000	0,65	2,81	38,91
Kıl	1.674.391	1.624.160	0,05	345.157	334.802	0,13	27.563	26.736	0,07	1,65	7,99
Tiftik	549.503	533.017	0,02	968	939	0,00	0	0	0,00	0,00	0,00
Beyaz et	660.964.263	660.964.263	21,89	55.449.274	55.449.274	20,82	0	0	0,00	0,00	0,00
Yumurta	700.107.726	238.036.627	7,88	33.361.131	11.342.784	4,26	5.131.031	1.774.550	4,40	0,73	15,38
Bal	278.971.883	147.855.098	4,90	36.472.027	19.330.175	7,26	2.736.833	1.450.521	3,66	0,98	7,50
Balmumu	11.432.889	6.059.431	0,20	1.666.403	883.193	0,33	132.722	70.343	0,18	1,16	7,96
İpek kozası	150.605	150.605	0,00	28.080	28.080	0,01	0	0	0,00	0,00	0,00

Kaynak: DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistikleri 2001

4.5.3.4. Su Ürünleri Üretimi

Kahramanmaraş ili engebeli ve dağlık coğrafi yapısı, orman örtüsünün zenginliği ve fazla yağış alması, akarsu, gölet, baraj gölü ve doğal göl bakımından zengin olması gibi nedenlerle su ürünleri üretimine uygun bir yapı göstermektedir. İl genelinde mevcut bulunan su kaynakları üzerinde 16 tesiste beton havuzlarda alabalık yetiştiriciliği yapılmaya başlanmıştır. Sır Barajı Gölü üzerinde 4 adet alabalık kafes tesisi bulunmaktadır. Toplam 20 adet tesisin toplam üretim kapasitesi 796,2 ton/yıldır. Kahramanmaraş ilinde 2001 yılı itibarıyla yetiştirilen ve avcılığı yapılan tatlı su ve kültür balıklarının isimleri, avlanma ve yetiştirilme miktarları aşağıda Tablo 48'de verilmiştir.

TABLO 48: KAHRAMANMARAŞ İLİNDE YETİŞTİRİLEN VE AVCILIĞI YAPILAN BALIK TÜRLERİ

Balık Türü	Yetiştirilen/Avlanan (kg/yıl)
Gökkuşaağı Alabalığı	260.000
Alabalık	750
Karabalık	2.530
Bıyıklı Balık	22.350
Kefal	30.300
Aynalı Sazan	36.350
Yayın Balığı	17.400
Gümüş	17.670
Siraz	44.500
Sarı Balık	17.500
TOPLAM	449.350

Kaynak: Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü

Genel olarak Akdeniz Bölgesi'nde su ürünleri üretimi ekonomik açıdan önemli bir potansiyel göstermemekte, daha çok tatlı su balıkçılığı yapılmaktadır. 2001 yılı itibarıyla 48.207 milyar TL. (cari fiyatlarla) gayri safi gelirin yaratıldığı Bölge balıkçılık sektörü, Bölge tarımsal hasılasında (3.446.081 milyar TL.) %14'lük bir paya sahiptir. Bölge söz konusu üretim değeri ile Türkiye balıkçılık hasılasının %6,4'ünü oluşturmaktadır. Kahramanmaraş ili ise 2001 yılı itibarıyla 3.225 milyar TL. balıkçılık sektörü hasılasıyla Akdeniz Bölgesi balıkçılık hasılasında %6,7, Türkiye balıkçılık hasılasında ise %0,4 oranında paya sahip bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ili genelinde 35 aile kültür balıkçılığı, 207 aile de balık avcılığı ile uğraşmaktadır. Mevcut baraj göllerinden Menzelet, Sır ve Kartalkaya baraj göllerinde 1'er adet olmak üzere toplam 3 adet su ürünleri kooperatifi faaliyet göstermektedir.

4.5.4. Tarımsal Krediler

Tarım sektöründen beklenen üretim seviyelerine ulaşılabilmesi, işletmelerde yetersiz olan işletme sermayesi unsurlarının tam olarak tamamlanması ile söz konusu olabilir. Tarımsal üretimde işletme sermayesindeki eksiklikler modern üretim girdilerinin kullanımını veya entansiteyi ve yatırımın kapasitesini sınırlamaktadır. Oysa ülkemiz tarımının geliştirilmesi, istihdam imkanı yaratılması, işletme gelirindeki riskin azaltılması, işletmelerin daha verimli çalışabilmeleri giderek artan nüfusun yeterli ve dengeli beslenebilmesi bakımından kaçınılmaz bir zorunluluktur. Bu nedenle ülkemiz tarım sektörünün arzulanan düzeye getirilmesi için gerek bitkisel ve hayvansal üretimi birlikte yürüten ve gerekse sadece bitkisel ve sadece hayvansal üretim yapan üreticilerin işletme ve yatırım sermayesi eksikliklerinin giderilmesi zorunlu bulunmaktadır. Böylece, mevcut üretim kaynaklarından daha etkin yararlanmak suretiyle, tarımsal üretimin ülke ekonomisine katkısı da artırılabacaktır.

Tarımda kredi gereksinimini artıran en önemli nedenler ekonomik ve sosyal nedenlerdir. Tarım işletmelerinin yeterli büyüklükte olmayışı ve sermaye yetersizliği, piyasa içi üretim ve verimliliğin artırılması arzusu, veraset ve intikal işlemlerinin düzenlenmesi ve tarımsal ürün fiyatlarındaki dalgalanmalar bu sorunların başlıcalarıdır.

Bununla beraber Türkiye genelinde ekstansif bir yapı gösteren hayvancılık işletmeleri çağdaş gelişme ve ihtisaslaşmanın gereği olarak giderek entansif bir yapı kazanmaktadır. Özellikle koyun ve sığır besiciliği işletmeleri, süt sığırcılığı işletmeleri ve sanayi tipi üretim yapısı kazanmış broiler ve yumurta tavukçuluğu işletmeleri entansif karakterli olmaları nedeniyle önemli ölçüde sabit ve döner sermayeye gereksinim duymaktadır. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi,

sektör ve onu oluşturan hayvancılık işletmelerinde uzun, orta ve kısa vadeli her çeşit krediye gereksinim vardır. İşletmelerin altyapı ile ilgili (ahır, ağıl, kümes gibi) işletme sorunlarının çözümünde uzun vadeli krediye gereksinim vardır. Orta ve kısa vadeli krediler ise hayvancılık işletmesinin döner sermaye, cari ve diğer harcamalardan olan alet ve malzeme alımları için kullanılmaktadır. Özellikle orta ve kısa vadeli krediler besi, süt sığırcılığı ve entansif tavukçuluk işletmelerinin devamlılıklarını sağlayabilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere tarım ve hayvancılık sektörlerinde teknolojik gelişme ve verim artışı, yatırım ile yeterli girdi kullanımına bağlıdır. Çağdaş teknolojilerin uygulanması, ekonomik, sosyal ve doğal olaylar tarımda sermaye ihtiyacını dolayısıyla kredi gereksinimini artıran faktörlerdir.

Kahramanmaraş ili tarımsal kredi durumu incelendiğinde; 1999 yılı itibarıyla il genelinde 9.787 milyar TL. tarımsal kredi kullanıldığı ve bu kredi miktarının %54,7'sinin Tarımsal Kredi Kooperatifleri tarafından kullanılan kredilerden, %26,6'sının bitkisel üretim kredilerinden, %10'unun hayvansal üretim kredilerinden, %4,6'sının da kimyevi gübre kredilerinden oluştuğu görülmektedir.

Kahramanmaraş ili tarımsal kredileri toplamı Akdeniz Bölgesi'ne verilen tarımsal kredilerin %3,6'sını, Türkiye toplam tarımsal kredilerinin ise %0,5'ini oluşturmaktadır. Kahramanmaraş iline verilen tarımsal kredilerin dağılımı Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 49'da verilmektedir.

TABLO 49: İLDEKİ TARIMSAL KREDİLERİN DAĞILIMI (1999)

	Kredi Tutarı (Milyar TL.)			Pay (%)	
	Türkiye (1)	Akdeniz Bölgesi (2)	K.Maraş (3)	(3)/(1)	(3)/(2)
Toplam	2.129.193	270.754	9.787	0,46	3,61
Bitkisel üretim kredileri	206.451	65.299	2.602	1,26	3,98
Hayvansal üretim	348.370	22.030	981	0,28	4,45
Kimyevi gübre	33.724	4.822	465	1,38	9,64
Su ürünleri kredileri	10.115	903	1	0,01	0,11
Tarımsal araç ve gereçler	56.647	2.897	207	0,37	7,15
Tarım kredi kooperatifleri	478.109	63.944	5.353	1,12	8,37
Tarımsal içerikli krediler	995.729	110.846	178	0,02	0,16
Tarımsal sanayi	47	12	0	0,00	0,00

Kaynak: DİE, T.C. Ziraat Bankası

4.5.5. Ormancılık

Kahramanmaraş ili arazi varlığının %35,1'lik bölümü (503.381 hektar) orman ve fundalık alandan oluşmaktadır. Toplam orman ve fundalık arazinin 316.687 hektarı orman arazisi (%22), 186.694 hektarı ise bodur ağaç ve çalılardan ibaret olan fundalık arazi (%13) niteliğindedir. Coğrafi olarak çok dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olan Kahramanmaraş ilinde dağların bitki örtüsünü çoğunlukla orman teşkil etmekte, bitki örtüsü bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Ormanlık ve fundalık arazinin büyük bir bölümü Merkez, Andırın ve Göksun ilçelerinde (%67) yoğunlaşmıştır. İl orman alanlarında bulunan asli orman bitkileri kızıl çam, kara çam, sedir, ardıç, köknar, meşe, kayın ve fıstık çamı, tali orman bitkileri ise çınar, kavak, alıç, tesbih çalısı, dişbudak, akçaağaç, kızılağaç, kuşburnu, fındık, karaçal ve benzerleridir. İl genelinde 83'ü orman içi ve 212'si de orman kenarı olmak üzere toplam 295 orman köyü bulunmaktadır.

2001 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili ormancılık hasılası 6.478 milyar TL. ile ilin tarım sektörü hasılasından yaklaşık olarak %2 gibi çok düşük bir pay almaktadır. İl ormancılık hasılası Akdeniz Bölgesi ormancılık hasılasından (87.334 milyar TL.) %7,4 oranında, Türkiye ormancılık hasılasından (508.944 milyar TL.) ise %1,3 oranında pay alabilmektedir. Kahramanmaraş ili orman ürünleri üretimi ve ormancılık hasılasının yıllar itibarıyla gelişimi Tablo 50'de verilmiştir.

TABLO 50: KAHRAMANMARAŞ İL ORMAN ÜRÜNLERİ ÜRETİMİ (M³) VE HASILASININ BÖLGE VE TÜRKİYE İÇİNDEKİ YERİ

ÜRÜN ADI	1998	1999	2000	2001
Tomruk	30.725	39.128	38.770	24.128
Maden Direği	5.475	7.075	4.402	3.688
Tel Direk	245	580	1.118	316
Sanayi Odunu	4.998	4.927	4.214	5.515
Kağıtlık Odun	13.091	13.447	12.557	6.968
Lif Yonga Odunu (ster)	1.778	2.642	114	1.162
Yakacak Odun (ster)	59.589	99.469	76.583	75.449
K.Maraş Orman Hasılası (1) (*)	2.307	2.759	4.972	6.478
Akdeniz Böl. Orman Hasılası (2) (*)	40.537	48.594	71.401	87.334
Türkiye Orman Hasılası (3) (*)	228.417	286.699	423.482	508.944
(1)/(2) (%)	5,69	5,68	6,96	7,42
(1)/(3) (%)	1,01	0,96	1,17	1,27

(*) Cari Fiyatlarla, Milyar TL.

Kaynak : K.Maraş Orman İşletme Müdürlüğü ve DİE

Akdeniz Bölgesi'nde ormanlık alan miktarı 4.072.411 hektar olup, Türkiye orman varlığının %19,7'sini oluşturmaktadır. Bölgedeki ormanlık alanların %79'u koru ormanı, %21'i de baltalık ormanı niteliğindedir. Bölgedeki koru orman varlığının %52'si normal, %48'i bozuk orman niteliğinde iken, baltalık orman alanının %7'si normal, %93'ü bozuk niteliktedir. Orman alanlarının bölge illeri açısından dağılımına bakıldığında, en fazla orman alanına sahip ilin 1.144.239 hektar ile Antalya olduğu görülürken, bunu 804.886 hektar ile İçel, 543.468 hektar ile de Adana'nın izlediği görülmektedir. Kahramanmaraş ili ise sahip olduğu ormanlık alan itibarıyla Bölge içerisinde beşinci sırada (%12,5) yer almaktadır.

Akdeniz Bölgesi'ndeki ormanlık arazinin, iller bazında dağılımı Tablo 51'de verilmiştir.

TABLO 51: AKDENİZ BÖLGESİ'NDEKİ ORMANLIK ALAN MİKTARLARI

	Koru (Ha)	Baltalık (Ha)	Toplam Ormanlık Saha (Ha)	Bölge çindeki Payı (%)
Adana	495.934	47.534	543.468	13,35
Antalya	848.109	296.130	1.144.239	28,10
Burdur	185.630	120.959	306.589	7,53
Hatay	160.873	42.975	203.848	5,01
Isparta	229.025	178.628	407.653	10,01
İçel	757.264	47.622	804.886	19,76
Kahramanmaraş	431.541	77.261	508.802	12,49
Osmaniye	107.414	45.512	152.926	3,76
Akdeniz Bölgesi	3.215.790	856.621	4.072.411	100,00
Türkiye	13.839.176	6.863.946	20.703.122	

Kaynak: DİE

4.6. Madencilik

Kahramanmaraş ilinde başta düşük kalorili linyit olmak üzere demir, krom, barit, çinko ve manganez gibi madenler zengin bir potansiyel oluşturmaktadır.

Türkiye'nin en büyük düşük kalorili linyit yatakları Afşin-Elbistan arasında 100 km²'lik bir alanda yer almaktadır. Linyit rezervi ise 3,4 milyar ton dolayındadır. Kömürün kül ve rutubet yüzdesinin yüksek, ısı değerinin düşük olmasına karşın,

rezervin toplu olarak bulunması ilde büyük bir termik santralin kurulmasını mümkün kılmıştır.

İlde belirli yerlerde önemli sayılabilecek kömür, demir ve oldukça zengin barit madeni rezervi bulunmaktadır. M.T.A. Envanterinde yer almamakla birlikte, Merkez ilçede Hapur mevkiinde manyezit, Göksun ilçesinde de mermer madeni bulunduğu bilinmektedir. M.T.A. tarafından yapılan aramalar sonucunda il genelinde tespit edilen maden ve mineral kaynakları Tablo 52'de verilmektedir.

TABLO 52: KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ ÖNEMLİ YERALTI KAYNAKLARININ DAĞILIMI VE NİTELİĞİ

Maden Cinsi	Bulunduğu Yer	Kalitesi(Tenör)	Rezerv (Ton)
Alüminyum	Göksun	Farklı Kalitelerde	3.000.000 ton jeolojik 60.000 ton görünür 208.000 ton muhtemel
Kömür(Linyit)	Elbistan-Afşin	%52,18 su %20,02 kül 1.100 kcal/kg	1.770.000.000 ton görünür 1.376.000.000 ton muhtemel
Demir	Elbistan-Çakçak Dere Sahası	%40-53 Fe	1.500.000 ton görünür+muhtemel
Demir	Kardeşdere Mevkii	%51 Fe	25.000 ton jeolojik
Demir	Elbistan-Nurhak	%35 Fe	25.000 ton muhtemel
Demir	Elbistan-Nargile Sahası	%58 Fe	1.000.000 ton muhtemel
Demir	Göksun-Çavdak	%40 Fe	50.000 ton toplam
Fosfat	Pazarcık-Milyanlı Zuhuru	%0,8-19 P2O5	-
Asbest	Afşin-Malavız Zuhuru	%1 Asbest	Zuhur
Barit	K.Maraş-Önsen-Bozağalık	%97 BaSO ₄	41.344 ton görünür 33.376 ton muhtemel+mümkün
Barit	Elbistan-Nurhak	%72-98 BaSO ₄	24.000 ton görünür 6.400 ton muhtemel+mümkün
Barit	K.Maraş-Türkoğlu-Şekeroba	%98,55 BaSO ₄	23.500 ton görünür 70.000 ton muhtemel+mümkün
Grafit	Elbistan-Nurhak-Kullar Zuhuru	Demirli grafit	-
Kireçtaşı	Afşin-Elbistan (Mırmırın)	%97-98 CaCO ₃	53.584.231 ton görünür+muhtemel
Kireçtaşı	Afşin-Elbistan(Tepekuзу)	%98 CaCO ₃	49.421.077 ton görünür+muhtemel
Kireçtaşı	Keşanlı Dere Sektörü	%98 CaCO ₃	-
Krom	Merkez-Bolukçam	Masif,benekli	-
Krom	Merkez-Hacıbebekli	Adese şeklinde	24.000 ton mümkün
Krom	Merkez-Battalgazi	%38-50 Cr ₂ O ₃	57.920 ton mümkün
Krom	Merkez-Balıkalan	-	-
Krom	Merkez-Tavşan Tepe	%41 Cr ₂ O ₃	-
Krom	Merkez-Akyüz	-	-
Krom	Merkez-Dağdelen	%46 Cr ₂ O ₃	2.500 ton mümkün
Manganez	Pazarcık	%8-40 Mn	700.000 ton jeolojik 15.000 ton muhtemel

Tablo 52'nin Devamı			
Kurşun-Çinko	Afşin-Tulavsun	-	-
Kurşun-Çinko	Merkez-Dadağlı	Galen ve kalsit	-
Kurşun-Çinko	Göksun-Saraycık	%1-4 Cu,%9 Pb	-
Çimento Hammad.	Ahırdağı	Cao/SiO ₂	-
Çimento Hammad.	Türkoğlu	Kalker/tüf	-
Çimento Hammad.	Göksun Yolu	Al ₂ O ₃ /TiO ₂ /Fe ₂ O ₃ Cao/SiO ₂	-
Kuvarsit	Türkoğlu	Çeşitli Kalitede	40.000.000 ton jeolojik
Tuğla-Kiremit	Türkoğlu-Pazarcık-Kıllı Köyü	Kaliteli	59.000.000 ton muhtemel

Kaynak : MTA Genel Müdürlüğü, Orta Anadolu 1. Bölge Müdürlüğü ve K.Maraş İl Planlama Müdürlüğü

Genel olarak Akdeniz Bölgesi yer altı kaynakları bakımından fazla zengin değildir. 2001 yılı itibarıyla Bölge GSYİH'sı içinde %1,1 gibi düşük bir paya sahip olan madencilik sektörü, Türkiye madencilik hasılasının %11,5'ini oluşturmaktadır (bölgeler sıralamasında altıncı sıradadır). 2001 yılı itibarıyla 2.135.427 milyar TL. olarak gerçekleşen Bölge madencilik hasılasından en büyük payı alan il Kahramanmaraş'tır (%70,6).

Yıllar itibarıyla Kahramanmaraş ilinin gayri safi yurtiçi hasılası incelendiğinde; 1996 yılında 8.174 milyar TL. olan madencilik hasılasının (cari fiyatlarla) sürekli artarak 2001 yılında 173.634 milyar TL.'na yükseldiği görülmektedir. Kahramanmaraş gayri safi yurtiçi hasılası içerisinde (2001) yaklaşık %9 payı olan il madencilik hasılası, Akdeniz Bölgesi madencilik hasılasından %70,6 gibi çok büyük bir oranda, Türkiye madencilik hasılasından ise %8,1 oranında pay almaktadır.

4.7. Sanayi

2000 yılı imalat sanayi istatistiklerine göre Kahramanmaraş ilinde 10'un üzerinde istihdam sağlayan 1 adet devlet sektörüne, 66 adet te özel sektöre ait olmak üzere toplam 67 adet tesis bulunmaktadır. Söz konusu tesislerin il imalat sanayiinde yaratmış olduğu katma değer 91.620 milyar TL. olup, bunun sadece 3.273 milyar TL.'sı kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir. Kahramanmaraş ili imalat sanayiine ilişkin çeşitli göstergeler Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 53'de verilmiştir.

TABLO 53: KAHRAMANMARAŞ İMALAT SANAYİNDEKİ İŞYERİ SAYISI, ÇALIŞILAN İŞÇİ-SAAT TOPLAMI, ÇEVİRİCİ GÜÇ KAPASİTESİ, STOK DEĞİŞMELERİ, SABİT SERMAYEYE YAPILAN İLAVELER VE KATMA DEĞER (2000)

A : Toplam B : Devlet Sektörü C : Özel Sektör (10+)

		İşyeri Sayısı	Yılda Çalışılan İşçi Saat Toplamı (Bin Saat)	Yıl Sonunda Kurulu Olan Toplam Çevirici Güç (Bg-Hp)	Stok Değişimleri (Milyar TL.)	Sabit Sermayeye Yıl İçinde Yapılan G.S. İlaveler (Milyar TL.)	Girdi (Milyar TL.)	Çıktı (Milyar TL.)	Katma Değer (Milyar TL.)	Çalışanların Yıllık Ortalama Sayısı	Çalışan Başına Katma Değer (Milyon TL.)
K.Maraş	A	67	16.541	76.856	23.873	12.696	260.998	352.618	91.620	8.029	11.411
	B	1	1.188	14.060	4.274	307	23.499	26.773	3.273	757	4.324
	C	66	15.353	62.796	19.599	12.389	237.499	325.845	88.347	7.272	12.149
Akdeniz Bölgesi	A	656	146.120	1.905.346	291.209	143.760	3.289.336	5.169.828	1.880.493	77.630	24.224
	B	17	21.788	808.637	70.390	18.058	714.202	1.409.477	695.275	12.824	54.217
	C	639	124.332	1.096.709	220.871	125.702	2.575.133	3.760.351	1.185.218	64.806	18.289
Türkiye	A	11.099	2.073.655	13.429.963	3.844.218	2.710.541	42.156.267	65.724.840	23.568.573	1.127.283	20.907
	B	263	186.077	3.526.326	869.996	166.641	7.543.103	12.371.929	4.828.827	124.483	38.791
	C	10.836	1.887.578	9.903.637	2.974.222	2.543.900	34.613.165	53.352.911	18.739.746	1.002.800	18.687
K.Maraş/ Akdeniz Bölgesi (%)	A	10,21	11,32	4,03	8,20	8,83	7,93	6,82	4,87	10,34	47,11
	B	5,88	5,45	1,74	6,07	1,70	3,29	1,90	0,47	5,90	7,98
	C	10,33	12,35	5,73	8,87	9,86	9,22	8,67	7,45	11,22	66,43
K.Maraş/ Türkiye (%)	A	0,60	0,80	0,57	0,62	0,47	0,62	0,54	0,39	0,71	54,58
	B	0,38	0,64	0,40	0,49	0,18	0,31	0,22	0,07	0,61	11,15
	C	0,61	0,81	0,63	0,66	0,49	0,69	0,61	0,47	0,73	65,01

Kaynak: DİE, Yıllık İmalat Sanayi İstatistikleri 2000

İl imalat sanayi (10 kişinin üzerinde istihdam sağlayan) katma değeri içinde en yüksek pay %86,5 ile tekstil ürünleri sektörüne ait olup, katma değerini tamamı özel sektör tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu sektörü %8,2 payla gıda sektörü izlemektedir.

Kahramanmaraş ili imalat sanayiine ilişkin bazı değerler Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; 10'un üzerinde istihdam yaratan Türkiye genelindeki 11.099 adet tesisin sadece %6'sının (656 adet) Akdeniz Bölgesi'nde bulunduğu, Bölgedeki tesislerin ise sadece %10'unun (67 adet) Kahramanmaraş'ta bulunduğu görülmektedir. 91.620 milyar TL. olan il imalat sanayi katma değeri Akdeniz Bölgesi imalat sanayi katma değerinden %4,9 oranında, Türkiye genelinden ise sadece %0,4 oranında küçük bir pay almıştır.

Tablodan da görüldüğü gibi, ilin Akdeniz Bölgesi içindeki payının işçi-saat toplamında %11,3, toplam çevirici güç kapasitesinde %4, stok değişimlerinde %8,2, girdi tutarında %7,9'dur. İlin bütün bu değerler açısından Türkiye içindeki payı ise %1'in altındadır. Çalışan başına katma değer rakamına bakıldığında, 11.411 milyon TL. olan il değerinin Akdeniz Bölgesi değerinin %47,1'i ve Türkiye değerinin de %54,6'sı düzeyinde olduğu görülmektedir.

Kahramanmaraş ilinin sanayi yapısı içinde bulunduğu bölgenin sanayi yapısına bağlı olarak başlangıçta (1950'li yıllardan bu yana) tarıma dayalı bir gelişme göstermiştir. Bu süreçte il ekonomisi gerek insanların içe dönük üretim stratejisi gerekse devletin ekonomi ve altyapı konularındaki hizmetlerden yeteri kadar yararlanılamaması dolayısıyla önemli bir ilerleme kaydedememiştir. Ancak 1980'li yılların başından itibaren ülkenin ekonomik politikalarında ortaya çıkan değişikliklere hızla uyum sağlayan Kahramanmaraş ili, özellikle 1984'ten itibaren özel sektör yatırımlarının hız kazanmasıyla yeni bir sanayileşme sürecine girmiştir. Sermaye ve girişimcilik konusunda belli bir altyapının oluşturulduğu bu yıllardan itibaren, Kahramanmaraş ili özellikle teşvik tedbirlerini iyi değerlendirerek sanayi sektörünü ekonomik gelişmesinin öncü sektörü haline getirmiş, bireysel girişimciliğin gelişmesine bağlı olarak da günümüzde dinamik bir ekonomik yapıya kavuşmuştur.

Kahramanmaraş ili imalat sanayiinin yapısı bugün de hâlâ bir ölçüde tarımsal ve hayvansal kaynak potansiyeline yöneliktir. İl tarımında önemli bir yeri olan pamuk üretimi, imalat sanayiinde tekstil fabrikalarında pamuk ipliği üretiminde girdi olarak kullanılmaktadır. Yine kütlü pamuğun çırçırlanması sonucunda elde ettiği çığit, yağ fabrikalarının ana hammaddesini oluşturmaktadır. İl imalat sanayiinde girdi olarak kullanılan bir diğer tarım ürünü kırmızı biberdir. Yalnızca bu yörede yetişen kırmızı biber çok sayıda işleme tesisinde işlenerek toz biber haline getirilmektedir. Yine bölgede üretilen şeker pancarı toz şeker üretiminde, buğday ise un üretiminde girdi olarak kullanılmaktadır.

İl imalat sanayiindeki ilk tesisler, sermayesi kamuya ait olan tesisler olup, işletmeye geçtikleri yıldan beri ilin ekonomik ve sosyal yaşantısında önemli bir yer işgal etmişlerdir. Bu tesislerden ilk olarak Sümerbank Holding A.Ş.'ye bağlı olan Kahramanmaraş Pamuklu Sanayii İşletmesi 1965 yılında kurulmuş olup, pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve çarşaf, nevresim takımı üretmektedir. 1975 yılında Elbistan ilçesinde Şeker Fabrikaları T.A.Ş.'ye bağlı olarak Elbistan Şeker Fabrikası işletmeye açılmış ve 1977 yılında da Yem Sanayii T.A.Ş.'ye bağlı olarak Göksun Yem Fabrikası işletmeye açılmıştır.

Sanayinin ilk yıllarında önemli görevler üstlenen bu kamu sermayeli kuruluşları, daha sonraki yıllarda özel sektör tarafından işletmeye açılan tekstil fabrikaları, tuğla, un, yem, pamuk ve ayçiçeği, kağıt, metal ve madeni eşya ile orman ürünleri üretimine yönelik fabrikalar izleyerek imalat sanayii bugünkü gelişmiş düzeyine erişmiştir.

Kahramanmaraş ili imalat sanayiinin gelişme seyrini incelediğimizde, 1986 yılına kadar ilde tekstil sanayiindeki (özellikle pamuk ipliği üretimi) yatırımlarla birlikte diğer sanayi kollarında da ve bugün halen faaliyette olan sanayi yatırımlarının yapıldığı, ancak 1986 yılından itibaren gerek sayıca gerekse toplam yatırım tutarı açısından yalnızca tekstil sanayiinde (pamuk ipliği, ham bez, örme eşya ve boya-apre) önemli yatırımların yapıldığı ve bu konuda halen yeni yatırımların da yapılmakta olduğu dikkati çekmektedir.

Kahramanmaraş ili imalat sanayiinin sektörel dağılımı aşağıda Tablo 54'de verilmiştir.

TABLO 54: KAHRAMANMARAŞ İLİ İMALAT SANAYİİNİN SEKTÖREL YAPISI VE İSTİHDAM DURUMU

Sektörü	İşletme Sayısı	İstihdam
Tekstil ve Konfeksiyon	357	18.580
Kağıt	4	223
Gıda	92	2.901
Metal Eşya Sanayi	72	1.058
Petro Kimya	2	46
Yapı Elemanları Sanayi	10	330
Ambalaj Sanayi	5	49
Toplam	542	23.187

Kaynak : Kahramanmaraş Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü

Kahramanmaraş ili imalat sanayiinin sektörel dağılımı incelendiğinde; il imalat sanayi tekstil sanayiinin ağırlıklı bir yeri olduğu görülmektedir. Tablodan da izlenebileceği gibi ilde dokuma ve giyim sanayiinde 357 firma faaliyet göstermekte olup, toplam 18.580 kişi istihdam edilmektedir. Bu miktar, il imalat sanayiinde istihdam edilen kişilerin %80,1'ini oluşturmaktadır. İstihdam yönünden ikinci önemli sektör olan gıda sanayiinde ise 92 firma faaliyet göstermekte olup, toplam istihdam 2.901 kişi (%12,5)'dir. Görüldüğü gibi, il imalat sanayiindeki toplam istihdamın %92,6'sı dokuma ve giyim ile gıda sektörüne aittir. İl imalat sanayiinde önemli bir diğer alt sektör ise metal sanayii olup, mevcut 72 firmada 1.058 kişi istihdam edilmektedir.

Ana gruplar olarak verdiğimiz imalat sanayiinde faaliyet gösteren firmalara ait bilgiler, aşağıdaki tabloda alt gruplar da eklenerek daha ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Başlangıçta tarımsal kaynak potansiyeline dayalı olarak gelişen Kahramanmaraş imalat sanayi, bu gün de bu özelliğini bir ölçüde korumakla birlikte, gelişen sanayiinin itici gücüne bağlı olarak farklı üretim dallarına da sıçrama yapmıştır. Kahramanmaraş ili, şu anda sanayiinin en gelişmiş sektörü olan tekstilde teknoloji ve kalite konusunda oldukça önemli bir aşama kaydetmiş ve uluslar arası piyasalarda rekabet edebilecek düzeye ulaşmıştır. İl, yıllık ortalama 500.000 ton olan Türkiye dokuma üretiminin %7'sine (37.500 ton), yıllık ortalama 1.040.000 ton olan Türkiye iplik üretiminin ise 260.000 ton üretimle

yaklaşık %25'ine sahip bulunmaktadır. Tekstil sektörü ülke ekonomisine önemli ölçüde döviz girdisi sağlarken, istihdama da önemli katkıda bulunmaktadır. Ayrıca tekstil sektörüne paralel olarak gelişen konfeksiyon sektörü de önemli ölçüde katma değer ve istihdam sağlamaktadır.

**TABLO 55: KAHRAMANMARAŞ İLİ İMALAT SANAYİİNİN
ALT SEKTÖRLER İTİBARIYLA DAĞILIMI**

Sektörü	İşletme Sayısı	Üretim Kapasitesi	Miktar Birimi	İstihdam
TEKSTİL VE KONFEKSİYON	357			18.580
1.İplik Fabrikaları	66	275.000	Ton/Yıl	9.000
2.Dokuma Fabrikası	25	37.500	Ton/Yıl	2.000
3.Örgü Kumaş Fabrikası	47	50.000	Ton/Yıl	750
4.Çorap Fabrikası	1	3.000	Çift/Gün	20
5.Çirçir	51	41.000	Ton/Yıl	800
6.Boya-Kasar Fabrikası	15	75.000	Ton/Yıl	900
7.Konfeksiyon Fabrika ve Atölyeleri	150	25.000.000	Adet/Yıl	5.000
8.Hidrofil Pamuk	2	3.850	Ton/Yıl	110
GIDA	92			2.901
9.Un Fabrikası	7	340	Ton/Gün	135
10.Yağ Fabrikası	6	135	Ton/Gün	150
11.Bulgur Fabrikası	3	25	Ton/Yıl	26
12.Şeker Fabrikası	1	47.000	Ton/Yıl	1.000
13.Dondurma	3	3.000	Ton/Yıl	215
14.Yem Fabrikası	7	220	Ton/Gün	75
15.Biber Atölyeleri	65	18.000	Ton/Yıl	1.300
METAL EŞYA SANAYİ	72			1.058
16.Çelik Mutfak Eşyası	50	8.700.000	Adet/Yıl	750
17.Demir Haddehanesi	5	7.000	Ton/Yıl	60
18.Tel ve Çivi Fabrikası	1	65	Ton/Yıl	5
19.Metal Levha Fabrikası	15	9.000	Ton/Yıl	230
20.LPG Tankı İmalatı	1	20	Adet/Yıl	13
KAĞIT	4			223
21.Kağıt Fabrikası	1	100.000		
22.Kağıt Bobin Fabrikası	1	81.000.000		
23.Karton Fabrikası	1	Masura 1.000.000 Karton 2.000 Rolik 600	Adet/Yıl Ton/Yıl Ton/Yıl	22
24.Ölüklü Karton Fabrikası	1	1.200	Ton/Yıl	6
YAPI ELEMANLARI SANAYİ	10			330
25.Prefabrik Yapı Elemanları	2	50.000	M ³ /Yıl	60
26.Tuğla Fabrikaları	3	36.000.000	Adet/Yıl	180
27.Hazır Beton Tesisleri	3	225.000	M ³ /Yıl	65
28.Mermer Fabrikaları	1	3.000	M ² /Yıl	5
29.Bordür Taşı Fabrikaları	1	150.000	Adet/Yıl	20
AMBALAJ SANAYİ	5			49
30.Karton Kutu Fabrikaları	1	1.200	Ton/Yıl	10
31.Çuval Fabrikaları	1	14.000.000	Adet/Yıl	22
32.Poşet Fabrikaları	3	2.100	Ton/Yıl	17
PETRO KİMYA	2			46
33.LPG Dolum Tesisi	2	23.000	Ton/Yıl	46
TOPLAM	542			23.187

Kaynak : Kahramanmaraş Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü

Kahramanmaraş ilinde önemi giderek artan ve gelişmeye açık görünen bir diğer sektör de çelik mutfak eşya sanayiidir. Tekstilde olduğu gibi kalite açısından dış piyasalarda kendine bir yer edinmiş olan il çelik eşya sektöründe 50 adet çelik mutfak eşyası tesisi yıllık ortalama 8.700.000 adet çelik eşya üretiminde bulunmaktadır. Söz konusu sektör, gerek üretim gerekse satış miktarları itibarıyla iç ve dış pazarlarda önemli bir pazar payına ulaşmıştır.

Gıda sektörü de ilin önemli ekonomik faaliyetlerinden birini oluşturmaktadır. Özellikle toz ve pul bibercilik sektörü kendini teknolojik açıdan yenilemiş, sağlıklı koşullarda üretim yapan 65 tesis ile yıllık ortalama 18.000 ton üretim düzeyine ulaşmıştır. İlin yıllık ortalama dondurma üretimi de 3.000 ton düzeyinde olup, 2002 yılı itibarıyla 265.000 dolar karşılığı dondurma ihracatı yapılmıştır.

İldeki son derece önemli bir tarımsal sanayi ürünü olan kırmızı biber, Türk Patent Enstitüsü tarafından 555 Sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkındaki KHK hükümleri çerçevesinde K.Maraş, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Kilis ve Şanlıurfa illerini kapsayacak şekilde, Maraş Biberi olarak (14.04.2002 tarihinde) tescil edilmiştir. Belge doğrultusunda, üretim yapacak işletmeler belirli bir kalite düzeyini tutturmak zorundadırlar. Bu gelişme, ürünün kalitesi ve pazar payının korunması açısından önemli görülmektedir.

İl imalat sanayiinde yukarıda sayılan üretim konuları dışında, tekstil sektöründe örme kumaş, çorap, boyama, gıda sektöründe buğday unu, pamuk yağı, ayçiçek yağı, bulgur, karma yem, şeker, kağıt sanayiinde ambalaj kağıdı, kağıt bobin, karton kutu, kimya sanayiinde pamuk, pişmiş kil ve çimentodan gereçler sanayiinde tuğla, beton yapı, hazır beton, mermer levha, orman ürünleri sanayiinde ise mobilya üretiminde bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ili sanayi sektörünün toplam GSYİH içindeki payı incelendiğinde; 1995 yılında 19.435,9 milyar TL. (cari fiyatlarla) olan il sanayi sektörü hasılasının 2001 yılında 589.478,2 milyar TL.'na yükseldiği görülmektedir. İl sanayi hasılası içinde en yüksek payı (2001) %50,9 ile elektrik,

gaz, su sektörü alırken (elektrik santrallerinin çokluğu nedeniyle), bunu %29,5 ile madencilik ve taşocakçılığı, %19,6 ile de imalat sanayi izlemektedir.

Kahramanmaraş ili sanayi sektörü hasılasının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı incelendiğinde ise, 1995 yılda Bölge sanayi hasılasından %9,7, Türkiye sanayi hasılasından yaklaşık olarak %1 oranında pay alan Kahramanmaraş ili sanayi hasılasının bu payının 2001 yılında sırasıyla %13,7 ve %1,3 oranlarına yükseldiği görülmektedir.

Kahramanmaraş ili sanayi hasılasının yıllar itibarıyla gelişimi ile Akdeniz Bölgesi ve Türkiye sanayi hasılası içindeki yeri Tablo 56'da verilmektedir.

TABLO 56: KAHRAMANMARAŞ İLİ SANAYİ HASILASININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ VE AKDENİZ BÖLGESİ VE TÜRKİYE SANAYİ HASILASI İÇİNDEKİ YERİ (Cari fiyatlarla) (Milyar TL.)

Faaliyet Kolu	1987	1990	1995	2000	2001
- Madencilik ve Taşocakçılığı	68	266	4.944	53.834	173.634
- İmalat Sanayi	36	206	4.857	67.165	115.780
- Elektrik, Gaz, Su	78	478	9.635	147.498	300.064
K.Maraş Sanayi Hasılası (1)	182	950	19.436	268.497	589.478
Akdeniz Bölgesi Sanayi Hasılası (2)	2.019	10.317	200.428	2.654.863	4.300.587
Türkiye Sanayi Hasılası (3)	19.276	100.321	2.042.395	29.027.782	45.881.462
(1)/(2) (%)	9,01	9,21	9,70	10,11	13,7
(1)/(3) (%)	0,94	0,95	0,95	0,92	1,3

Kaynak: DİE

Kısaca yorum yapmak gerekirse; Kahramanmaraş ili sanayisi, son sekiz on yıllık dönemde Bölge illerinin sanayisinden daha hızlı bir gelişme göstererek Bölge sanayisi içindeki payını önemli düzeyde artırırken, Türkiye sanayisinin gelişimini de yakalayarak toplam sanayi hasılasından aldığı payı yükseltmiştir.

Genel olarak Akdeniz Bölgesi'nin sanayi hasılasını incelediğimizde; 1987 yılında 2.019 milyar TL. olan Bölge sanayi hasılasının (cari fiyatlarla) 2001 yılında 4.300.587 milyar TL.'na yükseldiği, ancak 1987 yılında Türkiye sanayi hasılasından %10,5 oranında pay alan Bölge sanayi hasılasının bu payının sürekli azalarak 2001 yılında %9,4 düzeyine indiği görülmektedir. Bölge sanayi hasılasının alt sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında (2001) en büyük oranın

imalat sanayiine ait olduğu (78,8) ve bunu %15,5 pay ile elektrik, gaz ve su sektörünün, %5,7 pay ile de madencilik ve taş ocakçılığı sektörünün izlediği görölmektedir.

Akdeniz Bölgesi imalat sanayiinin yaratmış olduğu katma değer incelendiğinde; 2000 yılı itibarıyla 1.880 trilyon TL. olduğu ve bunun %37'sinin devlet sektörünce, %63'ünün ise özel sektör tarafından gerçekleştirildiği görölmektedir. Bölge imalat sanayii katma değerı içinde en yüksek pay %22,7 ile rafine edilmiş petrol ürünleri sanayiine aitken, Bölgedeki bu sanayi dalı Türkiye geneli petrol ürünleri katma değerinin %14,1'lik kısmını oluşturmaktadır. Bölge imalat sanayi katma değerinden pay alan diğer sektörler önem derecesine göre sırasıyla tekstil sektörü (%16,6), taş ve toprağa dayalı sanayi (%12), kimyasal madde sanayii (%11,6) ve gıda sanayiidir (%10). Bölgede katma değer yaratma açısından en önemli iller tekstil sektöründe Adana ve Kahramanmaraş, taş ve toprağa dayalı sanayiinde Adana, Antalya, Hatay ve Isparta illeri, kimyasal madde sanayiinde Adana ve İçel illeri, gıda sektöründe ise Adana, İçel ve Burdur illeridir.

Bölge illeri arasında bir karşılaştırma olanağı sağlaması açısından, 2000 yılı itibarıyla Akdeniz Bölgesi sanayi hasılasının iller arasındaki dağılımına bakıldığında ise; Bölge sanayi hasılasına en büyük katkıyı Adana (%38,2) ilinin yaptığı ve bu ili İçel (%29,9), Kahramanmaraş (%10,1) ve Hatay (%9,5) illerinin izlediği görölmektedir. Osmaniye ili ise Bölge sanayi hasılasına en az katkıda bulunan (%1) il konumundadır. Akdeniz Bölgesi sanayi hasılasının iller arasındaki dağılımını Tablo 57'de verilmektedir.

Sanayiinin sağlıklı ve çevreye zarar vermeksizin gelişmesi açısından Organize Sanayi Bölgeleri (O.S.B.) ve Küçük Sanayi Siteleri büyük önem taşımaktadır. Bunlardan özellikle O.S.B'leri işletmelere sağlamış oldukları dışsal faydalardan dolayı il sanayilerinin gelişmesinde önemli işlevler yerine getirmektedir.

TABLO 57 : BÖLGE SANAYİ HASILASININ İLLER İTİBARIYLA DAĞILIMI (2000)

İller	SANAYİ HASILASI (Milyar TL)					Bölge içindeki Payı (%)
	Madencilik ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayii	Elektrik, Gaz ve Su	Toplam	Gelişme Hızı (%)	
Adana	44.568	878.827	89.480	1.012.875	66,5	38,15
Antalya	1.126	119.257	64.316	184.699	44,8	6,96
Burdur	1.828	26.412	5.006	33.246	39,0	1,25
Hatay	3.360	241.314	7.820	252.494	50,6	9,51
Isparta	652	73.565	7.191	81.408	62,0	3,07
İçel	2.046	763.056	28.913	794.015	50,8	29,91
Kahramanmaraş	53.834	67.165	147.498	268.497	57,4	10,11
Osmaniye	1	25.616	2.013	27.630	30,6	1,04
Akdeniz Bölgesi	107.414	2.195.213	352.237	2.654.863	56,5	100,00

Kaynak: DİE

Kahramanmaraş ilinde de, merkezde 320 hektar alan üzerine 1995 yılında inşaatına başlanan bir Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. 146 parselin bulunduğu (30'u henüz tahsis edilmemiştir) O.S.B.'nde altyapı inşaatı ve AG-06 elektrik işlerinin geçici kabulü yapılmış, bölgeye elektrik verilmiş olup, altyapı ikmal çalışmalarına başlanacaktır. Bölgenin faaliyete geçmesiyle 12.500 kişiye istihdam olanağı sağlanacağı tahmin edilmektedir.

İl genelinde ayrıca 7'si faaliyette, 1'i de yapımı devam etmekte olan 8 adet Küçük Sanayi Sitesi (KSS) bulunmaktadır. KSS'ndeki toplam işyeri sayısı 2.624 olup, faaliyetteki işyerlerindeki çalışan sayısı ise 12.305'dir. İldeki mevcut KSS'ne ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda Tablo 58'de verilmiştir.

TABLO 58: İL GENELİNDEKİ KÜÇÜK SANAYİ SİTELERİ

Yeri	Sanayi Sitesinin Adı	Faaliyete Geçme Tarihi	İşyeri Sayısı	Çalışan Sayısı
Merkez	K.Maraş KSS I.Kısım	1980	569	10.645
Merkez	K.Maraş KSS II.Kısım	1990	478	
Merkez	K.Maraş KSS III.Kısım	2000	340	
Merkez	K.Maraş KSS(İşyeri Sahipleri)	2001	583	
Afşin	Afşin 100.Yıl Sanayi Sitesi	1990	100	150
Göksun	Göksun Küçük Sanayi Sitesi	1993	106	210
Elbistan	Elbistan Küçük Sanayi Sitesi	1992	348	1.300
Elbistan	Elbistan Küçük Sanayi Sitesi II	Devam Ediyor	100	-
TOPLAM			2.624	12.305

Kaynak: K.Maraş Valiliği, İl Planlama Müdürlüğü

Genel olarak il genelinde faaliyet gösteren firmaların temel sorunları, ülke ekonomisinde zaman zaman yaşanan olumsuzluklara bağlı olarak ortaya çıkan sorunlardır. Genel anlamda ilin sermaye birikimi ve sermayenin il içinde tutulmaması gibi bir sorunu bulunmamaktadır. Ancak üretim maliyetlerinin yüksekliği ve ortaya çıkan ürün fiyatlarıyla iç ve dış piyasalarda rekabet etme zorluğu zaman zaman firmalarda talep yönlü sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Gerek yapımı devam eden OSB'nin tamamlanarak devreye girmesinin, gerekse KSS'lerinin etkin kullanılmasının Kahramanmaraş ili sanayiini olumlu yönde etkileyeceği ve sanayi sektörüne aktarılacak sermayenin artmasına neden olacağı düşünülmektedir.

4.8. Turizm

Kahramanmaraş Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu Bölgelerinin kesiştiği noktada, İ.Ö.2000-1500 yılları arasında, Suriye ve Mezopotamya'yı Kapadokya ile Anadolu'nun başka kesimlerine bağlayan önemli kervan yollarının kavşağında kurulmuş, bir çok medeniyete ev sahipliği yapmış tarihsel ve kültürel açıdan oldukça zengin bir ilimizdir. Eski adı Markasi olan Maraş, Hititlerin dağılma döneminde kurulan Gurgum'un merkezliğini yapmış, daha sonra Urartu Asurlulara bağlanmıştır. Zaman içinde Medlerin, Perslerin yönetimine giren Markasi, İ.Ö. 4. yüzyılda Makedonyalıların eline geçmiş, Kapadokya Krallığı'nın kurulmasından sonra da sürekli Roma ile Pontus arasında el değiştirmiştir. İ.Ö. 64'te Roma topraklarına katılan Markasi, 1103'te Selçukluların eline geçtikten sonra 16. yüzyıl başlarında Osmanlı topraklarına katıldı. 1831'de adı Maraş olarak değiştirilen il, 1919 yılında İngiliz ve Fransız işgallerine uğradıktan sonra, Türk Kurtuluş mücadelesinin önderliğini yaparak Türkiye topraklarına katıldı. Bu önder hareketi nedeniyle TBMM tarafından 5 Nisan 1925'te İstiklal Madalyası ile taltif edilen ilin adı 7 Şubat 1973'te Kahramanmaraş olarak değiştirildi.

Tarihi ve kültürel zenginlikleri yanında, Bölge illerine göre ikliminin farklılığı, zengin bitki örtüsü ve akarsu kaynakları, sahip olduğu kaplıca ve içmeleri ile gerçekte Kahramanmaraş ili önemli bir turizm potansiyeli taşımaktadır. Ancak

söz konusu potansiyel yeterli altyapı olanaklarının bulunmaması ve mevcut turistik değerlerin iyi kullanılamaması dolayısıyla olması gereken düzeyde değerlendirilememektedir. İlde turizm faaliyetleri için potansiyel oluşturan çevre çekicilikleri aşağıda kısaca özetlenmiştir.

GEZİ VE MESİRE YERLERİ

Şehrin 15 km. kuzeybatısındaki, ormanlık alana ve doğal su kaynaklarına sahip olan Güvercinlik, 45 km. kuzeybatısındaki, zengin bitki örtüsüne sahip ve avlanmaya elverişli Fırnız Vadisi, 132 km. uzağındaki (Kayseri karayolu), çağlayan suları bulunan Ali Kayası, 63. km. kuzeyindeki, dinlenme tesislerine sahip olan Tekir, merkezindeki suları ve piknik alanlarıyla ünlü Pınarbaşı, 9 km. uzaklıktaki (Adana yolu), avlanmaya elverişli Kumaşir gölü ile Atatürk Barajı, Kapıçam, Menzelet Baraj Gölü ve Sır Baraj görü Kahramanmaraş ilinin görülmeye değer gezi ve mesire yerlerini oluşturmaktadır. İlde ayrıca Kahramanmaraş-Kayseri karayolunun 57. kilometresinde Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'ne ait, Döngel mağaraları mevkiinde bir İzcilik Kampı bulunmaktadır.

KALELER

İ.Ö. I. Ve İ.Ö. II. Yy. arasında yapıldığı düşünülen Kahramanmaraş Kalesi, 105x75 m. Boyutlarında olup, kent merkezinde bulunmaktadır. Günümüze kadar bir çok onarım geçiren kalenin içine açık çay bahçeleri, çocuk parkı ve dinlenme mekanları yapılmıştır. Ayrıca Kahramanmaraş çevresinde, Çukurhisar Köyü'nde, Yaylaüstü Köyü'nde, Doluca Köyü'nde (Orçan Kalesi) ve Pazarcık Şallıuşağı Köyü'nde (Koroğlu) kale kalıntıları bulunmaktadır.

CAMİLER

İldeki belli başlı camiler Kahramanmaraş Kalesi'nin güneyinde yer alan ve 1496'da yapıldığı bilinen Ulu Camii, XV. Yy.'da yapıldığı sanılan Haznedarlı (Duraklı) Camii ve Yavuz Selim Sultan (XV. YY.) adına yaptırılmış bulunan

Hatuniye Camiidir. Ayrıca ilde 1549'da İklime Hatun adına yaptırılmış bulunan bir Mescid (İklime Hatun Mescidi) ile bir Medrese (Taş Medrese) bulunmaktadır.

HANLAR VE HAMAMLAR

Kahramanmaraş ilinde bulunan belli başlı hanlar Dulkadiroğulları döneminde yapıldığı öne sürülen ve moloz taştan kare avlu çevresindeki iki katlı bir yapıdan oluşan Taşhan, Ulu Camiinin güneyinde yer alan ve XVIII. Yy.'da yapıldığı sanılan Katip Hanı ve XIX. Yy. yapısı olduğu sanılan Hışırhan'dır. İlerdeki önemli hamamlar ise Kalenin eteğinde, toprak seviyesinin altında yapılmış olan Çukur Hamamı, Sarayaltı mahallesindeki demirciler çarşısında bulunan Tüfekçi Hamamı, Acar Hamamı ve Paşa Hamamı'dır.

MAĞARALAR

İlde Kahramanmaraş-Kayseri karayolu üzerinde (45. km.), prehistorik devrinde iskan edilmiş olan Döngel Mağarası, tarihi ipekyolunun çok yakınında yer alan Gümüşkaya Mağarası, Pazarcık ilçesinin güneybatısında yer alan Bulut Deliği Mağarası ve Savruk (Savran, Sarıkız) Mağarası bulunmaktadır.

KÖPRÜ VE ÇEŞME

Kahramanmaraş-Göksun eski yolunda Ceyhan Irmağı üstünde, XIV. Yada XVI. Yy.'da yapıldığı düşünülen bir köprü (Ceyhan Köprüsü) ile 1913-1915 tarihleri arasında yaptırılmış bir çeşme (Şeyhadil Çeşmesi) bulunmaktadır.

KAPLICA VE İÇMELER

Kahramanmaraş'ın 72 km. kuzeyinde, Berit Dağı eteklerindeki Ilıca Beldesi'nde bulunan Zeytun Kaplıcası, pek çok hastalığa iyi geldiği söylenen şifalı suyu ile Nisan ortasından Kasım ortasına kadar sağlık turizmüne hizmet vermektedir. Konaklama süresinin 3-15 gün arasında değiştiği Kaplıca, 1.500 yatak kapasiteli bir termal merkez niteliğindedir. Belediye Belgeli 3 otel, 2 motel ve 21

pansiyonun hizmet verdiği Kaplıcada ayrıca Ilıca Belediyesi tarafından yaptırılmış bir kür merkezi ve sauna tamamdır.

İlde ayrıca Kahramanmaraş'a 150 km. uzaklıkta, kapasite ve kaynak nitelikleri bakımından Türkiye'nin 10 büyük içmesinden biri olan, çeşitli hastalıklarda etkili olduğu bilinen Ekinözü (Cela) İçmeleri bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ili tarihi ve doğal turizme elverişli yanında dağ turizmine ve av turizmine de elverişli bir yapıya sahiptir. Doğal kaynak sularında başta sazan ve alabalık olmak üzere yayın ve yılan balıkçılığı yapılabilirken, merkez ve ilçelerdeki dağlarda keklik, çil keklik, tavşan ve yaban domuzu avı yapılabilmektedir. Yayla turizmine elverişli bir yapısı olan il (Başkonuş, Yavşan, Tekir Yaylaları), el işlemeciliği (oya, sim, sırma, kuyumculuk, bakır ve ağaç oyma işlemeciliği) ve yöreye özgü özel ürünleriyle (kırmızı biber, dondurma) ticaret turizmine de hizmet edebilecek bir potansiyele sahip bulunmaktadır.

Kahramanmaraş ilinde turizm faaliyetlerine hizmet verebilecek durumda 3'ü Turizm İşletme Belgeli, 1'i Turizm Yatırım Belgeli, 1'i Turizm Deneme İşletme Belgeli ve 69'u da Belediye İşletme Belgeli olmak üzere toplam 74 adet konaklama tesisi bulunmaktadır. Konaklama tesisleri toplam 3.692 yatak kapasitesine sahiptirler. Kahramanmaraş ilindeki konaklama tesislerinin sayısı ve yatak kapasiteleri aşağıda Tablo 59'da verilmiştir.

TABLO 59: KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ KONAKLAMA TESİSLERİ (2003)

Belge Türü	Tesis Sayısı	Oda Sayısı	Yatak Sayısı
Turizm İşletme Belgeli	3	151	300
Turizm Yatırım Belgeli	1	102	216
Turizm Deneme İşletme Belgeli	1	110	260
Belediye İşletme Belgeli	69	1.332	2.916
GENEL TOPLAM	74	1.695	3.692

Kaynak: Kahramanmaraş İl Turizm Müdürlüğü

İlde ayrıca 3'ü Turizm İşletme Belgeli, 1'i Turizm Yatırım Belgeli ve 1'i de Turizm Deneme İşletmeli Belgeli olmak üzere toplam 5 adet yeme-içme tesisi bulunmakta olup, tesislerin toplam kapasitesi 655 kişidir. İl genelinde 7'si il

merkezinde, 2'si de Elbistan ilçesinde olmak üzere toplam 9 adet turizm seyahat acentası bulunmaktadır.

İl merkezindeki Turizm İşletme Belgeli 3 konaklama tesisinin (Belli, Kazancı ve Büyük Maraş Oteli) toplam yatak kapasitesi 300'dür. Konaklama tesisleri kentsel yerleşmelerle (Kahramanmaraş, Elbistan, Göksun, Afşin) ile Ekinözü İçmeleri ve Ilıca Kaplıcalarında yoğunlaşmıştır. Kahramanmaraş ilindeki turizm olanakları ve özellikleri kentsel yerleşmeler dışında yapılacak tesislerin doluluk oranlarını etkilemekte, verimli ve ekonomik işletmeciliği kısıtlamaktadır. İldeki bazı altyapı eksiklikleri, iklim koşulları vb. bir dizi nedenden ötürü konaklama tesisleri yerleşme merkezlerinde yer alma eğilimindedir.

- Kahramanmaraş'ın il olması dolayısıyla kamu kurumlarının bölgedeki çalışmalarından ve kentteki ekonomik faaliyetlerden kaynaklanan konaklama talebi,
- İlin Doğu Anadolu, Kapadokya ve Akdeniz turlarının alternatif geçiş güzergahında yer alması nedeniyle ortaya çıkan konaklama talebi,
- Elbistan-Afşin enerji tesislerinin yarattığı konaklama talebi,
- Ekinözü İçmeleri ve Ilıca Kaplıcalarının yarattığı mevsimlik konaklama talebinden oluşmaktadır.

1996-2000 yılları arasında Kahramanmaraş'a gelen turist sayısı aşağıda Tablo 60'da verilmiştir.

TABLO 60 : YILLAR İTİBARIYLA KAHRAMANMARAŞ'A GELEN TURİST SAYISI(*)

Yıllar	Yerli	Yabancı	Toplam
1996	26.316	2.882	29.198
1997	26.873	2.183	29.056
1998	27.090	1.335	28.425
1999	28.680	1.540	30.220
2000	39.279	1.571	40.850
2001	25.202	2.215	27.417
2002	36.558	3.279	39.837

Kaynak : Kahramanmaraş İl Turizm Müdürlüğü

(*) Turist Sayıları İldeki Turizm İşletme Belgeli Tesisler Üzerinden Verilmiştir.

Tablodan da görüldüğü gibi, yıllar itibarıyla ile gelen turist sayısında (gerek yerli gerekse yabancı) düzenli bir artış söz konusu olmamıştır. Ancak 2002 yılı itibarıyla özellikle yerli turist sayısından kaynaklanan büyük sıçrama dikkat çekici boyutlardadır.

Sonuç olarak tüm ülke genelinde olduğu gibi K.Maraş ilinde de turizm potansiyelinin etkin bir şekilde değerlendirilerek gelir yaratacak bir yapıya kavuşturulması, turizm altyapısının geliştirilmesi (doğal ve kültürel kaynakların korunması ve turizm faaliyetine uygun hale getirilmesi) ile turizmdeki arz ve talebin nicelik ve niteliğinin yönlendirilmesine (önceliklerin belirlenerek yatırımların bu kapsamda gerçekleştirilmesi ve talep artışı sağlayacak fiziki ve organizasyonel kararların alınması) bağlı bulunmaktadır.

4.9. Teşvik Durumu

Bir ülkede yatırımların özendirilmesinde uygulanan teşviklerden en önemlisi yatırım teşvik tedbirleridir. Devlet bölgeler ve/veya iller arasındaki gelişmişlik farkını gidermek amacıyla illere farklı yatırım teşvikleri uygulamaktadır. Yine, Devlet belirli sektörlerle (özel önem taşıyan sektörlerle) farklı teşvik tedbirlerini uygulamaktadır.

Yatırımların özendirilmesinde uygulanabilecek Devlet Yardımları açısından Kahramanmaraş ili Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında değerlendirilmektedir.

09.07.2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan 2002/4367 sayılı Bakanlar Kurulu kararı çerçevesinde Hazine Müsteşarlığı'ndan alınan "Teşvik Belgesi" kapsamında gerçekleştirilen yatırımlar için, yatırım veya işletme dönemlerini kapsayan aşağıdaki destek unsurları uygulanmaktadır;

- a- Gümrük vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası,
- b- Yatırım İndirimi,
- c- Katma Değer Vergisi İstisnası,

- d- Vergi, Resim ve Harç İstisnası,
- e- Kredi Tahsisi.

Yatırımın teşvik belgesi kapsamına alınabilmesi için kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımların, sabit yatırım tutarının asgari 200 milyar TL., normal ve gelişmiş yörelerde 400 milyar TL. olması gerekmektedir. Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda, finansal kiralama şirketleri için aranacak asgari sabit yatırım tutarı bu miktarların % 25'i kadardır.

Kahramanmaraş iline yönelik olarak genel teşvik sistemi kapsamında 1995–2002 döneminde toplam 729 adet teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projelerin toplam yatırım tutarı 3.447.877 milyar TL. ve istihdam kapasitesi 52.388 kişidir. K.Maraş iline yönelik verilen yatırım teşvik belgelerinin sayısı, toplam yatırım tutarı ve istihdam durumu Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 61’de verilmiştir.

TABLO 61: KAHRAMANMARAŞ İLİNE VERİLEN TEŞVİK BELGELERİNİN TÜRKİYE VE AKDENİZ BÖLGESİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (Milyar TL.)

Yıllar	Türkiye			Akdeniz Bölgesi			Kahramanmaraş		
	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Yatırım Tutarı	İstihdam (Kişi)
1995	4.955	4.859.424	375.893	694	773.265	48.323	268	266.527	19.438
1996	5.024	3.159.950	269.613	627	362.238	31.833	112	99.451	6.379
1997	5.144	4.873.649	335.821	618	610.509	41.080	56	65.913	4.416
1998	4.291	4.649.616	285.068	411	485.851	27.047	95	107.880	7.216
1999	2.968	6.880.863	193.337	274	385.502	17.926	19	19.083	1.110
2000	3.521	8.822.712	186.968	312	1.873.957	19.133	29	1.270.126	2.641
2001	2.155	11.398.225	107.023	202	2.188.358	12.308	26	79.879	1.195
2002	3.002	15.355.127	142.841	300	2.010.332	16.348	48	371.744	2.702
2003*	3.354	22.830.693	153.222	404	3.055.416	25.206	76	1.167.274	7.291

Kaynak: T.C. Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü

(*) Ocak-Ekim dönemi

1995 – 2002 döneminde Kahramanmaraş iline yönelik düzenlenmiş yatırım teşvik belgeleri, Akdeniz Bölgesi'nin belge sayısı olarak yaklaşık %19'unu, yatırım tutarı olarak %29,3'ünü oluştururken, Türkiye genelinin ise belge sayısı olarak %2,1'ini ve yatırım tutarı olarak da %4,2'sini oluşturmaktadır.

Kobi teşvik sistemi uygulamasında ise 1997 – 2002 döneminde Kahramanmaraş iline toplam 104 adet teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projelere yönelik öngörülen toplam kredi tutarı 2.698 milyar TL. ve istihdam kapasitesi 1.229 kişidir.

KOBİ kapsamında Kahramanmaraş iline yönelik düzenlenmiş yatırım teşvik belgeleri Akdeniz Bölgesi'nin belge sayısı olarak %10,1'ini, öngörülen toplam kredi tutarı olarak %12,2'sini oluştururken, Türkiye genelinde ise belge sayısının %1,7'sini, öngörülen toplam kredi tutarının da %1,7'sini oluşturmaktadır. 1997 – 2002 döneminde Kahramanmaraş iline yönelik olarak düzenlenen KOBİ teşvik belgelerinin sayısı, öngörülen kredi tutarı ve istihdam durumu Türkiye ve Akdeniz Bölgesi ile karşılaştırmalı olarak Tablo 62'de verilmektedir.

TABLO 62: KAHRAMANMARAŞ İLİNE VERİLEN KOBİ TEŞVİK BELGELERİNİN TÜRKİYE VE BÖLGE İLE KARŞILAŞTIRILMASI (Milyar TL.)

Yıllar	Türkiye			Akdeniz Bölgesi			Kahramanmaraş		
	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Kredi Tutarı	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Kredi Tutarı	İstihdam (Kişi)	Belge Sayısı (Adet)	Toplam Kredi Tutarı	İstihdam (Kişi)
1997	1.550	19.637	14.974	207	2.314	2.048	37	661	544
1998	1.171	19.434	12.117	252	4.413	2.694	23	437	236
1999	1.695	42.401	10.222	380	9.248	2.567	28	973	248
2000	1.229	36.758	5.587	134	3.297	428	11	292	173
2001	246	8.170	674	17	442	62	4	211	25
2002	390	28.205	1.498	37	2.319	133	1	124	3

Kaynak: T.C. Hazine Müsteşarlığı, Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü

4.10. Ticaret, Bankacılık ve Gelir Durumu

4.10.1. Ticaret

İlde ticaret büyük ölçüde tarımsal ağırlıklı bir karakter taşımaktadır. Mevcut sanayi yapısı da tarımsal kaynak potansiyeline (pamuk, buğday, çığit, biber, ormancılık) bağlı olarak bir gelişme göstermiştir.

İlde dokuma ve giyim sanayii ürünleri (özellikle pamuk ipliği, pamuklu dokuma ve örme kumaş) dışında diğer sanayi dallarında faaliyet gösteren firma bulunmakla birlikte gerek üretim kapasitesi açısından gerekse üretici firma sayısı açısından yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Buna bağlı olarak il ticaretinde mübadele konusu olan malların büyük bir çoğunluğu diğer iller (başta İstanbul, Bursa, Gaziantep, Adana olmak üzere) menşelidir. Kahramanmaraş ilinden diğer illere ve yurtdışına ihraç edilen ürünlerin (imalat sanayii ürünleri) başında dokuma ve giyim sanayiine ait ürünler gelmektedir. Bu ürünlerin başında ise pamuk ipliği yer almaktadır. İlde yaklaşık olarak yıllık 60-76.000 ton civarında pamuk ipliği üretilmekte ve üretimin %90'ı diğer illere ve yurtdışına ihraç edilmektedir. Pamuk ipliği üretiminin %10'luk kısmı ise yine ildeki dokuma fabrikalarınca kullanılarak bez haline getirilmekte ve mamul olarak il dışına pazarlanmaktadır. İl ticaretinde önemli bir diğer tekstil ürün ise örme eşya ürünleridir. Kahramanmaraş ilinde örme kumaş üretiminde faaliyet gösteren 20'nin üzerinde tesis bulunmakta ve bu tesislerde yıllık 17-19.000 ton civarında örgü kumaş üretilmektedir. Üretimin büyük bir kısmı il dışına pazarlanmakta, bir bölümü de ilde T.Shirt, iç çamaşırı, eşofman vb. üretimlerinde bulunan konfeksiyon firmalarınca (boya, apre ve baskı yapıldıktan sonra) kullanılmakta ve üretilen ürünler başta turizm merkezlerine (Antalya, Kuşadası, İzmir) olmak üzere diğer illere pazarlanmaktadır.

İl ticaretinde dokuma ve giyim sanayii ürünlerinin dışında ikinci önemli ürünü kağıt sanayiine ait ürünler oluşturmaktadır. Bu ürünlerin başında oluklu mukavva kağıtları (saman fluting, test liner vb.) kağıt bobin, karton kutu ve karton boru gelmektedir. Bu ürünler başta İstanbul olmak üzere, İzmir, Denizli, Ankara'daki oluklu mukavva kutu üretiminde bulunan firmalara satılmakta belli bir bölümü de yurtdışına ihraç edilmektedir.

İl ticaret hayatında son yıllarda önem kazanmış bir diğer sanayi ürünü de çelik mutfak eşyası (çelik tencere, çaydanlık vb.)'dir. İlde sayıları 30'u bulan firma tarafından üretilen ürünler Türkiye'nin bütün illerine ve yurtdışına pazarlanmaktadır.

İlde gıda sanayiine yönelik ürünlerden kırmızı biber (toz biber), dondurma, sıvı yağ (ayçiçek ve pamuk yağı) ve kristal şeker il ticaretinde ağırlıklı olan ürünlerdir.

Kahramanmaraş ili ekonomisinde, sanayii ürünleri dışında, el sanatlarına yönelik ürünler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu faaliyetlerin başında ise Bakırcılık, Kuyumculuk (altın işleme) ve Oymacılık gelmektedir. İl bakır işlemeciliği konusunda Erzincan iliyle birlikte Türkiye'nin en önemli merkezlerinden biridir. İl de bakır işlemeciliğiyle ilgili olarak yaklaşık olarak 350-400 adet işyeri faaliyet göstermekte ve yıllık olarak 350-400 ton civarında bakır işlemesi ürünler (tepsi, tencere, tabak vb.) üretilmektedir. Üretilen ürünler yurtiçi piyasa başta olmak üzere yurtdışına da ihraç edilmektedir. İlde ikinci önemli el sanatı ise kuyumculuktur. Kahramanmaraş ili altın işleme yönünden İstanbul'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. İlde bu alanda faaliyet gösteren 250 civarında işyeri bulunmakta ve yaklaşık olarak yıllık 127 ton üretim yapılmaktadır. Üretilen ürünler başta İstanbul, Ankara olmak üzere Türkiye'nin bütün illerine pazarlanmaktadır. İlde bir diğer el sanatı ise Oymacılıktır. Kahramanmaraş ili merkezinde ve Merkez ilçeye bağlı Gavlaklı köyünde faaliyet gösteren toplam 100 civarındaki iş yerinde çeyiz sandıkları, mücevher kutuları, sehpa, açılır-kapanır sandalye, baston vb. ürünler üretilmekte ve üretilen ürünler Kahramanmaraş ili başta olmak üzere İstanbul, İzmir gibi büyük şehirlere pazarlanmaktadır.

Kahramanmaraş ili ticari hayatında tarım ürünleri ticareti de ayrı bir önem taşımaktadır. Bu ürünlerin başında ise tahıl ürünleri (buğday, arpa) yer almaktadır. Ayrıca il tarımsal ürünler üretiminde önemli yer tutan, şeker pancarı, pamuk, nohut, domates ve üzüm gibi ürünler de il ticaretinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Sanayileşmenin yoğunlaşmasıyla K.Maraş'ın dış ticaret hacmi de artmış olup, ildeki sanayi yapısı teknolojik ve stratejik olarak ihracata uygun bir hale gelmiştir. İlde ihracat açısından önemli bir potansiyel bulunmaktadır. İlin ihracat

tutarlarının düzenli bir artış trendinde olduğu gözlenmektedir. İlin 2002 yılı sonu itibarıyla ihracatı 131.220.319 Dolar, ithalatı ise 143.620.449 Dolardır. 2003 yılı Haziran sonu itibarıyla ise bu tutarlar sırasıyla 39.557.530 Dolar ve 31.717.447 Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Kentte üretimi gerçekleştirilen sanayi ürünleri dolaylı olarak da (aracı firmalar tarafından) dışa satılmaktadır. Bu nedenle K.Maraş'ın ihracatının istatistiklerde görülenin çok üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

İhraç ürünleri arasında değer bakımından en fazla yer tutan ürün dokuma kumaştır(%41,1). Dokuma kumaşı sırasıyla iplik (%25,6), örme kumaş (%20,1), konfeksiyon ürünleri (%7,4) ve çelik mutfak eşyaları (%3,4) izlemektedir.

K.Maraş ilinde ticari altyapıyı oluşturan ve ticari hayata yön veren kuruluşlar olarak Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, Esnaf ve Sanatkarlar Odaları ve kooperatifler sayılabilir. İl genelinde Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı 6.138 üye, Esnaf ve Sanatkarlar Sicili'ne kayıtlı 38.574 üye bulunmaktadır.

K.Maraş ili Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı üyelerin kuruluş türlerine ve faaliyet durumlarına göre dağılımı Tablo 63'de verilmektedir.

TABLO 63: KAHRAMANMARAŞ İLİ TİCARET VE SANAYİ ODASI'NA KAYITLI ÜYELERİN KURULUŞ TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI (2003)

Kuruluş Türü	Tasfiye	Kapalı	Açık
Şahıs Firmaları		2.222	4.091
Kollektif Şirketler		55	68
Komandit Şirketler		1	2
Limited Şirketler	29	159	1.173
Anonim Şirketler	9	118	447
Kooperatifler	19	116	420
Toplam	57	2.671	6.201

Kaynak : Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası

Tablodan da görüldüğü gibi ilde şirketleşme oranı oldukça düşük olup, ticari işletmelerin büyük bir bölümü (açık olanların %66'sı) şahıs şirketlerinden

oluşmaktadır. K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı işletmelerin sadece %2,9'u (açık olanların) anonim şirket statüsünde bulunmaktadır.

K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı işyerlerinin meslek gruplarına göre dağılımı da Tablo 64'de verilmektedir.

TABLO 64: KAHRAMANMARAŞ İLİ TİCARET VE SANAYİ ODASI'NA KAYITLI İŞYERLERİNİN MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI(2002)

Meslek Grupları	Üye Sayısı
1.Elyaf İplik Sanayi	110
2.Dokuma Sanayi	72
3.Örme ve Boya-Kasar Sanayi	117
4.Konfeksiyon Sanayi	180
5.Çırçır,Yağ,Yem ve Ambalaj Sanayi	222
6.Gıda ve Tarım Ürünleri İmalat ve Sanayi	225
7.Metal Mutfak Eşya Sanayi	186
8.Demir,Çelik ve Yan Ürünleri Sanayi	151
9.Kereste ve Yapı Sanayi	286
10.Akaryakıt ve Yakacak Maddeleri Ticareti	323
11.Bayındırlık ve Teknik Hizmetler	391
12.Bina Yapımı ve Teknik Hizmetler	263
13.İnşaat ve Yapı Malzemeleri İmalat ve Ticareti	260
14.Tekstil Ürünleri ve Giyim Ticareti	428
15.Toptan ve Perakende Gıda Ticareti	476
16.Tarımsal ve Hayvansal Ürünler Ticareti	854
17.Dayanıklı Tüketim Malları Ticareti	287
18.Oto,Oto Yan Ürünleri Ticareti ve Taşımacılık	532
19.Mali Kuruluşlar,Sigortacılar,Bankacılar	308
20.Hizmet,Eğitim,Sağlık Kuruluşları	555
Toplam	6.226

Kaynak : Kahramanmaraş Ticaret ve Sanayi Odası

2002 yılı itibarıyla K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı üyelerin yaklaşık %13,7'si tarımsal ve hayvansal ürünler ticaretinde, %8,9'u hizmet,eğitim ve sağlık kuruluşlarında, %8,5'i oto, oto yan ürünleri ticareti ve taşımacılık faaliyetinde, %7,6'sı 'a toptan ve perakende gıda ticareti faaliyetinde bulunmaktadır.

2001 yılı itibarıyla K.Maraş ili ticaret sektörü gayri safi yurtiçi hasılası 262.057.997 milyon TL. (cari fiyatlarla) olup, toplam il hasılasının %13,5'ini oluşturmaktadır. 1996-2000 yılları arasında da il ticaret sektörünün toplam il

hasılası içindeki payı sırasıyla %16,2, %16,1, %15,4, %14,8 ve %14,8 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu paylardan da anlaşıldığı gibi, K.Maraş ili ekonomisi içerisinde ticaret sektörü sanayi (%30,5) ve tarım (%16,8) sektörlerinden sonra üçüncü sırada yer almakta , il GSYİH'sı içindeki payı da yıllar itibarıyla giderek azalmaktadır. İl ticaret sektörü hasılasının %94,6 gibi çok büyük bir bölümü toptan ve perakende ticarete, %5,4'ü de otel ve lokanta hizmetlerine ait bulunmaktadır. K.Maraş ili ticaret sektörü hasılasının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ticaret hasılası içindeki yeri analiz edildiğinde, 2001 yılı itibarıyla il ticaret sektörü hasılasının Bölge Ticaret Hasılasının %5,2'si, Türkiye ticaret hasılasının ise %0,7'sini oluşturduğu görülmektedir.

4.10.2. Bankacılık

Kahramanmaraş ili genelinde bankacılık faaliyetleri çok fazla gelişmemiştir. Ülke genelindeki ekonomik krizin ve ildeki ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamanın etkisiyle banka şubelerinin sayısında azalma olmuştur. 2003 yılı sonu itibarıyla il genelinde 24 adet banka şubesi faaliyet göstermekte olup, bu şubelerin 15'i Merkez ilçede bulunmaktadır. Merkez ilçe dışında bankacılık faaliyetleri açısından gelişmiş olan tek ilçe Elbistan'dır.

4.10.2.1. Mevduat

K.Maraş'ta 2002 yılı itibarıyla 399.629 milyar TL.'lık banka mevduatı gerçekleşmiş olup, bu tutar Akdeniz Bölgesi mevduatının %4,2'sini oluştururken, Türkiye toplam banka mevduatının %0,3 gibi çok küçük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Kahramanmaraş ili mevduat büyüklüğü açısından 2002 yılı itibarıyla Türkiye genelinde 81 il arasında 37. Sırada ve Bölge içerisinde de 8 il arasında 6. sırada yer almıştır. Kahramanmaraş ili mevduatının gelişimine yıllar itibarıyla baktığımızda, 1999 yılı itibarıyla Akdeniz Bölgesi içindeki %3,7 olan payının 2002 yılında %4,2'ye, Türkiye içindeki payının ise %0,2'den %0,3'e çıktığı

görülmektedir. Akdeniz Bölgesi'nin Türkiye toplam mevduatı içindeki payı ise 1999'da %6,6 iken 2002 yılında bu payın yaklaşık %7'ye yükseldiği görülmektedir. Kahramanmaraş ili mevduatının gelişimi Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırılmalı olarak Tablo 65'de verilmektedir.

**TABLO 65: KAHRAMANMARAŞ İLİ TOPLAM BANKA MEVDUATININ GELİŞİMİ
(Milyar TL.)**

Mevduat türü	1999	2000	2001	2002
Tasarruf Mevduatı	36.622	50.367	68.861	94.756
Mevduat Sertifikası	0	0	0	0
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	3.564	4.287	9.186	14.086
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	4.606	6.731	16.792	25.348
Bankalar Mevduatı	0	1	89	160
Döviz Tevdiatı	61.442	78.167	179.496	256.749
Diğer Mevduat	2.004	2.992	5.026	8.494
Altın Depo Hesapları	10	9	1	36
Toplam (K.Maraş)	108.248	142.554	279.451	399.629
Akdeniz Bölgesi	2.923.662	4.136.198	7.110.006	9.426.829
Türkiye (*)	44.320.449	63.648.625	109.443.578	135.461.293
Akdeniz Bölgesi/Türkiye (%)	6,60	6,50	6,50	6,96
K.Maraş/Akdeniz Bölgesi (%)	3,70	3,45	3,93	4,24
K.Maraş/Türkiye (%)	0,24	0,22	0,26	0,30

(*): Kıbrıs ve Yabancı Ülkeler mevduatı dahil edilmemiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Kahramanmaraş ili mevduatının türlerine göre dağılımına bakıldığında en büyük payın döviz tevdiatında olduğu ve bunu da tasarruf mevduatının izlediği görülmektedir. Kahramanmaraş ili mevduatının türlerine göre dağılımı Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırılmalı olarak Tablo 66'da verilmektedir.

**TABLO 66: TOPLAM BANKA MEVDUATININ TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(2002) (Milyar TL.)**

	Türkiye (1)		Akdeniz Böl. (2)		K.Maraş (3)		Pay (%)	
	2002	%	2002	%	2002	%	(3)/(1)	(3)/(2)
Tasarruf Mevduatı	34.569.520	25,52	3.767.684	39,97	94.756	23,71	0,27	2,51
Resmi Kuruluşlar Mevduatı	2.912.266	2,15	118.226	1,25	14.086	3,52	0,48	11,91
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	12.903.277	9,53	468.536	4,97	25.348	6,34	0,20	5,41
Bankalar Mevduatı	2.693.635	1,99	3.791	0,04	160	0,04	0,01	4,22
Döviz Tevdiatı	74.671.437	55,12	4.873.466	51,70	256.749	64,25	0,34	5,27
Diğer Mevduat	7.617.531	5,62	194.980	2,07	8.494	2,13	0,11	4,36
Altın Depo Hesapları	93.627	0,07	146	0,00	36	0,01	0,04	24,66
Toplam	135.461.293	100,00	9.426.829	100,00	399.629	100,00	0,30	4,24

(*): Kıbrıs ve Yabancı Ülkeler mevduatı dahil edilmemiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablodan da görüleceği gibi, 2002 yılı itibarıyla il mevduatının % 64,2'si (256.749 milyar TL.) döviz tevdiatı, %23,7'si (94.756 milyar TL.) tasarruf mevduatından oluşurken, %6,3'ü (25.348 milyar TL.) ticari kuruluşlar mevduatı ve %3,5'i de (14.086 milyar TL.) resmi kuruluşlar mevduatından oluşmaktadır. Kahramanmaraş ilinde döviz tevdiatının toplam mevduata oranının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye oranlarının üzerinde olduğu dikkat çekmektedir.

2002 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilinde kişi başına düşen banka mevduatı 389,7 milyon TL. (247 Dolar) olup, bu tutar 1.037,4 milyon TL. (657 Dolar) olan Akdeniz Bölgesi kişi başına düşen banka mevduatının yaklaşık %38'i , 1.926,1 milyon TL. (1.220 Dolar) olan Türkiye kişi başına düşen banka mevduatının ise %20,2'si düzeyindedir.

Kahramanmaraş ili kişi başına düşen banka mevduatının gelişimi Akdeniz Bölgesi illeri ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 67'de verilmektedir.

TABLO 67: KAHRAMANMARAŞ İLİ KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA MEVDUATININ TÜRKİYE VE BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

	1999		2000		2001		2002	
	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$
Adana	466.290	863	598.080	890	954.114	659	1.197.580	758
Antalya	496.144	919	631.958	940	1.214.982	839	1.604.989	1.016
Burdur	343.611	636	390.447	581	945.134	653	855.682	542
Hatay	354.291	656	457.284	680	815.246	563	975.459	618
Isparta	321.704	596	389.164	579	638.373	441	869.800	551
İçel	324.128	600	525.364	782	662.915	458	925.694	586
K.Maraş	104.689	194	142.215	212	275.623	190	389.681	247
Osmaniye	106.200	197	129.975	193	258.382	178	388.237	246
Akdeniz Bölgesi	352.333	652	475.097	707	799.361	552	1.037.363	657
TÜRKİYE*	688.784	1.276	938.716	1.397	1.584.872	1.095	1.926.095	1.220

Not 1:Kişi başına hesaplamalarda 1990 ve 2000 nüfus sayım yılları baz alınarak $P_n=P_0(1+r)^t$ formülüyle nüfus tahmini yapılmıştır.

*; Kıbrıs ve Yabancı ülkeler hariç

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablodan da görüldüğü gibi, 2002 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ili kişi başına düşen banka mevduatı açısından Akdeniz Bölgesi illeri içerisinde (8 il arasında) 7. sırada yer almaktadır. Bölge illeri arasında 1.016 Dolarla Antalya ili ilk sırada,

K.Maraş iline çok yakın bir miktarla (246 Dolar) Osmaniye ili de son sırada bulunmaktadır.

4.10.2.2. Krediler

Kahramanmaraş ilinde 2002 yılı itibarıyla 169.985 milyar TL. banka kredisi kullanılmış olup, bu tutar Akdeniz Bölgesi'nde kullanılan toplam banka kredisinin %5,4'ünü oluştururken, Türkiye genelinde kullanılan toplam banka kredilerinin de %0,4'ünü oluşturmaktadır. Kahramanmaraş ili kredilerin büyüklüğü açısından 2002 yılı itibarıyla Türkiye genelinde 16. sırada ve Bölge genelinde 5.sırada yer almıştır.

Kahramanmaraş iline verilen banka kredilerinin yıllar itibarıyla gelişimine bakıldığında da, Akdeniz Bölgesi genelinde kullanılan banka kredileri içindeki payının 1999 yılından 2002 yılına gelindiğinde %5,1'den %7,2'ye yükseldiği, Türkiye genelinde kullanılan banka kredileri içindeki payının ise sabit kaldığı görülmektedir. Akdeniz Bölgesi'nde kullanılan banka kredilerinin Türkiye genelinden aldığı pay ise 1999'da yaklaşık %7 iken 2002 yılında %5,4'e gerilemiştir. Kahramanmaraş ilinde kullanılan banka kredilerinin gelişimi Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 68'de verilmiştir.

TABLO 68: KAHRAMANMARAŞ İLİ TOPLAM BANKA KREDİLERİNİN GELİŞİMİ
(Milyar TL.)

Kredi türü	1999	2000	2001	2002
İhtisas Kredileri	20.232	24.432	17.297	11.243
Tarım	9.245	13.846	9.096	5.505
Gayrimenkul	236	218	240	0
Mesleki	2.975	2.986	1.312	0
Denizcilik	0	0	0	1.640
Turizm	0	0	0	0
Diğer	7.776	7.382	6.649	4.098
İhtisas Dışı Krediler	46.801	83.868	73.599	158.742
Toplam (K.Maraş)	67.033	108.300	90.896	169.985
Akdeniz Bölgesi	1.306.483	2.069.247	1.905.363	2.375.273
Türkiye (*)	19.240.583	30.594.584	32.648.987	43.721.213
Akdeniz Bölgesi/Türkiye (%)	6,97	6,76	5,84	5,43
K.Maraş/Akdeniz Bölgesi (%)	5,13	5,23	4,77	7,16
K.Maraş/Türkiye (%)	0,35	0,35	0,28	0,39

(*): Kıbrıs ve Yabancı Ülkeler kredi tutarı dahil edilmemiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Kahramanmaraş ilinde kullanılan banka kredilerinin türlerine göre dağılımına bakıldığında %93,4 gibi çok büyük bir bölümünün ihtisas dışı kredilerden, %6,6'sının ise ihtisas kredilerinden (tarım, gayrimenkul, mesleki ve diğer), oluştuğu görülmektedir. İhtisas kredileri 2000 yılından itibaren 2002 yılına kadar oldukça önemli oranda düşmüştür. Toplam krediler içerisinde 1999'da %30,1 pay alan ihtisas kredilerinin payı 2002'de %6,6'ya düşmüştür. Kahramanmaraş ilinde kullanılan banka kredilerinin türlerine göre dağılımı Akdeniz Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 69'da verilmiştir.

**TABLO 69: TOPLAM BANKA KREDİLERİNİN TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI
(2002) (Milyar TL.)**

	Türkiye (1)		Akdeniz Bölgesi (2)		K.Maraş (3)		Pay (%)	
	2001	%	2001	%	2001	%	(3)/(1)	(3)/(2)
İhtisas Kredileri	5.633.471	12,88	508.478	21,41	11.243	6,61	0,20	2,21
Tarım	2.439.787	5,58	372.264	15,67	5.505	3,24	0,23	1,48
Gayrimenkul	233.074	0,53	13.436	0,57	0	0,00	0,00	0,00
Mesleki	3.589	0,01	192	0,01	0	0,00	0,00	0,00
Denizcilik	175.436	0,40	13.280	0,56	1.640	0,96	0,93	12,35
Turizm	63.882	0,15	37.981	1,60	0	0,00	0,00	0,00
Diğer	2.717.703	6,22	71.325	3,00	4.098	2,41	0,15	5,75
İhtisas Dışı Krediler	38.087.742	87,12	1.866.795	78,59	158.742	93,39	0,42	8,50
Toplam	43.721.213	100,00	2.375.273	100,00	169.985	100,00	0,39	7,16

(*): Kıbrıs ve Yabancı Ülkeler kredi tutarı dahil edilmemiştir.

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablodan da görüldüğü gibi 2002 yılı itibarıyla ilde kullanılan ihtisas kredilerinden tarım kredileri Akdeniz Bölgesi tarım kredilerinin %1,5'ini, Türkiye tarım kredilerinin ise %0,2'sini oluşturmaktadır.

2002 yılı itibarıyla K.Maraş ilinde kişi başına düşen banka kredi miktarı 165,8 milyon TL. (105 Dolar) olup, bu tutar 261,4 milyon TL.(166 Dolar) olan Akdeniz Bölgesi'ndeki kişi başına düşen kredi ortalamasının %63,3'ü ve 621,7 milyon TL. (394 Dolar) olan Türkiye kişi başına banka kredisi ortalamasının %26,7'si düzeyindedir. K.Maraş ilinde kişi başına düşen banka kredilerinin gelişimi Akdeniz Bölgesi illeri ve Türkiye ile karşılaştırılmalı olarak Tablo 70'de verilmektedir.

TABLO 70: KAHRAMANMARAŞ İLİ KİŞİ BAŞINA DÜŞEN BANKA KREDİLERİNİN TÜRKİYE VE BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

	1999		2000		2001		2002	
	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$	Bin TL.	\$
Adana	333.895	618	477.049	710	422.196	292	524.039	332
Antalya	193.104	358	273.358	407	253.660	175	264.997	168
Burdur	68.591	127	113.546	169	66.573	46	74.503	47
Hatay	80.603	149	115.485	172	118.360	82	158.551	100
Isparta	67.248	125	105.383	157	86.637	60	107.657	68
İçel	125.883	233	212.558	316	195.656	135	230.810	146
K.Maraş	64.829	120	108.042	161	89.651	62	165.754	105
Osmaniye	33.151	61	64.192	96	43.826	30	49.973	32
Akdeniz Bölgesi	157.446	292	237.680	354	214.215	148	261.384	166
TÜRKİYE	299.018	554	451.221	671	472.796	327	621.662	394

Not 1: Kişi başına hesaplamalarda 1990 ve 2000 nüfus sayım yılları baz alınarak $P_n = P_0(1+r)^t$ formülüyle nüfus tahmini yapılmıştır.

*; Kıbrıs ve Yabancı ülkeler hariç

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablodanda görülebileceği gibi 2002 yılı itibarıyla K.Maraş ili kişi başına düşen banka kredileri açısından Bölge illeri arasında 4.sırada yer almıştır. Bölge illeri içerisinde 524 milyon TL. (332 Dolar) kişi başına düşen banka kredisi ile Adana ili ilk sırada yer alırken, 50 milyon TL. (32 Dolar) kişi başına düşen banka kredisi ile Osmaniye son sırada yer almıştır.

4.10.2.3. Kredi / Mevduat Oranı

K.Maraş ili banka mevduatı ve kredi ilişkisi incelendiğinde, ilde ticari bankaların açtıkları kredilerin toplam mevduata oranının 1999 yılında %61,9 olduğu, 2000-2001 yıllarında bir düşüş yaşadığı, 2002 yılında ise %42,5 gibi yine düşük bir düzeyde gerçekleştiği görülmektedir. İlin kredi mevduat oranı genellikle bütün yıllarda olduğu gibi 2002 yılında da Akdeniz Bölgesi ve Türkiye kredi mevduat oranının üzerinde gerçekleşmiştir. Buna karşın gerçekleşen kredi/mevduat oranı teknik olarak K.Maraş ilindeki işletmelerin ya da bireylerin nakit ihtiyaçlarını karşılamada bankacılık kesimi kredi olanaklarını yeterince kullanmadıklarını ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle de ilde bankacılık kesiminde toplanan mevduatlardan diğer iller faydalanmakta ve K.Maraş'tan diğer illere kaynak transferi olmaktadır.

2002 yılı itibarıyla kredi /mevduat oranı açısından K.Maraş ili Bölge illeri içerisinde 2.sırada yer almıştır. Aynı yıl itibarıyla kredi/mevduat oranı açısından %43,8 ile Adana ili ilk sırada yer alırken, %8,7 ile Burdur ili sonuncu sırada yer almıştır.

K.Maraş ili kredi mevduat oranları Akdeniz Bölgesi illeri ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 71’de verilmiştir.

TABLO 71: KREDİ/MEVDUAT ORANI AÇISINDAN İLİN BÖLGE İLLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI (%)

	1999	2000	2001	2002
Adana	71,6	79,8	44,3	43,8
Antalya	38,9	43,3	20,9	16,5
Burdur	20,0	29,1	7,0	8,7
Hatay	22,8	25,3	14,5	16,3
Isparta	20,9	27,1	13,6	12,4
İçel	38,8	40,5	29,5	24,9
K.Maraş	61,9	76,0	32,5	42,5
Osmaniye	31,2	49,4	17,0	12,9
Akdeniz Bölgesi	44,7	50,0	26,8	25,2
Türkiye*	43,4	48,1	29,8	32,3

*; Kıbrıs ve Yabancı ülkeler hariç
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

4.10.3. Gelir Durumu

K.Maraş ili GSYİH rakamları incelendiğinde; 1996 yılında cari fiyatlarla 148.018.133 milyon TL. olan il GSYİH’nın 1996-2001 döneminde yaklaşık on üç kat artış göstererek 2001 yılında 1.935.267.176 milyon TL. düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir.

GSYİH’daki değişim sabit fiyatlarla (1987 yılı üretici fiyatlarıyla) değerlendirildiğinde ise 1996-2001 döneminde K.Maraş GSYİH’nın her yıl 1996 düzeyinin üzerinde seyrettiği, ancak bu dönemde çok büyük bir reel artış gerçekleşmediği (1996’da 995.223 milyon TL. iken 2001’de 1.099.239 milyon TL. olarak gerçekleşmiştir) dikkat çekmektedir.

İl GSYİH'sının yıllar itibarıyla gelişme hızına baktığımızda; 1987-2001 döneminde K.Maraş ili GSYİH'nın gerek cari fiyatlarla gerekse sabit fiyatlarla düzenli sayılabilecek bir artış trendi gösterdiği, ancak 1998 yılından itibaren reel anlamda sabit bir seyir izlediği görülmektedir. K.Maraş ili GSYİH'nın yıllar itibarıyla gelişimi (cari ve sabit fiyatlarla) Tablo 72'de verilmektedir.

TABLO 72: KAHRAMANMARAŞ İLİ GSYİH'SININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

Yıllar	Cari Fiyatlarla		Sabit Fiyatlarla	
	Değer (Milyon TL.)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Milyon TL.)	Gelişme Hızı (%)
1987	783.680	-	783.680	-
1988	1.093.331	39,5	708.784	-9,6
1989	2.234.401	104,4	839.715	18,5
1990	3.681.439	64,8	910.575	8,4
1991	5.821.714	58,1	837.441	-8,0
1992	9.905.082	70,1	867.077	3,5
1993	16.638.827	68,0	863.664	-0,4
1994	38.825.606	133,3	879.007	1,8
1995	76.881.807	98,0	946.276	7,7
1996	148.018.133	92,5	995.223	6,2
1997	274.648.376	85,6	1.046.813	5,2
1998	493.121.935	79,5	1.110.475	6,1
1999	726.172.057	47,3	1.098.042	-1,1
2000	1.217.419.109	67,6	1.090.924	-0,6
2001	1.935.267.176	59,0	1.099.239	0,8

Kaynak: DİE

4.10.3.1. GSYİH'nın Sektörel Dağılımı

K.Maraş ili GSYİH'nın sektörlere göre dağılımına bakıldığında, 1996 yılı itibarıyla (cari fiyatlarla) en yüksek payın % 30,4 ile tarım sektörüne ait olduğu, bu sektörü %24,5 pay ile sanayi sektörünün, %16,2 pay ile de ticaret sektörünün izlediği görülmektedir. 1996-2001 yılları arasında il GSYİH'sı içinde sektör paylarının gelişimine bakıldığında da tarım (%30,4'ten %16,8'e) ve ticaret (%16,2'den %13,5'e) sektörlerinin paylarının azaldığı, sanayi (%24,5'den %30,5'e), ulaştırma ve haberleşme (%9'dan %11,2'ye) ve inşaat (%5,5'den %11,8'e) sektörlerinin paylarının arttığı görülmektedir. İl hasılasına yaptıkları katkı

açısından dikkati çeken en belirgin değişim tarım sektörünün payındaki gözle görülür düşüştür. Söz konusu rakamlar ışığında bakıldığında, 2001 yılı itibarıyla cari fiyatlarla 1.935.267.176 milyon TL. olarak gerçekleşen il GSYİH'ndan en büyük payı 589.478.189 milyon TL. ile sanayi sektörü almış, 1996 yılında il GSYİH'na en büyük katkıyı yapan (%30,4 ile) tarım sektörü ise 2001 yılında 324.423.948 milyon TL. ile ikinci sıraya düşmüştür. İl ticaret sektörü ise 2001 yılında il GSYİH'na 262.057.997 milyon TL.'lık katkı yapmış, il GSYİH'ndan aldığı payı bir miktar düşmekle birlikte sektör sıralamasındaki üçüncülüğünü korumuştur.

K.Maraş ili GSYİH'na daha alt sektörler itibarıyla bakıldığında, 2001 yılında 324.423.948 milyon TL. olarak gerçekleşen tarım sektörü hasılasının çok büyük bir bölümünün (%97) çiftçilik ve hayvancılık sektörüne, 589.478.189 milyon TL. olan sanayi sektörü hasılasının önemli bir bölümünün (%50,9) elektrik, gaz ve su sektörüne, 262.057.997 milyon TL. olan ticaret sektörünün ise %94,6'sının toptan ve perakende ticaret sektörüne ait olduğu görülmektedir.

Kahramanmaraş ili GSYİH'nın sektörlere göre dağılımı Tablo 73'de verilmektedir.

TABLO 73: KAHRAMANMARAŞ İLİ GSYİH'NİN FAALİYET KOLLARINA GÖRE DAĞILIMI (2001)

Sektörler	Cari Fiyatlarla			Sabit Fiyatlarla		
	Değer (Milyon TL.)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)	Değer (Milyon TL.)	Sektör Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	324.423.948	16,8	21,4	245.550	22,3	1,0
a. Çiftçilik ve hayvancılık	314.721.311	16,3	21,2	236.330	21,5	1,5
b. Ormancılık	6.477.538	0,3	30,3	6.696	0,6	-9,2
c. Balıkçılık	3.225.099	0,2	20,3	2.524	0,2	-12,8
2. Sanayi	589.478.189	30,5	119,5	297.320	27,0	5,9
a. Madencilik ve taşocakçılığı	173.634.261	9,0	222,5	73.881	6,7	17,7
b. İmalat sanayii	115.780.397	6,0	72,4	78.591	7,1	2,3
c. Elektrik, gaz, su	300.063.530	15,5	103,4	144.848	13,2	2,6
3. İnşaat	229.329.068	11,8	54,3	97.792	8,9	2,3
4. Ticaret	262.057.997	13,5	45,5	185.610	16,9	-2,3
a. Toptan ve Perakende ticaret	247.796.091	12,8	45,1	177.504	16,1	-2,2
b. Otel, lokanta hizmetleri	14.261.906	0,7	52,7	8.105	0,7	-3,9
5. Ulaştırma ve haberleşme	217.445.163	11,2	60,4	107.510	9,8	-4,1
6. Mali kuruluşlar	13.963.111	0,7	25,3	7.175	0,7	-11,7
7. Konut sahipliği	58.290.977	3,0	49,2	90.343	8,2	1,5
8. Serbest meslek ve hizmetler	24.121.214	1,2	43,7	8.392	0,8	1,0
9. (Eksi) İzafi banka hizmetleri	8.613.321	0,4	142,3	4.643	0,4	-12,7
10. Sektörler toplamı (1-9)	1.710.496.346	88,4	60,8	1.035.049	94,2	1,3
11. Devlet hizmetleri	208.338.342	10,8	48,7	50.881	4,6	1,5
12. Kâr amacı olmayan özel hizmet kuruluşları	1.055.123	0,1	119,3	1.814	0,2	12,6
13. Toplam (10 + 11 + 12)	1.919.889.810	99,2	59,5	1.087.744	99,0	1,3
14. İthalat vergisi	15.377.366	0,8	14,5	11.496	1,0	-33,9
15. GSYİH (Alıcı fiyatlarıyla) (13+14)	1.935.267.176	100,0	59,0	1.099.239	100,0	0,8

Kaynak: DİE

4.10.3.2. GSYİH'nın Bölge ve Türkiye İçindeki Yeri

K.Maraş ili GSYİH'nın Akdeniz Bölgesi ve Türkiye içindeki yeri incelendiğinde, 2001 yılında ilde yaratılan hasılanın Bölge hasılasının %8,86'sını, Türkiye hasılasının ise %1,08'ini oluşturduğu görülmektedir. İl hasılası Bölge ve Türkiye hasılası içinde en yüksek paya 2001 yılında ulaşmıştır (%8,86 ve %1,08 paylarla).

K.Maraş ili GSYİH'sı büyüklük itibarıyla değerlendirildiğinde, 2001 yılı itibarıyla cari fiyatlarla 1.935.267.176 milyon TL. olan il GSYİH'sı Türkiye genelinde 22.sırada, Akdeniz Bölgesi illeri içinde ise 5. sırada yer almaktadır. K.Maraş ili GSYİH'nın Türkiye ve Akdeniz Bölgesi içindeki yeri Tablo 74'de, Bölge illeri arasındaki yeri ise Tablo 75'de verilmektedir.

TABLO 74: KAHRAMANMARAŞ İLİ GSYİH'SININ TÜRKİYE VE AKDENİZ BÖLGESİ GSYİH'SI İÇİNDEKİ YERİ (Cari Fiyatlarla) (Milyar TL.)

Yıllar	Türkiye (1)		Akdeniz Bölgesi (2)		K.Maraş (3)		Pay (%)	
	GSYİH	Gelişme Hızı (%)	GSYİH	Gelişme Hızı (%)	GSYİH	Gelişme Hızı (%)	(3)/(1)	(3)/(2)
1987	74.722	-	8.937	-	784	-	1,05	8,77
1988	129.225	72,9	15.109	69,1	1.093	39,5	0,85	7,23
1989	227.324	75,9	27.302	80,7	2.234	104,4	0,98	8,18
1990	393.060	72,9	47.052	72,3	3.681	64,8	0,94	7,82
1991	630.117	60,3	73.115	55,4	5.822	58,1	0,92	7,96
1992	1.093.368	73,5	128.820	76,2	9.905	70,1	0,91	7,69
1993	1.991.867	81,3	241.257	87,3	16.639	68,0	0,84	6,90
1994	3.868.429	95,2	484.572	100,9	38.826	133,3	1,00	8,01
1995	7.762.456	100,7	964.148	99,0	76.882	98,0	0,99	7,97
1996	14.772.110	90,3	1.817.377	88,5	148.018	92,5	1,00	8,14
1997	28.835.883	95,2	3.591.592	97,6	274.648	85,6	0,95	7,65
1998	52.224.945	81,1	6.471.178	80,2	493.122	79,5	0,94	7,62
1999	77.415.272	48,2	9.509.365	46,9	726.172	47,3	0,94	7,64
2000	124.583.458	60,9	15.024.442	58,0	1.217.419	67,6	0,98	8,10
2001	178.412.439	43,2	21.841.724	45,4	1.935.267	59,0	1,08	8,86

Kaynak : DİE

TABLO 75 : AKDENİZ BÖLGESİ İLLERİNİN GSYİH'LARI (2001)
(Cari Fiyatlarla)

İller	GSYİH (Milyon TL.)		Türkiye Sıralaması	Bölge Sıralaması
	Değer	Gelişme Hızı (%)		
Adana	5.312.206.659	39,6	6	1
Antalya	4.705.303.036	51,0	8	3
Burdur	605.674.210	37,6	56	8
Hatay	2.638.048.564	39,4	12	4
Isparta	948.756.617	40,1	41	6
İçel	5.040.086.494	47,2	7	2
Kahramanmaraş	1.935.267.176	59,0	22	5
Osmaniye	656.381.408	45,5	53	7
Akdeniz Bölgesi	21.841.724.165	45,4	-	-

Kaynak : DİE

Tablolardan da görüldüğü gibi, Akdeniz Bölgesi 2001 yılı itibarıyla 21.841.724 milyar TL. lık GSYİH'sı ile Türkiye toplam GSYİH'ndan yaklaşık %12,2 oranında pay almıştır. Akdeniz Bölgesi GSYİH'ndan ise en büyük payları %24,3 pay ile Adana, %23,1 pay ile İçel ve %21,5 pay ile Antalya illeri almıştır.

4.10.3.3. Kişi Başına GSYİH

Kişi başına düşen GSYİH düzeyi açısından K.Maraş ili incelendiğinde, 1996 yılında 1.935 Dolar olan kişi başına GSYİH rakamının yıllar itibarıyla dalgalanmalar gösterdiği, 2001 yılında ise 1.584 Dolar olarak gerçekleştiği (düştüğü) görülmektedir. Söz konusu yıllar içerisinde il kişi başına düşen GSYİH'nın en yüksek olduğu yıl 2000 yılıdır. İlin kişi başına düşen GSYİH rakamları Akdeniz Bölgesi ve Türkiye genelindeki kişi başına düşen GSYİH rakamları ile karşılaştırıldığında, her dönemde Bölge ve Türkiye rakamlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

K.Maraş ili kişi başına düşen GSYİH rakamlarının gelişimi Bölge ve Türkiye ile karşılaştırmalı olarak Tablo 76'da verilmiştir.

TABLO 76: KAHRAMANMARAŞ İLİNDEKİ KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSYİH'NİN TÜRKİYE VE AKDENİZ BÖLGESİ İLE KARŞILAŞTIRMASI

Yıllar	Türkiye			Akdeniz Bölgesi			Kahramanmaraş		
	Bin TL.	Gelişme Hızı (%)	\$	Bin TL.	Gelişme Hızı (%)	\$	Bin TL.	Gelişme Hızı (%)	\$
1987	1.422	-	1.629	1.393	-	1.596	913	-	1.047
1988	2.406	69,2	1.685	2.290	64,4	1.604	1.258	37,8	881
1989	4.141	72,1	1.933	4.027	75,9	1.880	2.541	101,9	1.186
1990	6.994	68,9	2.655	6.740	67,4	2.558	4.131	62,6	1.568
1991	10.996	57,2	2.603	10.214	51,5	2.418	6.469	56,6	1.531
1992	18.722	70,3	2.682	17.558	71,9	2.516	10.907	68,6	1.563
1993	33.314	77,9	2.981	32.100	82,8	2.872	18.165	66,6	1.625
1994	63.861	91,7	2.173	62.966	96,2	2.143	42.047	131,5	1.431
1995	125.924	97,2	2.727	122.430	94,4	2.651	82.652	96,6	1.790
1996	235.611	87,1	2.888	225.647	84,3	2.766	157.864	91,0	1.935
1997	461.522	95,9	3.021	449.286	99,1	2.941	274.351	73,8	1.796
1998	822.977	78,3	3.176	793.798	76,7	3.064	484.189	76,5	1.869
1999	1.203.124	46,2	2.847	1.145.983	44,4	2.712	702.294	45,0	1.662
2000	1.846.748	53,5	2.941	1.733.767	51,3	2.761	1.212.080	72,6	1.930
2001	2.600.082	40,8	2.146	2.472.296	42,6	2.041	1.918.739	58,3	1.584

Kaynak : DİE

2001 yılı itibarıyla kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla rakamının büyüklüğü bakımından K.Maraş ili Türkiye genelinde 42.sırada yer alırken, Akdeniz Bölgesi illeri içerisinde 1.584 Dolarla 6. sırada yer almıştır. Bölge illeri arasında sonuncu sırada yer alan (1.157 Dolarla) Osmaniye ili ise kişi başına düşen GSYİH sıralamasında Türkiye genelinde 58. olmuştur. 2001 yılı itibarıyla K.Maraş, Akdeniz Bölgesi illeri ve Türkiye kişi başına GSYİH sıralaması Tablo 77'de verilmiştir.

TABLO 77: AKDENİZ BÖLGESİ İLLERİNDEKİ KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSYİH (2001)

İller	Kişi Başına Düşen GSYİH			Türkiye Sıralaması	Bölge Sıralaması
	Bin TL.	Gelişme Hızı %	\$		
Adana	2.833.778	37,3	2.339	18	2
Antalya	2.656.663	45,3	2.193	20	3
Burdur	2.363.736	38,0	1.951	28	4
Hatay	2.127.891	38,2	1.757	35	5
Isparta	1.828.594	38,2	1.510	44	7
İçel	2.970.183	43,5	2.452	16	1
Kahramanmaraş	1.918.739	58,3	1.584	42	6
Osmaniye	1.400.974	43,1	1.157	58	8
Akdeniz Bölgesi	2.472.296	42,6	2.041	-	-
Türkiye	2.600.082	40,8	2.146	-	-

Kaynak : DİE

Diğer ekonomik göstergeler dikkate alındığında, pek çok olumlu faktörün bulunduğu K.Maraş ilinde, kişi başına düşen GSYİH rakamı (kişi başına gelir) gerek Bölge illeri ve gerekse de Türkiye geneli içerisinde beklenmeyecek ölçüde düşük çıkmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında, nüfus büyüklüğünün ve nispeten gelişmiş illerden oluşan bir bölgede bulunmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

4.10.3.4. İlçelere Göre GSYİH'nin Dağılımı

K.Maraş ili GSYİH'nin ilçeler itibarıyla dağılımı incelendiğinde; GSYİH'ya en büyük katkıyı Merkez ilçenin yaptığı görülmektedir. DİE'nin ilçeler itibarıyla değerlendirmeye olanak veren en son yayınlandığı 1996 yılı verilerine göre, cari fiyatlarla 148.018.133 milyon TL. olan il GSYİH'nin %42,9'u (63.561.297 milyon TL.) Merkez ilçeye ait olup, ülke GSYİH'na yaptığı katkı %0,4'tür. Merkez ilçeden sonra %19,61 payla (29.024.411 milyon TL.) Elbistan ilçesi ikinci sırada, %17,58 payla (26.026.702 milyon TL.) Afşin ilçesi üçüncü sırada ve %0,46 payla da (683.591 milyon TL.) Nurhak ilçesi sonuncu sırada yer almıştır. Toplam 918 ilçe arasında GSYİH büyüklüğü açısından Merkez ilçe 57.sırada, Elbistan ilçesi ise 129.sırada yer alırken, il içindeki payı itibarıyla en son sırada yer alan Nurhak ilçesi 865. sırada yer almaktadır. K.Maraş ili GSYİH'nin 1996 yılı itibarıyla ilçelere göre dağılımı ve ilçeler sıralaması Tablo 78'de verilmiştir.

TABLO 78: KAHRAMANMARAŞ İLİ GSYİH'NİN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1996)
(Cari Fiyatlarla)

İlçe Adı	GSYİH (Milyon TL.)	İl İçindeki Payı (%)	İl İçindeki Sıralaması	Türkiye İçindeki Payı (%)	Türkiye Sıralaması
Merkez	63.561.297	42,94	1	0,43	57
Afşin	26.026.702	17,58	3	0,18	137
Andırın	3.989.887	2,70	6	0,03	465
Çağlayancerit	1.805.054	1,22	8	0,01	649
Ekinözü	940.793	0,64	9	0,01	808
Elbistan	29.024.411	19,61	2	0,20	129
Göksun	8.431.802	5,70	5	0,06	304
Nurhak	683.591	0,46	10	0,00	865
Pazarcık	10.649.298	7,19	4	0,07	255
Türkoğlu	2.905.299	1,96	7	0,02	546
Toplam	148.018.133	100,00		1,00	42

Kaynak: DİE

4.11. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu

1970'li yıllara kadar gelişmenin temel göstergesi olarak görülen kişi başına gelir; toplumsal gelişmişliği yeterince açıklayamayan, yalnızca talep genişlemesini açıklayabilen dar kapsamlı bir göstergedir. Gerçekte gelişme kavramı; fiziki kapasite büyüklüğü ve gelir artışı gibi iktisadi gelişmeler yanında, bunların gelir grupları ve bölgeler arası dağılımı ile sosyal ve kültürel birikimlerin yansıtılabildiği toplumsal gelişme düzeyini ifade etmektedir. Bu anlayışla gelişme; ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarındaki ilerlemeyi kapsamakta ve bir bütün oluşturmaktadır. Bu bakımdan, illerin ve bölgelerin gelişmişlik sıralamasında; kişi başına düşen milli gelirin artırılması şeklinde özetlenebilecek iktisadi büyüme kavramıyla beraber, yapısal ve insani gelişmeyi içine alan ve ölçülebilen bütün sosyal değişkenleri de içeren bir "sosyo-ekonomik gelişme" ölçütü daha anlamlı olabilmektedir.

Bu amaçla bu bölümde Kahramanmaraş ilinin sosyo-ekonomik yapısı, kişi başına gelir düzeyinin yanı sıra, diğer göstergeler (ekonomik, sosyal, kültürel) açısından da ele alınıp değerlendirilmiştir. Kahramanmaraş ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi incelenirken; Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nce yapılmış olan "**İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (1996)**", "**İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (2003)**" ve "**İller ve Bölgeler İtibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki Gelişmeler (1987-2000)**" başlıklı çalışmalardan yararlanılmıştır.

2003 yılında yayımlanan ve 1987-2000 dönemi esas alınarak yapılan çalışma mevcut 81 ilin tamamını kapsamaktadır. Yeni kurulan 14 il ve ayrıldıkları 16 il ile ilgili ise bazı düzenlemeler yapılmıştır. İllerin Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması için söz konusu döneme ilişkin 58 gösterge kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan göstergeler; demografi, istihdam, eğitim, sağlık, altyapı, ve illerde onbin kişiye düşen özel otomobil, motorlu kara taşıtı ve faks abonesi ile fert başına düşen telefon kontör değeri ve elektrik miktarının içerildiği diğer refah göstergelerinden oluşan sosyal göstergelerle, imalat sanayi, inşaat, tarım ve mali

göstergelerden oluşan ekonomik göstergelerdir. 1996 yılı itibarıyla yapılan çalışmada da aynı göstergeler baz alınmış olup, 1990-1993 yılları baz alınmıştır.

Burada; illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasını ve endeks değerlerini belirleyen temel faktörler; illerin sahip oldukları nüfus büyüklüğü, yüzölçümü ya da şehirleşme oranı gibi bir takım yüzeysel büyüklükler değildir. Sıralamayı belirleyen başlıca faktörler; illerdeki demografik yapının, işgücü talebinin, eğitim ve sağlık hizmetlerinin, fiziki ve sosyal altyapı olanaklarının, üretim seviyesinin ve her şeyden önemlisi gelir düzeyinin il nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamada sağladıkları başarıdır.

2003 yılı itibarıyla yapılan çalışmada illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasından önce, GSYİH rakamları dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirme sonuçlarına göre, 1987-2000 yılları arasında Türkiye GSYİH'nda ortalama yüzde 3,6 oranında bir büyüme sağlanırken, Akdeniz Bölgesi'nin ortalama büyüme hızı yüzde 3,5 (üçüncü sırada) olarak gerçekleşmiştir. Marmara (%4,2) ve Ege Bölgesi (%3,7)'nin ortalama büyüme hızları Türkiye ortalamasının üzerinde iken, büyüme hızı en düşük bölge ise %1,9 ile Doğu Anadolu Bölgesi olmuştur.

Bölgelerin ülke GSYİH 'na katkıları dikkate alındığında da, 1994-2000 döneminde en fazla katkıyı Marmara (%37,5), Ege (%16,9) ve İç Anadolu (%15,8) bölgelerinin yaptığı, Akdeniz Bölgesinin %12,0 katkı ile dördüncü sırada yer aldığı, en düşük katkıyı ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin (%3,4) sağladığı görülmektedir. 1987-1993 ve 1994-2000 yılları arası iki dönem halinde incelendiğinde de, Türkiye ortalamasının üzerinde büyüme hızına sahip bölgelerden Marmara ve Ege bölgelerinin katkı paylarının arttığı, diğer bölgelerin paylarının ise azaldığı izlenmektedir.

Bölgelerin büyüme hızları, bölgesel katkı payları, kişi başına GSYİH rakamları değerlendirilerek bölge içi gelişmişlik farkları incelendiğinde, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgeleri, iller arası gelişmişlik farkları en yüksek olan bölgeler olarak

tespit edilirken, iller arası gelişmişlik farkı en az olan bölgenin Akdeniz Bölgesi olduğu tespit edilmiştir.

1987-2000 dönemi itibarıyla, tarım sektörü yıllık ortalama büyüme hızları incelendiğinde, G.D.A. Bölgesi'nden sonra en yüksek büyüme hızına sahip bölgenin Akdeniz Bölgesi olduğu görülmektedir. Bu dönemde Akdeniz Bölgesi'ndeki tarım sektörünün büyüme hızı, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Akdeniz Bölgesi'nde, tarım sektörünün bölgesel GSYİH'dan aldığı pay (1987'de yüzde 23,5 – 2000'de yüzde 20,2) Türkiye rakamlarının üzerinde olmakla birlikte, Akdeniz Bölgesi söz konusu oranlar itibarıyla 7 bölge içerisinde 4. sırada yer almaktadır.

Bölgelerin ülke tarım sektörüne katkı payları incelendiğinde de, 2000 yılı itibarıyla Akdeniz Bölgesi'nin 7 coğrafi bölge içerisinde tarım sektörüne katkı açısından 2. sırada(%17,6), sanayi sektörüne katkı açısından 4. sırada (8,5), hizmetler sektörüne katkı açısından da 4. sırada (11,9) yer aldığı görülmektedir.

Söz konusu çalışmada, yukarıda açıklanan bilgiler doğrultusunda 81 il için sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması yapılmış olup, bu sıralama aşağıdaki tabloda verilmiştir. Bir karşılaştırma olanağı vermesi açısından, 1996 yılı itibarıyla yapılan sıralama da Tablo 79'da gösterilmiştir.

TABLO 79: İLLERİN SOSYO – EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK SIRALAMASI

2003 Yılı Sıra No	İl Adı	1996 Yılı Sıra No		2003 Yılı Sıra No	İl Adı	1996 Yılı Sıra No
1.	İstanbul	1.		42.	Kırşehir	36.
2.	Ankara	2.		43.	Artvin	46.
3.	İzmir	3.		44.	Afyon	41.
4.	Kocaeli	4.		45.	Düzce	-
5.	Bursa	5.		46.	Çorum	44.
6.	Eskişehir	6.		47.	Osmaniye	-
7.	Tekirdağ	8.		48.	Kahramanmaraş	50.
8.	Adana	9.		49.	Niğde	42.
9.	Yalova	-		50.	Giresun	45.
10.	Antalya	7.		51.	Kastamonu	43.
11.	Kırklareli	14.		52.	Tunceli	60.
12.	Denizli	16.		53.	Sivas	48.
13.	Muğla	11.		54.	Kilis	-
14.	Bolu	28.		55.	Bartın	51.
15.	Balıkesir	13.		56.	Aksaray	49.
16.	Edirne	18.		57.	Sinop	54.
17.	İçel	10.		58.	Erzincan	47.
18.	Bilecik	17.		59.	Çankırı	53.
19.	Kayseri	15.		60.	Erzurum	56.
20.	Gaziantep	25.		61.	Tokat	52.
21.	Zonguldak	19.		62.	Ordu	55.
22.	Aydın	12.		63.	Diyarbakır	57.
23.	Sakarya	27.		64.	Yozgat	58.
24.	Çanakkale	20.		65.	Adıyaman	61.
25.	Manisa	22.		66.	Bayburt	64.
26.	Konya	24.		67.	Kars	62.
27.	Karabük	-		68.	Şanlıurfa	59.
28.	Isparta	21.		69.	Iğdır	69.
29.	Hatay	26.		70.	Batman	65.
30.	Uşak	23.		71.	Gümüşhane	63.
31.	Burdur	29.		72.	Mardin	66.
32.	Samsun	35.		73.	Siirt	68.
33.	Kırıkkale	30.		74.	Ardahan	72.
34.	Nevşehir	32.		75.	Van	67.
35.	Karaman	40.		76.	Bingöl	73.
36.	Elazığ	33.		77.	Hakkari	70.
37.	Rize	37.		78.	Şırnak	75.
38.	Trabzon	34.		79.	Bitlis	71.
39.	Amasya	39.		80.	Ağrı	74.
40.	Kütahya	31.		81.	Muş	
41.	Malatya	38.				

Kaynak: İller ve Bölgeler İtibarıyla G.S.Y.H.'daki Gelişmeler, (1987-2000), DPT

Tablodan da görüldüğü gibi, toplam 81 il içerisinde Akdeniz Bölgesi illerinden özellikle Adana (8. sırada), Antalya (10. sırada) ve Mersin (17. sırada) illeri sosyo-

ekonomik gelişmişlik sıralaması açısından oldukça üst sıralarda yer alırken, Osmaniye (47. sırada) ve Kahramanmaraş (48. sırada) illeri oldukça alt sıralarda yer almaktadır. K.Maraş ili 1996 yılında yapılan çalışmada 50. sırada bulunurken, 2003 yılında bir miktar iyileşme ile 48. sıraya yükselmiş olmakla birlikte, bölge illeri arasındaki sıralamada son sırada yer almaktadır.

Akdeniz Bölgesi illeri arasında bir karşılaştırma yapıldığında, 1987-2000 dönemi itibarıyla K.Maraş ili bölge illeri arasında (8 il) yıllık ortalama büyüme hızı açısından 7. sırada, bölge GSYİH'na katkı açısından 5. sırada, kişi başına GSYİH değerleri açısından da 7. sırada yer almıştır.

2003 yılı itibarıyla Kahramanmaraş ilinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ilçeler itibarıyla değerlendirildiğinde ise; Merkez ilçenin, Türkiye genelinde incelenen 872 ilçe içerisinde 72. sırada, il içerisinde ise birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Ekinözü ilçesi ise il içerisinde son sırada yer alırken, Türkiye genelinde 788. sırada bulunmaktadır. K.Maraş'ın ilçeler itibarıyla gelişmişlik sıralaması Tablo 80'de verilmiştir.

TABLO 80: İLÇELER İTİBARIYLA SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI (2003)

İlçe Adı	Gelişmişlik Grubu	872 İlçe İçinde Gelişmişlik Sıralaması	İl İçinde Gelişmişlik Sıralaması
Merkez	2	72	1
Elbistan	3	236	2
Afşin	3	476	3
Göksun	4	572	4
Pazarcık	4	593	5
Türkoğlu	4	613	6
Nurhak	5	671	7
Andırın	5	707	8
Çağlayancerit	6	768	9
Ekinözü	6	788	10

Kaynak: İller ve Bölgeler İtibarıyla G.S.Y.H.'daki Gelişmeler, (1987-2000), DPT

Tablodan da görüleceği gibi, Merkez ilçe dışında K.Maraş'ın diğer ilçeleri gelişmişlik sıralaması açısından oldukça alt sıralarda bulunmaktadır.

1996 yılında yaklaşık aynı bazda yapılan değerlendirmeler sonucuna göre ise K.Maraş ili sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 76 il arasında 50.sırada, gelişmişlik endeksine göre kademeli il grupları arasında da beş grup içerisinde 4.derecede gelişmiş iller arasında yer almıştır. Toplam 858 ilçe arasında yapılan gelişmişlik sıralamasına göre de Merkez ilçe 77.sırada, Ekinözü ilçesi ise 779.sırada yer almıştır. Sonuç olarak, iki çalışma arasında geçen süre içerisinde ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde çok fazla bir değişiklik olmadığı gözlenmektedir.

2003 yılında yapılan çalışmaya göre, illerin hesaplanan endeks değerleri dikkate alınarak elde edilen sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve gelişmişlik endeksine göre kademeli il grupları Tablo 81 ve Tablo 82’de verilmiştir.

TABLO 81 : ENDEKSLERLE İLLERİN SOSYO – EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI (2003)					
SIRA	İL ADI	ENDEKS	SIRA	İL ADI	ENDEKS
No			No		
1.	İSTANBUL	4,80772	42.	KIRŞEHİR	-0,22870
2.	ANKARA	3,31483	43.	ARTVİN	-0,26018
3.	İZMİR	2,52410	44.	AFYON	-0,27246
4.	KOCAELİ	1,94329	45.	DÜZCE	-0,27995
5.	BURSA	1,67890	46.	ÇORUM	-0,32761
6.	ESKİŞEHİR	1,10368	47.	OSMANİYE	-0,33321
7.	TEKİRDAĞ	1,05893	48.	KAHRAMANMARAŞ	-0,34968
8.	ADANA	0,94901	49.	NİĞDE	-0,35582
9.	YALOVA	0,93541	50.	GİRESUN	-0,36696
10.	ANTALYA	0,91480	51.	KASTAMONU	-0,37558
11.	KIRKLARELİ	0,86287	52.	TUNCELİ	-0,40003
12.	DENİZLİ	0,71624	53.	SİVAS	-0,40597
13.	MUĞLA	0,71238	54.	KİLİS	-0,41175
14.	BOLU	0,60860	55.	BARTIN	-0,41550
15.	BALIKESİR	0,56540	56.	AKSARAY	-0,45183
16.	EDİRNE	0,56234	57.	SİNOP	-0,48518
17.	MERSİN	0,51934	58.	ERZİNCAN	-0,49288
18.	BİLECİK	0,50429	59.	ÇANKIRI	-0,51917
19.	KAYSERİ	0,47748	60.	ERZURUM	-0,53286
20.	GAZİANTEP	0,46175	61.	TOKAT	-0,59010
21.	ZONGULDAK	0,44906	62.	ORDU	-0,64489
22.	AYDIN	0,42025	63.	DİYARBAKIR	-0,66993
23.	SAKARYA	0,40404	64.	YOZGAT	-0,71652
24.	ÇANAKKALE	0,36924	65.	ADİYAMAN	-0,77647
25.	MANİSA	0,34165	66.	BAYBURT	-0,80176
26.	KONYA	0,25254	67.	KARS	-0,81944
27.	KARABÜK	0,21332	68.	ŞANLIURFA	-0,83158

Tablo 81'in Devamı					
28.	ISPARTA	0,21187	69.	IĞDIR	-0,89089
29.	HATAY	0,19613	70.	BATMAN	-0,90456
30.	UŞAK	0,16867	71.	GÜMÜŞHANE	-0,92501
31.	BURDUR	0,14395	72.	MARDİN	-0,98944
32.	SAMSUN	0,08791	73.	SIİRT	-1,00644
33.	KIRIKKALE	0,05851	74.	ARDAHAN	-1,07318
34.	NEVŞEHİR	-0,07483	75.	VAN	-1,09297
35.	KARAMAN	-0,09852	76.	BİNGÖL	-1,12469
36.	ELAZIĞ	-0,10131	77.	HAKKARİ	-1,13956
37.	RİZE	-0,17840	78.	ŞIRNAK	-1,13979
38.	TRABZON	-0,18582	79.	BİTLİS	-1,15736
39.	AMASYA	-0,18591	80.	AĞRI	-1,28116
40.	KÜTAHYA	-0,20684	81.	MUŞ	-1,43956
41.	MALATYA	-0,22627			

Kaynak: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, 2003

TABLO 82 : GELİŞMİŞLİK ENDEKSİNE GÖRE KADEMELİ İL GRUPLARI				
1.DERECEDE	2.DERECEDE	3.DERECEDE	4.DERECEDE	5.DERECEDE
GELİŞMİŞ	GELİŞMİŞ	GELİŞMİŞ	GELİŞMİŞ	GELİŞMİŞ
İLLER	İLLER	İLLER	İLLER	İLLER
1. İstanbul	1. Eskişehir	1. Konya	1. Osmaniye	1. Bayburt
2. Ankara	2. Tekirdağ	2. Karabük	2. K.Maraş	2. Kars
3. İzmir	3. Adana	3. Isparta	3. Niğde	3. Şanlıurfa
4. Kocaeli	4. Yalova	4. Hatay	4. Giresun	4. Iğdır
5. Bursa	5. Antalya	5. Uşak	5. Kastamonu	5. Batman
	6. Kırklareli	6. Burdur	6. Tunceli	6. Gümüşhane
	7. Denizli	7. Samsun	7. Sivas	7. Mardin
	8. Muğla	8. Kırıkkale	8. Kilis	8. Siirt
	9. Bolu	9. Nevşehir	9. Bartın	9. Ardahan
	10. Balıkesir	10. Karaman	10. Aksaray	10. Van
	11. Edirne	11. Elazığ	11. Sinop	11. Bingöl
	12. Mersin	12. Rize	12. Erzincan	12. Hakkari
	13. Bilecik	13. Trabzon	13. Çankırı	13. Şırnak
	14. Kayseri	14. Amasya	14. Erzurum	14. Bitlis
	15. Gaziantep	15. Kütahya	15. Tokat	15. Ağrı
	16. Zonguldak	16. Malatya	16. Ordu	16. Muş
	17. Aydın	17. Kırşehir	17. Diyarbakır	
	18. Sakarya	18. Artvin	18. Yozgat	
	19. Çanakkale	19. Afyon	19. Adıyaman	
	20. Manisa	20. Düzce		
		21. Çorum		

Kaynak: İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, 2003

Tablodan da görüldüğü gibi K.Maraş ili Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Osmaniye ili ile birlikte Dördüncü Derecede Gelişmiş İller Grubu'nda bulunmaktadır. Bu gruptaki illerin genel olarak ortak özellikleri aşağıda sıralanmıştır.

- Tarımsal verimliliğin düşüktür,
- Eğitim düzeyi düşüktür,
- Toplam GSYİH'dan alınan pay ve kişi başına GSYİH miktarı düşüktür,
- Bankacılık faaliyetleri yetersizdir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) kapsamında, doğumda yaşam beklentisi, yetişkinlerde okuma-yazma oranı, toplam okullaşma oranı ve kişi başına reel GSYİH göstergeleri dikkate alınarak İnsani Gelişme Endeksi (İGE), bu göstergelerde cinsiyet farkı dikkate alınarak Toplumsal Cinsiyete Bağlı Gelişme Endeksi (TCBGE), yerel yönetimlerde temsil, yöneticilik, profesyonel ve teknik elemanlıkta cinsiyet farkını ortadan kaldırmaya yönelik Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçüsü (TCGÖ), sağlık hizmetleri, sağlıklı su kullanımı gibi göstergeler eklenerek de İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) hesaplanmıştır. Yüksek, orta ve düşük olarak değerlendirmeye olanak sağlayan, il bazında yapılan bu endekslere göre K.Maraş ili;

- İGE'ne göre 80 il arasında 63.sırada, orta insani gelişme düzeyinde,
- TCBGE'n göre 65.sırada, orta insani gelişme düzeyinde,
- TCGÖ'ne göre 58.sırada, orta insani gelişme düzeyinde,
- İYE'ne göre de 65.sırada , orta insani gelişme düzeyinde bulunmaktadır.

5. YÖRENİN EKONOMİK GELİŞME YÖNÜNDEN ANALİZİ

Bir yörenin/şehrin yatırımcılar için çekim merkezi olması ülke ve bölgenin gelişmişliği yanında, kendi özel konum ve koşullarına da bağlıdır. Yörelere bünyesinde zaman içerisinde meydana gelen değişmelerin bir kısmı kendiliğinden, bir kısmı da yönlendirici etkilerle ortaya çıkmaktadır.

Bazı şehirler kamunun özel desteğine rağmen yeterli bir gelişme performansı gösteremezken, bazı şehirler de kendi iç dinamikleri ile bu gelişme başarısını gösterebilmektedir. Gelişme dinamiğini oluşturan bu unsurlar genel olarak *doğal altyapı, maddi altyapı, kurumsal altyapı ve beşeri altyapı*dan oluşmaktadır. Söz konusu altyapılar birbirlerini tamamlayarak geliştiği ölçüde sosyo-ekonomik düzeyi artan bir şehirden söz edilebilir. Bunu başaramayan şehirler ülkemizde de olduğu gibi ekonomik gerileme içerisinde düşmektedirler.

Söz konusu sosyo-ekonomik gelişmenin büyüklük, yoğunluk ve nitelikleri bir yandan şehrin sahip olduğu nüfus, altyapı ve üstyapı donanımlarına, diğer yandan da bunlar arasındaki bileşim, etkileşim ağı, firmalar arası ileri ve geri bağlantılar ile yerleşim yeri faktörlerine bağlı bulunmaktadır. Dolayısıyla, devlet yatırımlarının dışsal etkileri, belediyelerin kent planlaması, meslek kuruluşlarının uyarıcı ve yönlendirici faaliyetleri bir bütün olarak şehirlerin sosyo-ekonomik düzeyini şekillendirmektedir.

Bir şehrin kurulduğu yerin su kaynakları, deniz, arazi yapısı, orman, maden kaynakları, iklim gibi doğal unsurları doğal altyapıyı; bünyesinde bulundurduğu sosyal sermayeyi ifade eden enerji, yol, ulaşım, haberleşme alanlarındaki yatırımlar, donatılar ve araçlar, kamusal yönetim, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler alanındaki bina ve donatılar maddi altyapıyı; merkezi ve yerel kamu yönetimlerinin, güvenlikle ilgili hizmetlerin, sendika, dernek ve gönüllü kuruluşların her türlü iktisadi faaliyete ilişkin örgütlenme biçimleri ile toplumsal davranışları belirleyen her türlü düzenlemeleri kurumsal altyapıyı; işgücünün eğitim düzeyi ile birlikte şehirdeki eğitim, araştırma, kültür ve spor kurumlarının miktar ve kalitesi ise beşeri altyapıyı oluşturmaktadır.

Bir şehrin cazibe merkezi olmasının temel unsurları aşağıdaki gibi sıralanabilir.

- *Gelişme mutlaka teknolojik ve örgütsel alanda yeniliklerle birlikte yürütülmelidir.*
- *Ulaşımı artırıcı ve yerleşimi kolaylaştırıcı kamusal faaliyetlere süreklilik kazandırılmalıdır.*
- *Su ve kanalizasyon dahil, sağlığı koruma hizmetlerinin gecikmesiz artırılması gerekmektedir.*
- *İş hayatı, eğitim ve sosyal yaşamla ilgili gereksinimlerin kaliteli bir şekilde sunulması gerekmektedir. Bu olanaklar kaliteli işgücünü ve dış sermayeyi çekmede önemli unsurlardır.*
- *Şehrin bitişik kent veya yerleşim alanlarıyla, ülkenin diğer bölgeleriyle ve yabancı ülkelerle mal ve hizmet alışverişlerini çoğaltıcı çabalara özel bir önem verilmelidir. Bir şehrin dış ilişkilerinin artması kendi içindeki sanayiye ve yan sanayileri uyarıcı ve dolayısıyla gelir akımlarını çoğaltıcı bir etkiye sahip bulunmaktadır.*
- *Güvenlik altyapısını geliştirici çabalara özel bir önem verilmelidir.*
- *Ulusal ve uluslar arası ekonomik sistemde ortaya çıkan değişmelerin izlenmesi gerekmektedir. Bu izleme şehir ekonomisinde yönlendirici etkisi olabilecek kurum ve kuruluşlar aracılığı ile gerçekleştirilebilecektir.*

Yöre ekonomilerine en büyük katma değeri sağlayabilecek olan sektör sanayi sektörü olduğu için, yörelerin gelişme dinamiğinde sanayileşme çok özel bir yer almaktadır. Doğal kaynak potansiyeline dayalı sanayi yatırımları dışındaki sermaye yatırımları kuruluş yeri olarak yukarıda bahsedilen altyapı unsurlarının tatmin edici olduğu yöreleri tercih etmektedirler. Genellikle de ticaret ve hizmet sektörlerinin gelişimi sanayiden gelen katma değerlerle sağlanmaktadır.

Kahramanmaraş ili kendine özgü bir ekonomik, sosyal ve kültürel yapıya sahip bulunmaktadır. Yukarıda sayılan şehirleşmenin temel koşullarını üzerinde taşımakla birlikte K.Maraş ili hâlâ kırsal kesime özgü sanayi, tarım, ticaret, altyapı, kültür yapısını da bir ölçüde üzerinde taşımaktadır.

Sonuç olarak; doğal, maddi, kurumsal ve beşeri altyapı bakımından yeterli, ileri-geri bağlantıları olan ve yeni kurulacak tesislere bu anlamda olanak hazırlayan kuruluşların bulunduğu şehirler gelişme potansiyeli taşımaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında K.Maraş ilinin ekonomik ve sosyal gelişme yönünden analizi aşağıda verilmiştir.

5.1. Mevcut Durum

Topraklarının büyük bir bölümü Akdeniz Bölgesi'nde yer alan ancak bazı bölümleri ile Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde kalan Kahramanmaraş ili yatırım ortamı açısından değerlendirilirken, daha önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olan coğrafi ve demografik yapıdan, tarım ve sanayiye, altyapıdan gelir seviyesine kadar, yatırımları doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen bütün faktörler olumlu ve/veya olumsuz yönleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

- ✓ K.Maraş ili coğrafi konumu itibarıyla, Güneydoğu Anadolu-Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri arasında geçit bölgesi olması (GAP Bölgesi'ni Çukurova'ya bağlayan Tarsus-Adana-Gaziantep karayolu şehrin güneyinden geçmektedir), doğal ve tarihi güzellikleri, kendine özgü yiyecek kültürü ve el sanatı faaliyetleri ile gerek ticaret gerekse de turizm açısından oldukça cazip bir merkez durumundadır.
- ✓ Oldukça büyük bir yüzölçümüne (14.346 km²) sahip olan K.Maraş'ta il arazisinin %33'ü tarım alanı, %35,1'i orman ve fundalık alan, %18,3'ü çayır-mera alanı ve %13,6'sı da tarım dışı araziden oluşmaktadır.
- ✓ Arazi yüksekliğinin 350 metreden 3.000 metreye kadar çıktığı K.Maraş ilinde toprakların %59,7'sini dağlar, %24'ünü platolar ve %16,3'ünü de ovalar oluşturmaktadır.
- ✓ İlde genel olarak Akdeniz ikliminin karakteristik özellikleri görülmeyle birlikte, 1.000 metreyi aşan yüksekliklerde kışları soğuk ve kar yağışlı, yazları nispeten serin bir Akdeniz iklimi görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi sınırlarında ise yaz ile kış arasındaki sıcaklık farklarının oldukça arttığı görülür. Toprak yapısı, hava sıcaklığı ve ortalama yağış miktarının ideal

- olduğu ilde sulama olanaklarının da yüksekliği nedeniyle her türlü tarımsal faaliyet gerçekleştirilebilmektedir.
- ✓ Tarım, sanayi, ticaret aktiviteleri, doğal ve tarihi güzellikleri ve nüfus varlığı dikkate alınırca K.Maraş ilinde ulaşım olanaklarının yetersiz olduğu söylenebilir. İle ulaşım şu anda karayolu ve demiryolu ile yapılabilmektedir. GAP Bölgesini Çukurova'ya bağlayan Tarsus-Adana-Gaziantep Otoyolu ilin güney kesiminden geçmektedir. İl sanayisi, ticareti ve turizmi için çok önemli olan K.Maraş-Narlı-Gaziantep karayolunun yapımı devam etmektedir.Türk Hava Yolları, yolcu azlığı gerekçesiyle Ankara-Kahramanmaraş-Ankara ve Şanlıurfa bağlantılı İstanbul-Kahramanmaraş-İstanbul uçak seferlerini Mart 2002 tarihi itibarıyla kaldırmıştır.
 - ✓ İl önemli merkezlerden Ankara'ya 591 km., İstanbul'a 1.044 km., İzmir'e 1.084 km., Adana'ya 188 km. ve Mersin'e 257 km. uzaklıkta bulunmaktadır. Büyük şehirlere uzaklığı her türlü ekonomik faaliyet açısından dezavantaj olarak görülmesine karşın, ticaret faaliyetlerinin önemli bir kısmının Mersin gümrüklerinden ve Mersin Serbest Bölgesi'nden yapıyor olması, özellikle tekstil sektörü açısından önemli gelişmeler göstermiş olan Gaziantep ve Adana illerinin yakınlığı il ekonomisini rahatlatıcı bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır.
 - ✓ K.Maraş ili su kaynakları açısından oldukça avantajlı bir ilimizdir. Ancak altyapı eksiklikleri nedeniyle şehir merkezinin ve ilçelerin içme suyu ihtiyacı tam olarak karşılanamamaktadır. İçme suyu sorunu Karasu İsale Hattı ve Ayvalı Barajı projelerinin tamamlanmasıyla giderilebilecektir. Tarımsal sulama suyu açısından da avantajlı bir durumda olan ilde, ekonomik olarak sulanabilir arazinin %86,5'i sulanmaktadır. Yapımı devam eden tesislerin de devreye girmesiyle toplam tarım arazisinin %69,4'ü sulanabilecektir.
 - ✓ İlde ihtiyaç duyulan elektrik enerjisi enterkonnekte sistem aracılığıyla Tedaş tarafından karşılanmaktadır. Tedaş il genelinde 10 ilçe, 495 köy ve 62 beldeye elektrik enerjisi hizmeti götürmekte olup, elektriksiz köy bulunmamaktadır. İlde doğrudan elektrik enerjisi üreten 5'i hidrolik 1'i de termik olmak üzere 6 adet santral bulunmakta olup, bu santraller Türkiye elektrik ihtiyacının %6'sını karşılamaktadır. İl genelinde 2001 yılı itibarıyla 1.455.594 Mwh elektrik enerjisi tüketilmiş olup, kişi başına elektrik tüketimi

- 1.443 kwh. dır. İldeki kişi başına elektrik tüketimi Bölge ve Türkiye ortalamalarının üzerindedir.
- ✓ İl sınırları içerisinde 397 km. devlet yolu, 28 km. otoyol, 616 km. il yolu, 5.068 km. köy yolu ve 1.798 km. orman yolu bulunmaktadır. Devlet yollarının tamamı sathı kaplama, il yollarının 506 km.'si sathı kaplama, 110 km.'si stabilize, köy yollarının ise 1.357 km.'si asfalt, 2.433 km.'si stabilize, 1.275 km.'si tesviye ve 3 km.'si de ham yol niteliğindedir. Kahramanmaraş il sınırları içerisinde 32 km. bölünmüş yol bulunmakta
 - ✓ İlin haberleşme açısından görünür bir sorunu bulunmamaktadır. 2002 yılı sonu itibarıyla Telekom tarafından il genelinde 169.147 aboneye hizmet verilmektedir. İl genelinde her yüz kişiye düşen telefon sayısı 16,9'dur.
 - ✓ 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre; K.Maraş il nüfusu 1.002.384 kişi olup, nüfusun %53,5'i şehirlerde, %46,5'i kırsal kesimde yaşamaktadır. 1990 yılındaki şehirleşme oranını (%45,6) 2000 yılında oldukça artıran K.Maraş ilinde, şehirleşme oranı hâlâ Akdeniz Bölgesi (%59,8) ve Türkiye geneline göre oldukça düşüktür.
 - ✓ 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre 894.264 olan K.Maraş nüfusu, 2000 Genel Nüfus Sayımına göre ortalama yıllık %11,4 oranında artmıştır. Aynı dönemde Akdeniz Bölgesi nüfusu yıllık ortalama % 21,4, Türkiye nüfusu ise yıllık ortalama % 18,28 oranında artmıştır.
 - ✓ İlde kilometrekare başına 70 kişi düşmektedir (1990 yılında 62 kişi idi). Türkiye genelinde nüfus yoğunluğu ise 80 kişi/ km² 'dir.
 - ✓ K.Maraş'ta iktisaden faal nüfusun %65,6'sı tarım sektöründe, %9,8'i sanayi sektöründe %20,4'ü ise hizmetler sektöründe istihdam edilmektedir. Tarımsal işgücü oranı Türkiye geneli için %48,4, Akdeniz Bölgesi için de %55'tir.
 - ✓ İlde tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin oranları oldukça yüksek olmasına karşın tarımsal hasıla düşük seviyede gerçekleşmektedir. 1996 yılında il tarım hasılası toplam il GSYİH'sından %30,4 oranında pay alırken, 2001 yılında bu oran %16,8'e gerilemiştir. 2001 yılı itibarıyla K.Maraş ili tarım hasılasının Bölge ve Türkiye tarım hasılasından aldığı paylar da geçmiş yıllara göre bir miktar düşmüştür.
 - ✓ 2000 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre il genelinde okuma-yazma oranı %83,4 olup, bu oran erkek nüfus için %91,7, kadın nüfus için %71'dir. İl

okuma-yazma oranı Akdeniz Bölgesi'ndeki (%88,2) ve Türkiye genelindeki okuma-yazma oranınının (%87,3) altındadır.

- ✓ K.Maraş ilinde okullaşma oranları neredeyse bütün eğitim kademelerinde Bölge ve Türkiye okullaşma oranlarının altındadır. Okul ve öğretmen başına düşen öğrenci sayıları bakımından ise K.Maraş ili genel olarak Bölge ve Türkiye ortalamalarına göre daha avantajlı görülmektedir. ilde 1992 yılında kurulmuş bulunan Sütçü İmam Üniversitesi; 7 Fakülte, 10 Meslek Yüksekokulu, 2 Yüksekokul, 3 Enstitü, Rektörlüğe bağlı 6 Bölüm ve 6 Araştırma Uygulama Merkezine sahiptir.
- ✓ İlin sağlık hizmetleri açısından mevcut durumu incelenecek olursa, ilde 7 Devlet Hastanesi, 2 SSK Hastanesi, 1 Üniversite Hastanesi, 2 Özel Hastane ve 2 Verem Savaş Dispanseri olmak üzere toplam 14 yataklı tedavi kurumunun sağlık hizmeti verdiği görülmektedir. Kahramanmaraş ilinde sağlık personeli başına düşen kişi sayısına bakıldığında, ilin sağlık memuru dışında diğer bütün sağlık personeli sayısı açısından gerek Akdeniz Bölgesi gerekse Türkiye geneline göre oldukça kötü durumda olduğunu söylemek mümkündür. On bin kişiye düşen yatak sayısı da Bölgede 18,9, Türkiye genelinde 23,1 iken Kahramanmaraş ilinde bu sayı sadece 11'dir.
- ✓ Gerek tarımsal gelişme hızının nüfus artışını karşılamada yetersiz kalması, gerekse arazilerin miras ve satış yoluyla bölünmesi gibi nedenlerle Türkiye genelinde olduğu gibi K.Maraş'ta da tarım işletmeleri zamanla küçülmüş, arazilerin çok parçalılığı ve mülkiyet sisteminin olumsuzluğu tarımsal verimliliği azaltmıştır.
- ✓ 1991 yılında yapılan Genel Tarım Sayımı sonuçlarına göre; ilde tespit edilen 71.035 adet tarımsal işletmenin (Türkiye genelinin %1,7'sini oluşturmakta) %17'sinde yalnızca bitkisel üretim, %6'sında yalnızca hayvansal üretim yapılmakta iken %77'lik çok büyük bir bölümünde ise bitkisel ve hayvansal üretim birlikte yapılmaktadır. Bitkisel ve hayvansal üretimin birlikte yapıldığı işletmelerin büyük çoğunluğunda da hayvancılık faaliyeti aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır.
- ✓ Kahramanmaraş ilindeki 472.031 hektarlık toplam arazisinin %74,3'ü tarla alanı, %8,2'si meyvelik, %6,8'i bağ alanı, %1,7'si sebzelik, %0,8'i zeytinlik

- olarak kullanılırken, %8,2'lik bölümü de kavaklık olarak kullanılan, nadasa bırakılan ya da kullanılmayan araziden oluşmaktadır. İl tarla ürünleri üretiminde tahıllar (buğday, arpa ve mısır) ile endüstriyel bitkiler (şekerpancarı, pamuk ve ayçiçeği), sebze ürünleri üretiminde meyvesi yenen sebzeler (domates, biber, patlıcan, kavun, karpuz), meyve üretiminde ise üzüm ve zeytin dışında elma ve kayısı üretimi ağırlık taşımaktadır. İl tarımında zeytin üreticiliği ve bağcılık faaliyetlerinin özel bir yeri bulunmaktadır.
- ✓ Mera alanlarının azlığı, yem bitkisi ekilişlerinin yetersizliği, ekilebilir arazinin çokluğu gibi nedenlerle ilde hayvancılık faaliyeti bitkisel üretime göre oldukça geri bir düzeydedir. Hayvancılık büyük ölçüde geçimlik düzeyde yapılmakla birlikte ildeki hayvan ıslahı çalışmaları devam etmektedir.
 - ✓ K.Maraş ili yer altı kaynakları açısından oldukça zengin bir il durumundadır. İldeki yer altı zenginliği başta düşük kalorili linyit olmak üzere demir, krom, barit, çinko ve manganez gibi madenlerden oluşmaktadır. İl GSYİH'ndan %9 gibi önemli bir pay alan il madencilik sektörü, madenler açısından çok zengin olmayan Akdeniz Bölgesi madencilik hasılasından %70,6, Türkiye madencilik hasılasından ise %8 gibi çok önemli paylar almaktadır.
 - ✓ İlde büyük oranda istihdam sağlayan çok fazla sanayi tesisi bulunmaktadır. Özel sektörün hakim olduğu il sanayiinde faaliyet gösteren 542 tesis 23.187 kişiye istihdam sağlamaktadır. Özellikle tekstil, gıda ve metal eşya sanayiinde yoğunlaşmış olan il sanayiinde kağıt, yapı elemanları, ambalaj ve petro kimya alanındaki tesisler de il ekonomisine oldukça önemli düzeyde katma değer ve istihdam sağlamaktadır.
 - ✓ İlde 146 sanayi parseli olan (320 hektar) ve 2001 Temmuz ayı itibarıyla kesin kabul aşamasına gelmiş bulunan bir Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. Bölgenin faaliyete geçmesinin, il sanayiinin daha verimli ve kaliteli üretim yapmasına olanak sağlayacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca ilde birisi tamamlanma aşamasında (Elbistan Küçük Sanayi Sitesi II) olmak üzere 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Küçük sanayi sitelerinde bulunan toplam 2.624 işyeri, 12.305 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır.
 - ✓ 2001 yılı itibarıyla K.Maraş ili sanayi hasılasının (cari fiyatlarla) il GSYİH'sı içindeki payı %30,5'dir (1995'de bu oran %25,3'tü). İl sanayi hasılasının

- Bölge ve Türkiye sanayi hasılası içindeki payı yıllar itibarıyla küçük oranlarda da olsa artmış, 1995 yılında Bölge ve Türkiye sanayi hasılasından sırasıyla %9,7 ve %1 oranlarında pay alan K.Maraş ili sanayi hasılası bu paylarını 2001 yılında %13,7 ve %1,3'e yükseltmiştir.
- ✓ K.Maraş ili özellikle su kaynakları ve bitki varlığından oluşan doğal zenginlikleri, tarihi ve kültürel varlıkları, yöresel yiyecek, giyecek ve el sanatları ile oldukça büyük turizm çekiciliği bulunan illerimizden birisidir. Ancak gerekli tanıtım ve yatırım yapılmadığından il turizmi il ekonomisi açısından katma değer sağlayıcı önemli bir sektör durumuna gelememiştir.
 - ✓ K.Maraş ili ekonomisi içerisinde sanayi (%30,5) ve tarım (%16,8) sektörlerinden sonra üçüncü sırada yer alan ticaret sektörü, önemli bir ekonomik faaliyet olmakla birlikte, il ekonomisindeki etkinliğini giderek kaybetmektedir. Sanayi üretiminden kaynaklanan bölüm (tekstil, gıda, metal eşya vb.) dışında il ticareti tarımsal ağırlıklı (buğday, arpa, şeker pancarı, pamuk, nohut, domates vb.) bir yapı göstermektedir. Ticaret sektörü 1996 yılında il GSYİH'ndan %16,2 oranında pay alırken, 2001 yılında bu pay %13,5'e düşmüştür. İl ticaret sektörü 2001 yılında Bölge ticaretinden %5,2, Türkiye ticaretinden ise %0,7 oranında pay alabilmiştir.
 - ✓ K.Maraş'ta bankacılık faaliyetleri oldukça yetersiz olup, il merkezi ve ilçelerde toplam 24 banka şubesi bulunmaktadır (bu sayı 1998'de 46 idi). İlin tarım, sanayi ve ticaret alanındaki gelişmişliği, ekonomik gelişmenin en büyük göstergelerinden biri olan bankacılık sektörüyle desteklenememiş ve uyum sağlayamamıştır.
 - ✓ 2002 yılı itibarıyla K.Maraş ilinde kişi başına düşen banka mevduatı 247 Dolar, kişi başına düşen banka kredisi 105 Dolar ve kredi/mevduat oranı %24,9 olarak gerçekleşmiştir. İldeki bankacılık faaliyetlerinin özellikle canlılığını ve etkinliğini gösteren bu rakamların tamamı Bölge ve Türkiye ortalamalarının altında bulunmaktadır.
 - ✓ Yatırımların özendirilmesinde uygulanabilecek Devlet yardımları açısından K.Maraş ili Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında değerlendirilmektedir. İldeki yatırımların teşvik belgesi kapsamına alınabilmesi için yapılacak yatırımların sabit yatırım tutarının asgari 200 milyar TL. olması

- gerekmektedir. Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda, asgari sabit yatırım tutarı bu miktarların %25'i kadardır.
- ✓ K.Maraş iline yönelik olarak genel teşvik sistemi kapsamında 1995-2002 döneminde toplam 729 adet teşvik belgesi düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projelerin toplam yatırım tutarı 3.447.877 milyar TL. ve istihdam kapasitesi 52.388 kişidir. İle yönelik düzenlenmiş teşvik belgeleri Akdeniz Bölgesi'nin belge sayısı olarak %19'unu, yatırım tutarı olarak %29,3'ünü oluştururken, Türkiye genelinde düzenlenen teşvik belgelerinin ise sırasıyla %2,1 ve %4,1'ini oluşturmuştur.
 - ✓ Kobi teşvik uygulaması kapsamında ise 1997-2002 döneminde K.Maraş iline yönelik 104 adet belge düzenlenmiş olup, bu belgeler kapsamındaki projeler için öngörülen toplam kredi tutarı 2.698 milyar TL. ve istihdam kapasitesi 1.229 kişidir. KOBİ kapsamında ile yönelik olarak düzenlenmiş yatırım teşvik belgeleri, Akdeniz Bölgesi'nin belge sayısı olarak %10,1'ini, öngörülen toplam kredi tutarı olarak %12,2'sini oluştururken, Türkiye genelinde ise gerek belge sayısı gerekse öngörülen toplam kredi tutarının %1,7'sini oluşturmaktadır.
 - ✓ Genel teşvik sistemi ve KOBİ teşvik sistemi çerçevesinde K.Maraş'a yönelik uygulamalar baştan beri oldukça önemli ekonomik canlanma ve hareketlilik yaratmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında en büyük etken, K.Maraş ilinin 1980 sonrası ekonomik politikalara çok çabuk uyum sağlaması ve il sermayesini yine ilde tutacak şekilde hızla ciddi bir girişimci grubunun oluşmasıdır.
 - ✓ Tüm diğer illerden de gözlendiği üzere, K.Maraş ilinin de mevcut ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülmesi, teşvik uygulamalarının yanında diğer kamu politikaları ile desteklenmesi ve altyapı ve diğer eksikliklerinin giderilmesine bağlıdır.
 - ✓ 1987-2001 yılları arasında K.Maraş ilinde yaratılan toplam GSYİH düzenli sayılabilecek bir artış trendi göstermiştir. 1996 yılı itibarıyla yarattığı toplam GSYİH ile Akdeniz Bölgesi GSYİH'ndan %8,14, Türkiye GSYİH'ndan ise %1,0 oranında pay alan il, 2001 yılı itibarıyla bu paylarını sırasıyla %8,86 ve %1,08'e yükseltmiş, Bölge ve Türkiye'nin gelişme hızına ayak uydurabilmiştir. 2001 yılı itibarıyla ilin GSYİH'sı (cari fiyatlarla) 1.935.267.176

milyar TL. olup, büyüklük itibarıyla Türkiye genelinde 22.sırada. Akdeniz Bölgesi illeri içinde ise 5. sırada yer almaktadır.

- ✓ K.Maraş ili son 5-6 yıl içerisinde ekonomik gelişme açısından büyük bir dönüşüm yaşamıştır. 1996 yılında il GSYİH'sı içinde en büyük paya (%30,4) sahip olan tarım sektörü 2001 yılına gelindiğinde bu üstünlüğünü kaybederek (%16,8) il ekonomisi içinde sanayiden (%30,5) sonra önemli ikinci sektör konumuna gelmiştir. Ticaret sektörünün de 1996 yılındaki %16,2'lik payı 2001 yılında %13,5'e düşmüştür. İl GSYİH'nda inşaat sektörünün %11,8, ulaştırma ve haberleşme sektörünün ise %11,2 oranında payı bulunmaktadır.
- ✓ GSYİH'nın ilçeler itibarıyla dağılımına bakıldığında (1996 yılı) il hasılasına en büyük katkısı %42,9'luk payla Merkez ilçenin yaptığı, bu ilçeyi de %19,6 payla Elbistan ilçesinin, %17,6 payla da Afşin ilçesinin izlediği görülmektedir.
- ✓ Kişi başına düşen gelir düzeyi açısından K.Maraş İli incelendiğinde, 1996 yılında 1.935 Dolar düzeyinde olan kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın yıllar itibarıyla iniş-çıkışlar göstererek 2001 yılında 1.584 Dolara düştüğü görülmektedir. İlde kişi başına düşen GSYİH rakamı, söz konusu yıllar boyunca Bölge ve Türkiye rakamlarının altında gerçekleşmiştir. Kişi başına düşen GSYİH büyüklüğü açısından K.Maraş İli Türkiye genelinde 42.sırada yer alırken, Akdeniz Bölgesi illeri içerisinde 6.sırada yer almıştır.

5.2. Kamu Yatırım Harcamaları

K.Maraş ili kamu yatırım harcamalarının gelişimi incelendiğinde (cari fiyatlarla), yatırım harcamalarının oransal olarak özellikle 1991 ve 2000 yıllarında oldukça fazla arttığı (%1.112 ve %1.107), 2002 yılında da daha düşük bir artışla (%49) 375.748 milyar TL. olarak gerçekleştiği görülmektedir. 1990-2002 yılları arasında ile yönelik toplam kamu harcamalarının tutarı 825.088 milyar TL. dir.

İlde yapılan kamu harcamalarının Akdeniz Bölgesi ve Türkiye içindeki payına bakıldığında 2002 yılı itibarıyla 375.748 milyar TL. olarak gerçekleşen il kamu yatırım harcamaları, Bölge yatırım harcamalarının %27,2'sini, Türkiye toplam kamu yatırım harcamalarının ise %2,4 gibi oldukça düşük bir kısmını oluşturmaktadır. 1990-2002 dönemi boyunca K.Maraş'a yapılan toplam kamu

harcamaları ise Akdeniz Bölgesi'nden %34,49, Türkiye genelinden ise %2,36 oranında pay almıştır. 1990-2002 döneminde K.Maraş İli kamu yatırım harcamalarının tutarı ve Akdeniz Bölgesi ile Türkiye içindeki yeri Tablo 83'de verilmiştir.

TABLO 83: İLDEKİ KAMU YATIRIM HARCAMALARININ GELİŞİMİ (Cari Fiyatlarla)

Yıllar	Harcama Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL.)						Pay (%)	
	Türkiye (1)	Değişim (%)	Akdeniz Bölgesi (2)	Değişim (%)	K.Maraş(3)	Değişim (%)	(3)/(1)	(3)/(2)
1990	24.938	-	950	-	108	-	0,43	11,37
1991	41.984	68	1.174	24	112	4	0,27	9,54
1992	68.564	63	3.217	174	1.357	1.112	1,98	42,18
1993	115.357	68	2.709	-16	151	-89	0,13	5,57
1994	168.132	46	5.120	89	148	-2	0,09	2,89
1995	240.027	43	7.119	39	415	180	0,17	5,83
1996	545.396	127	20.176	183	1.534	270	0,28	7,60
1997	1.283.310	135	47.409	135	5.479	257	0,43	11,56
1998	2.172.847	69	76.845	62	8.252	51	0,38	10,74
1999	2.992.156	38	101.633	32	12.819	55	0,43	12,61
2000	5.154.456	72	311.906	207	167.513	1.107	3,25	53,71
2001	6.569.160	27	431.264	38	251.452	50	3,83	58,31
2002	15.533.564	136	1.382.629	220	375.748	49	2,41	27,2
1990-2002	34.909.891		2.392.151		825.088		2,36	34,49

Kaynak: İstatistikî Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler, DPT, Nisan 2003
DPT İnternet Sitesi

1990-2001 dönemi dikkate alındığında, kamu yatırım harcamaları toplamının büyüklüğü açısından K.Maraş İli Akdeniz Bölgesi illeri içinde 1. sırada yer alırken, Türkiye genelinde 8. sırada yer almaktadır.

Yatırım harcamalarının sektörler itibarıyla dağılımına bakıldığında ise, 2002 yılı itibarıyla kamu yatırım harcamalarının %89,13'ünün (334,9 trilyon TL.) enerji sektörüne yönelik harcamalar olduğu, %3,01'inin (11,3 trilyon TL.) eğitim sektörüne, %2,62'sinin (9,8 trilyon TL.) ise hizmetler sektörüne yapılan yatırım harcamalarının oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu yılda imalat, turizm ve konut sektörlerine kamu yatırım harcaması tahsis edilmemiştir. 2002 yılında K.Maraş'a yönelik kamu yatırım harcamaları içerisinde madencilik (%100), enerji (%93,9), tarım (%22,1), eğitim (%14,7) ve sağlık (%13,2) sektörleri Akdeniz Bölgesi kamu yatırım harcamalarından oldukça büyük paylar alırken, Türkiye

genelinden ise sadece enerji (16,3) ve madencilik (%3,4) sektörleri anlamlı paylar almıştır. 2002 yılı itibarıyla K.Maraş ili kamu yatırım harcamalarının sektörlere göre dağılımı Tablo 84'de verilmiştir.

TABLO 84: İLDEKİ KAMU YATIRIM HARCAMALARININ SEKTÖREL DAĞILIMI (2002)
(Cari Fiyatlarla) (Milyar TL.)

Sektörler	Türkiye (1)		Akdeniz Bölgesi (2)		K.Maraş (3)		Pay (%)	
	Milyar TL.	%	Milyar TL.	%	Milyar TL.	%	(3)/(1)	(3)/(2)
Tarım	1.096.995	7,06	32.978	2,39	7.300	1,94	0,67	22,14
Madencilik	195.300	1,26	6.700	0,48	6.700	1,78	3,43	100,00
İmalat	705.597	4,54	17.306	1,25	0	0,00	0,00	0,00
Enerji	2.060.200	13,26	356.650	25,80	334.900	89,13	16,26	93,90
Ulaştırma-Haberleşme	4.177.644	26,89	542.992	39,27	10	0,00	0,00	0,00
Turizm	157.566	1,01	5.818	0,42	0	0,00	0,00	0,00
Konut	1.064.911	6,86	0	0,00	0	0,00	0,00	0,00
Eğitim	2.079.705	13,39	76.976	5,57	11.328	3,01	0,54	14,72
Sağlık	744.529	4,79	43.075	3,12	5.670	1,51	0,76	13,16
Hizmetler	3.251.117	20,93	300.134	21,71	9.840	2,62	0,30	3,28
Toplam	15.533.564	100,00	1.382.629	100,00	375.748	100,00	2,42	27,18

Kaynak: İstatistiki Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler, DPT, Nisan 2003
DPT İnternet Sitesi

İl ekonomisinde kamu sektörünün payını görmek açısından, Bölge illeri arasında K.Maraş ilinin devlet hizmetlerinin değeri açısından 5.sırada (208.338 milyar TL.), il GSYİH'sı içindeki payına göre de 4.sırada (%10,8 pay ile) yer aldığı görülmektedir. Bölge illeri arasında, değer olarak devlet hizmetlerinin en yüksek olduğu il Adana (539.082 milyar TL.), il GSYİH'sı içinde devlet hizmetlerinin oranının en yüksek olduğu il ise Osmaniye'dir (%29,2). Devlet hizmetleri 2002 yılı itibarıyla Akdeniz Bölgesi GSYİH 'ndan %10,2 oranında pay alırken, Türkiye GSYİH 'ndan %10,4 oranında pay almıştır. İldeki devlet hizmetlerinin il GSYİH'sı içindeki payı Akdeniz Bölgesi illeri ve Türkiye geneli ile karşılaştırmalı olarak Tablo 85 'de verilmektedir.

TABLO 85 : DEVLET HİZMETLERİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (2001)

	Değer Milyon TL.	GSYİH İçindeki Payı (%)	Gelişme Hızı (%)
Adana	539.082.490	10,1	42,5
Antalya	439.687.323	9,3	49,2
Burdur	70.207.116	11,6	46,5
Hatay	244.667.658	9,3	47,1
Isparta	165.982.396	17,5	46,9
İçel	366.865.898	7,3	53,2
Kahramanmaraş	208.338.342	10,8	48,7
Osmaniye	191.570.968	29,2	61,8
Akdeniz Bölgesi	2.226.402.191	10,2	48,6
Türkiye	18.525.724.097	10,4	46,6

Kaynak: DİE

5.3. Kahramanmaraş ilinin Altyapısını ve Ekonomisinin Geliştirmeye Yönelik Devam Eden ve Planlanan Yatırımlar

K.Maraş ilinin altyapısını ve sosyo-ekonomik durumunu geliştirmeye ve il statüsünde bir yerleşim birimi olarak mevcut eksikliklerini gidermeye yönelik devam etmekte olan veya plan aşamasında bulunan mevcut projeler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

5.3.1. Bitkisel ve Hayvansal Üretimi Geliştirmeye Yönelik Projeler

İlde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından, ülkesel amaçlar göz önünde bulundurularak yürütülmekte olan belli başlı tarımsal projeler aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

- ◆ **Çayır–Mera Amenajmanı ve İslahı Projesi:** 4342 sayılı Mera Kanunu kapsamında, öncelikle 40 milyon hektardan 10-12 milyon hektara gerileyen mera varlığının artırılması ve ıslah edilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilde 1.620 da alanda ıslah çalışması yapılmıştır.
- ◆ **2000/467 Sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi ile İlgili Bakanlar Kurulu Kararı Gereğince Uygulanan Projeler:** Bu kararname kapsamında öncelikle ülkemiz hayvancılığının geliştirilmesi, hayvansal üretiminin

artırılması ve kaliteli kaba yem açığının giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda hayvancılığa uygulanabilecek teşvikler özetle aşağıdadır:

- **Yem Bitkileri Desteği**

Tek yıllık yem bitkilerinde gerekli girdi, tarımsal alet ve ekipman masraflarının %20'si kadar, çok yıllık yem bitkilerinde ise %30'u kadar destekleme ödemesi yapılmaktadır.

- **Suni Tohumlama Desteği**

Suni tohumlama bedelinin kalkınmada öncelikli illerle soy kütüğüne kayıtlı işletmelerde %50'si, diğer iller ve işletmelerde %25'i suni tohumlama primi olarak ödenecektir.

- **Damızlık Teşviki**

Yurt içinde çiftçi veya TİGEM tarafından yetiştirilen veya Bakanlıkça ya da Bakanlık tarafından yetki verilmiş kuruluşlarca damızlık sertifikası veya sertifika verilmiş damızlık gebe düveleri alanlara, damızlık belgesi veya pedigreeye sahip süt sığırları için her yıl ırk bazında hayvan fiyatının %30'u, ırk sertifikasına sahip kültür ırkı için bu fiyatın %15'i ödenir.

◆ **Çayır Mera Yem Bitkileri ve Hayvancılığı Geliştirme Projesi:** 1991 yılında 18 ilde başlayan proje, daha sonra tüm ülkeye yaygınlaştırılmıştır. 2006 yılına kadar sürecek olan projenin amacı, yem bitkileri ekilişlerinin artırılarak kaba yem açığının giderilmesi ve ıslah programları ile kültür ırkı hayvancılığının teşvik edilmesidir.

◆ **Ön Soy Kütüğü Projesi:** Bu proje ile tüm sığırların (suni tohumlama yapılanlar dahil) kayıt altına alınması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda 2000-2002 yılları arasında 1.973 işletmede toplam 2.957 inekte kayıt altına alma işlemleri tamamlanmış olup, çalışmalar devam etmektedir.

◆ **Doğrudan Gelir Desteği ve Çiftçileri Kayıt Altına Alma Projesi:** 21 Haziran 2001 tarihinde çıkan uygulama tebliği gereğince, tüm illerde çiftçilere işledikleri tarım arazileri dikkate alınarak tespit edilen miktarlarda destekleme

primi ödenmektedir. Bu kapsamda K.Maraş ili genelindeki çiftçilerden toplam 51.361 dosya alınmış olup, bu çiftçilere ait 2.744.527.085 dekar arazi için toplam 37.051 milyar TL. destekleme primi ödenmiştir.

- ◆ **Kooperatifçilik Projesi:** Bu proje ile üreticilerde kooperatifçilik bilincini geliştirmek için, kurulacak tarımsal kooperatiflerin Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından desteklenmesi amaçlanmaktadır.
- ◆ **Bitki Hastalıkları ve Zararlıları ile Mücadele Projesi:** Proje ile bazı zararlıların yayılışını ve popülasyonunu azaltmak, zararlarını asgariye indirerek ülke ekonomisine katkı sağlamak amaçlanmaktadır.
- ◆ **Hayvan Hastalıkları ve Zararlıları ile Mücadele Projesi:** Proje ile ülkemiz hayvancılığını etkileyen bir çok viral ve bakteriyel enfeksiyonlar ile paraziter beslenme ve metabolizma hastalıkları ile mücadele amaçlanmaktadır.

İl genelinde yerel idareler tarafından uygulanan tarımsal projeler de aşağıda kısaca verilmiştir.

- ◆ **Bitkisel Üretimi Geliştirme Projeleri:** İlde değişik yerleşim birimlerinde, yerel idareler tarafından yürütülen, kimisi tamamlanmış, kimisi devam eden ve kimisi de teklif aşamasında olan başta silaj yapımı, erken tahmin ve uyarı istasyonu, mantar yetiştiriciliği, silajlık mısır üretimi, hububat üretimi, çayır-mera ıslahı, çilek yetiştiriciliği, bağcılık, meyvecilik, sera, narenciye, soğuk hava deposu, yem bitkilerini geliştirme, hububat üretimini geliştirme, tohumluk temizleme projeleri olmak üzere toplam 41 adet bitkisel üretimi geliştirmeye yönelik proje bulunmaktadır.
- ◆ **Hayvancılığı Geliştirme Projeleri:** İlde değişik yerleşim birimlerinde, yerel idareler tarafından yürütülen, kimisi tamamlanmış, kimisi devam eden ve kimisi de teklif aşamasında olan 3 adet hindi yetiştirme, 4 adet sığır besiciliği, 12 adet süt sığırcılığı, 6 adet koyuncululuğu destekleme, 4 adet süt keçisi

yetiştiriciliği, 2 adet süt koyuncululuğu, 1 adet suni tohumlama ve 5 adet arıcılık projesi olmak üzere toplam 37 adet proje bulunmaktadır. Projeler ile hem hayvancılığın geliştirilmesi hem de artan çiftçi geliri hedeflenmiştir.

5.3.2. Sanayii Geliştirmeye Yönelik Projeler

- ◆ **Organize Sanayi Bölgesi:** K.Maraş sanayisinin gelişimine ve ilde istihdam yaratılmasına önemli katkılarda bulunacak olan K.Maraş Organize Sanayi Bölgesi yapımı 2001 Temmuz ayı itibarıyla kesin kabul aşamasına gelmiştir. 1995 yılında inşaatına başlanan proje için 2002 yılı sonuna kadar 11.022.000.000 TL. harcama yapılmıştır. 2003 yılı yatırım programında da 900 milyar TL. ödenek ayrılmış olan projenin altyapı inşaatı ve elektrik işlerinin geçici kabulü yapılmış, Bölgeye elektrik verilmiştir.
- ◆ **Küçük Sanayi Siteleri:** Yeni istihdam alanları yaratacak olan K.Maraş genelindeki Küçük Sanayi Sitelerinin devam edenlerinin bitirilmesi, mevcutların ise bazı altyapı yatırımları ile daha aktif kullanılması planlanmaktadır.
- ◆ **Afşin-Elbistan B Termik Santrali I-IV. Üniteler:** 1996 yılında programa giren, yaklaşık 3,8 katrilyon TL. tutarındaki projenin karakteristiği 4x360 Mw linyit olup, ülke genelindeki en önemli enerji projelerindedir. 2005 yılında tamamlanması planlanan projenin 2003 yılı ödeneği 782 trilyon TL. olup, fiziki gerçekleşme durumu %63'dür.

5.3.3. İçme ve Sulama Suyu Projeleri

K.Maraş'ta gerek içme ve kullanma suyu gerekse tarımsal sulama suyu yetersizliğini gidermeye yönelik olarak oldukça büyük boyutlu projeler bulunmakta olup, bu projeler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

- ◆ **Ayvalı Barajı (Kahramanmaraş İçme Suyu) Projesi:** K.Maraş ilinin 23 km. kuzeydoğusunda, Erkenez çayı üzerinde inşa edilecek olan Ayvalı Barajı, ile içme, kullanma ve endüstri suyu olarak yılda 52 hm³ su verecek, brüt 1.680 hektar arazinin sulanmasını sağlayacak ve Erkenez çayının taşkın zararlarını önleyecektir. Proje ile K.Maraş il merkezinin 2025 yılına kadar içme suyu ihtiyacı karşılanacaktır. Proje için 2002 yılı sonuna kadar 90 trilyon TL. harcama yapılmış, 2003 yılı için de 4 trilyon TL. ödenek ayrılmıştır. Projenin bitirilebilmesi için 63 trilyon TL. ödeneğe daha ihtiyaç duyulmaktadır..

- ◆ **Orta Ceyhan Menzelet II. Merhale Projesi (Kılavuzlu Barajı ve HES):** İlde yapımı devam eden ve 2.Gap olarak nitelendirilen 950.000 hektar alanı sulayacak (K.Maraş, Gaziantep ve Hatay Ovaları) olan Kılavuzlu Sulama Barajı ve HES'in hafriyat işlemleri tamamlanmış, ancak kanal çalışmaları yapılamamıştır. Ceyhan Nehri üzerinde inşa edilen ve yıllık 100 milyon Kwh enerji üretimi amaçlanan projenin edeli 2003 yılı fiyatlarıyla 177 trilyon TL.dır. Kılavuzlu Barajının tamamlanması için 22 trilyon TL.daha ödeneğe ihtiyaç bulunmaktadır.

- ◆ **Pazarcık ve Sireşanlı Pompaj Sulamaları:** 2.684 hektar araziye sulayacak olan Pazarcık Pompaj Sulaması ile 2.250 hektar araziye sulayacak olan Sireşanlı Pompaj Sulaması projelerinin kesin proje çalışmaları tamamlanmış ve 25.12.1998 tarihinde ihale edilmiştir.

- ◆ **Adatepe Barajı Projesi:** K.Maraş ili Göksun ilçesinin 20 km. kuzeydoğusunda Göksun Çayı üzerinde inşa edilecek olan ve 1991 yılında yatırım programına alınan barajın 04.11.1994 tarihinde ihalesi yapılmış, inşaatına başlanmıştır. Baraj ve sulama tesisleri tamamlandığında Afşin-Elbistan ovasında brüt 44.030 hektar arazi sulanacaktır. 2003 yılı birim fiyatlarıyla 110 trilyon TL. bedelli proje için 2002 yılı sonuna kadar 70 trilyon TL. harcama yapılmıştır.

- ◆ **Karakuz Barajı Projesi:** K.Maraş ili Afşin ilçesine 37 km. mesafede Hurman Çayı üzerinde inşa edilecek olan baraj ile Afşin-Elbistan ovalarında 13.876 ha arazi sulanacaktır. Projenin İhalesi henüz yapılmamıştır.
- ◆ **Karasu İsale Hattı Projesi:** İlin İçmesuyu açığını Kapatmaya yönelik olarak Merkez Belediyesi tarafından başlatılan proje kapsamında yaklaşık 60 km. uzunluğunda 1200 mm. Çapında isale hattı, 2 adet depo, elektrik santral binası ve servis yolları bulunmaktadır. Proje tamamlandığında yılda 37 milyon ton içme suyu temin edilecektir. Toplam 25 milyon Dolar bedelli projenin 2004 yılında tamamlanması planlanmaktadır.
- ◆ **Diğer Su İşleri Projeleri:** İl genelinde devam eden diğer içme ve sulama suyu projeleri aşağıda sıralanmıştır.
 - Aksu Çayı Islahı Projesi,
 - Yukarı Ceyhan Göksun Ovası Sulaması ve Taşkın Tesisleri,
 - YAS Pompaj Sulaması I. Kısım Kuyu Açılması,
 - Gaziantep Acil İçmesuyu Projesi,
 - K.Maraş-Pazarcık Kartalkaya Barajı Yukarı Havza Islahı,
 - Kalealtı I. Merhale Projesi,
 - Cela-İğde Pompaj Sulaması İkmali

5.3.3. Diğer Projeler

- ◆ **K.Maraş Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi:** İnşaatı tamamen bitirilmiş olan Merkez ilçedeki hastanenin hizmete geçebilmesi için, iç donanımda kullanılmak üzere 2,5 trilyon TL. ödenek ihtiyacı bulunmaktadır.
- ◆ **Kahramanmaraş-Narlı-Gaziantep Karayolu Projesi:** 1995 yılında başlanarak 2005 yılında bitirilmesi planlanan, proje 53 trilyon TL. tutarlı 60 km.lik yol yapım işi için 2003 yılı yatırım programında 250 milyar TL. ödenek

ayrılmış, 30.06.2003 tarihi itibarıyla ise 154 milyar TL. ile %35'lik fiziki gerçekleştirme sağlanmıştır.

- ◆ **Köy Yolları Yapımı:** Köy yollarında 4 km. yeni ve 40 km. 2. kat asfalt kaplama yapımı için genel idare ve özel idareden toplam 575 milyar TL. ödenek ayrılmış olup, 5 trilyon TL. ek ödeneğe ihtiyaç duyulmaktadır.
- ◆ **Kahramanmaraş-Nurdağı Devlet Yolu:** Yaklaşık 45 km.lik bölünmüş yol yapımı yatırım programında yer almış ancak henüz ihale edilmemiştir. Akdeniz'i İç Anadolu'ya bağlayacak olan bu yol K.Maraş'ı TEM otoyoluna bağlayacak olması açısından oldukça büyük önem taşımaktadır.
- ◆ **Sütçü İmam Üniversitesi Kampüs ve Hastane İnşaatı:** K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesinin ilk etapta rektörlük ana binası ve bazı diğer bölümlerinin kampüse taşınabilmesi için ihtiyaç duyulan ek ödenek tutarı 2,5 trilyon TL.dir. Devam eden ve 2004 yılında bitirilmesi planlanan fakülte, yüksekokul binası ve spor salonu inşaatları ile 2005 yılına kadar bitirilmesi planlanan 400 yataklı KSÜ Tıp Fakültesi Araştırma ve Uygulama Hastanesi projelerine 2003 yılında toplam 11,4 trilyon TL. ödenek ayrılmış olup, bu projelerin bitirilebilmesi için 75 trilyon TL. ödenek ihtiyacı bulunmaktadır.

5.4. İlerdeki Yatırımlara Yönelik Devlet Yardımları

Ulusal ekonomilerin ayakta durabilmesi, yeni nesillere istihdam yaratılabilmesi, üretim, ihracat ve refah düzeyinin artırılabilmesi için yatırım yapılması zorunlu olurken, özellikle Devletin ekonomideki payının azaltılmasının her kesim tarafından kabul gördüğü bir dönemde, ihtiyaç duyulan sanayi yatırımlarının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi bir zorunluluk haline gelmektedir.

Yatırım, getirisi uzun vadede oluşan ve değişen ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik şartlar nedeniyle yüksek risk taşıyan bir faaliyettir. Söz konusu yüksek riski azaltmak ve müteşebbisleri ülkenin ihtiyaç duyduğu yatırımlara

yönlendirebilmek için, gelişmiş ülkeler dahil tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yatırımların Devlet tarafından desteklenmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümrük Birliği, Dünya Ekonomisine Entegrasyon ve yabancı sermayenin ülkemize çekilmesi gibi hususlar dikkate alındığında, Yatırımlarda Devlet Desteklerinin önemi daha da artmaktadır.

Esasen, Avrupa Birliği üyesi ülkeler dahil, tüm ülkelerde bölgesel ve sektörel amaçlara yönelik olarak mali kaynaklar nispetinde;

- **Nakit destek ve hibeler,**
- **Vergisel destekler,**
- **Kredi destekleri,**
- **Sermayeye iştirak,**
- **Arazi-Arza tahsis,**
- **Eğitim, pazar araştırması ve AR-GE yardımları**

gibi Devlet Destekleri yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Ülkemizde yatırımlara uygulanan Devlet Yardımlarını;

- a- Yatırımlarda Devlet Yardımları,**
- b- KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Yatırımlarında Devlet Yardımları**

olmak üzere iki farklı sistemde ele almak mümkündür. KOBİ Yatırımları ile ilgili Devlet Yardımları belli büyüklüğe kadar olan İmalat Sektörü yatırımlarını hedef alırken, Teşvik Belgeli Sistem çerçevesinde yürütülen ve genel anlamda Yatırımlarda Devlet Yardımları adı altında ifade edilen destekler, belli bir büyüklüğün üzerindeki her tür sektör yatırımını kapsamaktadır.

K.Maraş ili, yatırımların özendirilmesinde uygulanabilecek Devlet Yardımları açısından Kalkınmada Öncelikli İller kapsamında bulunmaktadır. K.Maraş ilinde yapılacak yatırımlara uygulanacak Devlet Yardımları çalışmanın sonunda EK'te verilmiştir.

6. KAHRAMANMARAŞ İLİNİN EKONOMİSİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ÖNERİLER

6.1. Tarımsal Üretimde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Tarımsal üretimin ve üretim değerinin artırılması; bitkisel üretimde birim alandan, hayvansal üretimde ise hayvan başına daha fazla ve kaliteli ürün alınmasına bağlıdır. Bitkisel üretimde en önemli husus; toprak hazırlığından hasada kadar gerçekleşen uygulamalardan oluşan yetiştirme tekniği paketinin eksiksiz olarak uygulanmasıdır. Hayvansal üretimde ise yüksek verimli hayvan ırklarının sayısı, hayvan yemi arzı, hayvan bakımı, suni tohumlama ve hayvancılık yönetimi ile ilgili faktörler önem taşımaktadır.

Bitkisel Üretimde Karşılaşılan Sorunlar

- Üreticilerin bölgesel düzeyde ve ürünler bazında örgütlenme eksikliği, pazarlama sırasında muhatap bulamamaları, pazar sorunu olmayan ürünlere yönelmeleri ve dolayısıyla monokültür tarım yapılması, soğuk hava depolarının yetersizliği ve depolamadaki ilkel uygulamalar, bazı ürünlerde paketleme eksikliği,
- Toprak tahliline dayanmayan yetersiz ve hatalı gübre kullanımı,
- Üniversite-Araştırma Enstitüsü-Tarım İl Müdürlüğü arasında yeterli bilgi alışverişi olmaması nedeniyle yeni üretim tekniklerinin üreticiye ulaştırılamaması ya da yaygınlaştırılamaması,
- Sulama tekniklerindeki yanlışlık nedeniyle erozyon sorunu,
- Sertifikalı tohumluk kullanımındaki yetersizlik ve yanlışlık dolayısıyla hastalık ve zararlıların temiz alanlara bulaşması,
- Tarıma elverişli arazilerin sanayileşme, iskan ve diğer sebeplerle tarım dışı ve parçalı kullanımı,
- K.Maraş kırmızı biberinde aflatoksin bulaşmasını engellemek için iyi bir kurutma tesisi ve koruma tekniğinin geliştirilememesi, mevcut işletmelerin bu konuda yetersiz olması,

- Pamuk tarımında üretim planlamasının yapılmaması ve ithalat nedeniyle yerli üretimin ve üreticinin zarar görmesi,
- Pamukta çalışacak işçi bulma konusunda karşılaşılan sorunlar,
- Zeytinde Verticillium hastalığından dolayı kurumaların meydana gelmesi ve üretim alanlarında azalma,
- K.Maraş'a ait yerel çeşitlerin (üzümde kabarcık, marhabaşı, Azezi, kirkit, yıldız, ak üzüm, kayısıda hacı veli gibi) korunamaması, ıslahı ve yaygınlaştırılmasına yönelik hiçbir çalışma yapılmaması,
- İl su kaynağı açısından çok zengin olmasına karşın tarım alanlarının tamamının sulanamaması,
- Şeker pancarı ekim alanlarının daraltılması, onun yerine ekimi yapılabilecek ürünlerin belirlenememesi ve çiftçilerin zor durumda kalması.

Hayvansal Üretimde Karşılaşılan Sorunlar

- Hayvan barınaklarının ilkel şartlarda ve ev altlarına inşa edilmesi,
- Hayvan yetiştiriciliğinde, çiftçinin ihtiyac olan yemi dışarıdan temin yoluna gitmesi dolayısıyla üretim maliyetinin artması,
- Özellikle kültür ırkı hayvanların bakım, besleme ve yetiştiriciliği konularında bilgi eksikliği,
- Hayvancılığa uygun ırkların kullanılmaması dolayısıyla ortaya çıkan verim düşüklüğü,
- Suni tohumlama konusunda yeterli veteriner hizmetlerinin verilememesi ve uygun tohumlamanın zamanında yapılamaması,
- Yem bikileri tarımının yetersizliği ve tohum temininde karşılaşılan sorunlar,
- Mera yönetimindeki aksaklıklar ve ıslah çalışmalarının tamamlanabilmesi için gerekli olan kültürel ve teknik tedbirlerin alınmamış olması,
- Silaj yemleri üretiminin ve kullanımının yeterince yaygınlaştırılmaması,
- Arıcılık sektöründe ana arı temini, gezginci arıcılık, arı hastalıkları ve ürün pazarlaması sorunlarına çözüm bulunmaması,
- Yaz aylarında önemli bir pazar olan dondurma ve tarhana üretimi için gerekli süt ve yoğurt teminindeki güçlükler,
- Süt verimi düşük olan yerli kıl keçisi ve koyun ırkları yetiştiriciliği yapılması.

Su Ürünleri Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar

- Bitkisel ve hayvansal ürünlere yönelik destekleme ve teşviklerin su ürünleri için geçerli olmaması,
- Üretim potansiyeli olan alanlarda üreticilere yönelik özel teşviklerin olmayışı,
- Yem fiyatlarının yüksekliği ve bölgede yem fabrikası olmaması,
- İşletmelerin kurulum aşamasındaki bürokratik işlemlerin çokluğu,
- Baraj göllerinde yazları, balıkları ısınan sudan korumak için gerekli kafes sistemlerinin olmaması,
- Su ürünleri için karstik pınarların debi tespitinin, fiziksel ve kimyasal analizlerinin yapılmaması,
- Sır-Menzelet Barajlarında, üreme dönemlerinde ani su çekilmeleri nedeniyle toplu balık ölümlerinin meydana gelmesi,
- Su kaynaklarında ve özellikle Sır Barajında şehir ve fabrika atıklarından dolayı meydana gelen kirlilik.

İldeki bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretime ilişkin, yukarıda sayılan temel sorunlar dışında genel olarak tarımsal üretimde ortaya çıkan sorunlar da aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

Tarımsal Üretime İlişkin Diğer Sorunlar

- Tarımsal pazarlama sorunları,
- Su kaynakları ve sulama sorunları,
- Tarımsal yayım (yüksek düzeyli bilgi transferi sağlanması) hizmetlerinde ve çiftçi eğitimi konusunda karşılaşılan sorunlar,
- Örgütlenme sorunları,

Yukarıda sayılan sorunların da etkisiyle il genelinde hem hayvansal üretimde hem de bitkisel üretimde üretim değeri ve verimlilik düşüktür. Bu durum il ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Kahramanmaraş ili Tarım Master Planını'nda da verildiği gibi, ilin doğal kaynak varlığı ile mevcut sorunlar, kısıtlar ve potansiyeller dikkate alınarak ilde tarımsal kalkınmanın sağlanabilmesi için belirlenen amaçlar aşağıda ana başlıklar halinde açıklanmıştır.

- **Tarımsal (bitkisel ve hayvansal üretimde) verimliliğın artırılması,**
- **Tarımsal gelirin artırılması (katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesine öncelik verilmesi ve dolayısıyla tarımın GSYİH içindeki payının artırılarak toplumda sosyal dengenin sağlanması),**
- **Gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması (kaliteli ve standartlara uygun üretim),**
- **Sürdürülebilir tarımın sağlanması,**

Yukarıda açıklanan amaçların gerçekleştirilmesine yönelik olarak, 2003 yılında Kahramanmaraş İl Tarım Müdürlüğü tarafından hazırlanan Kahramanmaraş Tarım Master Planı'nda da ortaya konan stratejik öneriler aşağıda özet olarak verilmiştir.

Tarımsal Verimliliğın Artırılmasına Yönelik Geliştirilen Öneriler

Bitkisel Üretimde Verimliliğın Artırılması İçin Geliştirilen Öneriler:

- Üreticilerin örgütlenmeye teşvik edilmesi,
- Sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması,
- Gübre tahlili ve ürün tavsiyesi konusunda il ve ilçelerde özel girişimciler tarafından laboratuvar kurulmasının teşvik edilmesi,
- Erozyon alanlarında yem bitkileri tarımının yaygınlaştırılması,
- Arazilerin tarım dışı kullanımının engellenmesi,
- Sulanabilir alanların sulamaya açılması, modern sulama tekniklerinin uygulanmasının sağlanması ve drenaj sorunu olan alanların rehabilite edilmesi,
- Kırmızı bibere aflatoxin bulaşmasını engelleyecek tedbirlerin alınması,
- Kırmızı biber tohumluğunun tescil edilmesi,
- Alternatif ürünlerin yaygınlaştırılmasının ve kabulünün sağlanması,
- Sertifikalı tohum kullanımının yaygınlaştırılması,
- Kırmızı biber üretiminde alternatif işleme teknolojilerinin uygulanması.

Hayvansal Üretimde Verimliliğin Artırılması İçin Geliştirilen Öneriler:

- Yem bitkileri üretiminin teşvik edilerek artırılması,
- Pazarlama ve örgütlenme sisteminin yaygınlaştırılması,
- Besi ve süt sığırcılığının desteklenerek geliştirilmesi,
- Yerli ırktan kültür ırkına geçişin hızlandırılması,
- Hayvansal ürünleri işleyecek entegre tesislerin kurulması,
- Süt verimi yüksek keçi ve koyun ırklarının yaygınlaştırılması,
- Kümes hayvanı yetiştiriciliğinin (özellikle hindi yetiştiriciliği) yaygınlaştırılması,
- Katma değeri yüksek hayvan yetiştiriciliğinin (devekuşu, angora tavşanı vb.) teşviki,
- Yem, bakım ve beslenme koşullarının iyileştirilmesi.

Su Ürünleri Üretiminde Verimliliğin Artırılması İçin Geliştirilen Öneriler:

- Yem maliyetlerinin düşürülmesi,
- Kooperatiflerin kurulması,
- Pazarlama altyapısının oluşturularak güçlendirilmesi,
- İşleme tesisinin kurulması,
- Doğal balık türlerinin korunmasına yönelik çalışmalar ve araştırmalar yapılması.

Tarımsal Gelirin Artırılması İçin Geliştirilen Öneriler

- Meyvelerin işlenerek katma değerini yükseltmesi,
- Pazarlama sistemi ve örgütlenmenin iyileştirilmesi,
- Ürünlerin kalite standardizasyonu, ambalajlama, marka ve etiketlenmesindeki sorunların giderilmesi,
- Tarıma dayalı sanayiinin geliştirilmesi,
- Sözleşmeli tarımın yaygınlaştırılması.

Gıda Güvenliğinin Sağlanması İçin Geliştirilen Öneriler

- Kaliteli ve standartlara uygun ürün üretiminin sağlanması,
- Etkin, yaygın ve yeterli kontrol ve denetim mekanizmasının oluşturulması,

- Gıda üretim ve işlemede kayıp ve hatalı işlemler önlenerek miktar ve kalitenin artırılması,
- Toplumun beslenme düzeyine ilişkin politikaların oluşturulmasında plan ve programların uygulanabilir hale getirilmesi,
- Kırmızı biber üretiminde kalite kontrol sisteminin uygulamaya konulması.

Sürdürülebilir Tarım İçin Geliştirilen Öneriler

- Organik tarımın yaygınlaştırılması,
- Jeotermal enerjinin seralarda kullanımının sağlanması,
- Balıkçılık yapılabilecek alanlarda kafes balıkçılığının yaygınlaştırılması,
- Erken tahmin ve uyarı sisteminin yaygınlaştırılması,
- Erozyonla mücadele edilmesi,
- Tarıma elverişli arazilerin yerinde kullanımının sağlanması.

6.2. Sanayi Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kahramanmaraş ili coğrafi durumu, doğal kaynakları, ulaşım olanakları, nüfus büyüklüğü ve ekonomik kültürü dikkate alındığında tarım sektöründe olduğu kadar sanayi için de elverişli bir ortam oluşturmaktadır. Bu duruma bağlı olarak ilde ekonominin sanayi ayağı Bölgedeki bazı illerle birlikte belli bir temele oturtulmuştur. İldeki sanayi sektörünün yapısı dikkate alındığında, sektörün gelişimi, doğrudan il ekonomisindeki değişimlerden çok ülke ekonomisinde ortaya çıkan değişimlere ve yurtdışı piyasalarındaki olumlu ya da olumsuz faktörlere bağlı bulunmaktadır.

Bilindiği gibi, tarımsal faaliyetlerin sürekliliği ve gelişimi, büyük ölçüde tarımsal üretimi destekleyecek sanayinin kurulmasıyla mümkündür. Sanayinin gelişimi ise yatırıma yönlendirilecek sermayenin varlığı ve bu sermayenin yatırım alanlarına özendirilmesine bağlı bulunmaktadır. İldeki sermayenin yatırıma yönlendirilmesi için gerekli yapısal tedbirler, ilin Kalkınmada Öncelikli İller kapsamına alınması ile bir ölçüde yerine getirilmiştir. Bilindiği kadarıyla ilde, çok

büyük önemli ölçüde tarımsal ve ticari faaliyetler ile sınai faaliyetlerden kaynaklanan belli bir sermaye birikimi mevcuttur. Bu durumda, il açısından aşılması gereken en önemli sorunlar sermayedarların biraraya getirilebilmesi, sanayi alanında bilgi ve iletişimin sağlanması ve il için en uygun yatırım konularının tespit edilmesidir.

K.Maraş ili Kalkınmada Öncelikli iller kapsamında bulunmaktadır. Bu itibarla, K.Maraş ilinde yapılacak yatırımlar çeşitli teşvik tedbirlerinden (yatırım indirimi, vergi muafiyetleri, bedelsiz yatırım yeri tahsisi vb.) yararlanabilmektedir.

Sosyal ve ekonomik yönden öngörülen gelişmenin hızı, yönü ve sürekliliğinin tayininde, kamu (merkezi-yerel) ve özel sektörün ayrı ayrı, ya da birlikte gerçekleştirecekleri çalışmaların önemi büyüktür. Gelişme sürecinde kamu sektörü; eğitim, sağlık, ulaşım, tarımsal sulama, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri gibi sosyal ve fiziki altyapı projelerinin gerçekleştirilmesinde önemli işlevler üstlenecektir. Özel sektörün ise; kamu sektörünceler gerçekleştirilecek yatırımlara, uyumlu bir işbirliği çerçevesinde azami düzeyde ekonomik ve sosyal katılımı sağlaması bu kapsamda büyük önem taşımaktadır.

K.Maraş ili sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından orta düzeyde gelişmiş bir il görünümündedir. Bu durum, milli gelir hacmi, bankacılık faaliyetleri, sanayi yapısı, sağlık göstergeleri gibi araçlarla kendini ortaya koymaktadır. İlin, ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyini yükseltmek için yerel sermayesini ilde yapılacak sanayi yatırımlarına yönlendirmesi ve yeni istihdam olanakları yaratması gerekmektedir.

İlde halen farklı üretim konularında faaliyet gösteren büyük,orta ve küçük ölçekli sanayi tesisleri bulunmaktadır. İlde kapalı durumda bulunan tesislerle birlikte, özellikle işletme sermayesi yetersizliği ve talep azlığı gibi nedenlerle düşük kapasite kullanım oranlarıyla çalışan küçük ölçekli tesisler mevcuttur. Öncelikle bu tesislerin işletme sermayesi ihtiyaçlarının karşılanması ve birçoğunun orta ölçekli tesis konumuna getirilerek il ekonomisine kazandırılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, ilde sanayi sektörünün güçlenmesi ve ekonomik gelişmeyi hızlandırması için, aşağıdaki tespit edilen önlem ve önerilerin dikkate alınmasında fayda görülmektedir.

- Kahramanmaraş'ta yerel sermayenin sanayi yatırımlarına yönelmesi özendirilmeli, kuruluşlar birbirlerine destek olmalıdır.
- İlin ve yörenin karşılaştırmalı üstünlükleri yatırım kararlarında dikkatlice değerlendirilerek, tarımsal sanayi ürünleri dışında diğer sektörlerde de yatırımlar artırılmalıdır.
 - Gelişmekte olan yörelerde şirketleşmenin artmasına ihtiyaç vardır. Bu şirketleşmeler aile, arkadaşlık veya hemşehrlik ilişkilerinden çok ekonomik fayda unsuruna öncelik verilerek oluşturulmalıdır.
- Mevcut müteşebbislerin ve girişimlerin kamu desteklerinden zamanında ve yeterince yararlanması sağlanmalıdır.
- İnsan kaynağına olan yatırımın önemi bilinmeli, gelecek kuşakların bilgi birikiminin işletmelere yeni ufuklar açacağı unutulmamalıdır. Bilgi ve eğitime, araştırma geliştirme faaliyetlerine önem verilmelidir.
- İldeki yerel kaynaklara dayalı işletmelerin en fazla katma değer yaratacak şekilde gelişmeleri sağlanmalı, ayrıca ürün çeşitlemesine gidilmelidir.
- Yatırımcıların, kendilerini piyasa güçlerinin serbest işleyişine alıştırmak, özellikle Gümrük Birliği sürecinde kamu desteklerinin sınırlı kalacağını göz önünde bulundurarak, Devletin rolünün fiziki ve sosyal altyapının tamamlanması olacağını bilmeleri gerekmektedir.
- İhracatın önemi dikkate alınarak, dış pazarlara açılmada ve dış pazar paylarının korunmasında olabildiğince çaba harcanmalıdır.
- Proje ve inşaat çalışmaları biten Organize Sanayi Bölgesi'nin sosyal altyapı yatırımlarının da kısa sürede tamamlanarak faaliyete geçirilmesi, müteşebbislerin organize edilmeleri ve ekonomik-sosyal yönden kalkınmanın hızlandırılması açısından büyük önem taşımaktadır.
- Aynı alana yapılan ve yeterli piyasa araştırmasına dayanmayan yatırımlar, toplam arzı toplam talebin üzerine çıkarırlar. Bu tür işletmeler yöredeki diğer işletmeleri ve yatırımcıları olumsuz yönde etkileyip, aynı zamanda ekonomiye

de yük olurlar. Bu hususun, yatırım kararlarında önemle göz önünde bulundurulmalıdır.

- Yöresel kaynakların daha iyi değerlendirilmesi açısından ildeki ekonomik değer arz eden kültür ve turizm kaynaklarının miktarına ve niteliğine yönelik tespitlerin derinleştirilmesinde büyük yarar bulunmaktadır.

Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlara devletçe sağlanan teşviklerden yatırım döneminde gümrük muafiyeti, gelir vergisi, SSK prim istisnaları gibi teşvikler, işletme döneminde tesislerin gelişmiş yörelerdeki tesislerle rekabeti açısından gerekli olmakla birlikte, yatırımların bu yörelere yönlendirilmesi için ek özendiricilere gereksinim bulunmaktadır. Bu bağlamda, yatırım maliyetini anlamlı ölçüde azaltacak uygun orta ve uzun vadeli finansman desteği ile birlikte, finans kurumlarının en azından teminat sorunlarına çözüm getirebilecek dolaylı desteklere ve bu destekten doğabilecek risklerin sistem içinde paylaşımının sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Ayrıca, kalkınmada öncelikli yörelerdeki gelir düzeyinin düşüklüğü ve mevcut sermayenin de değişik etkenlerle yöre dışına aktarılması, yörede gerçekleştirilecek yatırımlara yönelik sermaye birikiminin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Uygun orta vadeli finansman olanaklarının bulunmayışı, yerel müteşebbislerin sınai alanlara kaymasını zorlaştırmaktadır.

6.3. İİ Ekonomisinde Karşılaşılan Diğer Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Yatırımların özendirilmesi ve başarılı olmasında, yatırım teşvik tedbirlerinin yanısıra önemli sayılabilecek diğer unsurlar arasında Organize Sanayi Bölgelerinin kurulması, Serbest Bölgelerin oluşturulması, ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi, altyapı yatırımlarının yeterli düzeye getirilmesi, aynı üretim konusunda faaliyet gösteren şirketler arasında ekonomik işbirliği kurulması (Sektörel Dış Ticaret Şirketleri), kuruluş yerinin iyi seçilmesi ve uygun yatırım alanları araştırılması yapılması vb. bulunmaktadır.

Bölgesel gelişme ve kalkınmanın itici gücü olan sanayileşmenin gerçekleşerek sürekli hale getirilebilmesi için, öncelikle yeterli sermaye birikiminin olması ve yeterli sayı ve nitelikte girişimcinin mevcudiyetini gerektirmektedir. Sermayenin yanısıra sanayileşme için gerekli olan teknoloji transferi, kalifiye eleman, teşebbüs kabiliyeti ve dışsal ekonomiler gibi diğer unsurların sanayileşmeyi elverişli yönde değiştirilebilmesi de sermaye birikimine dayanmaktadır.

Sanayi çabalarının başlatılması ve sürekli hale getirilmesi, yeterli sayı ve nitelikte girişimcinin mevcudiyetine bağlıdır. Yatırım için gerekli diğer unsurlar bulunsa bile, bu unsurları bir araya getirecek müteşebbisler olmadığı takdirde gelişme mümkün değildir. Girişimcilik bir kabiliyet olmakla beraber, toplumun refah ve gelişmişliğinin de bir fonksiyonudur. Geri kalmış bölgelerde yeterli sayı ve nitelikte girişimci bulunmayışının bir nedeni de, kabiliyetli müteşebbislerin gelişmeyi olumlu yönde etkileyen diğer faktörlerin mevcut olduğu gelişmiş bölgelere göç etmelerinden kaynaklanmaktadır. K.Maraş ilinin gerek sermaye birikimi açısından gerekse girişimci potansiyeli açısından oldukça büyük bir avantaja sahip olduğu söylenebilir.

Tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu tüm illerde gözlemlendiği gibi, (tarım sektöründe çalışanların gelirinin diğer sektörler göre düşük olmasından dolayı) K.Maraş'ta da gelir düşüklüğü söz konusudur. İlde kişi başına düşen gelir, uzun yıllardır Bölge ve Türkiye rakamlarının altında gerçekleşmektedir(2001 yılı itibarıyla 1.584 Dolar).

İlde kişi başına düşen gelir düşük olmakla birlikte, K.Maraş ili düşük gelirli illere yönelik (kişi başına GSYİH'sı 1.500 Doların altında olan) ek teşvikler kapsayan (vergi ve sigorta primi teşvikleri, enerji desteği, bedelsiz yatırım yeri teşviki), 6 Şubat 2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan ve aynı tarihte yürürlüğe giren (bazı maddeleri dışınsda) 5084 sayılı kanun kapsamına girememektedir. Söz konusu kanun kapsamında belirlenen üst limite çok yakın bir kişi başına gelire sahip bulunan K.Maraş'ın, sanayi yapısı ve döviz kazandırma potansiyeli dikkate alınarak ilgili kanun kapsamına alınması, ildeki sanayi yatırımlarına ivme kazandırabilecektir.

7. ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ DEĞERLENDİRME KRİTERLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI

7.1. Değerlendirme Kriterleri

K.Maraş ili için önerilen yatırım konularının değerlendirilmesinde; tarım ve sanayi sektörüne yönelik olmak üzere iki ayrı değerlendirme kriteri uygulanmıştır.

Tarım sektörü için önerilen yatırım konuları; *Pazar Olanakları, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Taşıma, İşgücü, Enerji, Yakıt ve Su, Arazi Durumu, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Özendirme Önlemleri ve Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı ve Finansman Olanakları* olmak üzere 10 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. **Her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı;** 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Sanayi sektörü için önerilen yatırım konuları ise; *Pazar Olanakları ve Yakınlık, Yardımcı Malzeme ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık, Taşıma, İşgücü, Enerji ve Yakıt, Su, Arazinin Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti, Sosyal ve Kültürel Çevre, İklim Koşulları, Artıkların Atılması, Özendirme Önlemleri, Yan Sanayiye Yakınlık, Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Personelin Sağlanması, İletişim İmkanları, Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı, Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizmetlerinden Yararlanma ve Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)* gibi 16 faktör üzerinden değerlendirilmiştir. Yine **her bir yatırım konusu için toplam faktör puanı;** 1-3 arası faktör ağırlıkları ile söz konusu yatırım göz önünde bulundurularak 1-10 arası verilen puanların çarpılması sonucu oluşan rakamların toplamından oluşmaktadır.

Ayrıca önerilen yatırım konuları kendi içlerindeki görece üstünlüklerini yansıtmak üzere üç grupta değerlendirilmiştir;

A Grubu: Gerek talep-pazar-kaynak, gerekse yatırım boyutları, kârlılık ve risk derecesi bakımından sorunlu bulunmadığı düşünülen girişim alanlarını kapsamaktadır.

B Grubu: Bölgesel olanaklar ve hazırlık derecesine göre birinci gruptaki yatırımlar gibi sorunsuz konular olarak düşünülmele birlikte kuruluş yeri, pazarlama, kapasite, işgücü vb. unsurlar açısından daha ayrıntılı çalışmayı gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

C Grubu: Bölge ve ülkenin gereksinim duyabileceği, girdi çıktı değerlendirilmesi bakımından anlamlı potansiyel gösteren yatırım alanlarıdır. Ancak, Bölgede belirli bir altyapı ile ekonomik oluşum ve gelişmelere bağlı olarak öteki gruplara oranla daha ciddi hazırlık dönemi gerektiren girişim alanlarını kapsamaktadır.

Buna göre,

Tarım sektörü için;

0 – 120 arası puan C Grubu

121 – 160 arası puan B Grubu

161 – 200 arası puan A Grubu

Sanayi ve hizmetler sektörü için;

0 – 150 arası puan C Grubu

151 – 200 arası puan B Grubu

201 – 250 arası puan A Grubu

yatırım konularını ifade etmektedir.

7.2. Uygun Yatırım Konuları

Kahramanmaraş için uygun yatırım konuları önerilirken, öncelikle K.Maraş'taki doğal kaynak potansiyeli göz önünde tutulmuştur. Bitkisel tarım, hayvancılık, maden ve orman varlığından meydana gelen doğal kaynak potansiyeli, öncelikle ve kolaylıkla değerlendirilebilecek kaynakları oluşturur. K.Maraş ili ekonomisinde bitkisel tarım ve hayvancılık sektörünün ağırlığı da dikkate alındığında, doğal kaynak potansiyeline öncelik verilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ön araştırmalar, yerinde yapılan incelemeler ve gerek K.Maraş'taki ilgililerle gerekse sektör uzmanlarıyla yapılan görüşmeler sonucunda K.Maraş'a yönelik olarak 32 adet yatırım konusu önerilmiştir. İl için önerilen yatırım konuları aşağıda verilmektedir.

7.2.1. Doğal Kaynak Potansiyelini Değerlendirmeye Yönelik Yatırımlar

K.Maraş'ta doğal kaynak potansiyelini meydana getiren bitkisel tarım ve hayvancılık sektörlerine dayalı olarak yapılabileceği öngörülen yatırım konuları aşağıdaki gibidir.

Tarım Sektöründe Yapılabilecek Yatırımlar:

Türkiye nüfusunun yaklaşık %35'i kırsal kesimde yaşamakta ve bu nüfusun yaklaşık %86'sı geçimini tarımsal faaliyetlerden sağlamaktadır. GSMH'nin %14,1'ini oluşturan tarım sektörü ayrıca gıda maddeleri talebinin önemli bir kısmını karşılamaktadır.

Türkiye'de hayvancılık sektörünün Milli Gelir içindeki payı %6, kırsal gelirler içindeki payı ise %25 civarındadır. Hayvancılıkta ileri gitmiş ülkelerde ise bu oran %60-80'ler seviyesindedir. Ülkemizde hayvancılığın Milli Gelire olan katkısı ve gelirler içinde aldığı pay dikkate alındığında, bu sektörün önemi ve mevcut potansiyelinin iyi değerlendirilemediği anlaşılmaktadır. Ülkemiz hayvan varlığının çokluğuna rağmen birim başına verimlilik oldukça düşüktür.

Ülkemizde artan nüfusun meydana getirdiği talep ve yükselen sosyo-ekonomik refah düzeyi hayvansal protein üretiminin artırılmasını gerekli kılmaktadır. Aynı zamanda dış pazar potansiyelinin de bulunması hayvancılığın önemini daha da artırmaktadır.

Başlıca hayvancılık faaliyetleri; büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık ve su ürünleri yetiştiriciliğidir. Hayvansal proteinin dolayısıyla hayvansal üretimin artırılmasında hayvan varlığı yanında, birim hayvandan elde edilen verim de oldukça önemlidir. Hayvansal ürünlerin üretiminde mevcut ihtisaslaşmış işletmelerin miktarının yetersizliği ve daha çok hayvansal ürünlerin üretiminin bitkisel üretimle birlikte yapılması, birim hayvan başına düşen verimi etkilemekte, hayvansal üretim potansiyelinin yeterince değerlendirilmesine olanak vermemektedir. Birim başına verimi etkileyen diğer önemli etkenler ise; hayvanların büyük bir bölümünün düşük verimli yerli ırklardan oluşması, yem üretiminin yetersizliği, yem fiyatları ile ürün fiyatları arasındaki dengesizlik, hastalıklarla mücadelenin yetersizliği, pazarlama zincirinin uzunluğu ve örgütlenmenin eksikliğidir.

Nüfusunun %46,5'i kırsal kesimde yaşayan, iktisadi faal nüfusunun %65,6'sı tarım sektöründe istihdam edilen K.Maraş ilinde, 2001 yılı itibarıyla tarımsal hasıla (cari fiyatlarla) toplam il hasılasının %16,8'ini, Akdeniz Bölgesi tarımsal hasılasının %9,4'ünü ve Türkiye tarımsal hasılasının ise %1,5'ini oluşturmaktadır.

K.Maraş'ta tarım sektöründe verimliliği ve üretimi artırmak amacıyla 6 yatırım konusu önerilmiştir. Bu yatırım konuları aşağıda sıralanmıştır.

- **Arıcılık**
- **Damızlık et ve süt sığırcılığı,**
- **Sertifikalı tohum üretim tesisi,**
- **Et ve yumurta tavukçuluğu,**
- **Seracılık,**
- **Kaba yem üretimi,**

K.Maraş ili tarımsal faaliyetleri içinde özellikle hayvancılık önemli bir yer tutmakla birlikte yıllardan beri geleneksel yöntemlerle bitkisel üretimin yanında ikinci bir faaliyet kolu olarak yürütülmüştür. K.Maraş için önerilen **damızlık et ve süt sığırcılığı projesi**, ilde sığır yetiştiriciliğine yönelik mevcut olan altyapının daha iyi değerlendirilmesi ve hayvancılığın geleneksel yapıdan kurtarılarak daha pazara dönük bir yapıya kavuşturulmasını sağlamaya yöneliktir.

K.Maraş'ta hayvancılık sektörüne yönelik önerilen yatırım konularından **et ve yumurta tavukçuluğu**, ilde halen yapılmakta olan bu tür faaliyetlerin geliştirilmesine yönelik olarak önerilmiştir. İlde daha ziyade yumurta tavukçuluğu yapılmakta olup, son yıllarda et tavukçuluğu bulunmamaktadır. Bu faaliyet ile üreticiler, hijyenik ve çağın gerektirdiği özelliklere sahip kümeslerde, girdileri ucuza mal olan ve pazarlama imkanları bulunan modelde üretim yapacaklardır. İlde entansif üretime model oluşturacak ve entegre üretim gerçekleştirecek bir sistemin kurulması ile öncelikle aile tipi işletmecilikten kurtulup pazara dönük tavukçuluk işletmelerinin kurulması hedeflenmiştir. Bu konuda yapılacak yatırımlar ilde et tavukçuluğunun gelişmesini sağlayacağı gibi, il hayvancılık gelirinin de artmasını sağlayacaktır.

Kaba yem üretimine ilişkin projenin amacı; çayır ve meralardaki erken otlatmanın önlenmesi, tarla tarımındaki nadasın azaltılması, yabancı otlarla etkin mücadelenin yapılması, toprakta verimliliğin ve sürekliliğin artırılması, bozulan çayır ve meraların ıslahının yapılması ve tarla ziraati içinde yem bitkileri ekim alanının artırılması için yonca, korunga ve fiğ bitkilerinin buğdaygillerle karışık ekilip ot üretilmesidir.

K.Maraş ili zengin florası nedeniyle **arıcılık faaliyetleri** için uygun ortam sağlamaktadır. İlde sınırlı düzeyde gerçekleştirilen bal üretiminin daha da artırılması amacıyla önerilen arıcılık faaliyeti, yatırım tutarının düşüklüğü de dikkate alındığında K.Maraş için cazip yatırım konuları arasında yer almaktadır.

Seralar, iklime bağlı kalınmadan, bütün yıl boyunca ekonomik olarak bitkisel üretim (sebze, meyve, çiçek) yapılabilen cam, plastik, vb. ışık geçirebilen

malzeme ile örtülerek değişik biçimlerde inşa edilen, yüksek sistemli ve tüm iklim elemanlarının denetimine olanak sağlayabilen örtü altı yetiştiriciliği tesisleridir. Türkiye’de, 2001 yılı itibarıyla, 60.151 dekarı cam, 149.780 dekarı plastik örtü altı, 171.235 dekarı alçak tünel ve 50.221 dekarı yüksek tünel olmak üzere toplam 431.387 dekar alanda sera uygulaması yapılmaktadır.

İlde seracılığa elverişli mikro klima alanları mevcut olup, uygun planlama, proje ve teşvikler ile seracılık bitkisel üretim içerisinde iyi bir alternatif konumuna getirilebilir. Sera işletmeciliğini kısıtlayıcı en önemli etmen, bitkinin gelişimine en uygun sıcaklığı sağlamak için katlanılan maliyettir. Serada üretilmesi uygun olan sebzeyle ilişkin ayrıntılı pazar araştırması yapılmalıdır.

İmalat Sanayiinde Yapılabilecek Yatırımlar;

K.Maraş ilinin doğal kaynak potansiyelini (özellikle bitkisel tarım ve hayvancılık potansiyelini) değerlendirmeye ve bu ürünlerin katma değerinin artırılmasına yönelik olarak 8 adet yatırım konusu önerilmiş olup, bu yatırım konuları aşağıdaki gibidir:

- ***Süt işleme tesisi,***
- ***Entegre et ürünleri üretim tesisi,***
- ***Karma yem üretim tesisi,***
- ***Makarna üretim tesisi,***
- ***Bisküvi ve gofret üretim tesisi,***
- ***Ayçiçek yağı üretim tesisi,***
- ***Bulgur, döğme üretim tesisi,***
- ***Salça ve konserve üretim tesisi,***

Et ve süt işleme tesisleri, anlaşmalı üretici bağlantılarının kurulduğu, süt toplama merkezlerinin organize edildiği ve aynı zamanda minimum hammadde ihtiyacını kendi üretimi ile karşılayabilecek niteliklerde önerilmektedir.

Önerilen diğer yatırım konuları ise ilde önemli düzeylerde üretimi söz konusu olan bitkisel ürünlerin sanayi üretiminde değerlendirilmesine yöneliktir.

7.2.2. Talebi Karşılamaya Yönelik Yatırımlar

İlde, doğal kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi yanında özellikle yurtiçi talebi ve ihracatı karşılamaya yönelik olarak, gelişme potansiyeli yüksek olan sektörlerle ilişkin yatırımların yapılması da büyük önem taşımaktadır.

T.C. Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından ihracatın belirli sektörlerle bağımlılıktan kurtarılması ve hedef sektörlerin belirlenmesi anlamında ihracatta özel önem taşıyan 7 ayrı sektöre işaret edilmiştir. Bu sektörler bilgi vermek amacıyla ana başlıklar itibarıyla aşağıda özetlenmiştir;

- 1. Enformasyon Teknolojisi;** Bilgisayar, ekran, hard-disk, software (yazılım).
- 2. Elektrik-Elektronik Ürünleri;** Beyaz eşya, kahverengi eşya, telekomünikasyon (telekomünikasyon kabloları, telefon santralleri, telsiz telefon/telsiz telgraf alıcısı, verici cihazları, transmisyon cihazları, alıcı/verici uydu antenleri, uç cihazlar).
- 3. Otomotiv Ana ve Yan Sanayi;** Ana sanayi (kamyonet, otobüs), yan sanayi (dış lastikler, iç lastikler, motor aksam ve parçaları, akümülatörler, ateşleme cihazları, karoseri aksamı, jantlar ve tekerlek aksamı, konteynerler).
- 4. Toprak Ürünleri;** Seramik, (Karo fayans, Sağlık gereçleri, Ev eşyası), Cam, Porselen eşya.
- 5. Kimya Sanayi Ürünleri;** Temizlik malzemeleri (sabun, deterjan, vb.), boya, plastik (high-tech).
- 6. Konfeksiyon ve Deri Mamulleri;** Moda ve markalı ürünler.
- 7. Gıda Ürünleri;** Dondurulmuş, kurutulmuş meyve ve sebze, konserveler, unlu mamuller (makarna, bisküvi), şekerli mamuller, organik tarım ürünleri.

Sermaye, teknoloji ve kuruluş yeri boyutu daha fazla ön plana çıkan bu sektörlerle dikkat çektikten sonra, sektörel talebi karşılamaya yönelik olarak K.Maraş ili için önerilen yatırım konuları (18 adet) aşağıda verilmiştir.

- **Bakliyat paketleme ve tasnifleme tesisi,**
- **Prefabrik yapı elemanları,**
- **Elektrikli ev aletleri üretim tesisi,**
- **Güneş kollektörü üretim tesisi,**
- **PVC tabanlı ayakkabı üretimi,**
- **Soğuk hava deposu,**
- **Soğuk lastik kaplama tesisi,**
- **PVC profil, PVC ve PP boru,**
- **Viol üretim tesisi,**
- **Vitrifiye sağlık gereçleri üretim tesisi,**
- **Kontrplak üretim tesisi,**
- **Polipropilen çuval üretim tesisi,**
- **Beton kiremit üretim tesisi,**
- **Tekstil ve deri işleme makineleri üretim tesisi,**
- **Tekstil makineleri yedek parça üretim tesisi,**
- **Rüzgâr enerjisi santrali,**
- **Sulama ekipmanları üretim tesisi**
- **Yeme, içme ve konaklama tesisi.**

Bu yatırım konularından elektrikli ev aletleri üretimi yurtiçi talep yanında özellikle ihracata da konu olabilecekken, viol üretimi, soğuk hava deposu, bakliyat paketleme ve tasnifleme yönelik tesisler başta bölgesel talep olmak üzere yurtiçi talebi karşılamaya yönelik yatırım konularıdır.

PVC tabanlı ayakkabı üretimi esas itibarıyla tabanı PVC olan deri ayakkabı üretimine yöneliktir. Türkiye ayakkabı üretiminde oldukça iyi durumda olup, önemli miktarda ihracat gerçekleştirmektedir. Ayakkabı üreticileri ağırlıklı olarak İstanbul ve çevresinde yoğunlaşmıştır, diğer yörelerde üretim küçük atölyelerde gerçekleştirilmektedir. K.Maraş'ta kurulacak bir tesisin başta Bölge illeri olmak üzere yurtiçine yönelik üretim yapması düşünülmektedir. Yatırımın önünde bulunan en önemli sorun pazarlama olarak görülmektedir.

Viol üretim tesisi esas itibarıyla ilin ve bölgenin ihtiyacına yönelik olarak düşünülmektedir. Viol esas itibarıyla yumurtaların taşınması, saklanması amacıyla yönelik bir üründür. Viol üretim prosesi atık kağıtların toplanıp temizlenmesi, öğütülmesi, hamur yapılarak tekrar şekil verilmesinden oluşmaktadır. K.Maraş'ta daha çok yumurta tavukçuluğu yapılmaktadır. İl yumurta üretimi 5.104 ton (yaklaşık 82 milyon adet) olup, Bölge üretiminin %17,3'ünü, ülke üretiminin ise yaklaşık %0,8'ini oluşturmaktadır. Söz konusu tesisin atık kağıtların değerlendirilerek il ekonomisine olumlu katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Yeme-içme ve konaklama tesisi ise özellikle ildeki turistik faaliyetleri artırmaya yönelik olarak, Doğu Anadolu, Kapadokya ve Akdeniz turlarında mola yeri olarak kullanılabilir, doğal güzelliklere sahip bir mevkide, kısa süreli yeme-içme ve konaklama ihtiyacının giderilmesine yönelik olarak önerilmiştir.

7.3. Değerlendirme Kriterlerine Göre Önerilerin Sınıflandırılması

Yörenin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak belirlenen 32 yatırım konusunun 7'si A grubunda, 21'i B grubunda ve 3'ü de C grubunda yer almaktadır. Önerilen yatırım konuları arasında yer alan yeme-içme ve konaklama tesisi yatırımı ise diğer yatırım konularından farklılık göstermesi nedeniyle (hizmetler sektörü) herhangi bir grup içerisinde değerlendirilmemiştir.

A grubu içerisinde bulunan ve sorunsuz yatırım konuları arasında yer alan yatırım konularından 4'ü tarım sektöründe, 2'si imalat sanayiinde ve ve 1'i de hizmetler sektöründe yer almaktadır.

B grubundaki belirli koşullara ve ön hazırlıklara bağımlı yatırım konularından 2'si tarım sektöründe, 19'u imalat sanayiinde bulunmaktadır.

C grubundaki, temel koşulların ve ortamın gelişmesine bağımlı yatırım konularının ise tamamı imalat sanayiinde bulunmaktadır.

K.Maraş ili ve yöresi için önerilen gerek A gerekse B grubu yatırım konuları, ön değerlendirme niteliğinde olup, uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali yapılabilirlik çalışmalarının sonucunda netleşecektir.

Söz konusu yatırım önerilerinin gerçekleşme oranı ise şüphesiz ki, potansiyel yatırımcıların K.Maraş ili ve yöresinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlıdır.

K.Maraş için önerilen yatırım konularının görelî üstünlüklerine göre sınıflandırılması ve önerilen yatırım konularının kuruluş yeri faktörlerine göre değerlendirilmesi Tarım ve Hayvancılık sektörü için Tablo 86'da, İmalat Sanayi için Tablo 87'de ve önerilen yatırım konularının belirlenmiş kurulu kapasitelere göre tahmini yatırım tutarı ve istihdam miktarı da, fikir vermek amacıyla, Tablo 88'de verilmiştir.

TABLO 86: TARIM VE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNDE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Arıcılık		Damızlık Et ve Süt Sığırıcılığı		Sertifikalı Tohum Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	9	27	9	27
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	9	18	8	16	9	18
3. Taşıma	1	8	8	8	8	9	9
4. İşgücü	1	9	9	9	9	8	8
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18
6. Arazi Durumu	3	9	27	9	27	8	24
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	9	9	8	8	7	7
8. İklim Koşulları	3	8	24	8	24	8	24
9. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14
10. Toplam Yat.Tut., İşl.Ser.lht.ve Fin. Olanakları	2	8	16	7	14	8	16
Toplam Faktör Puanı			167		165		165
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		A		A		A	

Tablo 86'nın Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Et ve Yumurta Tavukçuluğu		Seracılık		Kaba Yem Üretimi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	8	24	9	27
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	8	16	9	18
3. Taşıma	1	8	8	8	8	9	9
4. İşgücü	1	8	8	8	8	9	9
5. Enerji, Yakıt ve Su	2	9	18	9	18	9	18
6. Arazi Durumu	3	8	24	8	24	8	24
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	7	7	8	8
8. İklim Koşulları	3	7	21	8	24	9	27
9. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14
10. Toplam Yat.Tut., İşl.Ser.İht.ve Fin. Olanakları	2	7	14	7	14	8	16
Toplam Faktör Puanı			154		157		170
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		A	

TABLO 87: SANAYİ SEKTÖRÜNDE ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ KURULUŞ YERİ FAKTÖRLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Süt İşleme Tesisi		Entegre Et Ürünleri Üretim Tesisi		Karma Yem Üretim Tesisi		Makarna Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	8	24	8	24	6	18	7	21
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	8	16	9	18	7	14	6	12
3. Taşıma	1	7	7	9	9	8	8	8	8
4. İşgücü	2	8	16	9	18	8	16	7	14
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	9	9	7	7	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	9	9	8	8	7	7
8. İklim Koşulları	1	8	8	9	9	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	9	18	9	18	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	8	8	8	8	7	7	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	8	16	7	14	7	14
13. İletişim İmkanları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	7	14	8	16	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	8	8	8	8	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	8	16	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			197		207		187		182
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A		B		B	

Tablo 87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Bisküvi ve Gofret Üretim Tesisi		Ayçiçek Yağı Üretim Tesisi		Bulgur, Döğme Üretim Tesisi		Salça ve Konserve Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	6	18	8	24	7	21	7	21
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	9	18	8	16	7	14
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	8	8
4. İşgücü	2	7	14	9	18	8	16	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	8	8	8	8	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	10	10	8	8	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	9	9	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	8	16	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	8	8	8	8	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	8	16	8	16	7	14
13. İletişim İmkanları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	8	16	8	16	8	16
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	8	8	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			181		208		195		189
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A		B		B	

Ta87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Bakliyat Paketleme ve Tasnifleme Tesisi		Prefabrik Yapı Elemanları		Elektrikli Ev Aletleri		Güneş Kolektörü Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	5	15	5	15	8	24
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	6	12	5	10	5	10	7	14
3. Taşıma	1	8	8	6	6	7	7	8	8
4. İşgücü	2	9	18	5	10	5	10	7	14
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	6	6	6	6	7	7
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	6	6	7	7	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	5	5	5	5	8	8
8. İklim Koşulları	1	8	8	7	7	7	7	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	6	12	5	10	8	16
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	6	12	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	5	5	6	6	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	8	16	5	10	5	10	7	14
13. İletişim İmkanları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	5	10	6	12	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	5	5	5	5	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	7	14	8	16
Toplam Faktör Puanı			190		146		145		190
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		C		C		B	

Tablo 87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	PVC Tabanlı Ayakkabı		Soğuk Hava Deposu		Soğuk Lastik Kaplama		PVC Profil, PVC ve PP Boru	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	8	24	8	24	5	15
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	9	18	6	12	5	10
3. Taşıma	1	8	8	8	8	8	8	7	7
4. İşgücü	2	7	14	8	16	8	16	5	10
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	8	8	8	8	6	6
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	8	8	8	8	6	6
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	8	8	9	9	7	7	5	5
8. İklim Koşulları	1	8	8	10	10	7	7	6	6
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	9	18	7	14	6	12
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	6	6	8	8	6	6	5	5
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	8	16	6	12	6	12
13. İletişim İmkanları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	8	16	7	14	6	12	5	10
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	7	7	6	6
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16	7	14
Toplam Faktör Puanı			187		203		180		147
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		A		B		C	

Tablo 87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Viol Üretim Tesisi		Vitrifiye Sağlık Gereçleri Üretim Tesisi		Kontrollük Üretim Tesisi		Polipropilen Çuval Üretim Tesisi	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	6	18	7	21	7	21
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	5	10	8	16	6	12
3. Taşıma	1	8	8	7	7	8	8	8	8
4. İşgücü	2	8	16	8	16	7	14	8	16
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	7	7	8	8	8	8
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	8	8	7	7	8	8	8	8
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	8	8	7	7	7	7
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	8	16	7	14	7	14	7	14
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	6	6	7	7	7	7
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	6	12	7	14	7	14
13. İletişim İmkanları	1	9	9	9	9	9	9	9	9
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	7	14	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	6	6	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			187		170		185		183
Yatırımın Yer Aldığı Görelî Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

Tablo 87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Beton Kiremit Üretim Tesisi		Tekstil ve Deri İşleme Makineleri Üretim Tesisi		Tekstil Makineleri Yedek Parça Üretim Tesisi		Rüzgar Enerjisi Santrali	
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
1. Pazar Olanakları	3	7	21	8	24	8	24	7	21
2. Yardımcı Malz. Ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	7	14	6	12	6	12	7	14
3. Taşıma	1	6	6	7	7	7	7	7	7
4. İşgücü	2	7	14	8	16	8	16	6	12
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	8	8	8	8	8	8	6	6
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	7	7	7	7	7	7	7	7
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	8	8	8	8	6	6
8. İklim Koşulları	1	8	8	8	8	8	8	7	7
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	7	14	8	16	8	16	7	7
10. Özendirme Önlemleri	2	7	14	7	14	7	14	7	14
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	6	6	8	16	8	16	6	6
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	6	12	7	14	7	14	6	12
13. İletişim İmkanları	1	8	8	8	8	8	8	8	8
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	7	14	6	12	6	12	7	14
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	7	7	7	7	7	7	7	7
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	8	16	8	16	8	16	8	16
Toplam Faktör Puanı			176		193		193		164
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		B		B		B	

Tablo 87'nin Devamı

Kuruluş Yeri Faktörleri	Faktör Ağırlığı	Sulama Ekipmanları Üretim Tesisi		Yeme-içme ve Konaklama Tesisi		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı
		Puan	Faktör Puanı	Puan	Faktör Puanı				
1. Pazar Olanakları	3	7	21	5	15				
2. Yardımcı Malz. ve Hammadde Kaynaklarına Yakınlık	2	6	12	6	12				
3. Taşıma	1	7	7	6	6				
4. İşgücü	2	7	14	7	14				
5. Enerji, Yakıt ve Su	1	7	7	6	6				
6. Arsanın Maliyeti, Topoğrafik Yapısı ve İnşaat Maliyeti	1	6	6	5	5				
7. Sosyal ve Kültürel Çevre	1	7	7	6	6				
8. İklim Koşulları	1	7	7	6	6				
9. Çevre Koşullarına Uygunluk	2	7	14	6	12				
10. Özendirme Önlemleri	2	6	12	6	12				
11. Yan Sanayiye Yakınlık	1	7	7	6	6				
12. Üst Düzey Yöneticilerin ve Teknik Pers. Sağlanması	2	7	14	6	12				
13. İletişim İmkanları	1	8	8	7	7				
14. Toplam Yatırım Tutarı, İşletme Sermayesi İhtiyacı	2	6	12	5	10				
15. Finansman İmkanları ve Bankacılık Hizm. Yararlanma	1	6	6	5	5				
16. Diğer (Güvenlik ve Milli Savunmaya Uygunluk vs.)	2	7	14	7	14				
Toplam Faktör Puanı			168		148				
Yatırımın Yer Aldığı Göreli Üstünlük Grubu		B		C					

TABLO 88: ÖNERİLEN YATIRIM KONULARININ TAHMİNİ YATIRIM TUTARI VE İSTİHDAM DURUMU

Sektörler	Kapasite	Toplam Yatırım Tutarı (\$)	İstihdam (Kişi)
TARIM VE HAYVANCILIK			
Arıcılık	60 Yeni Tip Kovan	9.000	2
Damızlık Et ve Süt Sığırcılığı	1.000 Adet Büyükbaş	2.000.000	40
Sertifikalı Tohum Üretim Tesisi	FAB	FAB	-
Et ve Yumurta Tavukçuluğu	960.000 Adet/Yıl Piliç 42.850.000 Adet/Yıl Yumurta	2.270.000	30
Seracılık	7.500 m ² 'de Sebze Üretimi	200.000	20
Kaba Yem Üretimi	58.600 ha	205.000	110
İMALAT SANAYİ			
Süt İşleme Tesisi	36.000 Ton/Yıl Süt İşleme	780.000	15
Et Kombinasyonu	6.720 T/Yıl B.baş-15.120 T/Yıl K.baş	3.365.000	63
Karma Yem Üretim Tesisi	24.000 Ton/Yıl Yem	800.000	17
Makarna Üretim Tesisi	15.500 Ton/Yıl Makarna	4.750.000	60
Bisküvi-Gofret Üretim Tesisi	10.000 Ton/Yıl Bisküvi 2.000 Ton/Yıl Gofret	1.800.000	150
Ayçiçek Yağı Üretim Tesisi	10.000 Ton/Yıl Rafine Yağ	2.311.300	-
Bulgur, Döğme Üretim Tesisi	FAB	FAB	-
Salça ve Konserve Üretim Tesisi	36.000 Ton/Yıl Salça 2.000 Ton/Yıl Sebze Konservesi	11.400.000	95
Bakliyat Paketleme ve Tasnifleme	5.000 Ton/Yıl	450.000	20
Prefabrik Yapı Elemanları	1.000.000 m ² /Yıl (Parke, Bordür)	4.000.000	120
Elektrikli Ev Aletleri	Toplam 1.650.000 Ad/Yıl(Çay-Kahve Makinesi, Ekmek Kızartıcısı, Izgara, Izgara Barbekü, Yoğurt Makinesi, Sandviç Makinesi)	7.500.000	118
Güneş Kolektörü	6.000 Adet/Yıl Düz Toplayıcı 3.000 Adet/Yıl Toplama Tankı	287.800	15
PVC Tabanlı Ayakkabı Üretimi	300.000 Çift/Yıl	1.575.000	80
Soğuk Lastik Kaplama	16.200 Ad/Yıl Lastik Kaplama	1.250.000	20
PVC Profil, PVC ve PP Boru	480 Ton/Yıl PVC Kapı Pencere, 1.478 Ton/Yıl PVC ve PP Boru	3.435.000	50
Viol Üretim Tesisi	8.000.000 Adet/Yıl	526.000	35
Vitrifiye Sağlık Gereçleri Üretimi	9.000 Ton/Yıl Sağlık Gereçleri	1.500.000	200
Kontrplak Üretim Tesisi	6.480 m ³ /Yıl kontrplak	1.450.000	-
Polipropilen Çuval Üretim Tesisi	3.750.000 Adet/Yıl Çuval	1.400.000	-
Beton Kiremit Üretim Tesisi	FAB	FAB	-
Tekstil ve Deri İşleme Makineleri	FAB	FAB	-
Tekstil Makineleri Yedek Parçaları	FAB	FAB	-
Sulama Ekipmanları Üretim Tesisi	FAB	FAB	-
Rüzgar Enerjisi Santrali	FAB	FAB	-
HİZMETLER			
Soğuk Hava Deposu	3.400 m ² Soğuk Hava Deposu	551.000	15
Yeme, İçme ve Konaklama Tesisi	30 Yatak Kapasiteli ve 100 Kişilik Yeme-İçme Tesisi	725.000	40

NOT: Önerilen yatırım konuları ile ilgili kapasite, toplam yatırım tutarı ve istihdam miktarı verileri fikir vermek amacıyla verilmiş olup,, tahmini tutarlardır. Dolayısıyla fizibilite aşamasında kapasite ve maliyetlerde değişiklik olabilir.

FAB: Fizibilite Aşamasında Belirlenecek.

8. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bir ülkede ekonomik gelişmenin en önemli şartlarından birisi yatırımların rasyonel bir şekilde en verimli alanlara yapılmasıdır. Üretim faktörlerinin etkin ve verimli kullanımı, en uygun zamanda gerekli olan yatırımların yapılması ile gerçekleşir. Bu anlamda uygun yatırımların belirlenmesi ve projelerinin değerlendirilmesinde uygun yatırım alanları araştırmasının önemi büyüktür.

Uygun yatırım alanları araştırması; ilin/ilçenin veya bölgenin kısa ve uzun dönemde beklenen gelişmeleri de dikkate alınarak önerilebilecek yatırım konuları ile bunların olası kuruluş yerlerini tespit etmeye yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Bu çalışmaları yönlendiren birincil amaç, yöre kalkınmasına katkıda bulunacak, yöre kaynakları ile uyumlu ve pazarlama olanağı yüksek yatırım alanlarının belirlenmesidir.

Uygun yatırım alanları araştırmasının temel inceleme alanı ise *kuruluş yeri faktörleri* analizidir. Kuruluş yeri faktörleri, belirli bir üretim biriminin belirli bir coğrafi konuma yerleştirilmesi halinde, söz konusu üretim biriminin maliyeti, satış hasılatı ve sermaye yapısı üzerinde etkili olan tüm konumsal özellikleri kapsar. Başka bir ifadeyle kuruluş yerinin seçimi genellikle işletme giderlerinin en düşük, işletme gelirlerinin en yüksek olduğu yerin belirlenmesi sürecini içermektedir.

Yatırım projesinde belirlenecek kuruluş yeri, işletmenin amaçlarına ulaşması için gerekli koşulları gerçekleştirebilecek özellikleri taşımalıdır. Bu amaçla, kuruluş yerinin belirlenme sürecinde verimlilik, iktisadilik ve kârlılıktan oluşan üç ekonomik unsur göz önünde bulundurulmalıdır.

Kuruluş yeri seçimine ilişkin verilecek bir karar, tesisin faaliyeti süresince değiştirilmesi zor ve çoğu zaman mümkün olmayan, değiştirilmesi mümkün olduğunda ise çok yüksek maliyet gerektiren bir karardır. Kuruluş yeri kararının bu özelliği, ciddi ve isabetli araştırmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, kuruluş yeri seçimine etki eden faktörlerin çok iyi bir şekilde tespit

edilmesi ve bu faktörlerin kuruluş yeri üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Gelismekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye, gerek ekonomik gerekse sosyal sorunları bulunan ve bu sorunları sahip olduğu kıt kaynakları optimal şekilde kullanarak çözmeye çalışan bir ülkedir. Ülke problemleri, doğal olarak coğrafi bölgelerimize ve bütün illerimize yansımaktadır. Üretim kaynaklarının kıtlığı ve dağılımındaki dengesizliklerin yanısıra diğer bazı ekonomik ve organizasyona yönelik sorunlar, Türkiye'de bölgeler arası hatta iller arası dengesiz büyümeye neden olmaktadır.

Bölgeler ve iller arasındaki ekonomik ve sosyal alanda görülen bu dengesizlikleri gidermek amacıyla, devlet tarafından çeşitli politikalar üretilmekte ve uygulanmaktadır. Bu politikaların başında da farklı illere farklı yatırım teşviklerinin uygulanması gelmektedir. Devlet, ekonomik ve sosyal yönden geri kalmış yörelere farklı yatırım teşviklerini uygulayarak (yatırım indirimi, gümrük muafiyeti, teşvik primi, katma değer vergisi erteleme, uzun vadeli ve düşük faizli kredi, vergi muafiyetleri vb.) bölgeler veya iller arasındaki gelişmişlik farkını gidermeye çalışmaktadır.

Ancak, sözkonusu yörelerin ekonomik kalkınmasını sağlamada, devletin uyguladığı yapısal tedbirler yanında, yörede yatırıma yönlendirilebilecek sermayenin varlığı, altyapı yatırımlarının tamamlanmış olması, ulaşım olanakları, güvenliğin sağlanmış olması ve ekonomik işbirliğini sağlamaya yönelik kuruluşların varlığı ve etkinliği gibi fiziki koşullar çok büyük bir önem taşımaktadır.

Yukarıda belirtilen unsurlar dikkate alınarak, K.Maraş ili genelinde yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda, ilin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili olarak aşağıdaki tespitler yapılmıştır.

K.Maraş ili 14.346 km²'lik yüzölçümü, 1.002.384 kişilik nüfusu ile Akdeniz Bölgesi'nde kurulu oldukça büyük bir il konumundadır. Bir yerleşim birimi olarak maddi altyapı (elektrik, su, eğitim, sağlık, sosyal ve kültürel yatırımlar) ve kurumsal altyapı (ekonomik örgütlenme) açısından halen çok büyük eksiklikler taşımakla birlikte, K.Maraş, coğrafi konumu, altyapı ve ulaşım olanakları dikkate alındığında özellikle tarımsal kökenli sanayi yatırımları ve dış pazarlara yönelik sanayi ürünleri için uygun bir kuruluş yeri olarak görünmektedir.

2001 yılı itibarıyla K.Maraş ilinin Türkiye GSYİH'sı içindeki payı %1,08, Akdeniz Bölgesi GSYİH'sı içindeki payı ise %8,14'tür. İller arası sıralamada K.Maraş ili, GSYİH'sı açısından (cari fiyatlarla) 80 il arasında 22'inci sırada, Bölge illeri arasında ise (8 il) 5. sırada bulunmaktadır. 2001 yılında ilin kişi başına GSYİH'sı (1.584 \$), gerek Türkiye (2.146 \$) gerekse Akdeniz Bölgesi (2.041) GSYİH'nın oldukça altında gerçekleşmiştir. Bu durumun nüfus artış hızının yüksekliği ve daha çok katma değeri düşük ürünlerin üretiminin yoğunluğundan kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

K.Maraş ili ekonomisinde en etkin sektörlerden birisi de tarımdır. Düzlük ve verimli arazilerde çok ve çeşitli bitkisel üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Buna karşın, K.Maraş ilinin Türkiye'nin gayri safi tarımsal hasılası içindeki payı %1,5, Bölge'nin gayri safi tarımsal hasılası içindeki payı ise %9,4'tür. 2001 yılı itibarıyla il GSYİH'sı içinde (cari fiyatlarla) tarım sektörünün payı %16,8, sanayi sektörünün payı ise %30,5 olarak gerçekleşmiştir.

K.Maraş ilinin sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde, il genelinde sadece Merkez, Afşin ve Elbistan ilçelerinin nispî olarak gelişmiş olduğu görülmektedir. Coğrafi büyüklük üstünlüğüne de sahip olan bu ilçelerde tarımsal faaliyetlerin yanı sıra özellikle ticaret ve küçük ve orta ölçekli sanayi faaliyetleri dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak K.Maraş ili mevcut bir çok olumlu özelliğine karşın, gerek şehirleşme, gerekse ekonomik gelişme açısından özellikle gelişmiş Bölge illeri

arasında halihazırda orta düzeyde gelişmiş bir ilimizdir. Bu durum fiziki koşullarla birlikte yarattığı ulusal hasıla, kişi başına düşen bazı değerler, bankacılık faaliyetleri gibi bazı göstergelerle de kendini ortaya koymaktadır. Bu sonucun ortaya çıkmasında, K.Maraş ilindeki kaynakların yeterince yüksek katma değer yaratacak sektörlere aktarılamaması ve sanayi sektörünün sağlıklı ve dengeli bir şekilde gelişmesini sağlayacak olan Organize Sanayi Bölgesi ve Küçük Sanayi Sitesi gibi oluşumların zamanında gerçekleştirilememesinin etken olduğu tahmin edilmektedir.

K.Maraş ili 1968 yılından bu yana Kalkınmada Öncelikli iller kapsamında bulunmaktadır. Dolayısıyla K.Maraş ili genelinde yapılan yatırımlar, belirlenen devlet yardımlarından azami ölçüde yararlanmıştır ve bu teşvik tedbirlerinden yararlanmaya da devam edecektir. Ancak son olarak illerdeki kişi başına düşen gelire göre (1.500 \$) uygulanacak olan ve Şubat 2004'te yürürlüğe giren 5084 sayılı yasadaki ek teşvik tedbirlerinden yararlanamamaktadır. Oysa ildeki kişi başına gelir (1584 \$), yasada konulan üst limite oldukça yakındır. Maraş'ın düşük gelirli illere uygulanacak ek teşvik tedbirlerinden yararlanmasının sağlanması, ilin ekonomik gelişimine oldukça büyük katkıda bulunacaktır.

K.Maraş ili, mevcut tüm eksiklik ve sorunlarını tespit ederek çözüm yolları araması, mevzuatla tanınan haklarından azami yararlanması, ekonomik işbirliğini yaratacak kurum ve kuruluşlar etrafında örgütlenmesi ve mevcut sermayesini etkin ve doğru kanallara yönlendirmesi koşuluyla, daha fazla gelişmeye açık bir ilimizdir. Özellikle Organize Sanayi Bölgesinin faaliyete geçecek duruma gelmesi, ilin kuruluş yeri olarak daha elverişli bir ortam oluşturabileceğinin işaretlerini vermektedir. Sanayileşme adına yapılacak bazı öncü hareketlerin ilde özel yatırımları daha da canlandıracağı, sermayenin yatırımlara yönelmesini sağlayacağı tahmin edilmektedir.

K.Maraş ili sanayi sektöründeki gelişmenin önümüzdeki yıllarda da artarak devam etmesi, her şeyden önce il kaynaklarının ilde değerlendirilmesi, mevcut kaynakların Uygun Yatırım Alanlarına kanalize edilmesi ve potansiyel

yatırımcıların K.Maraş ilinde yatırım yapmaya motive edilmesine bağlı bulunmaktadır.

Bu alışmada K.Maraş ili ve yöresinin mevcut ekonomik ve sosyal dengesizliklerine çözüm getirme çalışmaları kapsamında, kısa ve orta dönemde yapılabirliği olası görülen, yeni istihdam alanları yaratabilecek yatırım konusu önerileri geliştirilmiştir.

İlin doğal, sosyal ve ekonomik koşulları ve potansiyel gelişme eksenleri dikkate alınarak 32 yatırım konusu önerilmiş olup, önerilen yatırım konularının 6'sı tarım ve hayvancılık sektöründe, 24'ü imalat sektöründe ve 2'si de hizmetler sektöründe yer almaktadır.

Belirlenen yatırım konuları öneri niteliğinde olup, uygulanabilirlikleri teknik, ekonomik ve mali yapılabirlik çalışmalarının sonucuna bağlı bulunmaktadır.

EK : YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI

Ulusal ekonomilerin ayakta durabilmesi, yeni nesillere istihdam yaratılabilmesi, üretim, ihracat ve refah düzeyinin artırılabilmesi için yatırım yapılması zorunlu olurken, özellikle Devletin ekonomideki payının azaltılmasının her kesim tarafından kabul gördüğü bir dönemde, ihtiyaç duyulan sanayi yatırımlarının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesi bir mecburiyet haline gelmektedir.

Yatırım; getirisi uzun vadede oluşan ve değişen ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik şartlar nedeniyle yüksek risk taşıyan bir faaliyettir. Söz konusu yüksek riski azaltmak ve müteşebbisleri ülkenin ihtiyaç duyduğu yatırımlara yönlendirebilmek için, gelişmiş ülkeler dahil tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de yatırımların Devlet tarafından desteklenmesi kaçınılmaz bir mecburiyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümrük Birliği, Dünya Ekonomisine Entegrasyon ve yabancı sermayenin Ülkemize çekilmesi gibi hususlar dikkate alındığında Yatırımlarda Devlet Desteklerinin önemi daha da artmaktadır.

Esasen, Avrupa Birliği üyesi ülkeler dahil, tüm ülkelerde bölgesel ve sektörel amaçlara yönelik olarak mali kaynaklar nispetinde;

- **Nakit destek ve hibeler,**
- **Vergisel destekler,**
- **Kredi destekleri,**
- **Sermayeye iştirak,**
- **Arazi-Arza tahsis,**
- **Eğitim, pazar araştırması ve AR-GE yardımları**

gibi Devlet Destekleri yaygın bir biçimde uygulanmaktadır. Ülkemizde yatırımlara uygulanan Devlet Yardımlarını;

- a- Yatırımlarda Devlet Yardımları,**
- b- KOBİ (Küçük ve Orta Boy İşletmeler) Yatırımlarında Devlet Yardımları**

olmak üzere iki farklı sistemde ele almak mümkündür. KOBİ Yatırımları ile ilgili Devlet Yardımları belli büyüklüğe kadar olan İmalat Sektörü yatırımlarını hedef alırken, Teşvik Belgeli Sistem çerçevesinde yürütülen ve genel anlamda Yatırımlarda Devlet Yardımları adı altında ifade edilen destekler, belli bir büyüklüğün üzerindeki her tür sektör yatırımını kapsamaktadır.

09.07.2002 tarih ve 24810 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2002/4367 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı çerçevesinde ülkemizde uygulanan **Yatırımlarda Devlet Yardımları**, 18.01.2001 tarih ve 24291 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 2000/1822 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı çerçevesinde ülkemizde uygulanan **KOBİ Yatırımlarında Devlet Yardımları** ve KOBİ karar ve tebliğ hükümlerinin uygulanmasına ilişkin 2002/1 Nolu tebliğ ve içeriği aşağıda verilmektedir.

YATIRIMLARDA DEVLET YARDIMLARI HAKKINDA KARAR

Karar Tarihi:10.06.2002

Karar Sayısı:2002/4367

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih ve Sayısı:09.07.2002/24810

BİRİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler

Amaç

Madde 1- Bu Karar'la, Bölgeler arası dengesizlikleri gidermek, istihdam yaratmak ve uluslararası rekabet gücünü artırmak için Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normları ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak tasarrufları, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanan yatırımlara yönlendirmek suretiyle, yatırımların desteklenmesi amaçlanmaktadır.

Tanımlar

Madde 2- Bu Karar'da geçen;

- a) Bakanlık : Hazine Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığını,
 - b) Müsteşarlık : Hazine Müsteşarlığını,
 - c) Teşvik belgesi : Yatırım Teşvik Belgesi veya İzin ve Teşvik Belgesini,
 - d) Oda : Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliğine (TOBB) bağlı sanayi odalarını, ticaret ve sanayi odalarını ve ticaret odalarını,
 - e) Aracı bankalar : Bu Karar'ın uygulanmasına ilişkin Müsteşarlıkça yayımlanacak tebliğle belirlenecek bankalar ile yatırımlarda devlet yardımları ile ilgili diğer Bakanlar Kurulu kararlarında belirtilen bankaları,
 - f) Özel amaçlı Bölgeler: Endüstri Bölgeleri, teknoloji geliştirme Bölgeleri, Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen özel organize sanayi Bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi Bölgeleri dahil organize sanayi Bölgelerini,
 - g) Saymanlık hesabı: Müsteşarlık merkez ödemelerini yapan Merkez Saymanlık hesabını,
- ifade eder.

Destek unsurları

Madde 3- Bu Karar çerçevesinde yatırımlara sağlanabilecek destek unsurları şunlardır:

- a. Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,
- b. Yatırım indirimi,
- c. Katma Değer Vergisi istisnası,
- d. Vergi, resim ve harç istisnası,
- e. Kredi tahsisi.

Ayrıca yatırımlar, diğer Kanun ve Bakanlar Kurulu kararlarında teşvik belgesine bağlı olarak öngörülen destek unsurlarından da yararlandırılabilir.

Destek unsurlarından yararlanma ve yöresel ayırım

Madde 4- Destek unsurlarının uygulanması açısından yöreler; gelişmiş, normal ve kalkınmada öncelikli yöreler olmak üzere üçe ayrılmıştır (EK-1).

Kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki iller, Yüksek Planlama Kurulu kararları ile yeniden belirlenebilir.

3 üncü maddede belirtilen destek unsurlarından, Müsteşarlıkça teşvik belgesine bağlanan;

- a. Kalkınmada öncelikli yörelerdeki yatırımlar,
- b. Normal yörelerdeki yatırımlar,
- c. Gelişmiş yörelerde Bakanlıkça yayımlanacak tebliğlerle belirlenecek yatırımlar

ile yöre farkı gözetilmeksizin özel amaçlı Bölgelerde yapılacak yatırımlar yararlanabilir.

Gelişmiş yörelerdeki özel amaçlı Bölgelerde yapılacak yatırımlar, münhasıran gelişmiş yörede uygulanan kısıtlamalara tabi değildir.

Teşvik belgesi

Madde 5- Destek unsurlarından yararlanılması için yatırımların, Müsteşarlık tarafından makro ekonomik politikalar, arz-talep dengesi, sektörel, mali ve teknik yönden yapılacak değerlendirme sonucunda uygun görülerek, bu Karar ve bu Karar'a istinaden yayımlanacak tebliğlerde belirtilen ilke ve ölçütler içinde kalınmak koşulu ile kaideten teşvik belgesine bağlanması gerekmektedir.

Teşvik belgesi düzenlenebilmesi için, yatırımı gerçekleştirecek şirketi temsil ve ilzama yetkili kişilere ait imza sirküleri, şirket kuruluşunu gösterir Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi (kurulacak şirket adına yapılan yabancı sermayeli yatırımlara ait müracaatlarda aranmaz), yatırım bilgi formu ve eki bilgi ve belgeler ile bütçeye irat kaydedilmek üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Saymanlık hesabına yatırılan meblağa ait makbuz ile birlikte;

a) Kredi tahsisi desteğinden yararlanabilecek yatırımlar dışındaki imalat ve tarımsal sanayi sektöründe yapılacak sabit yatırım tutarı 4 trilyon Türk Lirasını aşmayan yerli sermayeli yatırımlar için ilgili odalara,

b) Diğer yatırımlar ile yabancı sermayeli yatırımlar için Müsteşarlığa, müracaat edilmesi gerekmektedir.

Odalara yapılacak müracaatta; Bakanlıkça yayımlanacak tebliğle belirlenecek esas ve usuller çerçevesinde ilgili odaca yapılacak değerlendirme sonuçları format halinde Müsteşarlığa iletilir. Müsteşarlığın yapacağı nihai değerlendirme sonucunda uygun görülen yatırımlar teşvik belgesine bağlanır.

Teşvik belgesi kapsamında yapılacak yatırıma, yatırıma başlama tarihinden itibaren 1 yıl içinde başlanması esastır. Mücbir sebep veya fevkalade hal durumlarında bu süre Müsteşarlıkça değerlendirilerek uzatılabilir. Yatırıma başlama tarihinden itibaren belirlenen süre içinde yatırıma başlanılmaması halinde teşvik belgesi iptal edilir.

Madde 6- Teşvik belgesi için müracaat yapılacak ilgili odalar, TOBB'nin görüşü alınarak Müsteşarlık tarafından tespit edilir.

Madde 7- Yatırımın, teşvik belgesine bağlanabilmesi için asgari sabit yatırım tutarının;

- a. Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda 200 milyar Türk Lirası,
- b. Diğer yörelerde yapılacak yatırımlarda 400 milyar Türk Lirası,

olması gerekmektedir.

Finansal kiralama şirketleri aracılığıyla yapılacak yatırımlarda, finansal kiralama şirketleri için aranacak asgari sabit yatırım tutarı bu miktarların % 25'i kadardır.

Madde 8- Teşvik belgesine ilişkin müracaatta, bütçeye irat kaydedilmek üzere Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Saymanlık hesabına;

- a. Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda 200 milyon Türk Lirası,
- b. Diğer yörelerde yapılacak yatırımlarda 400 milyon Türk Lirası,

yatırılması zorunludur.

İlgili Odalara müracaat edilmesi halinde; yukarıdaki tutarların 100 milyon Türk Lirası ilgili Oda hesabına, kalan tutar ise bütçeye irat kaydedilmek üzere Saymanlık hesabına yatırılır. İlgili Odalarca teşvik belgesi ile ilgili olarak tamamlama ekspertiz ücretleri dışında yapılacak diğer işlemler için başka hiçbir isim altında ücret talep edilemez.

Teşvik belgesi veya eki listelerin zayi olması nedeniyle yatırımcı tarafından yeniden tasdikinin talep edilmesi durumunda; her bir belge için teşvik belgesinde yazılı toplam yatırım tutarının %0.2'si oranındaki meblağ bütçeye irat kaydedilmek üzere Saymanlık hesabına yatırılır. Bu meblağ, her bir belge itibarıyla 200 milyon Türk Lirasını geçemez.

Madde 9- "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar" çerçevesinde destek unsurlarından faydalanmakta olan yatırımlar için bu Karar'a istinaden teşvik belgesi düzenlenmez ve kredi tahsis edilmez.

Madde 10- Teşvik belgesine bağlanan yatırımlara ilişkin bilgiler aylık olarak Resmi Gazete'de yayımlanır.

Madde 11- Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı, yukarıdaki maddelerde belirtilen değerleri; her yıl Maliye Bakanlığınca önceki yıla ait olarak 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranında artırmaya yetkilidir.

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası

Madde 12- Teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizat ithalatı, yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı gereğince ödenmesi gereken Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonundan istisnadır. Ayrıca, makine ve teçhizat bedelinin %5'ini geçmemek kaydıyla yedek parçaların ve Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonundan istisna edilmek kaydıyla yeni model üretimine yönelik otomobil ve hafif ticari araç yatırımlarında yatırım dönemi içerisinde kalmak ve 1 yıldan daha uzun süreli olmamak üzere CKD aksam ve parçalarının ithali teşvik belgesi kapsamında uygun görülebilir.

Ancak, binek araçları, otobüs, çekici (Euro I, Euro II, Euro III veya Euro IV normlarına uygun yeşil motoru haiz olanlar hariç), yedek parça, treyler (frigorifik olanlar hariç), mobilya, yat, motorbot, kamyon (off road-truck tipi ile karayoluna çıkması mümkün olmayan kaya tipi damperli kamyonlar hariç), transmikser, kesintisiz güç kaynağı, beton santrali, forklift, beton pompası, inşaat malzemeleri, porselenden ve seramikten mamul sofralar ve mutfak eşyasının teşvik belgesi kapsamında ithal edilmesi halinde yürürlükteki İthalat Rejimi Kararında öngörülen oranlarda Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu tahsil edilir.

Bu Karar çerçevesinde teşvik belgesi kapsamında hammadde, aramalı ve işletme malzemesi ithal edilemez.

İthalat Rejimi Kararı uyarınca yayımlanan "Eski, Kullanılmış veya Yenileştirilmiş Olarak İthal Edilebilecek Maddelere İlişkin Tebliğ" hükümleri uyarınca ithali mümkün olan kullanılmış makine ve teçhizat (karayolu nakil vasıtaları hariç), Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar da gözönüne alınarak proje bazında yapılacak değerlendirme sonucunda teşvik belgesi kapsamına dahil edilebilir. Bunun dışında İthalat Rejimi Kararı uyarınca ithaline izin verilen kullanılmış makine ve teçhizatlar ayrıca bu Karar kapsamındaki destek unsurlarından yararlandırılmaz.

Özel önem taşıyan sektör yatırımı

Madde 13- Bu Karar kapsamında normal yörelerde yapılacak yatırımlar, Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar ile yöre farkı gözetilmeksizin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) yatırımları, ar-ge yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, enerji dahil altyapı yatırımları, eğitim yatırımları, sağlık yatırımları, turizm yatırımları, maden istihracına yönelik yatırımlar, bilişim teknolojisi yatırımları, yazılım geliştirme yatırımları, genel amaçlı rehabilitasyon merkezleri ve huzurevleri yatırımları, gemi ve yat inşa yatırımları, tersane yatırımları, uçak ve helikopter yatırımları, elektronik sanayi yatırımları, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu veya Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanında yapılacak yatırımlar, özel amaçlı Bölgelerde yapılacak yatırımlar ve ileri teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirleri ve istihdam artırıcı özelliklerden en az birini içeren ve sabit yatırım tutarı 50 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerindeki yatırımlar özel önem taşıyan sektör yatırımlarıdır.

Yatırım indirimi

Madde 14- Bu Karar kapsamında teşvik belgesine bağlanmak suretiyle yapılacak yatırımlar için yatırım indirimi oranı;

- a. Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlar için %40,
- b. Özel önem taşıyan sektör yatırımlarından;
 - 1) Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar, özel amaçlı Bölgelerde yapılacak yatırımlar ile yöre farkı gözetilmeksizin 13 üncü maddede sayılan diğer özel önem taşıyan sektör yatırımları için %100,
 - 2) Normal yörelerde yapılacak diğer yatırımlar için %60,
- c. Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar için %100,
- d. Uluslararası rekabet gücü kazandıracak, yüksek teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirleri ve istihdam artırıcı özelliklerden en az ikisini içeren ve 250 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşan sınıai yatırımlar için yöre farkı gözetilmeksizin %200,

olarak uygulanır.

Yatırım indiriminde, Maliye Bakanlığınca her yıl belirlenen asgari yatırım indirimine esas tutarlar esas alınır.

Katma Değer Vergisi İstisnası

Madde 15- 25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu gereğince, teşvik belgesini haiz yatırımcılara teşvik belgesi kapsamında yapılacak makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri Katma Değer Vergisinden istisnadır.

Kredi Tahsisi

Madde 16 - Bu Karar uyarınca aşağıda belirtilen konular için, Müsteşarlıkça uygun görülmesi halinde teşvik belgeli veya belgesiz olarak kredi tahsis edilebilir.

- a) Araştırma-geliştirme yatırımları,
- b) Çevre korumaya yönelik yatırımlar,
- c) Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu veya Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanındaki yatırımlar,

d) Teknoloji geliştirme Bölgelerinde yapılacak yatırımlar,

e) Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar (Bu fıkranın a, b, c ve d bentlerinde belirtilen konulardaki yatırımlar ile Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar uygulanan yatırım konuları hariç olmak üzere, Batman, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Hakkari, Hatay, Kars, Mardin, Muş, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van illerinde yapılacak sabit yatırım tutarı 3 trilyon Türk Lirasının üzerinde ve en az 75 kişilik istihdam sağlamaya yönelik komple yeni yatırımlar),

f) Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar kapsamındaki illere ve gelişmiş yörelerden kalkınmada öncelikli yörelere ve özel amaçlı Bölgelere taşınacak yatırımlar, Bu kapsamda ar-ge yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu veya Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanındaki yatırımlar ile Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar kapsamındaki illere ve gelişmiş yörelerden kalkınmada öncelikli yörelere ve özel amaçlı Bölgelere taşınacak yatırımlar için tahsis edilecek kredi miktarı Bakanlıkça yayımlanacak tebliğle belirlenecek harcamaların %50'si kadar olup,, 400 milyar Türk Lirasını geçemez. Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar için tahsis edilecek yatırım kredisi miktarı sabit yatırım tutarının %30'u kadar olup,, bu miktar 4,5 trilyon Türk Lirasını geçemez.

g) Daha önce 7/11/1996 tarihli ve 96/8905 sayılı, 26/2/1999 tarihli ve 99/12477 sayılı, 9/4/1999 tarihli ve 99/12655 sayılı, 22/11/2000 tarihli ve 2000/1721 sayılı Bakanlar Kurulu kararları kapsamında yatırım ve/veya işletme kredisi kullanılan yatırımlar ile bu maddenin diğer bentleri kapsamında kredilendirilen yatırımlar hariç olmak üzere; kalkınmada öncelikli yörelerde imalat sanayi, tarımsal sanayi ve madencilik konularında;

1) Yapılacak yatırımlar için, Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar dikkate alınarak yatırım ve/veya işletme kredisi,

2) Mevcut olan ve asgari 50 kişilik istihdamı ve işletme sermayesi yetersizliği bulunan tesisler için, Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar dikkate alınmaksızın işletme kredisi,

Bu kapsamda tahsis edilecek yatırım kredisi miktarı faizsiz sabit yatırım tutarının %50'si kadar olup,, bu miktar 500 milyar Türk Lirasını, aracı bankaca işletme sermayesi yetersizliği de dikkate alınarak tespit edilecek işletme kredisi miktarı ise 200 milyar Türk Lirasını geçemez. Yatırım ve işletme kredisinin birlikte kullanılması halinde toplam kredi miktarı azami 700 milyar Türk Lirasıdır.

Bu maddede yer alan krediler, tahsis edilen yer ve amaç dışında kullanılamaz. Bu kredilerden herhangi biri kapsamında tahsis yapılması halinde, diğer kredi türlerinden mükerrer kredi tahsisi yapılamaz ve tahsis amacı dışındaki kredi konularına dönüştürülemez.

Tahsis edilecek kredilerin vadesi, teşvik belgeli veya teşvik belgesiz olarak uygulanması ile diğer esas ve usuller Bakanlıkça yayımlanacak tebliğler ile belirlenir.

Devir, temlik, satış ve ihraç

Madde 17- Teşvik belgesi kapsamı ithal makine ve teçhizatın 5 yıl, yerli makine ve teçhizatın ise 2 yıl süre ile Müsteşarlığın izni olmaksızın devir, temlik, satış ve ihracı yapılamaz. Bu işlemler, teşvik belgesindeki kayıt ve koşulların yerine getirilmemesi halinde söz konusu sürelerin dolmuş olması durumunda da izne tabidir.

Teşvik belgesi kapsamı yatırımın veya belge kapsamında temin edilen makine ve teçhizatın devir, temlik, satış ve ihracına ilişkin esas ve usuller Bakanlıkça yayımlanacak tebliğler ile belirlenir.

Yatırım yerinin değiştirilmemesi, teşvik belgesinde yer alan yatırıma ilişkin yükümlülüklerin yatırımcı tarafından yerine getirilmesi ve tesislerin bütünlüğünün bozulmaması kaydıyla tesislerin kiralanması serbesttir.

Yatırımın süresi ve tamamlama vizesi

Madde 18- Teşvik belgesi kapsamı yatırımların proje bazında yapılacak değerlendirme sonucunda öngörülecek sürede gerçekleştirilmesi esastır. Yatırımın gerçekleşme durumu, altışar aylık dönemler halinde teşvik belgesini düzenleyen ilgili mercie bildirilir. Yatırımın öngörülen sürede gerçekleştirilememesi halinde teşvik belgesinde kayıtlı ilk sürenin yarısı kadar daha ek süre verilebilir.

Öngörülen süre veya ek süre bitimini müteakip altı ay içinde yatırımın tamamlama vizesinin yapılması için teşvik belgesini düzenleyen mercie müracaat edilmesi gerekmektedir.

Madde 19- Daha önceki Bakanlar Kurulu kararlarına göre düzenlenmiş teşvik belgesi konusu yatırım yerinin serbest Bölge ilan edilmesi durumunda, teşvik belgesinin verildiği mevzuat hükümlerine bağlı kalınmaksızın yatırımın mevcut hali dikkate alınarak serbest Bölgenin faaliyete geçtiği tarih itibarıyla tamamlama vizesi yapılır. Ayrıca, yatırım yerinin organize sanayi Bölgesi, teknoloji geliştirme Bölgesi veya endüstri Bölgesi ilan edilmesi durumunda da talep edilmesi halinde teşvik belgesinin istinat ettiği mevzuat hükümlerine bağlı kalınmaksızın tamamlama vizesi yapılabilir.

Yatırımların nakli

Madde 20- Mevcut yatırımların gelişmiş, normal ve kalkınmada öncelikli yöreler ile özel amaçlı Bölgelere nakline, bu Karar hükümlerine göre sektörlerin ve Bölgelerin durumu da dikkate alınarak Bakanlıkça yayımlanacak tebliğler ile belirlenecek esas ve usuller çerçevesinde proje bazında izin verilebilir.

Kararlara ilişkin uygulama

Madde 21- Teşvik belgesinde öngörülen destek unsurlarının ilgili kurum ve kuruluşlar ile bankalar tarafından uygulanması zorunludur.

Daha önceki yıl Bakanlar Kurulu kararlarına göre teşvik belgesine bağlanan yatırımlarla ilgili uygulamalara, teşvik belgesinin istinat ettiği Karar ile diğer ilgili Bakanlar Kurulu kararlarında belirtilen hükümler çerçevesinde devam olunur. Ancak, bu Karar ve bu Karara istinaden yayımlanacak tebliğlerle belirlenecek ihracat taahhüdü, ithalatta alınan fonlar, özkaynak oranları, yatırım indirimi, devir, temlik, satış, ihraç ve kiralama ile ilgili hükümler, bu Kararın yürürlükte olduğu süre içerisinde talep edilmesi halinde, daha önceki Bakanlar Kurulu kararlarına istinaden düzenlenmiş teşvik belgelerine de uygulanır.

Bu Karar ve daha önceki kararlarda yer alan destek unsurlarının uygulanmasında ortaya çıkacak tereddüt ve ihtilaflarda Müsteşarlığın görüşü doğrultusunda işlem tesis edilir.

Yetki ve uygulama esasları

Madde 22- Müsteşarlık, tebliğler ile belirlenen esas ve usuller çerçevesinde bu Karar kapsamındaki uygulamaya yönelik bazı işlemlerin yürütme yetkisini diğer kurum ve kuruluşlara devredebilir.

Müsteşarlık, bu Karar'ın uygulanmasını teminen; makro ekonomik politikalar ve gelişen şartlar göz önünde bulundurularak gerekli tedbirleri almaya, Karar'ın işleyişi, çeşitli kurum ve kuruluşlara verilecek görevlere ilişkin esas ve usulleri tebliğler ile belirlemeye, ilgili kuruluşlardan bilgi istemeye, Karar'da öngörülen haller dışında kalan özel durumları inceleyip sonuçlandırmaya, mücbir ve haklı sebeplerin varlığı halinde teşvik belgesi ile ilgili gerekli işlemleri yapmaya, yatırımlarda öngörülen şartlara uyulup uyulmadığını denetlemeye ve denetim sonuçlarına göre gerekli tedbirleri almaya, belgelerde tahrifat yapan, yanlış ve yanıltıcı bilgi ve belge veren yatırımcıların işlemlerini

sınırlamaya, teşvik belgelerini iptal etmeye veya teşvik belgesi kapsamında sağlanan destek unsurlarına kısmen veya tamamen müeyyide uygulamaya yetkilidir.

Diğer mali mevzuata ve milli menfaatlere aykırı davranan firmaların ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca Müsteşarlığa bildirilmesi halinde de yukarıdaki hükümler uygulanır.

Yatırımlara müeyyide uygulanması

Madde 23- Destek unsurlarından faydalanabilmek için, yatırımların teşvik belgelerindeki kayıt ve koşullara uygun olarak gerçekleştirilmeleri esastır.

Bu Karar ve bu Karar'a ilişkin olarak yürürlüğe konulacak tebliğlerde belirlenen hükümlere aykırı davranan, teşvik belgesindeki kayıt ve koşulları yerine getirmeyen, teşvik belgesi ile diğer belgelerde tahrifat yapan, yanlış ve yanıltıcı bilgi ve belge veren yatırımcıların yararlandıkları destek unsurları, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uyarınca kısmen veya tamamen geri alınır.

İKİNCİ BÖLÜM

Bütçe Kaynaklı Krediler

Yatırımları Teşvik Hizmetleri ödeneğinden yapılacak ödemeler

Madde 24- Yatırımların desteklenmesi için her yıl bütçe kanunu ile ayrılan ödenek çerçevesinde teşvik belgeli olup,, olmadığına bakılmaksızın ilgili mevzuatında öngörülen esas ve usuller çerçevesinde Müsteşarlıkça yatırım ve/veya işletme kredisi tahsis edilebilir ve yatırımlarda devlet yardımları ile ilgili mevzuatta öngörülen diğer ödemeler yapılabilir.

Ayrıca bütçeden, ilgili mevzuatı uyarınca aşağıda belirtilen ödemeler de yapılabilir.

- a. KOBİ yatırımları ile ilgili mevzuat uyarınca yapılacak ödemeler,
- b. İlgili Bakanlar Kurulu kararları uyarınca yatırım ve işletme kredilerine ait devam eden ödemeler,
- c. Yatırımlarda devlet yardımları ile ilgili olarak daha önceki Bakanlar Kurulu kararlarında belirtilen hükümler çerçevesinde öngörülen (Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kaynaklı Kredi, Fon Kaynaklı Kredi, Teşvik Primi veya KDV Desteği, Enerji Desteği, SSK Primi, Konut Edindirme Yardımı ve Tasarrufu Teşvik Kesintilerinin işveren hissesi) ödemeler,
- d. Daha önceki Bakanlar Kurulu kararlarına göre teşvik belgesine ilişkin müracaatta Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına yatırılan tutarlar ve zayi olan belgelerle ilgili olarak mevzuatı gereği iade edilmesi gereken tutarlar,
- e. Yatırımlarda devlet yardımları ile ilgili olarak açılan davalar ve yapılan icra takiplerine ilişkin harç ve masraflar, görülmekte olan davalar sırasında görevli bankalarca yapılması gerekli masraflar, aleyhe sonuçlanan davalarla ilgili olarak geri verilmesi gerekli tutarlar ile mahkeme ve icra masrafları gibi giderler,
- f. Sehven, maddi hata, matrah değişikliği gibi nedenlerle hazine hesabına maledilen, fazladan yatırıldığı idari ve/veya adli makamlarca tespit edilen tutarlardan yapılacak iadeler,
- g. İlgili Bakanlar Kurulu kararları uyarınca öngörüülecek yatırım ve/veya işletme kredileri,
- h. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'na yapılacak yıllık ödemeler.

Uygulama esas ve usulleri

Madde 25- Kredi tahsisi ve ödemelerle ilgili işlemlere aracılık edecek bankalar ve diğer kuruluşların tespiti, kredilerin ve ödemelerin (vadesi ve geri dönüşü dahil) işleyişine ilişkin esas ve usuller Bakanlıkça yayımlanacak tebliğlerle belirlenir.

Bu Karar kapsamında aracı bankalar ile kurum ve kuruluşlara yapılacak aktarmalar, taleplerin Müsteşarlığa intikalini müteakip bütçe ödeneğinin imkanları çerçevesinde gerçekleştirilir.

Tahsis edilecek işletme kredilerinde aracı bankalarca yapılan mali, ekonomik ve teknik değerlendirme sonucunda tesbit edilen tutarlar aracı bankanın talebine istinaden Müsteşarlıkça doğrudan aktarılır.

Aracı bankalar ile diğer kurum ve kuruluşlara yapılacak aktarmalar Müsteşarlığın bağlı olduğu Devlet Bakanının onayına istinaden yapılır.

Madde 26- Bu Karar hükümleri çerçevesinde kullanılacak kredilerin faiz oranı yatırım kredileri için %20, işletme kredileri için %30'dur. Kullanılacak kredilerin faiz oranlarını ekonominin seyrine göre %100'üne kadar artırmaya veya azaltmaya Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı yetkilidir. Daha önceki Bakanlar Kurulu kararlarına göre kullanılan kredilerin bakiyeleri için tabi oldukları kararname hükümlerine göre uygulanması gereken faiz oranını aşmamak kaydıyla yeni belirlenen faiz oranları uygulanır.

Madde 27- Mülga Yatırımları Teşvik Fonundan her ne ad altında olursa olsun daha önce verilmiş krediler ile bu Karar'a ve ilgili diğer Bakanlar Kurulu kararlarına istinaden verilen kredilerin ana para ve faiz geri dönüşleri, bu kredilerin ait olduğu şartlarda ilgili bankalarca tahsil edilir ve bütçeye gelir yazılmak üzere Saymanlık hesabına intikal ettirilir.

Aracı bankalar ve yatırımcıların sorumluluğu

Madde 28- Aracı bankalar ve yatırımcıların sorumluluğu aşağıda belirtilmiştir.

- Aracı bankalar tarafından yapılacak inceleme sonucunda kullanılması öngörülen kredi tutarı, yatırımcılara ödenmek üzere Müsteşarlıkça Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası aracılığıyla aracı bankalara aktarılır.
- Aracı bankalarca, ilgili Bakanlar Kurulu kararlarında aksi belirtilmedikçe yatırım ve/veya işletme kredilerinin aktarma tarihinden itibaren en geç 5 iş günü içinde ilgili yatırımcıya kullanılması zorunludur. Kredinin 5 iş günü içinde kullanılmaması halinde kullanılmayan kredi tutarı en geç müteakip 5 iş günü içinde Saymanlık hesabına iade edilir. Aksi takdirde kredinin banka hesaplarına geçtiği tarih ile Saymanlık hesabına iade edildiği tarih arasında geçen süre için ilgili bankanın kısa vadeli kredilere genel olarak uygulayacağını ilan ettiği kredi faiz oranı üzerinden faiz alınır.
- Krediye aracılık eden bankalar, kredilerin amacına uygun olarak kullanılmasından ve kredilere ait anapara taksit ve faizlerinin zamanında Saymanlık hesabına yatırılmasından sorumludurlar. Aracı bankalar, ilgili Bakanlar Kurulu kararlarında aksine bir hüküm bulunmaması halinde anapara taksit ve faizlerini yatırımcılardan tahsil edilip edilmediğine bakılmaksızın, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına tevdi ettikleri global itfa planına göre 5 iş günü içinde bütçeye gelir yazılmak üzere Saymanlık hesabına yatırmak zorundadırlar. Aracı bankalarca süresinde Saymanlık hesabına yatırılmayan tutarlara, bu hesaba yatırıldıkları tarihe kadar, bu bankaların kısa vadeli kredilere genel olarak uygulayacağını ilan ettiği faiz oranı üzerinden cezai faiz tahakkuk ettirilir.
- Aracı bankalar yapacakları aracılık işlemlerinden dolayı krediye tahakkuk eden faizin 4 puanını komisyon olarak alırlar. Bunun dışında ücret, komisyon gibi isimler altında başkaca hiçbir karşılık talep edemezler.

- e. Aracı bankaların mükellefiyetlerini bu Karar hükümleri çerçevesinde yerine getirmemeleri halinde, Müsteşarlıkça Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına verilecek talimata istinaden ilgili bankanın anılan Banka nezdindeki karşılık hesabından virman yapılmak suretiyle tahsili cihetine gidilir.

Tahsil usulü

Madde 29- Süresinde tahsil edilemeyen alacakların ve kredi geri dönüşlerinin tahsili aşağıdaki şekilde yapılır.

- a. Süresinde tahsil edilemeyen alacaklar ile anapara taksit ve tahakkuk eden faizlerinin ve bunlara, ilgili Bakanlar Kurulu kararına göre tahakkuk ettirilecek cezai faizlerin Saymanlık hesabına yatırılmaması halinde bu tutarların tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.
- b. Mülga Yatırımları Teşvik Fonundan ve yatırımları teşvik hizmetleri tertibinden fazla ödendiği tespit edilen tutarlar 6183 sayılı Kanun hükümleri uyarınca ilgili yatırımcılar, kurum ve kuruluşlardan tahsil edilir.

Madde 30- Aracı bankalar kanalıyla kullanılan kredilerin vadesinden önce iadesinin yapılması talebinde bulunulması halinde, iade tarihi ile ifta planında belirtilen vade sonuna kadar olan devre için faiz tahakkuk ettirilmaz. Vadeden önce aracı bankalara intikal ettirilen krediye ilişkin iade tutarlarının bu bankalarca 5 iş günü içinde bütçeye gelir yazılmak üzere Saymanlık hesabına iadesi zorunludur. Aksi takdirde, aracı bankalara bu Karar'ın 28 inci maddesi hükmü uygulanır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Geçici Hükümler

Geçici Madde 1- 21/12/2000 tarihli ve 2000/1821 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndan önceki Bakanlar Kurulu Kararlarına istinaden düzenlenmiş ve Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kaynaklı Kredi ve Fon Kaynaklı Kredi ihtiva etmeyen teşvik belgelerinden;

- a) Yatırım süresi sona ermiş olmakla birlikte tamamlama vizesi yapılmamış veya Müsteşarlık kayıtlarına göre hiç işlem görmemiş olanlar firma talebi olmaksızın,
- b) Fiziki olarak gerçekleşen veya yatırım süresi devam etmekle birlikte mevcut haliyle tamamlama vizesi yapılması istenenler firma talebine istinaden,

Müsteşarlık veya Müsteşarlıkça görevlendirilen Valilikçe (yatırımın bulunduğu il) veya sanayi odasının (sanayi odası bulunmaması halinde ticaret ve sanayi odası, gemi ve yat inşası ile tersane yatırımlarında deniz ticaret odası) düzenlenen ekspertiz raporlarına istinaden teşvik belgesi konusu yatırımın bütünlüğü ve altyapı müşterekliliği ile, ilgili Bakanlar Kurulu kararı ve teşvik belgesindeki kayıt ve koşullara bakılmaksızın gerçekleşen değerler üzerinden tamamlama vizeleri yapılır. Tamamlama vizeleri, ekspertiz işlemi yapan ve raporunu düzenleyen merci tarafından doğrudan teşvik belgeleri üzerine dercedilerek sonucundan Müsteşarlığa bilgi verilir.

21/12/2000 tarihli ve 2000/1821 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndan önceki Bakanlar Kurulu Kararlarına istinaden düzenlenmiş ve Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kaynaklı Kredi ve Fon Kaynaklı Kredi ihtiva eden teşvik belgelerine ilişkin tamamlama vizesi işlemleri, talep edilip edilmediğine bakılmaksızın resen Müsteşarlıkça veya Müsteşarlığın görevlendireceği bankalar veya yukarıdaki fıkrada belirtilen kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenecek ekspertiz raporlarına istinaden yapılır. Ancak yatırımın fiziki olarak tamamlanmış olup,, olmadığına bakılmaksızın, ilgili Karar ve teşvik belgesindeki kayıt ve koşullara bağlı kalınmadan tamamlama vizesi yapılan yatırımlarda fazladan prim veya kredi kullanılmış olması halinde fazladan yararlandırılan destek unsurları ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde geri alınır. Bu teşvik belgelerinden 31/12/1999 tarihine kadar tamamlama vizesi başvurusunda

bulunulmamış olması sebebiyle iptal edilen ancak teşvik belgesinde yer alan destek unsurlarına henüz müeyyide uygulanmamış olan söz konusu teşvik belgelerine ilişkin tamamlama vizesinin yapılmasının talep edilmesi halinde bu fıkrada belirtilen hükümler çerçevesinde işlem yapılır.

Kaynak Kullanımını Destekleme Primi uygulamasında, teşvik belgesinin istinat ettiği Bakanlar Kurulu Kararı ve ilgili diğer Bakanlar Kurulu kararlarındaki hükümler çerçevesinde işlem tesis edilir. Ancak, Kaynak Kullanımını Destekleme Primi ihtiva eden teşvik belgelerinin tamamlama vizesi işlemlerinde Müsteşarlıkça onaylanmış nihai makine ve teçhizat listesinde yer alan ithal ve yerli makine teçhizatlar ile teşvik belgesi kapsamındaki diğer sabit yatırım harcamalarının gerçekleşme değerleri dikkate alınır.

Gerçekleşen haliyle tamamlama vizesi yapılan teşvik belgelerinde kayıtlı oran üzerinden kullanılan özkaynağa tekabül eden kredi miktarının aşılması halinde, aşılan miktara tekabül eden vergi, resim ve harçlar ile teşvik belgelerindeki ihracat taahhüdünün yerine getirilememesi durumunda yararlanılan vergi, resim ve harçlar 3/12/1988 tarihli ve 3505 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde geri alınır. Ayrıca, KDV desteği veya teşvik primi ihtiva eden gemi ve yat inşa yatırımlarına ilişkin teşvik belgelerinde öngörülen yatırımların farklı gerçekleştirilmesi halinde de gerçekleşen haliyle tamamlama vizesi yapılabilir. Ancak, kapasite artışına tekabül eden harcamalara fazladan KDV desteği veya teşvik primi ödenmez. Fazladan ödeme yapıldığının tespit edilmesi halinde, fazladan yararlanılan kısım ilgili mevzuatı çerçevesinde geri alınır.

28/12/2001 tarihli ve 4731 sayılı Kanun'un geçici 2 nci maddesine istinaden, Kocaeli, Sakarya, Yalova ve Bolu illerinin merkez ve ilçelerinde gerçekleştirilen yatırımlarla ilgili olarak 17/8/1999 tarihinden önce düzenlenmiş teşvik belgeleri, yatırım indirimi, vergi, resim ve harç istisnası ile Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu uygulaması açısından ilgili mevzuatında yazılı olan şartlara bakılmaksızın tamamlanmış kabul edilir. Ayrıca, talep edilmesi halinde yatırımın bütünlüğü ile belge şart ve karakteristik değerlerine ve teşvik belgelerinin tabi olduğu kararname ve tebliğ hükümlerine bağlı kalınmaksızın belge kapsamındaki yatırımlar mevcut haliyle tamamlanmış sayılarak tamamlama vizeleri yapılır.

Bu madde uyarınca işlem yapılan belgeler konusu yatırımların bakiye kısımları için talep edilmesi halinde, Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar da dikkate alınarak yürürlükteki mevzuat hükümleri çerçevesinde yeni teşvik belgesi düzenlenebilir.

Müsteşarlıkça veya görevlendirilen kurumlarca yatırım yeri tespit edilemeyen veya süre uzatımı alamayan teşvik belgeleri ise Resmi Gazete'de ilan edilmek suretiyle iptal edilmiş sayılır.

Geçici Madde 2- Daha önceki yıl Bakanlar Kurulu kararlarına göre düzenlenen; Kaynak Kullanımını Destekleme Primi, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu Kaynaklı Kredi, Fon Kaynaklı Kredi içeren teşvik belgeleri (8/12/1999 tarihli ve 99/13717 ile 23/2/1998 tarihli ve 98/10755 sayılı Bakanlar Kurulu kararlarına göre Fon Kaynaklı Kredi içerenler hariç), yatırım süresi 1/1/2000 tarihinden önce bitmiş olan teşvik belgeleri ile Müsteşarlıkça süresi 30/6/2001 tarihine kadar uzatılmış bulunan çekici ve/veya treyler yatırımlarına ilişkin teşvik belgelerine ek süre verilmez ve geçici 1 inci madde hükmü uyarınca tamamlama vizeleri yapılır.

Yukarıda belirtilenler dışındaki teşvik belgelerinden; bu Karar'ın yayımı tarihinden önce iptal edilenler ve tamamlama vizesi yapılanlar ile 2000/1821 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden düzenlenenler hariç olmak üzere, yatırım süresi 1/1/2000 ila 31/12/2001 (dahil) tarihleri arasında bitenlere, herhangi bir mercie müracaat edilmeksizin ve teşvik belgeleri üzerinde herhangi bir işlem yapılmaksızın son kez 31/12/2002 tarihine kadar süre verilmiş sayılır. Söz konusu teşvik belgelerinde öngörülen destek unsurları, ilgili kurum ve kuruluşlar ile bankalar tarafından uygulanmaya devam olunur.

Ayrıca,

- a. Talep edilmesi halinde;
 - 1) Sabit yatırım tutarının 50 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerinde olması nedeniyle özel önem taşıyan sektör yatırımları kapsamında düzenlenmiş,

2)Sabit yatırım tutarının 250 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerinde olması nedeniyle %200 oranında yatırım indiriminden yararlanan yatırımlara ilişkin,

3)Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlara ilişkin,

4)8/12/1999 tarihli ve 99/13717 sayılı Tabii Afetten Zarar Gören Yatırımların (Küçük ve Orta Boy İşletmeler Dahil) Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Karar çerçevesinde desteklenen yatırımlara ilişkin,

5)Fon kaynaklı kredi içeren 23/2/1998 tarihli ve 98/10755 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na göre düzenlenmiş,

teşvik belgelerine, yukarıda belirlenen süre kısıtlamasına bağlı kalınmaksızın, bir defada Müsteşarlıkça proje bazında ek süre verilebilir.

- b. Teşvik belgesinin düzenleniş tarihi itibarıyla yatırım bitiş tarihi 31/12/2001 tarihinden sonraya tekabül eden teşvik belgelerine, talep edilmesi halinde belgede kayıtlı yatırım süresinin azami yarısı kadar ek süre verilebilir.
- c. Talep edilmesi halinde, 30/1/2002 tarihli ve 4743 sayılı Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesine istinaden, finansal yeniden yapılandırma sözleşmelerine göre borçları yeniden yapılandırılan ve yeni bir itfa planına bağlanan borçlular tarafından alınmış olan teşvik belgelerinin süreleri, sözleşmeler ile belirlenen sürelere kadar Müsteşarlıkça uzatılır.

Yukarıda belirtilen sürelerin sonunda yatırımların tamamlama vizesi için yatırımcılar tarafından 6 ay içerisinde Müsteşarlığa müracaat edilmesi gerekmektedir.

Geçici Madde 3- a) Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılan yatırımlar ile 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Kanununun 9 uncu maddesi hükmü gereği bu yörelerde uygulanan destek unsurlarından istifade ettirilen yatırımlar için düzenlenmiş ve halen geçerli olan;

- KDV+10 puan oranında KDV desteği veya teşvik primi ihtiva eden,

- 1/8/1998 tarihinden önce onaylanmış yerli makine ve teçhizat listesinde yer alan,
 - 1/8/1998 tarihinden sonra satın alınması sebebiyle KDV desteğinden yararlanamayarak istisnadan yararlanan,

teşvik belgesi kapsamındaki makine ve teçhizatın KDV'siz fatura bedelinin %10'u oranında,

b)Kalkınmada öncelikli yörelerde uluslararası ihale neticesi yapılan teşvik belgeli yatırımlarda, ihalenin Türkiye'de yerleşik firmalarda kalması halinde yatırımcı firma yerine, ihaleyi kazanan firmaların bu kapsamda yapacağı harcamalara, yatırımcının teşvik belgesinde belirtilen oranda,

c)Gemi ve yat inşa yatırımları için düzenlenmiş ve sabit yatırım tutarı üzerinden KDV desteği veya teşvik primi öngörülmüş bulunan teşvik belgelerine belgede belirtilen oranda,

KDV desteği veya teşvik primi uygulamasına ilgili mevzuatında belirtilen esas ve usuller çerçevesinde, Valilikce veya Yeminli Mali Müşavirce rapor düzenlenmiş ve 31/12/2001 tarihine kadar Müsteşarlığa müracaat edilmiş olması kaydıyla, 2002 yılında yapılacak harcamalarda ödemeye esas tutarın bütçe imkanları ölçüsünde son kez %50'sine kadar olan kısmının ödenmesine devam olunur. Ayrıca, sabit yatırım tutarı üzerinden KDV desteği veya teşvik primi öngörülmüş bulunan teşvik belgeleri kapsamında 31/12/2001 tarihine kadar ithalat yapılması ve bunun gümrük giriş beyannameleri ile tevsik edilmesi halinde de aynı uygulama yapılır. Aksi takdirde 2002 yılı harcamalarına ödeme yapılmaz.

Geçici Madde 4- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda değişiklik yapan 11/8/1999 tarihli ve 4444 sayılı Kanuna göre; kurumların üretim ve turizm yatırım veya işletme belgesine sahip turizm tesislerinin ve bu tesislere ilişkin gayri menkullerinin tamamının veya bir kısmının, teşvik belgeli yatırım yapmak üzere kurulacak olan bir sermaye şirketine veya yeni kurulacak yabancı ortaklı bir anonim şirkete aynı sermaye olarak konulması kaydıyla devri Müsteşarlığın iznine tabidir. Bu durumda, teşvik belgesinin tamamlama vizesinin yapılması kaydıyla, destek unsurları geri alınmaz. 4444 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde bu amaçla yeni kurulmuş veya kurulacak şirketin 5 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasını aşan yatırımları için Bölgesel ve sektörel kısıtlamalar da dikkate alınarak teşvik belgesi düzenlenir.

Geçici Madde 5- 12/10/1984 tarihli ve 84/8630 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'ndan önceki Bakanlar Kurulu kararlarına istinaden düzenlenen teşvik belgeleri ile ilgili olarak yatırım tamamlama vizesi şartı bulunmadığından, söz konusu teşvik belgeleri kapsamındaki yatırımlar herhangi bir işlem yapılmaksızın tamamlanmış sayılırlar.

Geçici Madde 6- Bu Karar'ın yayımı tarihinden önce sonuçlandırılmamış müracaatlar, müracaat tarihinde yürürlükte bulunan Bakanlar Kurulu Kararı hükümleri çerçevesinde sonuçlandırılır. Ancak, talep edilmesi halinde bu Karar'a istinaden teşvik belgesi düzenlenebilir veya bu Karar'ın lehe gelen hükümleri uygulanabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yürürlük ve Yürütme

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 31- 21/12/2000 tarihli ve 2000/1821 sayılı , 11/2/2002 tarihli ve 2002/3699 sayılı Bakanlar Kurulu kararları ile 3/7/2001 tarihli ve 2001/2698 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın geçici 1 inci maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 32- Bu Karar; 24,25,26,27,28,29 ve 30 uncu maddeleri 1/1/2002 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 33- Bu Karar'ı Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YATIRIMLARINDA DEVLET YARDIMLARI
HAKKINDA KARAR**

KARAR TARİHİ:21.12.2000

Karar Sayısı:2000/1822

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih ve Sayısı:18.01.2001/24291

Amaç

Madde 1- Bu Karar, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin kalkınma planları ve yıllık programlarda öngörülen hedefler ile Avrupa Birliği normlarına ve uluslararası anlaşmalara uygun olarak desteklenmelerini, uluslararası düzeyde rekabet edebilmelerini teminen üretim, kalite ve standartlarını artırmalarını, istihdam yaratmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Kapsam

Madde 2- Bu Karar,

- a) İmalat (çırçır ve entegre olmayan paketleme yatırımları hariç)
- b) Tarımsal Sanayi (tarım ürünlerini işleyerek değerlendiren ve/veya pazara hazırlamaya yönelik faaliyette bulunan her türlü tarım işletmeleri ile soğuk hava depoları dahil)
- c) Turizm(Konaklama Tesisleri)
- d) Eğitim ve Sağlık
- e) Madencilik
- f) Yazılım geliştirme

yatırımlarından, sektörel ve Bölgesel kısıtlamalar dikkate alınarak, Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığınca yayımlanacak genelgelerle belirlenen faaliyetleri kapsar.

Ayrıca bu Karar çerçevesinde;

a) İmalat ve tarımsal sanayi sektöründe faaliyette bulunan işletmelerden; kanuni defter kayıtlarında arsa ve bina hariç, makine ve teçhizat, tesis, taşıt araç ve gereçleri, döşeme ve demirbaşları toplamının net tutarı 400 milyar Türk Lirasını aşmayan;

- 1) 50 ila 250 işçi çalıştıran orta ölçekli,
- 2) 10 ila 49 işçi çalıştıran küçük ölçekli,
- 3) 1 ila 9 işçi çalıştıran mikro ölçekli,

işletmelerin yatırımları (EK-1'de yer alan gelişmiş yörelerde araştırma ve geliştirme yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, teknoparklarda yapılacak yatırımlar ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen özel organize sanayi Bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi Bölgeleri dahil organize sanayi Bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinde yapılacak yatırımlar hariç komple yeni yatırımlar için KOBİ teşvik belgesi düzenlenmez.),

b) Çanakkale il sınırlarının güneyi ile İçel il sınırlarının doğusu arasında kalan 3 km. derinliğindeki kıyı şeridi ve Nevşehir ilinde Merkez, Ürgüp ve Avanos ilçe sınırları dışında yapılacak turizm yatırımları (konaklama tesisleri) ile mevcut konaklama tesislerinin modernizasyon yatırımları,

c) Kalkınmada öncelikli yörelerde sağlık alanında yapılacak yatırımlar,

d) Kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak eğitim yatırımları ile gelişmiş ve normal yörelerde yapılacak ilk ve orta eğitim yatırımlarına ait tevsi ve modernizasyon yatırımları,

e) Madencilikle iştigal eden işletmelerin, istihraç, işleme veya zenginleştirme yatırımları,

f) Yazılım geliştirme yatırımları

KOBİ yatırımları olarak nitelendirilir.

Tanımlar

Madde 3- Bu Karar'da geçen;

Müştaşarlık: Hazine Müşttaşarlığını,

Fon: Yatırımları Teşvik Fonunu,

Aracı Bankalar:Türkiye Halk Bankası A.Ş., Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve Sınai Yatırım Bankası A.Ş.,

KOBİ:Bağımsız nitelikteki veya sermayesinin en fazla %25'i büyük işletmelere ait olan küçük ve orta ölçekli işletmeler ile mikro işletmeleri,

KOBİ teşvik belgesi:KOBİ Yatırım teşvik belgesini,

KOBİ Yatırımlarına Ortaklık Şirketleri: Küçük ve orta ölçekli işletmeler ile mikro işletmelerin yatırımlarına ortak olmak suretiyle finansman desteği sağlamak ve danışmanlık hizmeti vermek üzere kurulmuş işletmeleri,

Kredi Garanti Kuruluşları: Münhasıran KOBİ'lere kredi teminatı sağlamak üzere kurulan ve bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları teminat sorumluluk fonlarına ekleyen ve bu fonları ortaklarına dağıtmayan kuruluşları

ifade eder.

KOBİ Teşvik Belgesi

Madde 4- KOBİ'lerin makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi alımlarının desteklenmesi amacıyla Müşttaşarlıkça KOBİ teşvik belgesi düzenlenir. Bina inşaat harcamaları sadece turizm (konaklama tesisleri), eğitim ve sağlık yatırımlarında dikkate alınır.

Destek unsurlarından yararlanabilmek için KOBİ teşvik belgesine konu bina inşaat, makine ve teçhizat harcamaları ile hammadde ve işletme malzemesi teminine yönelik yatırımın, 400 milyar Türk Lirasını aşmaması gerekmektedir.

Aracı bankalara yapılacak KOBİ teşvik belgesine ilişkin müracaatlarda;

- f. Turizm yatırımlarında Turizm Bakanlığında alınacak Turizm Yatırım Belgesi (21/1/1998 tarihli ve 4325 sayılı Kanun kapsamında arazi tahsisi yapılmasının söz konusu olması halinde bu belge teşvik belgesinin düzenlenmesi safhasında aranmaz.) ve/veya işletme belgelerinin,
- g. Sağlık yatırımlarında Sağlık Bakanlığında alınacak izin belgesinin,
- h. Eğitim yatırımlarında Milli Eğitim Bakanlığında alınacak izin belgesinin,
- i. İstihraca yönelik madencilik yatırımlarında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Maden İşleri Genel Müdürlüğünden alınacak İşletme Ruhsatı ve izni veya Maden İşleri Genel

Müdürlüğünce onaylanmış (kamu kurum ve kuruluşlarının uhdesindeki maden sahalarıyla ilgili rüdvans sözleşmelerinde bu onay aranmaz) işletme ruhsatlı sahaya ait rüdvans sözleşmesinin,

- j. Tersane (gemi inşa ve onarım tesisleri) yatırımlarında Denizcilik Müsteşarlığından alınacak uygun görüş yazısının

ibraz edilmesi zorunludur.

KOBİ teşvik belgesine ilişkin talebin Müsteşarlıkça uygun görülmesi halinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Fon'a irat kaydedilmek üzere, gelişmiş ve normal yörelerde yapılacak yatırımlarda 100 milyon Türk Lirasının, kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda ise 50 milyon Türk Lirasının yatırılması zorunludur.

Yatırımcı tarafından ilk başvuru,

- a. Turizm, eğitim, sağlık ve tarımsal sanayi yatırımları için Türkiye Kalkınma Bankasının,
- b. Diğer yatırımlar için diğer aracı bankaların

ilgili şubelere yapılır.

Yatırımcı adına düzenlenecek KOBİ teşvik belgesi için Müsteşarlığa müracaat, yatırımcı adına aracı bankalar tarafından yapılır. Aracı bankalar KOBİ teşvik belgesine bağlanmasını talep ettikleri yatırım ile ilgili bilgi ve belgeleri, Müsteşarlığın belirleyeceği ayrı bir format içinde temin eder. Bu bilgilerin doğruluğundan ve talebin ilgili karar ve tebliğlere uygunluğundan aracı bankalar sorumludur. Bu format içeriğinde yer alan bilgilerden Müsteşarlıkça belirlenen kısımları, yatırımcı tarafından ek bir form ile yatırımcının bağlı bulunduğu Odaya (Sanayi Odası, Ticaret Odası, Ticaret ve Sanayi Odası, Esnaf ve Sanatkarlar Odası) tasdik ettirilir.

Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar hükümlerine göre düzenlenmiş ve halen geçerli olan Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında bulunan makine ve teçhizat için KOBİ teşvik belgesi düzenlenmez ve bu Karar hükümlerinden yararlandırılmaz.

Yatırımın Süresi ve Tamamlama Vizesi

Madde 5- Yatırımın gerçekleşmesi ile ilgili takip, kontrol ve sorumluluk aracı bankalara aittir.

KOBİ teşvik belgesinde bina inşaat harcaması öngörülen yatırımlara en fazla iki (2) yıl, diğer yatırımlara ise bir (1) yıl süre verilir. Bu süre içinde tamamlanamayan yatırımlarla ilgili olarak, itfa planında bir değişiklik yapılmaması koşuluyla, haklı sebepler dikkate alınarak Müsteşarlıkça belirlenecek esaslar çerçevesinde aracı bankalar tarafından 12 aya kadar ek süre verilebilir.

Öngörülen süre veya ek süre bitimini müteakip üç ay içinde yatırımın tamamlanıp tamamlanmadığı aracı bankalarca tespit edilerek Müsteşarlığa bildirilir. Müsteşarlık tarafından hazırlanarak aracı bankalara bildirilen yatırımın mali ve fiziki gerçekleşme durumunu içeren Yatırım Tamamlama Formuna uygun olarak tamamlanmış yatırımlarla ilgili yatırım tamamlama vizesi aracı bankalarca yapılır ve en geç üç ay içinde Müsteşarlığa bildirilir. Tamamlanmayan veya Yatırım Tamamlama Formu yukarıda belirlenen süre içinde Müsteşarlığa intikal etmeyen yatırımlara ait KOBİ teşvik belgeleri iptal edilmiş sayılarak sağlanmış olan destek unsurları 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun çerçevesinde ilgililerden geri alınır.

Serbest Bölgelerde Yapılacak Yatırımlar

Madde 6- KOBİ'lerin serbest Bölgelerde sadece imalat sektöründe yapacakları yatırımları için KOBİ teşvik belgesi düzenlenebilir. Bu yatırımlar için sadece 15 inci maddenin (A) bendinde gelişmiş yöreler için belirlenen oranlarda yatırım ve işletme kredisi öngörülebilir

Kredi Garanti Kuruluşlarınınca Garanti Altına Alınan Krediler

Madde 7- Kredi Garanti Kuruluşlarınınca KOBİ teşvik belgeli yatırımlarla ilgili olarak bir takvim yılı içinde verilen toplam teminatın %10'unu geçmemek kaydıyla, Kredi Garanti Kuruluşlarının bu sürede üstlendikleri garanti/kefalet dolayısıyla bankalara ödemek zorunda kaldıkları toplam tazmin tutarlarının %50'si Fondan karşılanabilir. Kredi Garanti Kuruluşlarınınca tazmin edilen garanti/kefaletler dolayısıyla firmalara karşı ortaya çıkan alacaklarına mahsuben Kredi Garanti Kuruluşlarınınca yapılacak tahsilatların aynı oranda Fon'a iadesi zorunludur.

Kredi Garanti Kuruluşlarının üstlendikleri garanti/kefalet dolayısıyla Fon'dan karşılanan bakiye tazmin tutarları ise garanti/kefil oldukları KOBİ'lerden 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine istinaden Fon'a tahsil edilir.

KOBİ Yatırımlarına Ortaklık Şirketlerinin Yatırımları

Madde 8- KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketlerine, bir önceki yılda KOBİ'lere iştirak edilen toplam sermaye payının %20'sini geçmemek kaydıyla, aracı bankalar kanalıyla Fon'dan kredi kullanılabilir. Söz konusu şirketlerin bu krediden yararlanabilmeleri için;

- a) Toplam sermaye katkısının ödenmiş sermayenin 3 katını geçmemesi,
- b) Sermaye katkısının KOBİ'lerin sabit yatırım projeleri için yapılması ve KOBİ'lerde sermayenin en fazla %25'i kadar olması,
- c) KOBİ'lere sermaye payı konulmak suretiyle oluşturulacak ortaklığın en geç 10 yıl içinde sona ereceğine dair aracı bankaya taahhütte bulunulması,
- d) KOBİ ile borç alacak ilişkisine girilmemesi

gerekmektedir.

KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketlerinin kullanabilecekleri azami kredi miktarı bir takvim yılı içinde 600 milyar Türk Lirasıdır.

Kullanılabilecek kredi dört yıl vadeli olup,, anapara ve faiz ödemeleri altışar aylık dönemler halinde yapılır. Bu kredinin faiz oranı %15'tir.

KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketlerine tahsis edilen Fon kaynaklı kredinin uygulaması, geri alınması, takibi ve benzeri konulara ilişkin usul ve esaslar bu Karar'ın 15 inci maddesi çerçevesinde yürütülür.

Destek Unsurlarında Bölgesel Ayırım

Madde 9- Destek unsurlarının uygulanması açısından yöreler; gelişmiş, normal ve kalkınmada öncelikli yöreler olmak üzere üçe ayrılmıştır (EK 1). Kalkınmada öncelikli yöre kapsamındaki iller, Yüksek Planlama Kurulu kararları ile yeniden belirlenebilir.

Uygulanacak Destek Unsurları

Madde 10- KOBİ yatırımları için öngörülebilecek destek unsurları şunlardır:

- a) Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu istisnası,
- b) Yatırım indirimi,
- c) Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası,
- d) Vergi, resim ve harç istisnası,

e) Fondan kredi tahsisi.

Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu İstisnası

Madde 11- Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar'ın ilgili hükümleri çerçevesinde, KOBİ teşvik belgesi kapsamında makine ve teçhizatın ithaline izin verilebilir. Ancak, KOBİ teşvik belgesi kapsamında kullanılmış makine ve teçhizat temin edilemez.

KOBİ teşvik belgesi kapsamında hammadde ve işletme malzemesi ithal edilmesi halinde yürürlükteki İthalat Rejimi Kararı'nda öngörülen oranlarda Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu tahsil edilir.

Yatırım İndirimi

Madde 12- 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun Ek 3 üncü maddesi hükmü uyarınca; organize sanayi Bölgeleri ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlar için yatırım indirimi oranı %100'dür.

Bu Karar kapsamında normal yörelerde yapılacak yatırımlar ile yöre farkı gözetilmeksizin Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) yatırımları, ar-ge yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, teknopark ve teknoparklarda yapılacak yatırımlar, enerji dahil altyapı yatırımları, Bilim Teknoloji Yüksek Kurulu veya Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından belirlenen öncelikli teknoloji alanında yapılacak yatırımlar, elektronik sanayi yatırımları, gemi ve yat inşa yatırımları, tersane yatırımları, uçak ve helikopter yatırımları, eğitim yatırımları, sağlık yatırımları, turizm yatırımları, maden istihracına yönelik yatırımlar, bilişim teknolojisi yatırımları, yazılım geliştirme yatırımları, genel amaçlı rehabilitasyon merkezleri ve huzurevleri yatırımları, Bölgesel gelişmeye yönelik yatırımlar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca belirlenen küçük sanayi siteleri ile küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi Bölgelerinde yapılacak yatırımlar, ileri teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirleri ve istihdam artırıcı özelliklerden en az birini içeren ve sabit yatırım tutarı 50 milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerindeki yatırımlar özel önem taşıyan sektör yatırımlarıdır.

Bu çerçevede özel önem taşıyan sektör kapsamındaki KOBİ yatırımlarına uygulanacak yatırım indirimi oranları ise;

a) Gelişmiş yörelerde yapılacak yatırımlar için %60,

b) Normal yörelerde yapılacak yatırımlar için %100,

c) Gelişmiş yörelerde yapılacak ar-ge yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, teknoparklarda yapılacak yatırımlar, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca belirlenen küçük sanayi siteleri ile küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi Bölgelerinde yapılacak yatırımlar, madencilik, eğitim, turizm(konaklama tesisi) ve yazılım geliştirme yatırımları için %100

olarak uygulanır.

Yatırım indiriminde, Maliye Bakanlığınca her yıl belirlenen asgari yatırım indirimi tutarları esas alınır.

Katma Değer Vergisi (KDV) İstisnası

Madde 13- 25/10/1984 tarihli ve 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 13 üncü maddesinin (d) bendi gereğince, KOBİ teşvik belgesini haiz yatırımcılara KOBİ teşvik belgesi kapsamında yapılacak yeni makine ve teçhizat ithal ve yerli teslimleri Katma Değer Vergisinden istisnadır.

Vergi, Resim ve Harç İstisnası

Madde 14- 3/12/1988 tarihli ve 3505 sayılı Kanununun Geçici 2 nci maddesine göre, yatırımın tamamlanmasını müteakip 2 yıl içinde 1.000 ABD Doları tutarında ihracat yapılacağına dair aracı bankaya taahhütte bulunulması kaydıyla ilgili mevzuat çerçevesinde yapılacak yatırımlar vergi, resim ve harçlardan istisna edilirler.

Fon'dan Kredi Tahsisi

Madde 15- KOBİ yatırımları için aşağıda belirtilen esaslar çerçevesinde Fon'dan yatırım ve işletme kredisi tahsis edilebilir.

A) Fon'dan Kredi Tahsisinin Şartları

Fon kaynaklı krediler sadece makine ve teçhizat alımı için (turizm, eğitim ve sağlık yatırımlarında bina inşaat harcamaları dahil olup,, bu miktar sabit yatırımın %20'sini geçemez) yatırım kredisi ile hammadde ve işletme malzemesi alımına yönelik olarak işletme kredisi şeklinde kullanılabilir.

Fon'dan, imalat ve tarımsal sanayi sektörlerinde yapılacak yatırımlar için faizsiz sabit yatırım tutarının aşağıda belirtilen oranlarında yatırım kredisi tahsis edilebilir.

	Kalkınmada Öncelikli Yöre	Normal Yöre	Gelişmiş Yöre
Mikro ölçekli işletmeler	% 60	% 50	% 40
Küçük ölçekli işletmeler	% 50	% 40	% 30
Orta ölçekli işletmeler	% 40	% 30	% 20

Araştırma-geliştirme yatırımları, çevre korumaya yönelik yatırımlar, teknoparklarda yapılacak yatırımlar ve organize sanayi Bölgelerinde (özel organize sanayi Bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinden oluşan organize küçük sanayi Bölgeleri dahil) gerçekleştirilecek yatırımlar için yukarıda belirtilen oranlara 10 puan ilave edilir.

Turizm yatırımları (konaklama tesisleri) ve yazılım geliştirme yatırımları için orta ölçekli işletmeler sütununda yer alan oranlar, eğitim yatırımları için küçük ölçekli işletmeler sütununda yer alan oranlar, sağlık yatırımları ve madencilik yatırımları için kalkınmada öncelikli yörelerdeki mikro ölçekli işletmeler için geçerli olan oran dikkate alınır.

Öngörülen yatırım kredisi miktarı 200 milyar Türk Lirasını geçemez.

Yatırım kredisi ile birlikte işletme kredisi talep edilmesi halinde; Müsteşarlık ve aracı bankalarca belirlenecek esaslar çerçevesinde hammadde ve işletme malzemesi ihtiyacının karşılanabilmesini teminen, faizsiz sabit yatırım tutarının %20'sine kadar işletme kredisi tahsis edilebilir. Bu miktar 80 milyar Türk Lirasını geçemez.

Sadece işletme kredisi kullanılması halinde ise Fon'dan tahsis edilebilecek azami kredi tutarı 35 milyar Türk Lirasıdır.

Yatırım ve işletme kredilerinin birlikte kullanılması durumunda öngörülecek toplam kredi miktarı azami 280 milyar Türk Lirasıdır.

KOBİ işletmelerinde toplam sabit yatırımın gelişmiş ve normal yörelerde en az %30'unun, kalkınmada öncelikli yörelerde en az %20'sinin özkaynaklardan karşılanması gerekmektedir.

B) Fondan Kullanılan Kredilerin Vadesi, Faizi ve Geri Dönüşü

KOBİ'lere Fon kaynaklarından kullanılan yatırım kredilerinin faiz oranları; kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda %10, diğer yörelerde %15'tir. İşletme kredilerine uygulanacak faiz

oranı ise kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda %15, diğer yörelerde %25'tir. Ekonominin seyrine göre yukarıda belirtilen faiz oranlarının %100'üne kadar artırılmasına veya azaltılmasına Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı yetkilidir. Daha önceki Kararlara göre düzenlenen KOBİ teşvik belgeleri kapsamında kullanılan kredilerin bakiyeleri için de tabi oldukları Kararname hükümlerine göre uygulanması gereken faiz oranını aşmamak kaydıyla bu maddede belirtilen faiz oranları uygulanır.

KOBİ'lere kullanılacak Fon kaynaklı yatırım kredilerinde vade azami 4 yıl, işletme kredilerinde 2 yıldır. Yatırım kredilerinde 1 yıl ödemesiz dönem uygulanır.

Ödemesiz döneme ait faiz, kalan vade süresi içinde diğer taksitlerle birlikte faiz tahakkuk ettirmek suretiyle üçer aylık veya altışar aylık taksitler halinde tahsil edilir.

Fon kaynaklı yatırım kredisinin ana para ve faiz ödemeleri ödemesiz dönemi takip eden vadede ana para taksit ödemeleri ile birlikte tahsil edilir.

KOBİ'lere Fondan her yıl tahsis edilecek kaynakların en az %30'u Esnaf ve Sanatkarlar Odalarına kayıtlı KOBİ'lere ayrılır. Talebin %30'u bulunmaması halinde aktarılan kaynak diğer Odalara kayıtlı KOBİ'lere kullanılır.

C) Takip ve Sorumluluk

Fon kaynaklı kredi uygulaması, geri alınması, takibi ve benzeri konulara ilişkin usul ve esaslar "Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar" hükümlerine göre yürütülür.

Buna göre, Fon kaynaklı krediler ile ilgili olarak ana para, taksit ve faiz ödemelerine ilişkin yükümlülüklerin aracı banka tarafından yerine getirilmemesi halinde, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca ilgili Bankanın karşılık hesabından virman yapma yetkisi Müsteşarlıkça kullanılır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası virman yetkisini Müsteşarlığın yazılı talimatına uygun olarak gerçekleştirir.

Aracı bankalar yapacakları aracılık işleminden dolayı krediye tahakkuk eden faizin azami 4 puanına kadar komisyon alabilirler. Aracı bankalar bunun dışında ücret, komisyon gibi isimler altında KOBİ'lerden başkaca hiçbir karşılık talep edemezler.

Bu Kararın uygulanmasında ortaya çıkacak tereddüt ve ihtilaflarda, Müsteşarlığın görüşü doğrultusunda işlem yapılır.

Madde 16- Fon için ilgili Mali Yıl Bütçesinden ayrılan ödenek Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki "Yatırımları Teşvik Fonu Gider Hesabı"na aktarılır. Ayrıca KOBİ'lerin yönlendirilmesini ve desteklenmesini teminen aracı bankalar nezdinde söz konusu Fon adına tali nitelikte bir gelir-gider hesabı da açılabilir. Müsteşarlık gerektiğinde tali hesapta biriken miktarları ana hesaba aktarmaya ve bu konuda her türlü işlemi yapmaya yetkilidir.

Madde 17- Bu Karar çerçevesinde KOBİ teşvik belgesine bağlanan ve Fon kaynaklı yatırım ve işletme kredileriyle desteklenen yatırımlar için aracı bankalar nezdindeki "Yatırımları Teşvik Fonu Tali Hesabı"na aktarılan tutarlar, aktarma tarihinden itibaren en geç 15 iş günü içinde aracı bankalar tarafından KOBİ teşvik belgesi onaylanan KOBİ'lere kullanılır. Kullanılmayan miktarlar belgeleri onaylanan diğer KOBİ'lere, müteakip 7 iş günü içinde aktarılabilir. Bunun dışındaki uygulamalarda aracı banka Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar'ın 22 nci maddesinde belirtilen hükümlere tabidir.

KOBİ (KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketleri dahil)'lere kullanılan kredilere ait ana para taksit ve faizler aracı bankalar nezdindeki tali hesapta tutulabilir. Ancak Fon hesabının izlenmesini teminen aracı bankalar nezdinde açılan tali hesabın gelir ve gider durumunu gösterir haftalık vaziyeti ilgili aracı bankalar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Fon hesabına bildirir.

Yeniden Değerleme

Madde 18- Fon kaynaklı yatırım ve işletme kredisi azami tutarları, 2 nci maddede öngörülen KOBİ'lerin aktif değerlerine ilişkin azami miktar, 4 üncü maddede yeralan KOBİ teşvik belgesine konu yatırım tutarı ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki Fon'a irat olarak kaydedilen miktarları her yıl başında bir önceki yıla ait 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranı da dikkate alınarak artırmaya Müsteşarlığın bağlı bulunduğu Devlet Bakanı yetkilidir.

Şartların İhlali

Madde 19- KOBİ teşvik belgesi şart ve karakteristiklerinin yerine getirilememesi halinde, Müsteşarlık destek unsurlarını kısmen veya tamamen kaldırarak yararlanılan desteklerin geri alınmasını sağlayabilir.

Bu Karar'da belirtilmeyen hususlarla ilgili uygulama, Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Yatırımları Teşvik Fonu Hakkında Karar hükümlerine göre yürütülür.

Madde 20- 19/2/1999 tarihli ve 99/12474 sayılı Kararname yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 21- Bu Karar yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 22- Bu Karar'ı Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.

YATIRIM TEŞVİK UYGULAMALARINDA YÖRELER

Gelişmiş Yöre Kapsamındaki İller	Normal Yöre Kapsamındaki İller	Kalkınmada Öncelikli Yöre Kapsamındaki İller
İstanbul (il sınırları)	Ankara (Büyük Şehir Belediyesi hudutları dışı)	Kırşehir Konya Gaziantep
Ankara (Büyük Şehir Belediyesi hudutları içi)	İzmir (Büyük Şehir Belediyesi hudutları dışı)	Sakarya Bolu Burdur Kütahya Afyon Tekirdağ Yalova İçel Muğla Aydın Balıkesir Kırklareli Kayseri Denizli Bilecik Edirne Isparta Manisa Uşak Düzce Hatay
İzmir (Büyük Şehir Belediyesi hudutları içi)	Bursa (Büyük Şehir Belediyesi hudutları dışı)	Kastamonu Çorum Artvin Erzincan Trabzon Sivas Osmaniye Aksaray K.Maraş Kilis Bartın Tokat Çankırı Sinop Ordu Erzurum Diyarbakır Yozgat Şanlıurfa Nevşehir Elazığ Amasya Karabük Malatya Zonguldak Karaman Niğde Samsun
Bursa (Büyük Şehir Belediyesi hudutları içi)	Adana (Büyük Şehir Belediyesi hudutları dışı)	Tunceli Adıyaman Kars Gümüşhane Bayburt Batman Mardin Van Siirt İğdır Hakkari Bitlis Ardahan Bingöl Ağrı Şırnak Muş Rize Kırşehir Kırıkkale Giresun Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri)
Adana (Büyük Şehir Belediyesi hudutları içi)	Antalya (Büyük Şehir Belediyesi hudutları dışı)	
Antalya (Büyük Şehir Belediyesi hudutları içi)	Çanakkale (Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri hariç)	
Kocaeli (il sınırları)		

**KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN YATIRIMLARINDA DEVLET YARDIMLARI
HAKKINDA KARAR VE TEBLİĞ HÜKÜMLERİNİN UYGULAMASINA İLİŞKİN GENELGE**

(Genelge No:2002/1)

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih ve Sayısı:01.08.2002/24833

Bilindiği üzere, 21.12.2000 tarihli ve 2000/1822 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Karar"ın 3.7.2001 tarihli ve 2001/2698 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile değişik 18 inci maddesinde; "Tahsis edilen yatırım ve işletme kredisi azami tutarları, 2 nci maddede öngörülen KOBİ'lerin aktif değerlerine ilişkin azami miktar, 4 üncü maddede yer alan KOBİ teşvik belgesine konu yatırım tutarı ile bütçeye irad kaydedilmek üzere hazine hesabına irad olarak kaydedilen miktarları her yıl başında bir önceki yıla ait 213 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümlerine göre belirlenen yeniden değerlendirme oranı da dikkate alınarak artırmaya Müsteşarlığın bağlı olduğu Devlet Bakanı yetkilidir." hükmü yer almaktadır.

Söz konusu hüküm uyarınca yukarıda bahsedilen tutarlar, 1.12.2001 tarih ve 24600 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 301 Seri No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile belirlenen yeniden değerlendirme oranı dikkate alınmak suretiyle, bu Genelgenin yayımı tarihinden itibaren aracı bankalarca Hazine Müsteşarlığına intikal ettirilecek KOBİ Yatırım Teşvik Belgeleri ile ilgili olarak;

a) Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Yatırımlarında Devlet Yardımları Hakkında Kararın 2 nci maddesinde öngörülen azami 400 milyar Türk Lirası tutarındaki aktif değer ve 4 üncü maddesinde yer alan KOBİ teşvik belgesine konu 400 milyar Türk Lirası tutarındaki yatırım tutarı 600 milyar Türk Lirası,

b) Aynı Kararın 8 inci maddesinde 600 milyar Türk Lirası olarak öngörülen KOBİ yatırımlarına ortaklık şirketlerinin bir takvim yılı içinde kullanabilecekleri azami kredi miktarı 800 milyar Türk lirası,

c) Aynı Kararın 15 inci maddesinde öngörülen yatırım kredisi 300 milyar Türk Lirası, yatırım ve işletme kredisinin birlikte kullanılacak olması halinde; tahsis edilecek azami miktar 200 milyar Türk Lirası tutarındaki yatırım kredisi miktarı 300 milyar Türk Lirası, 80 milyar Türk Lirası tutarındaki işletme kredisi miktarı 120 milyar Türk Lirası ve sadece işletme kredisi kullanılması halinde tahsis edilecek 35 milyar Türk Lirası ise 50 milyar Türk Lirası,

olarak uygulanacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akdeniz Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu, TKB, Araştırma Müdürlüğü, Mayıs 2003
- İlgili Resmi Gazeteler.
- İller İtibarıyla Çeşitli Göstergeler, DPT, 1998-2002.
- İller İtibarıyla GSYİH'daki Gelişmeler (1987-2000), DPT, 2003
- K.Maraş Tarım Master Planı, K.Maraş İl Tarım Müdürlüğü, 2003.
- K.Maraş Uygun Yatırım Alanları Araştırması, Ömür Genç, TKB Araştırma Müdürlüğü, Eylül 1994.
- K.Maraş Valiliği, K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odası, DİE, DPT, Sağlık Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı Web Siteleri.
- K.Maraş'ın Ekonomisi ve Sosyal Altyapısı, K.Maraş Ticaret ve Sanayi Odası, 2003.
- 2002 Kahramanmaraş Turizm Envanteri, İl Turizm Müdürlüğü, 2003.
- KOSGEB, Akdeniz Bölgesinde Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri Profili, Ankara, 1997.
- Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, K.Maraş, 2000 Genel Nüfus Sayımı.
- Sağlık Bakanlığı, Yataklı Tedavi Kurumları İstatistik Yıllığı, 1999-2002.
- T.C. Başbakanlık DİE, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 1992.
- T.C. Başbakanlık DİE, Genel Nüfus Sayım Sonuçları 2000.
- T.C. Başbakanlık DİE, Tarımsal Yapı, 1998-2001.
- T.C. Başbakanlık DİE, 1991 Genel Tarım Sayımı, Tarımsal İşletmeler (Hanehalkı) Araştırma Sonuçları.
- T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, 1996, 2003
- T.C. K.Maraş Valiliği, İl Brifing Dosyası, 2003.
- T.C. K.Maraş Valiliği, İl Envanter Çalışması, 2003.
- T.C. K.Maraş Valiliği, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü Raporları.
- T.C. K.Maraş Valiliği, Tarım İl Müdürlüğü Çalışma Raporları.
- TEDAŞ, Türkiye Elektrik Dağıtım ve Tüketim İstatistikleri, 1999-2001.
- Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız 1999-2002.
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü İstatistik Yıllıkları.